

C E N T E N A R I U M 10

EDUARD FISCHER

RĂZBOI FĂRĂ ARMATĂ

Lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra rușilor

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

RĂZBOI FĂRĂ ARMATĂ
LUPTA MEA PENTRU APĂRAREA BUCOVINEI CONTRA RUŞILOR

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CENTENARIUM

Coordonator
VICTOR SPINEI

10

**Volum tipărit cu sprijinul financiar
al Primăriei Municipiului Iași
în cadrul parteneriatului încheiat cu
Academia Română**

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” RĂDĂUȚI

Eduard FISCHER

RĂZBOI FĂRĂ ARMATĂ

Lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra ruşilor

Traducere de CAROL-ALEXANDRU MOHR
Studiu introductiv de ȘTEFAN PURICI
Ediție îngrijită, note și comentarii de RODICA JUGRIN
și ȘTEFAN PURICI
Indice de nume de RODICA JUGRIN

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Bucureşti, 2020

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Copyright © Editura Academiei Române, 2020
Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, Bucureşti, România
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresă web: www.ear.ro

Referent ştiinţific: Ioan BOLOVAN, membru corespondent al Academiei Române

Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii" (50),
seria „Memorii" (1)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
FISCHER, EDUARD
Război fără armată : lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra ruşilor / Eduard Fischer ; trad. de Carol-Alexandru Mohr ; st. introd. de Ştefan Purici ; ed. îngrijită, note şi coment. de Rodica Jugrin şi Ştefan Purici ; indice de nume de Rodica Jugrin. - Bucureşti : Editura Academiei Române, 2020
Index
ISBN 978-973-27-3299-1

I. Mohr, Carol Alexandru (trad.)
II. Purici, Ştefan (ed. şt.)
III. Jugrin, Rodica (ed. şt.)

94

Redactor: Virginia PETRICĂ
Tehnoredactor: Mariana MOCANU
Coperta: Mariana ŞERBĂNESCU
DTP: Raluca-Irina MUSCĂ

Bun de tipar: 08.12.2020. Format: 16/70 × 100
Coli de tipar: 10,75
C.Z. pentru biblioteci mari: 94(498.6) "1914–1918"
C.Z. pentru biblioteci mici: 94

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

General-maior dr. h. c. Eduard Fischer, în uniformă de colonel al Jandarmeriei, sfârşitul lunii octombrie 1914. Sursa: *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* von Gendarmeriegeneral Theresienritter Dr. h.c. Eduard Fischer. Mit einem Geleitwort von Oberstleutnant Emil Seeliger, 1 Kartenskizze, 2 Textskizzen und 13 Kunstdruckbeilagen, Militärwissenschaftl. Verlag GM. d. R. Franz Schubert, Wien 111, Salesianergasse 1B, Verlagsbuchhandlung Josef Lenobel (M. J. Rainer), Wien I, Seilerstätte 22, 1935.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CUPRINS

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea *Război fără armată. Lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra rușilor*, de general al Jandarmeriei, cavaler al Ordinului Militar „Maria-Theresia", dr. h. c. Eduard Fischer, cu un cuvânt introductiv de locotenent-colonelul Emil Seeliger, o planșă, două schițe și 13 imagini, se înscrie în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii", seria „Memorii", colecție fondată în anul 1996 sub patronajul Academiei Române. Este a 50-a lucrare din această colecție, fiind elaborată sub egida Institutului „Bucovina" din Rădăuți.

Volumul supus atenției publicului cititor a fost conceput de Eduard Fischer și redactat, în anul 1935, de locotenent-colonelul Emil Seeliger, scriitor militar, un vechi prieten al general-maiorului bucovinean. În pregătirea pentru tipar a lucrării, tradusă din limba germană de Carol-Alexandru Mohr, am respectat normele ortografice și de punctuație stabilite de Academia Română. Completările noastre în text sunt trecute între paranteze pătrate, iar notele și comentariile se regăsesc în note infrapaginale, marcate cu numere de ordine (1, 2, ...). Notele autorului sunt marcate cu asterisc.

Ediția din anul 1935 a fost tradusă și în limba ucraineană: Едуард Фішер, *Війна без армії. Моя оборона Буковини проти росіян*. Пер. з нім., коментарі та епілог Володимира Заполовського, Чернівці, Книги – XXI, 2019, 200 с.[1].

Versiunea în limba română este rezultatul proiectului derulat de Institutul „Bucovina" al Academiei Române de recuperare a mărturiilor istorice privitoare la trecutul Bucovinei. Publicarea volumului întocmit de Eduard Fischer are la bază principiul *audiatur et altera pars*, potrivit căruia doar din confruntarea opiniilor și analiza mărturiilor se poate ajunge la adevărata cunoaștere și înțelegere a evenimentelor.

Rodica Jugrin, Ștefan Purici

---

[1] Eduard Fischer, *Război fără armată. Lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra rușilor*, traducere din germană, comentarii și epilog de Volodymyr Zapolowski, Cernăuți, Editura Knygy – XXI, 2019, 200 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

DESTINUL UNUI BUCOVINEAN RĂSTIGNIT ÎNTRE EPOCI ŞI PATRII. GENERALUL-MAIOR EDUARD FISCHER (1862–1935)

Ştefan PURICI

Trecutul Bucovinei cuprinde numeroase pagini încă prea puţin cunoscute publicului larg, atât în ceea ce priveşte anumite aspecte economice, sociale sau politice, diverse instituţii, cât şi referitor la viaţa şi activitatea persoanelor care au jucat un rol hotărâtor în evoluţia unor evenimente importante. De regulă, polifonia lingvistică a istoriografiilor Bucovinei aduce în atenţia publicului fie secvenţe disparate, fie linii de evoluţie extrase din contextul general şi apoi singularizate. Pe de altă parte, puţini dintre contemporanii noştri cunosc şi pot citi liber texte în toate limbile în care sunt scrise studiile privitoare la istoria Bucovinei: română, germană, ucraineană, ebraică, poloneză, engleză, franceză etc.

Un caz elocvent în planul manifestării unor discursuri paralele este cel al bucovineanului Eduard Fischer[2], şeful Jandarmeriei Ducatului Bucovinei în anii Primului Război Mondial. Pentru unii istorici, acesta este „eroul Bucovinei", pentru alţii este „călăul Bucovinei", publicul cititor preluând fără spirit critic un clişeu sau altul, în raport de abordările promovate de reprezentanţii propriei istoriografii.

Bucovinean de origine[3], născut în familia lui Gustav şi a Antoniei Fischer, în 18 ianuarie 1862, familie ce arenda moşia Carapciu pe Ceremuş, Eduard Fischer nu a fost, totuşi, preocupat de agricultură şi nici de statutul de latifundiar, ci a decis să devină militar. La 29 octombrie 1879, după şase clase urmate la Liceul german din Cernăuţi, s-a înrolat ca voluntar în Regimentul 41 de Infanterie din Cernăuţi. Între anii 1882 şi 1885 a fost elev la Şcoala Militară de Infanterişti din Łobzów, districtul Cracovia, pe care a absolvit-o cu rezultate excepţionale. Începând cu 18 august 1885, a ocupat funcţia de ofiţer cadet adjunct în cadrul Regimentului 41 de Infanterie, la 1 noiembrie 1888 fiind promovat locotenent. Eduard Fischer a fost remarcat de superiori pentru eficienţa sa, zelul profesional, nivelul ridicat de

[2] Vezi fişa biografică în Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalităţi, localităţi, societăţi, presă, instituţii*, vol. I, *A–F*, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer", 2018, pp. 745–746.

[3] Străbunicul său, colonist german din Suabia, s-a aşezat în Bucovina la finele secolului al XVIII-lea, bunicul şi tatăl lui Eduard născându-se pe pământ bucovinean.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

flexibilitate, combinat cu setea excepțională de cunoștințe[4]. Un lucru demn de menționat este faptul că, fiind format într-un mediu multicultural, tânărul ofițer stăpânea foarte bine toate limbile vorbite de etniile din Bucovina.

Pe lângă responsabilitățile strict profesionale, Fischer a manifestat interes pentru istoria și cultura ținutului natal, redactând câteva materiale cu caracter științific și didactic[5], de impact pentru timpurile sale. La solicitarea superiorilor săi sau în timpul liber, tânărul jandarm a bătătorit potecile și drumurile Bucovinei, așa că în câțiva ani nu mai rămăsese vreo trecătoare, pârâu sau deal în Țara Fagilor de care să nu știe. A stabilit relații durabile și și-a câștigat atât respectul elitelor aparținând diverselor etnii din Bucovina, cât și încrederea populației, în special a celei din mediul rural. Grație peregrinărilor sale, cunoașterii excelente a locurilor și oamenilor, Eduard Fischer a colaborat cu Cornel Kozak[6], profesor de geografie și istorie la Liceul de Stat nr. 1 din Cernăuți, la întocmirea unui manual școlar pe teme de geografia, economia și istoria Bucovinei[7]. Adresată elevilor din învățământul secundar și tuturor celor interesați să cunoască mai bine trecutul și specificul pământului natal, această lucrare ar putea și acum servi drept model pentru autorii de manuale școlare. Scrisă cu multă meticulozitate și precizie în utilizarea datelor, cu un discurs – în special în partea care se referă la istoria provinciei – cu puternice accente patriotice și de subliniere a loialității bucovinenilor față de Casa de Habsburg, cartea i-a inspirat, ulterior, pe mulți alți autori de studii referitoare la istoria și geografia Bucovinei.

O altă lucrare foarte bine documentată, la elaborarea căreia a participat activ și profund Eduard Fischer, a fost volumul *Die Bukowina*[8], un studiu monografic coordonat de George von Catargi (†23 aprilie 1906), colonel de jandarmi, comandantul Jandarmeriei Bucovinei[9], și dedicat aniversării a unei jumătăți de

---

[4] „Generalmajor Eduard Fischer", în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung", Nr. 180, 21. März 1918, S. 1–2.

[5] Grație eforturilor depuse de regretatul bibliograf Erich Beck, titlurile publicate de Eduard Fischer sunt menționate în volumul: Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, 378 S.

[6] Cornel Kozak s-a născut la 23 septembrie 1853 în orașul Cernăuți. A început să profeseze la Liceul German din Cernăuți în octombrie 1879. Începând cu 28 februarie 1902 a fost director al Liceului de Stat nr. 2 din capitala Bucovinei.

[7] Cornel Kozak, Eduard Fischer (Hrsg.), *Heimatskunde der Bukowina zum Gebrauche für Schulen und zum Selbstunterricht. Mit 10 Illustration und 3 Landkarten*, Czernowitz, K.K. Universitäts-Buchhandlung H. Pardini, 1900, 119 S.

[8] Eduard Fischer, Ladislaus Zurkowski, Georg von Catargi (Hrsg.), *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. k. Gendarmerie des LandesGendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899, 344 S.

[9] George von Catargi (locotenent din anul 1880, locotenent-major din 1889 și căpitan din 1891) a fost comandantul Unității Cernăuți a Jandarmeriei Ducatului Bucovinei, începând cu anul 1880. A fost promovat la gradul de maior în anul 1898, iar din anul 1899 a devenit locotenent-colonel. Pentru merite deosebite, George von Catargi a primit numeroase ordine și medalii atât din partea împăratului Austro-Ungariei, cât și din partea regelui României sau țarului Rusiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

secol de domnie a împăratului Franz Joseph I al Austro-Ungariei. Monografia are un conținut evasi-exhaustiv, care abordează cele mai variate aspecte privitoare la Bucovina: peisajul natural, resursele geologice, apele, clima, flora, fauna, populația, așezările, istoria, cultura[10], având anexate mai multe imagini și hărți asociate capitolelor respective.

Eduard Fischer a fost fascinat de istoria ținutului natal, îndeosebi de aspectele militare și economice ale trecutului, investigând cu mare interes perioada lui Ștefan cel Mare. Astfel, studiul despre circulația monetară și impactului acesteia asupra economiei Țării Moldovei[11] a fost remarcat de specialiștii în domeniu din România începutului de secol XX. Prezentarea destul de detaliată a bătăliei din Codrul Cosminului[12], din toamna anului 1497, conținând informații preluate din cronicile medievale, precum și o schiță întocmită de autor a confruntării militare dintre oastea moldoveană și cea polonă, a fost tradusă și publicată la scurt timp de o editură din București[13]. Eduard Fischer a combătut abordările unor autori polonezi contemporani, care încercau să atribuie lui Ștefan cel Mare întreaga vină pentru războiul cu Polonia și să justifice expediția regelui Ioan Albert. Consecvent în studiul Moldovei medievale, Eduard Fischer a realizat un tablou politico-militar al armatei principatului în epoca lui Ștefan cel Mare[14], materialul fiind publicat în prestigiosul Anuar al Muzeului Bucovinei și comentat apreciativ de istoricii români. Prin realizările sale publicistice, militarul-istoric a devenit cunoscut în cercurile celor pasionați de istoria, folclorul și antichitățile Bucovinei. Nu întâmplător este faptul că Eduard Fischer a fost cooptat în colectivul redacțional al revistei muzeului din Cernăuți pentru anii 1905–1906.

Totuși, dacă știința istorică a reprezentat marea lui pasiune, serviciul în Jandarmerie, o structură de forță a statului austro-ungar, a constituit domeniul căruia i-a dedicat întreaga sa viață. Vorbitor de mai multe limbi, cu un talent nativ de a-i apropia pe oameni, cu o minte analitică, Eduard Fischer s-a concentrat tot mai profund pe îndeplinirea obligațiilor sale profesionale în calitate de ofițer de jandarmerie, armă care, în epocă, avea cele mai diverse responsabilități, inclusiv de spionaj și contraspionaj. Începând cu 1 octombrie 1890, tânărul militar a fost înrolat

---

[10] Capitolul XI include prezentarea unor domenii ce țin de societate și economie, precum: legislația și administrația, justiția și finanțele, învățământul, căile de comunicații și mijloacele de transport, industria și comerțul, mineritul, agricultura, silvicultura.

[11] Eduard Fischer, „Ein Beitrag zur Münzkunde des Fürstentums Moldau", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", IX, 1901, S. 3–53. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1901.

[12] Idem, „Kozmin. Ein Beitrag zur Geschichte des polnisch-moldauischen Konfliktes im Jahre 1497 (Mit einer Kartenskizze)", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", X, 1902, S. 37–71. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1903.

[13] Idem, *Bătălia din Codrii Cosminului. Războiul dintre Ștefan cel Mare și regele Ioan Albert în anul 1497, cu schițe de plan*, traducere de căpitanul I. Strișca, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", 1904, 68 p.

[14] Idem, „Die Wehrmacht der Moldau zur Zeit Stephans des Großen. Eine militärisch-historische Skizze", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", XIII–XIV, 1905–1906, S. 29–44. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1906.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pentru o perioadă de probă la Comandamentul Jandarmeriei Țării din Cernăuți. După susținerea cu succes a examenului, la 28 aprilie 1891, a fost numit locotenent de jandarmerie, încredințându-i-se conducerea Unității Rădăuți a Jandarmeriei Ducatului Bucovinei[15].

Meticulos și responsabil, cu spirit de inițiativă și realist, Eduard Fischer a fost apreciat rapid de șefii săi și a reușit să-și construiască o carieră solidă. Avansării în grad de locotenent major, la 1 mai 1895, i-a urmat numirea în poziția de comandant al Centrului de Recrutare din Cernăuți. La 1 mai 1900 a primit gradul de căpitan de clasa a 2-a[16], peste un an pe cel de căpitan de clasa 1, iar în aprilie 1901 a devenit comandant al Biroului 1 Jandarmerie din Cernăuți și adjunct al comandantului Jandarmeriei Ducatului Bucovinei. În anul 1906 i s-a încredințat conducerea Serviciului de Informații al Jandarmeriei Ducatului Bucovinei. În toate funcțiile pe care le-a deținut, Eduard Fischer a acordat respectul cuvenit legii și monarhiei, dorind să construiască o relație onestă între reprezentanții structurilor de apărare a ordinii publice și populație. Potrivit propriilor sale cuvinte, regulile pe care le-a impus și pe care le-au urmat jandarmii bucovineni i-au transformat pe aceștia din urmă în apărători ai oamenilor cinstiți: „Cu mult respect față de seriozitatea modului de acțiune și față de puterea personală a acestor purtători de uniformă – care reprezentau o putere suverană a statului – jandarmul era privit de țăran, de muncitorul forestier sau de târgoveți, ca o persoană de încredere, care ajută în orice situație. [...] Eu i-am instruit cu toată severitatea pe jandarmii mei în privința îndeplinirii obligațiilor de serviciu; trebuiau, în orice împrejurare, să se comporte ca niște conducători cinstiți și ca samariteni altruiști față de populație" (vezi mai jos, p. 41).

Grație succeselor înregistrate în plan profesional, în anul 1907, împăratul Austro-Ungariei l-a decorat pe Eduard Fischer cu Crucea de Cavaler a Ordinului Imperial „Franz Joseph", iar în mai 1912 cu Crucea Militară de Merit[17]. Corectitudinea și onestitatea ofițerului austriac în raport cu țările și națiunile vecine au fost apreciate inclusiv de guvernul Rusiei care, în august 1905, i-a conferit Ordinul Cezaro-Imperial „Sf. Stanislaw" clasa a II-a, și de cel al României care, în septembrie 1907, l-a distins cu medalia jubiliară „Carol I", clasa I, cea mai importantă decorație minoră de pace[18]. În anul 1908, când Ministerul de Război al Austro-Ungariei a înființat o comisie pentru studierea experienței jandarmeriei din Ungaria, Germania, Belgia și Elveția în protejarea granițelor, responsabilitatea de a o conduce a fost încredințată căpitanului bucovinean. Rezultatele deosebite

[15] Mulțumim domnului Luzian Geier, colaborator al Bukowina-Institut din Augsburg (Germania), pentru informațiile furnizate privitoare la anumite momente mai puțin cunoscute din cariera militară a lui Eduard Fischer.

[16] „Waiavancement", in „Bukowinaer Rundschau", 1. Mai 1900, S. 3.

[17] „Generalmajor Eduard Fischer", in „Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 2.

[18] Floricel Marinescu, „Observații pe marginea unui studiu privind decorațiile României moderne", în „Cercetări numismatice", București, IX–XI, 2003–2005, p. 619.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

înregistrate pe parcursul documentării și calitatea materialului analitic inclus într-un amplu raport l-au impresionat încă o dată pe împăratul Franz Joseph[19].

La 1 mai 1912, șeful Serviciului de Informații al Jandarmeriei din Bucovina a fost avansat la gradul de maior. Potrivit considerațiilor ziariștilor bucovineni, „nimic nu a scăpat atenției sale, serviciul său de informații nu a eșuat vreodată; iată de ce a fost capabil să ia cele mai corecte măsuri în toate cazurile. Cu cât mai mulți nori amenințători se adunau pe cerul politic, cu atât mai intensivă devenea activitatea lui Fischer [...]"[20]. Într-adevăr, cu cât lumea se apropia de momentul declanșării Războiului Mondial, cu atât spiritele erau tot mai încinse, populația tot mai agitată, presa tot mai implicată în dezbaterea chestiunilor internaționale și în analiza potențialului adversar. Pe parcursul anilor 1912–1914, contraspionajul austriac, reprezentat în Bucovina de jandarmii lui Fischer, a înregistrat cu rigurozitate toate persoanele suspectate de activități de spionaj sau acte antistatale[21].

La nivel central, direcția de contrainformații de la Viena consemnase, în anul 1912, o creștere fulgerătoare a activităților de spionaj ale Rusiei în Galiția. În mai 1913, după ce ziarul praghez de limbă germană „Bohemia" a făcut public cazul colonelului austriac Alfred Redl (șeful Statului Major al Corpului 8 de Armată), demascat drept spion rus[22], Austro-Ungaria a fost cuprinsă de un val de spionită. Oamenii de rând au devenit mai suspicioși, în special față de străini, iar jandarmii au crescut vigilența și au extins activitățile legate de identificarea persoanelor potențial predispuse la implicarea în posibile acțiuni de spionaj și sabotaj împotriva Austro-Ungariei. În vara anului 1913, în rândul bucovinenilor circula zvonul potrivit căruia inclusiv actorii circului rus, care efectuau anual un turneu la Cernăuți în perioada hramului orașului (Sf. Petru și Pavel), vizitau capitala provinciei „pentru a afla secretele noastre"[23]. Grație legăturilor sale cu diverse persoane din lumea afacerilor, Eduard Fischer a intrat în posesia informațiilor cu privire la mutarea corpurilor de armată țariste din Siberia către frontierele occidentale ale Imperiului Rus. Totuși, aceste informații veridice, nefiind confirmate de alte surse ale Ministerului de Război de la Viena, au fost ignorate de conducerea militară austriacă[24].

În aprilie 1914, când funcția de comandant al Jandarmeriei Ducatului Bucovinei a devenit vacantă, în acest post important a fost numit Eduard Fischer, unul dintre cei mai tineri ofițeri de Stat Major. Astfel, începutul Primului Război

---

[19] „Generalmajor Eduard Fischer", in „Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 2.

[20] *Ibidem.*

[21] Володимир Заполовський. *Буковина в останній війні Австро-Угорщини, 1914–1918* [Bucovina în ultimul război al Austro-Ungariei, 1914–1918], Чернівці, Золоті литаври, 2003, c. 183.

[22] Cezar Narcis Pintilei, „100 de ani de la afacerea Redl", în „Revista Intelligence", 2013; https://intelligence.sri.ro/100-de-ani-de-la-afacerea-redl/ (12 iunie 2020).

[23] Georg Drozdowski, *Damals in Czernowitz und rundum. Erinnerungen eines Altösterreichers*, Klagenfurt, Verlag der Kleinen Zeitung, 1984, S. 79.

[24] Emanuel Turczynski, „Die Bukowina", in Isabel Röskau Rydel (Hg.), *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Galizien, Bukowina, Moldau*, Berlin, Siedler Verlag, 2002, S. 284.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mondial l-a găsit pe Fischer în fruntea Jandarmeriei Ducatului Bucovinei care, între altele, era însărcinată cu paza granițelor țării.

Proximitatea geografică față de Rusia a menținut Bucovina pe scena teatrului de operațiuni militare pe întreaga durată a Marii Conflagrații. În cei patru ani de restriște, trupele ruse au intrat de trei ori pe teritoriul provinciei, instalând propria administrație (prima ocupație rusă: 3 septembrie – 21 octombrie 1914; a doua: 27 noiembrie 1914 – 21 februarie 1915; a treia: 18 iunie 1916 – august/noiembrie[25] 1917) și tot de atâtea ori a revenit administrația austriacă. Evenimentele militare propriu-zise, dificultățile cu care s-a confruntat și soluțiile ingenioase pe care le-a propus sunt descrise destul de detaliat de Eduard Fischer în paginile ce urmează. Situația a fost destul de complicată, având în vedere faptul că unitățile de jandarmi din Bucovina au rămas fără suportul armatei pe durata întregii toamne a anului 1914. În pofida acestei stări de lucruri complexe, trupele de jandarmi conduse de Eduard Fischer au fost singurele unități militare din întreaga monarhie care au obținut succese pe câmpul de luptă chiar de la începutul Marii Conflagrații[26]. Cât de însemnate au fost pagubele provocate armatei țariste se poate deduce din faptul conform căruia, pentru capturarea ofițerului bucovinean, Comandamentul rus a promis o recompensă în valoare de 100 de mii de ruble (circa 15 mii de dolari americani, la cursul anului 1915), iar pentru cadavrul acestuia – 50 de mii de ruble.

În primul an de război, atât autoritățile țariste, cât și cele habsburgice au administrat Bucovina folosind cu multă lejeritate prevederile legii marțiale. Astfel, în ziua de 5 august 1914, contele Rudolf von Meran, guvernatorul Bucovinei, a făcut public anunțul cu privire la înființarea și funcționarea curților marțiale de la Cernăuți și Rădăuți[27]. La 23 august 1914, Comandamentul militar austriac din Lemberg a cerut Guvernământului Bucovinei să informeze populația cu privire la răspunderea penală pentru spionaj, tâlhării și incendieri. În acest sens, cinci zile mai târziu, contele von Meran a trimis adrese către toate autoritățile districtuale[28]. La 13 septembrie, după ce armata țaristă ocupase o mare parte a Bucovinei[29], Comandamentul Suprem al armatei austro-ungare a publicat un manifest adresat locuitorilor provinciei, în care se făcea anunțul cu privire la ordinul dat comandanților militari de a executa pe loc pe oricine este suspectat de trădare sau de implicare în orice altă acțiune antistatală[30].

---

[25] În august 1917 a fost eliberată de sub ocupația rusă capitala Bucovinei, în timp ce sudul provinciei (Suceava) a fost evacuat de trupele ruse abia în noiembrie 1917.

[26] Helmut Gebhardt, "The Gendarmerie of the Habsburg Empire during the First World War", in Jonas Campion, Laurent López, Guillaume Payen (Eds.), *European Police Forces and Law Enforcement in the First World War*, Cham, Palgrave Macmillan, 2019, p. 160.

[27] В. М. Ботушанський, *Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи* [Bucovina în anii Primului Război Mondial 1914–1918. Documente], Чернівці, Технодрук, 2014, с. 26.

[28] *Ibidem*, p. 29.

[29] Mizându-se pe intrarea României în război de partea Puterilor Centrale, în conformitate cu alianța convenită în anul 1883, grosul trupelor austro-ungare a fost deplasat în Galiția, lăsând practic Bucovina fără forțe militare care să o apere în fața invaziei rusești.

[30] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 36.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Totuși, într-o primă fază a confruntărilor militare, în timp ce unii români și ucraineni au crezut că îndepărtarea austriecilor este definitivă, alții au văzut chiar salvarea comunității lor în Rusia ortodoxă, colaborând cu administrația militară țaristă. Din acest motiv, după retragerea trupelor țariste, o parte dintre cei care trecuseră în tabăra rușilor și nu au reușit să se refugieze, au fost urmăriți și pedepsiți[31] de instituțiile de forță ale Austro-Ungariei. Trebuie menționat că încă din ajunul războiului, jandarmeria austriacă a arestat mai multe persoane încadrate fie în categoria rusofililor (din rândul ucrainenilor), fie în cea a naționaliștilor radicali (din rândul românilor). În timpul retragerii dezorganizate a trupelor austriece, în septembrie 1914, au avut loc numeroase atacuri violente împotriva populației locale. Țărani români au fost suspectați de fapte de trădare și împușcați fără judecată.

După revenirea, în octombrie 1914, a autorităților austriece, în Bucovina au fost arestate 250 de persoane[32]. Unele dintre ele au fost ținute sub arest și, după clarificarea situației (proces care putea dura câteva săptămâni sau mai multe luni), au fost eliberate, altele au fost obligate să părăsească Bucovina, fiind apoi internate în lagărul din Thalerhof (localitate aflată în apropiere de Graz, capitala Landului Steyr din Austria). Bucovinenii dovediți că s-au implicat în activități de spionaj sau trădare au fost executați fără întârziere și, de regulă, în spații publice. Pentru aplicarea sentinței, pe lângă spânzurătorile special construite, jandarmii au folosit stâlpii de telegraf, copacii sau stâlpii de iluminat. În istoriografia română și în publicistică sunt acceptate și adesea vehiculate opinii conform cărora „corpul de jandarmi al colonelului Fischer, zbirul Bucovinei, a instaurat o cumplită teroare pe teritoriul acestei provincii. Sute de români au fost arestați, aruncați în închisori, maltratați, spânzurați"[33]; bucovinenii au fost „priponiți vreme de patru ani între baionetele și spânzurătorile jandarmilor generalului Eduard Fischer"[34]. Lucrurile sunt, însă, mult diferite de cele intrate în folclorul colectiv. Unul dintre cei mai vehemenți acuzatori ai lui Eduard Fischer, parlamentarul bucovinean Aurel Morariu, relatând cazul unui sătean arestat de jandarmi și găsit ulterior nevinovat, arăta că „e interesant să se știe că asupra celor imputate d-lui Ioan Todosan au fost ascultați nu mai puțini de 129 de martori, care toți au certificat absoluta sa nevinovăție. Vedeți cu ce fast, cu ce lux de formalități de procedură lucrau autoritățile austriece, fără să se sinchisească de enormele suferințe ale celor arestați și deținuți"[35]. De fapt, era o recunoaștere a faptului că, inclusiv în vreme de război,

[31] Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918–1944*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, S. 84.

[32] Володимир Заполовський, *op. cit.*, p. 185.

[33] Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)*, Suceava, Editura „Suceava", 1997, p. 10.

[34] Ion Filipciuc, „Iancu Flondor, un arheu jignit", în „Analele Bucovinei", Rădăuți–București, anul XXVI, nr. 2, 2019, p. 563.

[35] *Interpelarea deputatului Aurel Morariu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț), prezentată în ședința A.D. din 4 februarie 1920, pe marginea despăgubirilor de război și a acțiunilor generalului Eduard Fischer*, Rodica Iațencu, Marian Olaru, *Bucovineni în Parlamentul*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

autoritățile habsburgice au încercat să respecte legea, organizând anchete solide pentru a nu sancționa și condamna oameni nevinovați.

Numărul real al victimelor campaniei de pedepsire a „spionilor" este greu de stabilit. De pildă, același Aurel Morariu a reușit să identifice 21 de cazuri ale unor bucovineni executați în urma unor acuzații de spionaj și înaltă trădare[36], în timp ce Iorgu G. Toma, alt deputat bucovinean în Parlamentul României Întregite, menționa într-un discurs rostit în anul 1924, că, în timpul Primului Război Mondial, au fost executate 32 de persoane[37]. Ilariy Karbulytski, scriitor și cercetător ucrainean bucovinean, a adunat date pentru 23 de cazuri de persoane executate din ordinul comandanților de jandarmi[38].

În cadrul anchetei desfășurate cu privire la incidentele înregistrate între anii 1914 și 1916, colonelul (din 18 august 1914, locotenent-colonel, iar din 23 octombrie 1914, colonel) Eduard Fischer, comandantul Jandarmeriei, a comunicat că, în anii războiului, au fost înregistrate 18 execuții, în timp ce contele Rudolf von Meran, guvernatorul Bucovinei, ridica la 42 numărul acestora[39]. Și administrația militară rusă a operat arestări în Bucovina, doar în perioada 27 septembrie – 10 octombrie 1914 fiind reținute 43 de persoane suspectate de spionaj, urmând a fi deportate „în guberniile interioare ale Imperiului Rus"[40].

Eduard Fischer a reușit să recruteze informatori din rândul bucovinenilor implicați în activități politice. De pildă, socialistul-revoluționar Mykola Zalizniak, devenit ulterior membru al Uniunii de Eliberare a Ucrainei, rămas sub ocupația rusă, a executat misiuni încredințate de șeful jandarmilor, participând la acțiuni de sabotaj (aruncarea în aer a unor poduri, difuzarea unor manifeste împotriva Rusiei etc.) și de propagandă proaustriacă. El a înființat un detașament de voluntari ucraineni, conduși de prietenul său Bogun, pe care i-a transferat apoi sub conducerea lui Fischer[41].

Pe parcursul celei de-a doua ocupații rusești (27 noiembrie 1914 – 21 februarie 1915), autoritățile țariste au fost extrem de atente cu românii bucovineni, guvernul rus căutând soluții diplomatice pentru a convinge România să intre în război de partea Antantei. După reinstalarea administrației habsburgice, colonelul Fischer a fost nevoit să constate creșterea „agitației panromânești" în rândul profesorilor și preoților care avuseseră contacte cu Liga Națională din București în timpul ocupației țariste. Șeful Jandarmeriei a cerut luarea unor măsuri drastice împotriva rusofililor,

---

României Mari. Adunarea Deputaților, sesiunea 1919–1920 (II), în „Analele Bucovinei", anul XX, nr. 1, 2013, p. 49.

[36] *Ibidem*, pp. 55–58.

[37] Iorgu Toma, *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit la ziua de 30 octomvrie 1924 în Adunarea Deputaților*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei", 1924, p. 7.

[38] Ilarion Karbulitzki, *Die Henkereien in der Bukowina 1914. Schluß zur Polemik mit Oberst Seeliger aus Anlaß der von General Fischer erschienen Memoiren „Warum Tausende sterben mußten"*, Cernăuți, Tipografia universitară, 1929, S. 21.

[39] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 84.

[40] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 44.

[41] *Ibidem*, pp. 311–312.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

plângându-se, totodată, de obstrucţia din partea procurorului general din Lemberg, care era român[42].

În timp ce marea masă a populaţiei provinciei aştepta cu nerăbdare să se încheie războiul şi nu îşi manifesta, în vreun fel, atitudinea faţă de schimbarea administraţiilor, reprezentanţii Bucovinei în Parlamentul de la Viena, precum şi bucovinenii refugiaţi în interiorul imperiului dualist sau în statele aliate[43] au dezvoltat o amplă campanie de susţinere a politicii Casei de Habsburg şi de blamare a Imperiului Rus ori a Franţei, acuzate că urmăresc disoluţia Austro-Ungariei.

Refugiaţii bucovineni care s-au stabilit la Bucureşti şi în alte oraşe ale României au iniţiat o amplă campanie antiaustriacă atât în mass-media, cât şi prin diverse demersuri pe lângă factorii decizionali din capitala ţării. Alături de ardelenii care şi-au găsit protecţie în Regat, intelectualii români din Bucovina pledau pentru intrarea României în război în vederea desprinderii teritoriilor locuite de români din cadrul imperiului dualist. Pentru a convinge marea masă a populaţiei, dar şi pe guvernanţi, în primăvara anului 1915, în capitala României a fost organizat Congresul românilor bucovineni şi transilvăneni, în cadrul căruia vorbitorii au încercat să descrie, în culori cât mai sumbre, situaţia românilor aflaţi sub stăpânirea Casei de Habsburg. Astfel, într-un discurs rostit de la tribuna congresului, în ziua de 15 martie 1915, Emilian Sluşanschi declara că „stăpânirea austriacă se pare că a înţeles că-i va scăpa Bucovina", atribuind „faimosului Fischer" următoarele cuvinte: „Deşartă am luat Bucovina, deşartă o vom da"[44]. Ion Grămadă, un bucovinean refugiat în Regatul României, a susţinut că „în incinta tribunalului din Cernăuţi s-au ridicat două spânzurători, cari aveau de lucru zi şi noapte, plătindu-se călăilor câte 5 coroane de muncă. Aici s-a pornit prigoana împotriva intelectualilor, mai ales împotriva popilor, şi aceasta mai ales după retragerea ruşilor"[45].

În timp ce la Bucureşti, în încercarea de a explica de ce guvernul român trebuia să declare război Austro-Ungariei, refugiaţii bucovineni recurgeau la exagerări şi denaturări, situaţia de la faţa locului a fost investigată de reprezentanţii României. Astfel, în zilele de 12–16 martie 1915, o delegaţie compusă din cinci primari ai unor comune din România a vizitat Bucovina. Colonelul Eduard Fischer i-a însoţit şi le-a arătat distrugerile produse de armata ţaristă în Cernăuţi şi în alte localităţi. Delegaţia română a avut posibilitatea să constate atât pagubele materiale imense rezultate în urma ocupaţiei ruse, cât şi să discute cu localnicii care au relatat despre tâlhăriile, incendierile unor imobile, violurile comise de militarii ruşi[46].

Nu este exclus ca multe dintre acuzaţiile lansate la adresa jandarmilor şi a şefului lor să privească represaliile organizate de militarii imperiali, în special de

---

[42] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 86.

[43] Subiectul loialităţilor în vreme de război este încă extrem de slab analizat de către istoricii Bucovinei.

[44] „Congresul românilor de peste hotare. La Ateneu. Chestiunea românilor din Bucovina. Expunerea d-lui dr. Emilian Sluşanschi", în „Universul", Bucureşti, anul XXXIII, nr. 75, 17 martie 1915, p. 1.

[45] „Marea întrunire din sala Dacia. Cuvântarea d-lui Ion Grămadă", în „Universul", anul XXXIII, nr. 75, 17 martie 1915, p. 1.

[46] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, pp. 104–105.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cei din Armata a 7-a austro-ungară care opera în Galiția și Bucovina. De pildă, la 3 iunie 1915, comandamentul acesteia justifica luarea ostaticilor din rândul locuitorilor Bucovinei prin următoarele motive: „1) Distrugerea foarte deasă a liniilor telefonice, în special în momentul critic, care încetează imediat după ce au fost luate ostatice diverse persoane; 2) Cu scopul de a îngrădi spionajul rusesc”[47]. La mijlocul lunii august 1915, Constantin Tarangul, directorul Poliției Cernăuți, anunța populația că Armata a 7-a va lua ostatici pentru a preveni crimele împotriva forțelor armate imperiale. În cazul în care în localitatea din care au fost luați ostatici avea loc vreo acțiune ostilă, persoanele reținute erau deferite Curții marțiale și, dacă era cazul, li se aplicau normele stării de război[48]. La 11 mai 1916, Comandamentul Armatei a 7-a austro-ungară făcea public un anunț conform căruia orice persoană care distrugea liniile telefonice urma a fi executată pe loc. În cazul în care sistemul de comunicații din interiorul localității avea de suferit, răspunderea cădea pe umerii comunei respective[49].

În perioada de neutralitate a României (până în vara anului 1916), autoritățile habsburgice nu au adoptat o poziție tranșantă față de refugiații bucovineni. Au fost luate măsuri drastice doar împotriva persoanelor care s-au pronunțat în favoarea Rusiei, acestea fiind acuzate de dezertare și/sau de „înaltă trădare”[50]. În zilele de 12–15 iunie 1915, Eduard Fischer a inspectat 11 localități de pe malul stâng al râului Prut, cu scopul estimării pagubelor provocate de ocupația rusă și de operațiunile militare. Raportând situația distrugerilor, evidențiind pagubele cele mai grave, Fischer consemna că, în general, populația avea un comportament satisfăcător și păstrează loialitatea față de împărat. Devastările produse de ruși au demontat ultimele simpatii de care se mai bucurau aceștia în rândul bucovinenilor[51]. La 23 iunie 1915, Fischer raporta Ministerului de Interne că în rândul acestora nu s-a manifestat fenomenul dezertărilor, cu excepția unor cazuri izolate[52].

În semn de apreciere a meritelor colonelului Fischer în eliberarea Bucovinei de sub ocupația țaristă, pe parcursul anilor 1915–1916 conducerea mai multor comune a decis să-i acorde titlul de „cetățean de onoare”, iar Consiliul municipal Cernăuți, la 20 octombrie 1915, i-a dăruit o sabie confecționată într-un renumit atelier vienez, având gravată inscripția „În semn de recunoștință pentru apărarea Bucovinei și a Cernăuțiului”. De asemenea, Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți i-a conferit, în cadrul ședinței din 18 iunie 1916, titlul de *Doctor honoris causa*[53].

---

[47] *Ibidem*, p. 143.

[48] *Ibidem*, p. 173.

[49] *Ibidem*, p. 195.

[50] Ligia-Maria Fodor, „Români bucovineni refugiați în România în timpul Primului Război Mondial în documente austriece”, în „Analele Bucovinei”, anul XXVI, nr. 2, 2019, pp. 460–462.

[51] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, pp. 151–152.

[52] *Ibidem*, p. 154.

[53] „Generalmajor Eduard Fischer“, in „Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt“, 1918, 21. März, S. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După îndepărtarea trupelor ruse, din septembrie 1917 jandarmeria austriacă a reuşit să impună, din nou, controlul practic asupra Bucovinei (mai puţin asupra părţii sale sudice). Chiar dacă au fost luate măsuri dure la adresa colaboraţioniştilor, nu au fost operate execuţii. Legislaţia a devenit mai clară şi mai corectă, stipulând reguli circumscrise unui cadru juridic constituţional în ceea ce priveşte acţiunile declanşate contra persoanelor suspecte de spionaj sau sabotaj. Astfel, potrivit lui Teodor Bălan, au fost intentate procese sau deschise anchete pe numele lui Dimitrie Bucevschi, proprietarul unei tipografii din Cernăuţi în care autorităţile ruse au tipărit manifeste[54], ale studenţilor Aurel şi Traian Tomoioagă (din Suceava), profesorilor Eusebie Cosmiuc, Simion Ivanovici, Severin Procopovici, George Palamarescu (Suceava), ţăranului Mihai Frâncu (Pojorâta), împotriva lui Apolo Patraş, Eugen, Arcadie şi Olimpia Colomiţchi, Victoria şi Olga Nastasi, Simion Silion (toţi din Siret), avocatului Victor Iliuţ şi funcţionarului Titus Gribovschi (Rădăuţi). Cu toţii erau acuzaţi de lipsă de loialitate faţă de Casa de Habsburg şi de legături cu România[55]. Totuşi, niciunul dintre aceste procese nu a fost încheiat cu pronunţarea sentinţei, acuzaţii fiind eliberaţi pe parcursului anului 1918, încă înainte de căderea imperiului dualist. De asemenea, Curtea Marţială de la Lemberg a deschis, în anul 1917, un dosar împotriva lui Iancu Flondor, pe motivul înaltei trădări. Cum acel dosar nu a ajuns încă în mâinile cercetătorilor, este greu să ne pronunţăm asupra esenţei acuzaţiilor aduse liderului românilor bucovineni. Astfel, în opinia unor istorici, el a fost anchetat din cauza memoriului întocmit în februarie 1915 privitor la hotarele postbelice ale Bucovinei ce trebuiau negociate cu guvernul Rusiei ţariste[56], document trimis în secret lui Ion I. C. Brătianu, preşedinte al Consiliului de Miniştri al României, şi care fie a fost interceptat de poliţia secretă austriacă, fie a ajuns în anul 1916 la Otokar Czernin, ambasadorul Austro-Ungariei la Bucureşti (octombrie 1913 – august 1916). Cu toate acestea, felul în care guvernul României a început să abordeze, din primăvara anului 1915, problema Bucovinei în cadrul negocierilor cu guvernul Imperiului Rus[57] se înscrie perfect în logica argumentării expuse de liderul românilor bucovineni, fapt care ne face să presupunem că demersul său şi-a atins scopul, memoriul ajungând la destinaţie. Această ipoteză devine certitudine în situaţia în care aducem în discuţie rapoartele contraspionajului imperial. Astfel, la 3 aprilie 1915, colonelul Eduard Fischer raporta că propaganda antiaustriacă din România era inspirată de Iancu Flondor şi Eudoxiu (Doxuţă) Hurmuzachi. Potrivit

[54] Teodor Bălan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul Războiului Mondial. 1914–1918*, Cernăuţi, 1923, pp. 203–204.

[55] *Ibidem*, pp. 204–210.

[56] Constantin Ungureanu, „Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei", în „Analele Bucovinei", anul X, nr. 2, 2003, pp. 493–508; Vlad Gafiţa, *Iancu Flondor (1865–1924) şi mişcarea naţională a românilor din Bucovina*, Iaşi, Editura Junimea, 2008, pp. 249–250, 262.

[57] Mihail Dobre, „Aspecte diplomatice ale relaţiilor româno-ruse în perioada neutralităţii. 1914–1916", în Constantin Hlihor, Grigory Davidovich Shkundin, Vasile Soare, Alexander Sergeevich Stikalin (eds.), *Rusia şi România în timpul Primului Război Mondial*, Bucureşti, Editura Top Form, 2018, p. 73.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

informațiilor de care Fischer dispunea, în timpul unei vizite făcute recent la București, Iancu Flondor ar fi fost primit în audiență de „unul din miniștrii României", ulterior întâlnindu-se și cu Regele Ferdinand[58]. În ceea ce privește piesa principală a acuzării în cadrul dosarului intentat de autoritățile militare habsburgice, după părerea altor cercetători, aceasta consta în faptul că, în timpul celei de-a treia ocupații ruse a provinciei (18 iunie 1916 – august 1917), Iancu Flondor a acceptat să îndeplinească funcția de primar al orașului Storojineț[59]. Pentru a explica gestul lui Flondor, trebuie să amintim că, în acea perioadă, Rusia era aliata României, ambele state luptând împreună împotriva Austro-Ungariei.

La 1 februarie 1918 (cu încadrare din 17 martie 1918), Eduard Fischer a fost avansat la gradul de general-maior[60], iar la 20 martie 1918, prin decret imperial, a primit funcția de comandant al Jandarmeriei pentru Galiția și Bucovina[61], organism proaspăt creat. În lunile martie – noiembrie 1918, așa cum descrie chiar autorul memoriilor, el a contribuit și la aprovizionarea cu alimente a Vienei, a cărei populației suferea de foame.

Începând cu 20 mai 1918, odată cu abrogarea stării de război în Bucovina[62], populația a început să spere în revenirea la normalitate. Dincolo însă de condițiile vitrege ale perioadei, pe teritoriul provinciei nu au fost semnalate activități ostile ale agenților străini, ci numai două cazuri de distribuire a unor foi volante: în primul dintre ele, mesajul era îndreptat împotriva primarului Vienei și a ministrului responsabil cu aprovizionarea cu alimente; în cel de-al doilea, apelul redactat în limbile română și germană chema populația să abandoneze lupta și să saboteze, pe toate căile, producția de armament[63]. De asemenea, jandarmeria nu a avut de combătut dezertările, fiindcă acestea erau un fenomen despre care, menționa Eduard Fischer la 21 octombrie 1918, în Bucovina „practic nu s-a auzit" până în toamna anului respectiv[64].

Odată cu trecerea timpului și creșterea presiunii Puterilor Aliate asupra Austro-Ungariei, posibilitatea imploziei imperiului dualist începea să devină o idee ce tulbura opinia publică. În toamna anului 1918, vocile „popoarelor credincioase" aclamau tot mai puțin Casa de Habsburg și deveneau tot mai puternice în planul revendicărilor naționale. În Bucovina, grupurile etnice cele mai importante care nu excludeau alternativa separării de Austria au fost românii și ucrainenii. Cele două

---

[58] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 112.

[59] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 87; Dumitru Covalciuc, *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, Editura Druk Art, 2017, p. 55.

[60] Antonio Schmidt-Brentano, *Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität 1816–1918*, Wien, Österreichisches Staatsarchiv, 2007, S. 46.

[61] „Generalmajor Eduard Fischer", in „Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 1.

[62] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 299.

[63] Erich Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukowina*, München, Verlag R. Oldenbourg, 1959, S. 19.

[64] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

comunități au lansat proiecte politice divergente privind viitorul post-habsburgic al Bucovinei[65], fapt ce a profilat o tensiune puternică între liderii etniilor respective. La 4 noiembrie 1918, contele Josef von Ezdorf, guvernatorul Bucovinei, raporta Ministerului de Interne că, potrivit afirmațiilor lui Eduard Fischer, situația creată în raporturile dintre ucraineni și români era critică[66]. În opinia lui Erich Prokopowitsch, în timpul perioadei extrem de tulburi de la începutul lunii noiembrie, marcată de haos general, contele Ezdorf a fost singura persoană din Cernăuți „care a devenit pentru populație garant al prevenirii energice a pericolului războiului civil"[67]. După cum însuși Ezdorf avea să mărturisească, în acele zile primise mai multe „informări fatale" de la șeful Jandarmeriei referitoare la starea de lucruri din Bucovina, pentru care acesta din urmă nu-și mai putea asuma responsabilitatea[68]. Ulterior, guvernatorul a constatat că rapoartele generalului Fischer au fost întocmite pe baza unor informații neverificate, cel puțin în ceea ce privește situația din Cernăuți[69].

În ziua de 10 noiembrie 1918, general-maiorul Eduard Fischer a predat comanda Jandarmeriei Bucovinei în mâinile Consiliului Național Român[70], condus de Iancu Flondor. În aceeași zi, generalul austriac a trimis o delegație în întâmpinarea trupelor române care avansau spre Cernăuți. Membrii delegației – jandarmi români și germani – s-au întâlnit în apropierea localității Ceahor cu colonelul Dumitru Gheorghiu, comandantul Detașamentului „Dragoș", înmânându-i un mesaj scris din partea lui Fischer, prin care acesta anunța trecerea Jandarmeriei (cu oameni și materiale) sub controlul autorităților române din Cernăuți[71].

Din raportul contelui Ezdorf rezultă că, la câteva zile după intrarea armatei române în Cernăuți, Eduard Fischer a fost dus la Iași, sub acuzația că, în anul 1914, ar fi ordonat executarea prin spânzurare a unor români bucovineni nevinovați și că, în general, i-ar fi persecutat pe români[72]. Aceste acuzații, venite din partea unor persoane care aveau toate motivele să-l urască pe Fischer pentru faptul că, în condiții de pace și de război, el a aplicat legile și nu a tolerat activitățile de sabotaj și spionaj, aveau un suport juridic fragil. Merită să invocăm concluziile cuprinse în paginile unui volum colectiv întocmit de profesioniștii acestui domeniu – jandarmi din Suceava –, sub coordonarea generalului de brigadă Eugen Șalar: „Jandarmeria imperială austriacă a asigurat liniștea și ordinea în interiorul granițelor sale în condiții bune pe timpul Primului Război Mondial. *Meritul* de a fi creat cadrul propice al conviețuirii tuturor naționalităților în ducat este datorat Jandarmeriei austriece în

---

[65] Ștefan Purici, *Unirea Bucovinei și grupurile etnice*, în „Analele Bucovinei", anul XXVI, nr. 2, 2019, pp. 381–386.

[66] Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 35.

[67] *Ibidem*, p. 38.

[68] *Ibidem*, p. 44.

[69] *Ibidem*.

[70] Mihai-Aurelian Căruntu, *Unirea Bucovinei cu România (1918). Aspecte geopolitice și militare*, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer", 2018, p. 332.

[71] Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 55.

[72] Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

general şi celei din Bucovina în particular"[73]. Nu întâmplător, la 16 noiembrie 1918, Iancu Flondor adresa o „rugăminte insistentă" lui Vasile Bodnărescu, trimisul Consiliului Național Român din Bucovina (CNR) pe lângă guvernul României de la Iaşi, să identifice pentru familia Fischer cele mai bune condiții posibile pentru acele vremuri. Liderul românilor bucovineni îi solicita trimisului CNR să prevină orice act de răzbunare, iar în cazul în care autoritatea lui Bodnărescu nu ar fi fost suficientă, îi recomanda să intervină direct pe lângă generalul Constantin Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştri al României[74]. Eduard Fischer a fost pensionat începând cu data de 1 ianuarie 1919[75].

Timp de doi ani, generalului Eduard Fischer şi soției sale, Josephina, li s-a impus să locuiască în Hotelul „Continental" din Iaşi, în aşteptarea participării la procesul penal. Abia în toamna anului 1920, în urma demersurilor unor oameni politici din Austria, dar şi a misiunii diplomatice elvețiene pe lângă Regele Ferdinand I şi primul-ministru al României, generalul Alexandru Averescu, el a fost eliberat din arest, ajungând la Viena în ziua de 28 noiembrie. Grav bolnavă, Josephina Fischer a decedat la scurtă vreme de la revenirea acasă. Stresul şi traumele războiului şi-au spus cuvântul şi în ceea ce priveşte sănătatea generalului. În a doua jumătate a lunii februarie 1924, acesta a suferit un accident vascular cerebral, soldat cu paralizia parțială a piciorului şi mâinii drepte.

La peste un deceniu de la momentul în care împăratul i-a promis lui Eduard Fischer că îi va recunoaşte meritele în apărarea Bucovinei, acordându-i cea mai înaltă distincție a imperiului (Ordinul Militar „Maria-Theresia"), la 25 octombrie 1927 generalul a primit decorația, devenind astfel singurul reprezentant al Jandarmeriei austriece vrednic de o asemenea onoare. La 21 iunie 1935, general-maiorul Eduard Fischer a trecut la cele veşnice, autoritățile Republicii Austria organizând funeralii de stat pentru „apărătorul Bucovinei".

PUBLICAȚII

Eduard Fischer, Ladislaus Zurkowski, Georg von Catargi (Hrsg.), *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. u. k. Gendarmerie des Landes-Gendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899, 344 S.

Cornel Kozak, Eduard Fischer (Hrsg.), *Heimatskunde der Bukowina zum Gebrauche für Schulen und zum Selbstunterricht. Mit 10 Illustration und 3 Landkarten*, Czernowitz, K.K. Universitäts-Buchhandlung H. Pardini, 1900, 119 S.

[73] Eugen Şalar (ed.), *Jandarmeria în Bucovina, 1850–2010*, Suceava, Editura Lidana, 2010, p. 130.

[74] Ion Filipciuc, „Gen. Iacob Zadik şi trei întâmplări de poveste", în „Bucovina literară", Suceava, anul XXIX, nr. 11–12, 2018, p. 49.

[75] Antonio Schmidt-Brentano, *Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität 1816–1918*, Wien, Österreichisches Staatsarchiv, 2007, S. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Fischer Eduard, „Ein Beitrag zur Münzkunde des Fürstentums Moldau", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", IX, 1901, S. 8–50. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1901.
Fischer Eduard, *Kozmin. Ein Beitrag zur Geschichte des polnisch-moldauischen Konfliktes im Jahre 1497 (Mit einer Kartenskizze)*, Czernowitz, 1903, 37 S. (Extras din „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", X, 1902, S. 37–71).
Fischer Eduard, *Bătălia din Codrii Cosminului. Războiul dintre Ştefan cel Mare şi regele Ioan Albert în anul 1497 cu schiţe de plan*, traducere de căpitanul I. Strişca, Bucureşti, 1904.
Fischer Eduard, „Die Wehrmacht der Moldau zur Zeit Stephans des Großen. Eine militärisch-historische Skizze", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", XIII–XIV, 1905–1906, S. 29–44. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1906.
Fischer Eduard, „Warum Tausende sterben müssten", in „Wiener Sonn- und Montags-Zeitung", Nr. 15, 10. April 1928, S. 9.
Fischer Eduard, *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen*, Wien, Verlag Schubert & Lenobel, 1935, 214 S.
Fischer Eduard, „Mein achtzehnjähriger Artilleriekommandant", in „Neues Wiener Journal", 11.9.1938, S. 12.

HĂRŢI

Fischer Eduard, *Handkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Hartă de buzunar a Ducatului Bucovinei], Czernowitz, Verlag Pardini, 1896; ediţia a doua, 1899 (publicată şi în limbile română şi ucraineană).
Fischer Eduard, *Schulwandkarte des Herzogtums Bukowina (1:150 000)* [Hartă şcolară de perete a Ducatului Bucovinei], Czernowitz, Verlag Pardini, 1898.
Fischer Eduard, *Übersichts- und Verkehrskarte des Herzogtums Bukowina (1:150 000)* [Harta generală şi a căilor de comunicaţii a Ducatului Bucovinei], Czernowitz, Verlag Pardini, 1898.
Fischer Eduard, *Lage und Grenzen des Herzogtums Bukowina (1:200 000)* [Locaţia şi graniţele Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. k. Gendarmerie des Landes Gendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899).
Fischer Eduard, *Hydrographisches Tableau des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Tabloul hidrografic al Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Die Erzlagerstätten der südlichen Bukowina (1:150 000)* [Depozitele de minereu din sudul Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Geologische Übersichtskarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Harta geologică generală a Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Orographische Übersichtskarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Harta orografică generală a Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Höhenschichtenkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Harta altitudinilor Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Tektonische Karte der Bukowiner Karpaten (1 mm^2 = 5 km^2)* [Harta tectonică a Carpaţilor bucovineni], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Fischer Eduard, *Bevölkerungsdichtigkeit des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Densitatea populaţiei Ducatului Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Waldkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Harta pădurilor din Ducatul Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Tierverbreitung des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Răspândirea animalelor în Ducatul Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Historische Karte der Bukowina (1:600 000)* [Harta istorică a Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Florenkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)* [Harta florei din Ducatul Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse im Herzogtum Bukowina (1: 600 000)* [Mişcarea populaţiei şi condiţiile sanitare în Ducatul Bucovinei], Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (extras din *Die Bukowina...*, 1899).

Fischer Eduard, *Verkehrskarte der Bukowina (1:600 000)* [Harta căilor de comunicaţii a Ducatului Bucovinei], Czernowitz, Verlag Schally, 1907.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

INTRODUCERE

Dintotdeauna, prin „război" s-a înțeles lupta între grupuri de forțe organizate. Chiar dacă au existat situații în care unul sau altul dintre combatanți erau inferiori dușmanului în privința dotării, armamentului sau a spiritului combatant, formula fundamentală a tuturor acțiunilor beligerante, fără excepție, era armată contra armată.

Aceasta, până la începutul Primului Război Mondial, când s-a produs un eveniment fără precedent în cel mai estic teatru de operații militare al Austro-Ungariei, în Bucovina, țară a Coroanei. La fel ca și pentru atacarea Galiței, rușii au mobilizat pentru înaintarea în Bucovina un număr impunător de regimente, brigăzi, divizii ... cazaci, trăgători, infanterie, dragoni, artilerie, mitraliere. În spatele forțelor combatante existau rezerve imense, inepuizabile.

Însă, în calea acestui număr extraordinar de bărbați, care păreau a fi un ocean asiatic de culoarea argilei, gata să inunde provincia cea mai estică a Imperiului Habsburgic, nu exista niciun fel de stăvilar, niciun corp de armată, niciun regiment, nici măcar un batalion.

Exista un singur ofițer. Un comandant fără trupă, fără artilerie, fără mitraliere. Exista un singur bărbat, căruia îi lipsea chiar și posibilitatea de a lua decizii în concordanță cu modul de operare al comandamentelor eșaloanelor superioare sau al Comandamentului suprem al armatei, căci nu a primit din partea acestora niciun ajutor și niciun sprijin.

Prin urmare, acest bărbat nu se putea baza pe nimeni, ci doar pe el însuși. Trebuia să-și apere „patria locală", care fusese lăsată pradă puhoiului rusesc, fără a putea măcar spera că va fi sprijinit „de sus" cu vreo baionetă sau mitralieră.

El se putea baza pe un singur lucru: pe propria-i voință îndârjită de a nu ceda. Acest bărbat, care nu poate fi asemănat cu vreun altul, a fost generalul EDUARD FISCHER.

Cu acuitatea unei priviri de vultur a recunoscut vastitatea pericolului. După izbucnirea războiului, Comandamentul suprem al armatei cezaro-crăiești a dispus mobilizarea tuturor trupelor din Bucovina în estul Galiției. În Bucovina nu a mai rămas nici măcar o singură companie de armată. Provincia a rămas complet lipsită de apărare în fața rușilor, cărora, astfel, li s-a oferit un ținut ideal de înaintare dinspre nord și nord-est. Coloanele combatante rusești ar fi trebuit doar să înainteze pentru a ocupa provincia.

Dar Fischer – pe atunci un simplu maior – nu privea amenințarea numai din această perspectivă, căci ocuparea celei mai estice provincii autonome a Monarhiei de către dușmanul supra-numeric nu ar fi reprezentat doar o pierdere de război de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

importanță locală. Ocuparea de către ruși a Bucovinei ar fi fost doar o primă etapă, cu consecințe directe și imprevizibile asupra modului în care ar fi putut decurge întregul război, datorită condițiilor apriorice ale desfășurării acțiunilor beligerante. Având în vedere că armata cezaro-crăiască era angajată deplin – până la ultimul soldat și la ultimul purtător de pușcă – contra rușilor în teatrele de război din Galiția și din Polonia, Comandamentul armatei dușmane ar fi putut da în Bucovina o lovitură decisivă contra flancului estic al armatei.

Flancul armatei ruse ar fi trebuit doar să înainteze în direcția sud-vest. Încă și mai lipsită de apărare ar fi fost înaintarea către văile și ținutul deluros din nordul și mijlocul Bucovinei. Astfel, rușii ar fi putut pătrunde în pădurile zonei carpatice din sudul Bucovinei. De aici, căile dintre culmi, cum ar fi Pasul Mestecăniș, ar fi oferit rușilor, pentru toate armele armatei terestre, cale liberă către Ungaria Superioară și către Ardeal. Altfel spus, datorită faptului că în nicio trecătoare din Carpați nu au fost organizate dispozitive defensive, precum și pentru că toate trupele au fost retrase din Bucovina, armata rusă avea cale liberă, prin Câmpulung, către partea superioară a Văii Tisei.

Flancul estic al Austro-Ungariei, complet lipsit de trupe și de apărare, era, pur și simplu, o invitație pentru inamicul supra-numeric. În timp ce pe frontul principal galițiano-polonez – în nordul arcului carpatic – aveau loc lupte crâncene, cu milioane de combatanți, ar fi fost posibil ca un flanc al armatei ruse să pătrundă în inima monarhiei!

În acest caz, cine ar fi putut să apere Budapesta de ofensiva supra-numerică a armatei rusești, mereu aprovizionată de inepuizabile rezerve? Căci toată puterea de foc austro-ungară – inclusiv artileria – era angajată în Galiția, în lupta disperată dintre „a fi" sau „a nu fi".

Încă dinainte de a se trage primul foc, maiorul Fischer a conștientizat pericolul care ar fi putut să anihileze lupta eroică a popoarelor Austro-Ungariei pe frontul principal galițian.

Și această convingere a cimentat, în mintea neîntrecutului bărbat, voința și gândul: „Nu trebuie cedat!". Necazul patriei a sădit în inima acestui ofițer, care nu dispunea nici de soldați, nici de cai și nici de mijloace logistice, următoarea hotărâre supraumană: „Rusul nu are voie să-mi invadeze Bucovina!".

Și Fischer, simplul ofițer de jandarmerie, a realizat imposibilul. A reușit, împreună cu o mână de oameni pământeni, să oprească ofensiva întreprinsă de o întreagă armată rusească; pentru o perioadă de cinci luni, de la începutul lui august 1914, până în ianuarie 1915, a apărat Bucovina. Prin eroismul pe care l-a manifestat în est, el a salvat întreaga monarhie de invazia rusească.

Când a mai existat în istoria militară din toate timpurile vreo asemenea faptă?

În urmă cu aproape două milenii și jumătate, Leonidas, conducând un număr mic de spartani, a reușit, manifestând clasicul spirit de sacrificiu, să oprească pentru două zile armata persană, a cărei săgeți puteau întuneca cerul. Acest lucru, însă, a fost posibil doar pentru că strâmtoarea unde s-a dat lupta a fost un aliat de nădejde, care i-a permis armatei lui Xerxes să atace pe un front care avea lungimea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de doar câțiva pași. A existat și un Andreas Hofer[76] care, în urmă cu peste o sută de ani, împreună cu o mână de luptători tirolezi destoinici, a izgonit dușmanul, superior ca număr, din iubita sa patrie.

Dar și această victorie a fost posibilă datorită conformației „țărișoarei" apărate: culmile muntoase, abisurile și căderile de piatră au fost aliații apărătorilor.

În schimb, Bucovina oferea rușilor posibilitatea de a desfășura ofensiva pe un front de sute de kilometri, fără obstacole. Cu toate acestea, Fischer, un soldat austriac de origine germană, a realizat imposibilul.

În aceste rânduri, el descrie, în mod franc și sincer, faptele sale din timpul războiului. Franchețea și sinceritatea erau trăsături esențiale ale ființei sale.

Mie să-mi fie doar îngăduit ca, la început, să spun câte ceva despre formarea și activitatea lui Fischer.

Secole de lupte sângeroase, tulburări interne și repetate năvăliri întreprinse de hoarde asiatice au dus aproape la depopularea teritoriului actual al Bucovinei. În urma unei înțelegeri cu Imperiul Țarist și a stabilirii definitive a granițelor – prin negocieri purtate cu Turcia – „țara pădurilor de fag" intra în anul 1776 sub stăpânire austriacă. Este de înțeles faptul că populația acestui ținut, care număra la acea dată 70 000 de suflete, avea cel mai rudimentar nivel de cultură. Poliție nu exista, nici medici și nici farmaciști. Pe vreme rea, călătorii rămâneau înglodați în drumurile desfundate. De poduri încă nu se auzise pe aici. În sezoanele ploioase, când nivelul apei creștea în râuri și pâraie, nu se putea trece de pe un mal pe celălalt, uneori săptămâni în șir.

Împărăteasa Maria-Theresia și fiul ei, Iosif al II-lea, au dispus luarea neîntârziată de măsuri – tipic austriece – de îmbunătățire a vieții în această țară rudimentară. Prin construcția de străzi s-a îmbunătățit circulația în interiorul ținutului și cea către Galiția și Transilvania. Actele de justiție nu se mai făceau la întâmplare, ci în conformitate cu legile în vigoare. S-au înființat școli. Au fost chemate în țară multe familii de coloniști germani, moldoveni, poloni și ruși. Au fost aduși meșteșugari, plugari și crescători de vite. În anul 1783 existau deja școli germane la Cernăuți și Suceava.

În vremea aceea, a emigrat din Suabia [Schwaben] în Bucovina și tânărul fermier, de confesiune evanghelică, Fischer. Plin de vigoare și de speranță în viitor, el a venit în Bucovina pentru a găsi o nouă patrie și pentru a-și întemeia o familie. În urmă cu o sută cincizeci de ani, acest temerar a devenit un austriac loial. El este străbunicul eroului nostru. Fiul acestui emigrant Fischer, care s-a născut în Bucovina, a intrat în serviciul statului, a devenit comisar fiscal și a întemeiat Biserica Evanghelică din Cernăuți. În a treia generație, nepotul Gustav Fischer a devenit arendașul moșiei Carapciu pe Ceremuș. El și soția sa, Antonia, o fiică a străvechii familii de patricieni vienezi Leibenfrost, au avut cinci fii și o fiică. Întrucât mama era de confesiune catolică, toți copiii au fost botezați și educați

---

[76] Andreas Hofer (1767–1810) – patriot austriac, lider al rebeliunii tiroliene din anul 1809 împotriva invaziei lui Napoleon Bonaparte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

catolic. Cel mai mic fiu a văzut lumina zilei la 18 ianuarie 1862 şi a primit numele Eduard.

Încă de când era foarte mic, „Edi" era fascinat de soldaţi. După îndelungi rugăminţi, părinţii i-au permis ca, după absolvirea liceului, să se înscrie ca voluntar în Regimentul Nr. 41 „Freiherr Kellner von Köllenstei" din Cernăuţi. Acolo, el îşi îndeplinea cu mult zel toate îndatoririle. Apoi a intrat la şcoala de cadeţi din Łobzów, lângă Cracovia. După ce a promovat examenele cu calificative remarcabile, tânărul ofiţer a fost numit, la 18 august 1885, locţiitor de ofiţer pentru cadeţi.

Trei ani mai târziu, la 1 noiembrie 1888, a fost avansat locotenent şi apoi numit substitut de ofiţer districtual. Exercitând această funcţie, el a avut dese contacte cu jandarmeria cezaro-crăiască. Astfel, a crescut interesul tânărului şi vajnicului ofiţer pentru activitatea de jandarmerie, care era deosebit de diversă şi interesantă în zona de graniţă cu Rusia şi România.

Tânărul locotenent de infanterie s-a străduit cu sârguinţă să-şi îndeplinească dorinţa de a intra în corpul Jandarmeriei. La 1 octombrie 1890 a fost repartizat la Comandamentul Jandarmeriei din Cernăuţi. După o perioadă de probă de doar şase luni, în urma promovării examenului de specialitate susţinut la 28 aprilie 1891, a fost primit în jandarmeria cezaro-crăiască.

Astfel, Fischer a absolvit prima etapă de activitate în domeniul pe care şi l-a dorit. Însă, nu şi-a luat niciun răgaz. Pătruns fiind de importanţa serviciilor Jandarmeriei, atât pe timp de pace, cât şi pe timp de război, ofiţerul, care nu după mult timp va fi avansat la gradul de locotenent-major de jandarmerie, a analizat, cu minte clară şi ochi ageri, oamenii şi locurile din împrejurimi. El nu a călătorit prin Bucovina, ci a străbătut-o la pas, ajungând să cunoască până şi cele mai neînsemnate poteci şi podeţe.

Datorită acestor cunoştinţe, a dobândit notorietate în cartografie. Atât în şcoli, cât şi în instituţii ale statului, hărţile desenate cu măiestrie de locotenentul-major de jandarmi Fischer şi tipărite la Editura „F. A. Brockhaus" din Leipzig, se bucurau de o unanimă apreciere. Din dorinţa de a cunoaşte în detaliu populaţia multilingvă, Fischer socializa cu toate păturile profesionale. Nu numai în cercurile sociale înalte se bucura de prestigiu şi simpatie. El a reuşit să câştige consideraţia şi încrederea oamenilor simpli şi a populaţiei rurale. Datorită spiritului său sociabil, compasiunii sincere pe care o simţea pentru soarta oamenilor, disponibilităţii sale de a-i consilia şi ajuta până şi pe cei mai săraci oameni, Fischer avea să devină în curând cea mai populară personalitate din Bucovina.

El a scris şi lucrări ştiinţifice. Ampla lucrare *Die Bukowina* [Bucovina] îşi datorează apariţia studiilor aprofundate întreprinse de Fischer. Această lucrare este considerată a fi cea mai vastă monografie a Bucovinei, fiind des citată în multe studii ştiinţifice. În ciuda modificării situaţiei statale şi lingvistice, lucrarea este considerată a fi cel mai adecvat material de documentare didactică, fiind utilizată şi în prezent. De asemenea, lucrarea *Heimatkunde für Mittelschule* [Monografia regiunii – Manual pentru şcolile medii], editată de Fischer împreună cu Kozak, este o lucrare didactică foarte des utilizată. Lucrările sale istorice, cum ar fi *Kozmin*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

[Cosminul], *Die Wehrmacht der Moldau unter Stefan dem Großen* [Armata Moldovei sub Ştefan cel Mare] ş. a., au fost traduse în diverse limbi şi sunt apreciate de istorici. Studiul „Münzenkunde des Fürstentums Moldau" [„Numismatica Principatului Moldova"] a trezit, în special în România, un mare interes, fiind publicat în Anuarele Muzeului Bucovina şi într-o ediţie specială.

Astfel, ofiţerul de jandarmerie Fischer a ajuns să ocupe o poziţie înaltă în cercul acelor bărbaţi care şi-au dedicat viaţa studiului Bucovinei. El a împletit cercetarea trecutului cu activitatea inedită de cunoaştere a aspectelor prezentului. Iar acele aspecte care i-au folosit lui însuşi în exercitarea profesiei, el, care la 1 iunie 1893 a fost numit comandant al formaţiunilor de rezervă din Cernăuţi, le-a transmis tinerilor elevi ai şcolii de jandarmi care i-au fost încredinţaţi. Însă, Fischer nu s-a limitat la simpla transmitere a cunoştinţelor necesare. El considera că misiunea şcolii sale era de a forma bărbaţi capabili să gândească independent şi să acţioneze adecvat în orice situaţie.

Prin muncă perseverentă, şi-a atins scopul. Având la dispoziţie o Jandarmerie formată conform obiectivelor propuse, s-a încumetat în timpul războiului să execute misiuni pe care oricine altcineva le-ar fi considerat imposibil de îndeplinit. Dar şi înaintea războiului, pe timp de pace, succesele obţinute de Fischer au fost recunoscute. Prin Hotărârea din 30 noiembrie 1898, împăratul şi-a exprimat înalta preţuire şi l-a răsplătit pentru opera *Die Bukowina* prin acordarea medaliei de aur cu deviză. La 1 mai 1900 a fost avansat la gradul de căpitan, iar în aprilie 1901 a fost numit comandant al Departamentului 1 Jandarmerie din Cernăuţi şi locţiitor al comandantului Jandarmeriei din Bucovina.

Comandantului acestui departament important din apropierea graniţei cu Rusia şi cu România îi reveneau atribuţii deosebite. Tânărul căpitan, datorită competenţei sale deosebite, a cunoştinţelor temeinice şi a formării sale multilaterale, era în măsură să exercite în mod remarcabil aceste atribuţii.

Graţie spiritului său previzional, a folosit numeroasele ocazii pe care le-a avut pentru a studia instituţiile din statele vecine, a conştientizat şi a stabilit, cu precizie aproape genială, aspectele care ar putea deveni relevante pentru apărarea frontierei. Avea capacitatea şi tactul de a evita disensiunile, păstrându-şi totodată, cu fermitate, propriul punct de vedere. Acest lucru a fost apreciat şi de statele vecine, care l-au onorat prin acordarea de distincţii. În anul 1907, activitatea sa a fost răsplătită cu Crucea „Franz Joseph" în rang de cavaler – care doar rareori se acorda ofiţerilor de rang inferior –, iar în 1912 a primit Crucea Meritul Militar.

În vara anului 1909, Ministerul Apărării Teritoriului a hotărât trimiterea unei comisii în Ungaria, Germania, Belgia şi Elveţia, în vederea studierii instituţiilor Jandarmeriei din respectivele ţări. Căpitanul Fischer a fost numit şef al acestei comisii. Amplele rapoarte înaintate, solicitările şi propunerile făcute de Fischer erau foarte apreciate de minister.

În 1914, postul de comandant al Jandarmeriei Bucovinei a devenit vacant. Nu a mirat pe nimeni faptul că, în acest post important şi plin de răspundere, a fost numit Fischer, cu toate că era unul dintre cei mai tineri ofiţeri de Stat Major,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

avansat la 1 mai 1912 la gradul de maior. În această funcție, el – soldat, politician, învățat și psiholog într-o singură persoană – se va afirma într-un mod nemaiîntâlnit. Nimic nu scăpa percepției sale. Serviciul său de informații nu rata niciodată, dându-i astfel posibilitatea de a lua măsurile potrivite în orice situație. Cu cât starea de fapt devenea mai serioasă, cu cât se adunau mai mulți nori amenințători pe firmamentul politic, cu atât munca lui Fischer se intensifica. Atunci când a izbucnit războiul cu Rusia și Comandamentul superior al armatei a retras toate trupele din Bucovina, numai el a fost în stare și a avut curajul să întreprindă ceva nemaipomenit: având încredere în jandarmii formați de el însuși, a luat în propriile mâini și a condus cu succes, timp de mai multe luni, apărarea țării.

Fischer avea un dar deosebit care îi asigura succesul în practică: era un bun cunoscător de oameni. El avea capacitatea de a pune mereu omul potrivit la locul potrivit. Pentru ocuparea celui mai periculos post, el alegea întotdeauna nu pe cel care părea, ci pe cel care era efectiv cel mai potrivit dintre ofițerii sau funcționarii săi. În misiuni secrete trimitea numai pe acel cercetaș, despre care era deplin convins că poate îndeplini misiunea mai bine decât oricare alt om disponibil.

El cunoștea populația Bucovinei. Cunoștea toate naționalitățile, toate păturile sociale și profesionale, toate religiile. Cunoștea cele mai ascunse simțăminte și gânduri ale diverselor categorii de oameni. Acest lucru îl simțeau oamenii din jurul lui. Fischer poate și vede totul, Fischer îi ajută pe toți, Fischer este unicul chemat! Aceasta era dogma fermă în care credeau toți bucovinenii, indiferent dacă erau funcționari, țărani, negustori sau orice altceva.

Numai datorită acestei profunde cunoașteri a oamenilor a reușit să organizeze ineditele sale acțiuni de război. Să amintim numai faptul că a reușit să neutralizeze sistemul de spionaj rusesc din Bucovina, cu toate că acesta dispunea de resurse inepuizabile. Niciodată conducerea inamicului nu a reușit să afle cu ce mijloace precare era apărată țara și nici care erau planurile urmărite. În schimb, aproape întotdeauna Fischer era informat în privința celor mai secrete intenții ale rușilor. De cele mai multe ori cunoștea măsurile planificate de inamic înainte ca acestea să fie aplicate. Astfel, reușea să înfrunte un număr imens de pericole. Orice încercări de spionaj, chiar și acțiunile cele mai rafinate și bine plătite, erau grabnic aduse la cunoștința celui care era considerat unanim cârmuitorul țării, fiind venerat ca „ființă superioară". Iar el, strategul suveran al micului război de pe frontul cel mai estic al marelui război, era întotdeauna acela care reușea să dicteze puternicului inamic legea acțiunilor. Prin comparație, situația în principalele teatre de război din Galiția și Belgia era, la acea dată, mult diferită și mult mai neprielnică. Acolo, o rețea invizibilă și invulnerabilă de spionaj zădărnicea succesul celor mai vajnice acte de vitejie.

Până acum încă nu s-a relatat complet și coerent despre ceea ce a realizat Fischer sau despre modul în care și-a îndeplinit misiunea. Faptele sale constituie unul dintre cele mai interesante și glorioase capitole din istoria militară a tuturor timpurilor. Cu recunoștință, bătrânul său împărat a elogiat faptele sale. Fischer a fost avansat, la 1 august, la gradul de locotenent-colonel, iar la 15 septembrie 1914 a fost decorat cu Ordinul Coroanei de Fier – clasa a III-a cu decorație de război,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„în semn de recunoaştere a însemnatelor fapte de arme săvârşite contra inamicului". Deja la 25 octombrie 1914 a fost avansat, în mod excepţional, la gradul de colonel. Într-o perioadă de aproape douăsprezece săptămâni, el a avansat de la gradul de maior la cel de colonel, fapt nemaiîntâlnit înainte la niciun ofiţer. La 29 martie 1915 i-a fost acordat Ordinul Imperial „Leopold" cu decoraţie de război, în rang de cavaler.

În cea mai mare parte din timpul războiului, Fischer a locuit într-un vagon de cale ferată. Astfel, el putea fi mutat dintr-un loc în altul, în funcţie de necesităţile momentului, fără a întrerupe lucrările curente ale cancelariei. În vagon era amenajat biroul său, oficiul de telegrafie şi telefonie, precum şi un loc de odihnă, pe care însă îl folosea doar pentru pauze foarte scurte.

Multitudinea sarcinilor sale, necesitatea de a recurge la improvizări, lipsa organelor instruite şi labilitatea situaţiei care, la începutul acţiunilor militare, se schimba de la o oră la alta, îl obligau să muncească zi şi noapte. În afară de acţiunile de luptă, problemele legate de poziţionare, complinire, îmbrăcăminte, muniţie, hrană şi instruire militară a asociaţiilor – în care scop avea la dispoziţie doar şase ofiţeri de jandarmi – s-au dovedit la fel de dificil de rezolvat ca şi repararea străzilor distruse, extinderea reţelelor rutiere, a căilor ferate, liniilor telegrafice şi de telefonie. La toate acestea se adăugau procurarea de bani, de scule, de materiale de construcţie şi de medicamente, organizarea coloanelor de transport şi a spatelui frontului. Trebuia avută în vedere şi administrarea teritoriului din care s-au refugiat autorităţile politice, adică menţinerea în funcţiune a unei părţi principale din mecanismul ţării, format din nenumărate roţi şi rotiţe. Această parte trebuia antrenată şi menţinută în mişcare, în ciuda tuturor reţinerilor, obiecţiilor şi opoziţiilor.

Fischer avea câţiva susţinători ai muncii sale titanice, în special pe guvernator – contele Meran[77], apoi pe şeful cancelariei guvernului – contele Ezdorf[78], care a devenit ulterior guvernator. Buni colaboratori, cu atitudine patriotică, erau şi conducătorii administraţiilor districtuale din Bucovina, de exemplu dr. Karl Seidmann[79] de la Cernăuţi. Printre colaboratori se numărau deputatul cavaler de Wassilko[80], inspectorul principal de la căile ferate Sigmund Roeßler şi mulţi alţii.

Totuşi, forţa motrice, conducătorul şi coordonatorul tuturor măsurilor amintite mai sus, luate sub presiunea diverselor evenimente de război, a fost, fără îndoială, comandantul Jandarmeriei, Eduard Fischer.

Soţia sa, Josefine, i-a stat alături şi a îndurat toate pericolele şi chinurile războiului, dedicându-se totodată îngrijirii permanente a răniţilor şi bolnavilor. Această necomplicată şi nobilă doamnă şi-a continuat activitatea, alături de soţul ei, până când a fost infestată de germenul morţii.

Faima apărătorului Bucovinei s-a răspândit în rândurile prietenilor şi duşmanilor. Întreaga lume era uimită de faptele sale de arme. Demn de luat în seamă este faptul că

---

[77] Rudolf Johann Franz von Meran (1872–1959) – guvernator al Bucovinei în perioada 1912–1917.

[78] Josef von Ezdorf – guvernator al Bucovinei în perioada 1917–1918.

[79] Karl Seidmann (1882–1949) – funcţionar public; în anul 1915 a fost şeful Serviciului de Securitate al districtului Cernăuţi.

[80] Nicolae cavaler de Wassilko (1868–1924) – mare proprietar funciar, deputat în Dieta Bucovinei, membru în Camera Deputaţilor a Consiliului Imperial din Viena.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

adversarul său principal, generalul-locotenent rus Ariutinov[81], după ce a suferit repetate eşecuri militare, le-a spus cu amărăciune ofiţerilor din Statul său Major: „Dacă am fi avut de partea noastră un colonel Fischer, de mult cuceream ţara". Sven Hedin[82] a făcut în aprilie 1915 o călătorie în Bucovina, pentru a-l cunoaşte personal pe „colonelul Fischer care, încă din timpul vieţii, a devenit o legendă". Universitatea germană din Cernăuţi i-a conferit lui Fischer, la 18 iunie 1916, titlul de *Doctor honoris causa*.

Eroul considera însă că cea mai frumoasă răsplată pe care o primise erau cuvintele rostite de împărat în cadrul audienţei din 17 ianuarie 1915: „Vă mulţumesc, dragă colonele. Data viitoare, când se va acorda Ordinul «Maria-Theresia», mă voi gândi la dumneavoastră, căci nimeni nu este mai vrednic decât dumneavoastră!".

Lucrurile au decurs altfel. Fischer s-a întors pe front, a devenit general-maior şi a rămas neînvins până la ultima împuşcătură. Ceea ce nu ştiu prea mulţi este că el a reuşit, în ceasul al doisprezecelea al existenţei împărăţiei, să salveze populaţia Vienei de o iminentă moarte prin înfometare. Însă, după ce Monarhia Dunăreană a fost desfiinţată prin cea mai absurdă hotărâre adoptată la masa verde a Antantei şi Bucovina a fost ocupată de români, generalul Fischer, care a refuzat să-şi părăsească locul de baştină în care fusese încununat de glorie militară, a fost dus de români în exil la Iaşi, în data de 18 noiembrie 1918. O valiză cu lenjerie şi haine de strictă necesitate a fost tot ce i-a rămas în posesie. La Iaşi a fost reţinut doi ani, neavând voie să părăsească camera în care locuia, situată la etajul doi al unui hotel. Două santinele înarmate erau postate zi şi noapte în fata uşii sale. Soţia lui Fischer, care hotărâse de bună voie să împartă cu el exilul, s-a îmbolnăvit grav şi nu mai putea să părăsească patul. Şi sănătatea generalului, greu încercată de chinurile războiului, a fost grav afectată[*]. În sfârşit, după multe intervenţii ale prietenilor săi vienezi, el îşi redobândeşte libertatea la 29 noiembrie 1920, datorită ministrului Averescu[83].

După eliberare, pleacă în Austria, dar acolo nu-şi regăseşte vechea şi marea patrie. În mica Austrie germană domnesc sărăcia şi haosul politic. În aceste condiţii, cine să mai aibă timp, putere şi dispoziţie pentru a se gândi la marele erou al Războiului Mondial?

Din cauza acestor împrejurări, abia în anul 1927 i-a fost acordată înalta şi mult meritata distincţie de vitejie, Ordinul Militar „Maria-Theresia", în rang de cavaler.

Nu-l mai văzusem pe dragul meu „camarad mai mare" Fischer din 1905. Câte nu se întâmplaseră de atunci? Trecuseră două decenii. Fusese război, a urmat prăbuşirea.

---

[81] Tigran Ariutinov (1 iunie 1858 – 10 ianuarie1916) – comandant interimar al trupelor ruse din raionul operativ al flancului stâng din Bucovina (1914), comandant al Diviziei 1 de cazaci caucazieni a Corpului 1 al Armatei Caucaziene; general-maior din 5 noiembrie 1912 şi general-locotenent din 6 decembrie 1915.

[82] Sven Hedin (1865–1952) – geograf, topograf, explorator, călător norvegian; a urmărit desfăşurarea războiului din cartierele generale germane şi austro-ungare, fiind convins de victoria Germaniei. A vizitat Bucovina în anii 1915 şi 1916.

[*] Vezi scrisoarea originală adresată lui Berthold Storfer, consilier de război, datată 20 martie 1920, Viena.

[83] Alexandru Averescu (1859–1938) – mareşal, general de armată, comandantul armatei române în Primul Război Mondial; prim-ministru în trei cabinete; autorul unor lucrări cu tematică militară şi al unui volum de memorii, membru de onoare al Academiei Române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Acum urma să-l văd din nou. Primisem un bilet scris de altă mână, căci mâna lui nu mai putea scrie. Eram invitat în locuința sa din suburbii pentru „a schimba amintiri”.

Și acum stau din nou în fața sa, a bunului meu camarad de odinioară, a celui care, în vechea armată, era numit cel mai viteaz soldat. După mult timp ne-am revăzut...

Scrisoarea generalului-maior Fischer trimisă din prizonierat consilierului de război Storfer[84]. După cum s-a constatat ulterior, a fost scrisă la 20 martie 1920.

Părul i-a albit. Brațul său drept, care odată avea puterea unei întregi armate, este paralizat. Ocrotitorul Bucovinei nu și-a crutat viața și nici sănătatea în cele cincizeci și două de luni de război. Însă, în ochii căprui strălucea încă privirea de vultur cu care ofițerul reușise, în vremuri grele, să respingă asaltul moscoviților asupra frontierelor patriei.

[84] Berthold Storfer (1880–1944) – industriaş şi bancher; a condus Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi Cernăuți, iar la sfârşitul Primului Război Mondial a fost numit consilier de război în rang de maior de cavalerie în cadrul corpului de ofițeri al generalului Eduard Fischer.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În timp ce mă uit la plutoanele de soldați din vechea Austrie, comandate de prietenul meu, retrăiesc trecutul.

Îl vizualizez, cu ochiul meu interior, pe ofițerul de jandarmerie Fischer, descendentul unei vechi familii de germani bucovineni, înfăptuind minuni. Din nord și din est năvălește armata rusă pe un front potopitor. Din spate, spionii deghizați în nenumărate feluri își arată limbile și trădează orice acțiune a apărătorilor. Însă Fischer, nederutat și cutezător, își strânge jandarmii și funcționarii. Acestora li se alătură rezerviști și țărani huțuli, care, din lipsă de arme noi, sunt înarmați cu puști „Werndl". El îi organizează și formează batalioane firave. Această forță de apărare, parcă ieșită din pământ în ceasul al doisprezecelea, animată de spiritul dârzului conducător, execută acțiuni de război nemaiîntâlnite: 9 000 de austrieci rezistă cinci luni de zile, luptând aproape zi și noapte, pe un front de 100 de kilometri, unei armate formate din 80 000 de ruși.

Marele duce Nicolae Nicolaevici[85] este furios. Ce apărare neașteptată! Guvernatorul Evreinov[86] vestește prin afișe: „O sută de mii de ruble în aur și o slujbă la stat aceluia care îl va preda viu pe comandantul austriac Fischer!".

Însă neînvinsul Fischer, cu forțe puține, blochează în continuare frontul care avea o lungime de cinci zile de marș. Astfel, el acoperă flancul armatei lui Conrad și, astfel, apără monarhia. Iar contele Czernin[87], ambasadorul Austriei, raportează de la București: apărarea exemplară a Bucovinei a paralizat propaganda rusească și dorința de război din România.

De milenii se cântă, în toate limbile, imnul luptătorilor de la Termopile: „Călătorule, dacă mergi la Sparta ...".

De o sută de ani, în întreg spațiul germanofon, răsuna imnul dedicat dârzului hangiu și negustor din Passiria[88]: „La Mantua, in Baden" [„Zu Mantua in Baden ..."].

În orice istorie militară se pomenește de „minunea de pe Marna". Există și un număr de lucrări în care este descrisă „minunea de pe Vistula", adică respingerea armatelor bolșevice de către polonezi.

Dar faptele de arme ale lui Fischer, săvârșite pe frontul de est al Războiului Mondial, încă nu au fost conștientizate, în toată măreția lor, de către noi, contemporanii. Ocrotitorul celei mai estice provincii din vechea Austrie încă nu și-a găsit vestitorul.

Viena, în primăvara anului 1935

Emil SEELIGER,
Locotenent-colonel în rezervă

---

[85] Nicolai Nicolaevici (cel Tânăr) Romanov (1856–1929) – nepotul țarului Nicolae I; general rus din timpul Primului Război Mondial, comandantul forțelor ruse pe Frontul de Răsărit.

[86] Serghei Dmitrievici Evreinov (1869–1931) – om de stat rus; între 1914 și 1915 a fost guvernator interimar la Cernăuți și Przemyśl, în teritoriile ocupate de trupele țariste în Austro-Ungaria.

[87] Ottokar Theobald Otto Maria Czernin (1872–1932) – diplomat și politician austriac; între anii 1913 și 1916 a fost ambasadorul Austro-Ungariei la București; ministru de Externe al Austro-Ungariei (1916–1918).

[88] Vezi nota 76.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CUVÂNT-ÎNAINTE

Retras și în stare de suferință, pot spune că nu mai trăiesc decât pe lângă viață. Cum poate să privească un bătrân de 73 de ani lucrurile pe care și le-a dorit odată, adică recunoașterea sau alte idealuri personale, decât cu zâmbetul resemnat al filosofilor? Din acest motiv, în anii care au trecut de la sfârşitul războiului, am refuzat să scriu o carte de amintiri din timpurile grele ale vechii Austrii, cu toate că mulți camarazi și editori m-au îndemnat să fac acest lucru. Nu am putut să răspund nici invitației unui ofițer superior din Marele Stat Major al Armatei Statelor Unite. Acest reputat autor de scrieri militare, foarte cunoscut peste ocean, s-a gândit să publice însemnările mele despre luptele din Bucovina, traduse în limba engleză, la o editură din New York, pentru că era de părere că „lipsa acestei cărți este resimțită de către militarii americani ca un gol în studiul Războiului Mondial".

În lungul timp care a trecut îmi simțeam inima împovărată de o datorie neîmplinită. Faptul că încă nu mi-am îndeplinit datoria de a mulțumi ostaşului necunoscut din popor, îmi copleșea sufletul și conștiința. Aveam datoria de a mulțumi acelor eroi fără glas și fără nume care s-au adunat, în mod voluntar, în jurul meu. Au răspuns fără ezitare chemării mele. Nu erau animați de dorința de a fi avansați, lăudați sau decorați, ci doar de voința de a apăra pământul patriei cu sângele și viața lor.

Niciun om cinstit, indiferent ce convingeri sau concepții despre lume ar avea, nu poate să-l văduvească pe soldatul viteaz, care a înfruntat de mii de ori moartea pentru a-și apăra patria, de recunoștința pe care o merită. Militarul de carieră manifestă curaj în luptă pentru că a fost instruit corespunzător și pentru că a jurat să facă acest lucru. Dar acei bărbați din popor care, în acele vremuri tulburi, s-au strâns în jurul meu și al jandarmilor mei pentru a se arunca într-o mare de foc, nu aveau obligația de a lupta pe front. Erau țărani și orășeni, oameni care trăiau în munți și meșteșugari. Erau oameni din Bucovina, de diverse etnii, iubitori de pace. Dar toți erau uniți de voința de a se jertfi pentru țara în care s-au născut.

Ei și-au îndeplinit până la ultima suflare greaua datorie pe care au preluat-o în mod benevol. Au rezistat cu dârzenie în fața dușmanului care, de multe ori, era de zece ori mai numeros și dotat cu armament de ultimă oră.

Dintre acești anonimi temerari au căzut în război mai mult de jumătate. Doar sutele de cruci simple, de lemn, au depus mărturie despre faptele acestor anonimi fără glas. Cine din fosta monarhie mai știe care au fost faptele lor? Cine i-a cunoscut pe camarazii din extremitatea flancului estic al frontului?

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Astăzi, chiar şi semnele şi crucile de lemn din țara care a fost înstrăinată sunt distruse sau lăsate în paragină.

Cum însă aş putea eu, cu toată bunăvoința, să scriu despre tovarășii mei de luptă care nu mai pot vorbi? Mâna mea dreaptă nu mai poate conduce pana de scris. Două atacuri cerebrale mi-au răpit aproape în întregime facultatea vorbirii și mi-au slăbit văzul; trebuie să folosesc două perechi de ochelari pentru a putea citi. Ce-mi ajută că memoria mi-a rămas clară precum odinioară? Îmi amintesc chiar și cele mai mici detalii, ca şi cum evenimentele s-ar fi petrecut ieri.

Însă am fost ajutat, în mod cu totul dezinteresat, de Emil Seeliger, prietenul adevărat şi camaradul meu din vremuri grele. El a citit, a verificat, a pus în ordine multele materiale păstrate în biroul meu. Erau mii de foi și însemnări din timpul Marelui Război. Erau jurnale şi acte care, odată, au fost strict secrete. Erau informații și rapoarte ale agenților referitoare la situația inamicului, consemnate nemijlocit, la data producerii evenimentelor.

Astfel, printr-un efort comun, s-a născut cartea mea. Din prima şi până în ultima pagină sunt relatate doar fapte, fie că acestea au relevanță pentru istoria universală sau doar importanță la nivel local. Pentru fiecare cuvânt scris posed documente doveditoare; pentru orice afirmație există în sertarul biroului meu măcar un document justificativ original din perioada evenimentelor.

Aşa a fost edificat acest monument scriptic al adevărului istoric. Nimic nu a fost deformat sau ascuns, pentru a ataca pe cineva sau, dimpotrivă, pentru a-i face cuiva o favoare. Sloganul cărții este „Doar fapte!". Cartea este dedicată suferințelor eroilor mei și tuturor celor care sunt prieteni ai adevărului.

Viena, în primăvara anului 1935

Fischer

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

AMENINȚAREA RĂZBOIULUI

O ȚARA NEOBIȘNUITĂ
(cu planșă anexată)

Dintre țările Monarhiei Austro-Ungare, Ducatul Bucovina avea o specificitate proprie datorată nu doar poziției sale geografice.

Pentru a ajunge de la Viena în țara pădurilor de fagi, trebuia să călătorești cu trenul spre est mai mult de o mie de kilometri. Pentru austriecii din Bucovina, soarele răsărea cu o oră mai devreme decât pentru austriecii din Tirol. Ținutul nordic al provinciei din îndepărtatul răsărit, situat între Prut și Nistru, prezenta toate caracteristicile stepei din Podolia. Cine vizita țara pentru prima dată era mirat, chiar uluit, de ceea ce percepea: în întreaga Bucovină, chiar și cele mai izolate așezări erau pătrunse de cultura germană. Cernăuțiul era o capitală care, prin activitățile care se desfășurau aici și prin instituțiile existente, părea aproape la fel de germană ca și Linzul sau Grazul. În alte localități se auzea, de asemenea, vorbindu-se germană. Limba administrativă era germana.

Țării i s-a imprimat, spre folosul diverselor etnii conlocuitoare, amprenta limbii și culturii germano-austriece. Acesta este meritul incontestabil al guvernării habsburgice.

În anul 1875, împăratul Franz Joseph a înființat la Cernăuți Universitatea, cu Facultățile de Științe juridice, Filosofie și Teologie. A fost creată cea mai răsăriteană universitate germană. Până la destrămarea Monarhiei Dunărene, în Cernăuți funcționau trei gimnazii, două școli reale, un institut pedagogic, o școală de comerț și multe alte instituții de învățământ, cu predare în limba germană, pentru formarea generală sau profesională a populației.

În acest mod, populația majoritară, română și ruteană, a înțeles, fără nicio constrângere, valoarea cunoașterii unei limbi de circulație universală. Această coeziune statală, bazată pe o cultură comună, a făcut ca propaganda panslavistă – infiltrată în Monarhia Habsburgică, prin sute de canale obscure, de către partidul princiar din Sankt Petersburg – să găsească în Bucovina teren fertil doar în puține locuri izolate, spre deosebire de învecinata Galiție.

Astfel, stindardul lui Carol cel Mare, purtat cu dorința de a stăvili puhoiul de barbari din răsărit – și înfipt pe colinele lui Widukind – a fost preluat de habsburgi și dus spre răsărit. Timp de mai bine de o mie de ani, aceștia au îndeplinit misiunea de răspândire a culturii apusene. Apoi, după Marele Război, stindardul civilizației austriece avea să se prăbușească și în răsărit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Având o suprafață de 10 441 kilometri pătrați, Bucovina depășea ca mărime Carintia. Era ceva mai mică decât Austria Superioară (vezi harta alăturată). În partea de nord-est sunt coline domoale, întrerupte doar ici și colo de coame muntoase mai înalte. În schimb, în vest și în sud, se înalță un lanț muntos semeț, format din creste paralele.

Relieful este divers și la fel de diversă este și populația. Bucovina, situată în calea popoarelor migratoare care treceau către apus, a fost deja în timpuri străvechi arena de luptă a diferitelor triburi (goți, huni, vandali). În secolul al XII-lea au pătruns valahii din vest, iar din nord și din est – slavii și cumanii. Prin amestecul acestor populații s-au format, la începutul secolului al XV-lea, strămoşii actualilor locuitori: daco-romanii sau românii și rutenii.

Românii și rutenii alcătuiesc baza populației actuale. Germanii, evreii, armenii, lipovenii, polonii și slovacii au imigrat de-a lungul secolelor și au găsit aici noua lor patrie.

Bucovina avea la începutul Războiului Mondial 800 000 de locuitori, dintre care: 42% ruteni (stabiliţi preponderent în nordul, nord-vestul și nord-estul țării), 32% români (stabiliţi preponderent în sud și sud-est), 21% germani, 13% evrei. Numeric, minoritari erau polonii, maghiarii, ruşi, slovacii. Din punct de vedere confesional, 86,5% erau creștini (70% greco-orientali, 11% romano-catolici, 3% greco-catolici, 2,5% evanghelici) și 13% erau mozaici[89]. Toate aceste neamuri cu limbi materne, obiceiuri, tradiții și religii diferite se simțeau însă ca făcând parte din același popor: se simțeau bucovineni. Ei erau uniți în fidelitatea față de casa domnitoare, în dragostea pentru patrie și în devotamentul față de Austria.

Doar existența acestor caracteristici mi-a dat posibilitatea să îndrăznesc să apăr țara de atacul moscovit, deși dispuneam de puțini oameni.

JANDARMERIA ÎN BUCOVINA

În Austro-Ungaria, jandarmeria era o parte a forțelor înarmate, căreia îi revenea sarcina să asigure liniștea publică, ordinea și securitatea în interiorul țării. Jandarmeria austriacă era subordonată unui înalt general – „inspectorul Jandarmeriei" – cu sediul la Viena. În fiecare țară a Coroanei sau, cum se spunea oficial, în fiecare dintre „regatele și țările reprezentate în Consiliul Imperial" exista un Comandament de Jandarmerie, condus de un ofițer superior – de Stat Major – al Jandarmeriei. Acesta avea în subordine un anumit număr de comandamente de sector, conduse de maiori sau căpitani de jandarmerie.

[89] Conform datelor recensământului din anul 1910, rutenii ocupau 38,3% (305 101 persoane) din totalul populației Bucovinei, românii – 34,3% (273 254 de persoane), evrei – 12,9% (102 919 persoane). Românii erau majoritari în cinci din cele 12 districte ale Bucovinei (Suceava – 70,1%, Gura-Humorului – 69,7%, Rădăuți – 60,4%, Câmpulung – 55,7% și Storojineț – 48,4%) și ocupau sub 1% din totalul locuitorilor din Zastavna, Coțmani, Vășcăuți și Vijnița. Vezi: I. E. Torouțiu, *Populația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916; Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1774–1993)*, București, Editura Enciclopedică, 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În Bucovina se află Comandamentul nr. 13 al Jandarmeriei Cezaro-Crăiești, cu sediul la Cernăuți. Existau Comandamentele de Sector nr. 1 (la Cernăuți), nr. 2 (la Rădăuți), nr. 3 (la Suceava), nr. 4 la Câmpulung și nr. 5 la Vijnița.

Cartea mea relatează despre evenimente în care a fost implicată jandarmeria Bucovinei pe timp de pace și, apoi, pe timp de război. Am făcut parte timp de aproape trei decenii – din 1890 și până la destrămarea Monarhiei Habsburgice – din acest corp de elită.

Jandarmul din Bucovina, care trăia la postul său – de cele mai multe ori izolat – în mijlocul unei populații, deseori încă primitivă, nu era perceput ca fiind autoritatea care ori de câte ori se ivește ocazia amenință cu arma sau cu arestarea. Cu mult respect față de seriozitatea modului de acțiune și față de puterea personală a acestor purtători de uniformă – care reprezentau o putere suverană a statului – jandarmul era privit de țăran, de muncitorul forestier sau de târgoveți, ca o persoană de încredere, care ajută în orice situație. Dacă se iveau conflicte sau alte probleme în viața satului, în pădure sau în munți, oamenii se adresau prima dată jandarmului. Acesta îi ajuta întotdeauna sau cel puțin le dădea o îndrumare adecvată.

Eu i-am instruit cu toată severitatea pe jandarmii mei în privința îndeplinirii obligațiilor de serviciu; trebuiau în orice împrejurare să se comporte ca niște conducători cinstiți și ca samariteni altruiști față de populație. A fi mereu prompți a devenit un fel de a doua natură a subordonaților mei și era transmisă mereu de cei vechi și experimentați celor noi, încă din prima oră de instrucție. „Având în vedere condițiile deosebite din Bucovina, voi nu trebuie să tulburați, în numele legii, spionând zi și noapte, orice distracție nevinovată. Ci dimpotrivă. În această provincie din extremul răsărit al monarhiei danubiene, unde mâna protectoare a culturii apusene simte, la orice atingere, o apropiere a răsăritului, rolul jandarmului este cu totul altul. El trebuie să fie un permanent sfătuitor și un sprijin pentru oamenii din popor care se confruntă cu mii de nevoi. Aici, jandarmul este un prieten și totodată o instanță la care să se poată apela mereu și cu folos, nu în cazuri conflictuale, ci și pentru obținerea de informații și consiliere juridică, pentru protecție și siguranță sau chiar pentru scrierea unei adrese pe o scrisoare".

CU OCHI DE ARGUS
(Serviciul de Informații)

„Victoriile mele le datorez, în primul rând, faptului că eram informat în privința acțiunilor inamicului, mai bine decât era acesta în privința acțiunilor mele".

Această afirmație a lui Napoleon exprimă, într-o singură frază, chestiunea succesului și își păstrează valabilitatea în toate timpurile. Serviciul de Informații este ochiul și urechea armatei; este cea mai importantă armă.

Din acest motiv, Serviciul de Informații are de rezolvat cele mai grele, complicate sau eterogene sarcini. În acest serviciu trebuie să lucreze ofițeri și funcționari cu o pregătire profesională solidă, cunoscători de limbi străine și foarte perspicace. Înainte de toate însă, aceștia trebuie să aibă o autentică capacitate de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cunoaştere a oamenilor, adică trebuie să poată recunoaşte adevărata faţă a unui om, chiar dacă acesta se ascunde sub o sută de măşti sau prefăcătorii. Această aptitudine este indispensabilă pentru a se putea contracara acţiunile organizaţiilor de informaţii ale altor state care, în viitor, ar putea deveni inamice.

Faptul că şi pe timp de pace este mereu activ un serviciu de informaţii, numit, mai puţin elegant, serviciu de spionaj, este cunoscut de toata lumea din relatările gazetăreşti cu privire la diverse procese juridice. În primul rând, există activităţile de informare, admise de normele dreptului internaţional, desfăşurate de ambasadori, miniştri plenipotenţiari, însărcinaţi cu afaceri, care se bucură în societate de unele avantaje speciale. În ambasade şi consulate activează diferite persoane mandatate: ataşaţi militari, ataşaţi pentru probleme de marină, ataşaţi comerciali, ataşaţi de presă. Serviciul acestora constă, în primul rând, în studierea tuturor evenimentelor şi noutăţilor – din domeniul lor de competenţă – care au apărut în statul străin şi raportarea aspectelor interesante autorităţilor – superiorilor – din ţara de origine. Este evident faptul că aceste informaţii oficiale sunt insuficiente. Informaţiile trebuie completate pe căi secrete. Pentru procurarea de informaţii sunt utilizate fel de fel de categorii de oameni: atât oameni onorabili, patrioţi şi idealişti, cât şi fanatici sau aventurieri, refugiaţi politici, a căror viaţă întunecată din trecut este greu de desluşit, avari care, de dragul lui Mamon, riscă închisoarea pe timp de pace şi ştreangul pe timp de război. Toţi aceştia trebuie să furnizeze informaţii secrete care cândva să fie de folos patriei.

Spionii sunt şireţi şi temerari în activitatea lor. Sub sute de măşti şi deghizări (ca cerşetor, muzicant, servitor sau paj; ca doamnă de societate, călugăriţă, soră de caritate sau dansatoare; ca idiot, schilod sau orb), ei văd şi aud ceea ce nevăzuţii oameni din spate vor să afle. Însă, toate prestaţiile lor, fie chiar cele mai uluitoare, nu sunt întotdeauna suficiente. Deseori, trebuie aflate corelaţii secrete şi ultrasecrete, adică ceea ce, în statul vecin, este gândit, şoptit sau zvonit doar în locurile cele mai tainice, în spatele uşilor capitonate, în sanctuarele ministerelor şi Marelui Stat Major, în saloanele liniştite şi elegante ale diplomaţilor, în birourile păzite ale comandamentelor. Trebuie aflate informaţii păstrate în locuri încuiate cu şapte lacăte şi comunicate prin coduri indescifrabile.

Pentru a rezolva asemenea probleme de „matematici superioare” din domeniul activităţii informative, nu sunt suficiente talentele disimulării şi deghizării. Sunt necesare şi alte calităţi. În primul rând, este necesară o bună pregătire profesională. Din acest motiv au fost însărcinaţi cu cele mai grele misiuni în afara graniţelor statului, pentru perioade mai lungi sau mai scurte, încă în timp de pace, cei mai talentaţi ofiţeri sub acoperire, punându-li-se la dispoziţie documente false de identitate. Au fost trimişi şi ofiţeri ruşi, cu misiuni secrete, în Monarhia Austro-Ungară şi, de asemenea – deşi în număr mai mic – ofiţeri de-ai noştri în imperiul rus. Feldmareşalul Conrad[90] însuşi povesteşte că el, în calitate de tânăr ofiţer de

[90] Franz Xaver Joseph Conrad conte von Hötzendorf (1852–1925) – importantă personalitate politică şi militară din timpul Primului Război Mondial; şeful Statului Major General al armatei austro-ungare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Stat Major, a stat o vreme în Rusia, având identitatea unui mic moșier cu numele Kordon. În scurta perioadă a șederii sale în Rusia nu a fost deconspirat.

Uneori, contraspionajul îl lăsa pe ofițerul sub acoperire să creadă că nu a fost descoperit, dar ținea sub observație activitatea acestuia prin agenți secreți. Aceștia știau cum să-l contacteze, să-i câștige încrederea și să-i transmită informații aparent „ultrasecrete" care, de fapt, erau informații false. Astfel, ofițerul de informații, fericit datorită succesului obținut, furniza propriului său Stat Major, cu bună credință, o imagine cu totul eronată în privința aspectelor militare din statul din care a cules informații.

Din anul 1906 am condus Serviciul de Informații din Bucovina. Eram conștient de importanța enormă pe care o avea acest serviciu în mica țară austriacă învecinată cu imensul Imperiu Țarist. Rusia avea un număr de agenți secreți care era mai mare decât numărul de agenți ai tuturor celorlalte puteri militare din Europa, luate la un loc. Pe bună dreptate, expresia „rubla rulantă" a devenit motto-ul tulburei perioade antebelice. Printre popoarele slave ale Monarhiei Dunărene, acest magnet nefast al serviciului secret rus atrăgea o cantitate din ce în ce mai mare de pilitură, care prezenta o rezistență din ce în ce mai mică. Prin comparație, mijloacele pe care Austro-Ungaria le putea folosi pentru Serviciul de Informații erau deosebit de modeste. Întreținerea unui Serviciu de Informații la fel de mare ca serviciul statului vecin ar fi necesitat sume uriașe pe care nici reprezentanții poporului, nici diplomația și nici Marele Stat Major nu le-ar fi aprobat. Din această cauză, Serviciul de Informații trebuia încredințat unui număr mic de capete. Aceste capete, în cea mai mare parte fanatici ai îndeplinirii sarcinilor de serviciu, animați de idealism, realizau nu cu mult mai puțin decât agenții bine plătiți de pe baricada cealaltă.

În aceste condiții, Comandamentul de Jandarmi nr. 13 din Cernăuți era, pentru locuitorii din Bucovina, cel mai competent forum, inclusiv pentru chestiuni din sfera Serviciilor de Informații. Acest lucru poate fi confirmat de oricine a trăit în Bucovina înainte de război.

În lunga perioadă până la izbucnirea războiului, am putut să cunosc multe lucruri din spatele culiselor rusești și românești, cu ajutorul colaboratorilor mei de încredere. În mod repetat își puneau libertatea și viața în joc, nu pentru bani, ci din patriotism fanatic.

Astfel, am putut trimite la Viena o serie importantă de informații cruciale în caz de război. Am trimis informațiile prin superiorul meu, inspectorul de jandarmi sau direct către Biroul de Evidență al Marelui Stat Major.

An după an, a primit acest organ militar central, de care aparținea și structura informativă, date despre căile ferate rusești. Cu satisfacție, șefii biroului de evidență, colonelul v[on] Urbański[91] și apoi colonelul Hranilović[92] au confirmat primirea acestor materiale deosebit de valoroase pentru ei. Șeful Marelui Stat Major mi-a

[91] August Julius Urbański von Ostrymiecz (1866–1950) – locotenent-feldmareșal; șeful Serviciului Militar de Informații (colonel) al Austro-Ungariei (1909–1914).

[92] Oskar Hranilović von Czvetassin (1867–1933) – general-maior; atașat militar și ambasador al Austro-Ungariei la București (1911–1914), șeful Serviciului Militar de Informații (colonel) al Austro-Ungariei (1914–1917).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

comunicat în mod repetat importanța extraordinară pe care o au rapoartele mele. Una dintre aprecierile sale, care mi-a fost trimisă sub forma unui decret decorat artistic, o reproduc aici dintr-un motiv pe care îl voi specifica mai târziu. Aprecierea suna astfel:

„Marele Stat Major Cezaro-Crăiesc

Nr. de referință 3485

Domnia Voastră, exprim, în numele Preaînaltului Serviciu, mulțumirile și recunoștința pentru cercetările întreprinse în acest an, cu deosebită pricepere și mult succes, în străinătate.

Viena, 27 septembrie 1910

Baron Conrad v[on] Hötzendorf, general de Infanterie".

Din cele mai deosebite evenimente petrecute în timpul îndelungatei mele activități în cadrul serviciului de informații, vreau să amintesc un fapt petrecut în toamna anului 1913.

Atmosfera politică din Europa era tensionată după războiul balcanic. Pe firmament pluteau semne ale unui viitor amenințător. După distrugerea Turciei europene, s-a format o alianță de state, condusă de Serbia. Era o mare putere militară îndreptată contra Austro-Ungariei. În nord-est era imensa Rusie, protectoarea acestei alianțe. În est, era România, un stat mai degrabă ostil decât binevoitor, iar în sud-vest era Italia, un stat care, în cel mai favorabil caz, ar fi rămas neutru. Imperiul German avea unul sau mai mulți rivali în vest. Prin urmare, Monarhia Dunăreană ar fi avut de suportat mari greutăți în cazul izbucnirii unui război.

Totuși, Austro-Ungariei și Imperiului German le rămânea o șansă: Rusia tărăgăna începerea războiului. „Mobilizarea lentă" a celui mai mare stat din lume, care se datora distanțelor mari și legăturilor feroviare precare, era menționată dintotdeauna în manualele de strategie ale Puterilor Centrale. În strategie se formulase o dogmă: în cazul iminenței izbucnirii unui război, trebuie obținute victorii parțiale importante încă înainte ca această supraputere militară să poată mobiliza armate de milioane de oameni în teatrele de operații europene.

Eu, fiind în Bucovina, mă situam în vecinătatea nemijlocită a viitorului inamic, trebuia să găsesc răspunsul la cea mai stringentă întrebare:

Oare se va mobiliza Rusia în caz de război atât de lent pe cât se presupune? În fond, Rusia, ca aliat al Franței, este pe cale să-și extindă căile ferate strategice, beneficiind de împrumuturi acordate de Franța și de serviciile unor ingineri francezi. Am considerat lămurirea acestui aspect ca fiind prima prioritate a serviciului meu de informații.

Am apelat la doi dintre cei mai valoroși și demni de încredere agenți secreți, cu care lucrasem mulți ani. Ei călătoriseră de multe ori în interiorul Rusiei, aveau acolo prieteni din cercul oamenilor de afaceri și vorbeau desăvârșit limba rusă. În următoarea lor călătorie de afaceri, ei trebuiau să observe aspecte militare deosebite, cum ar fi manevre, transporturi de trupe, mutări de garnizoană etc. Asemenea informații erau foarte valoroase pentru mine, însă puteam lua în considerare doar acele informații care erau absolut sigure.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Au trecut luni de zile. Marile puteri se înarmau frenetic. Se luau continuu măsuri organizatorice pentru creșterea forței combatante a armatelor. Dar presa internațională publica din ce în ce mai multe asigurări cu privire la iubirea pentru pace a tuturor statelor.

Era mijlocul lunii octombrie 1913. Şedeam la masa de scris, în cancelaria mea din Comandamentul Jandarmeriei. Ordonanța mi-a raportat că un domn dorește să vorbească urgent cu mine. Era un comerciant cunoscut, de vârstă mijlocie, un om serios, care își cumpănea fiecare cuvânt. Era respectat în toate mediile sociale din capitală datorită onestității sale. Se întorsese tocmai dintr-o călătorie de afaceri din Rusia, unde petrecuse mai multe luni. De fapt, nu intenționez ca în cartea mea să trec sub tăcere numele persoanelor implicate în diverse evenimente; dar, numele acestei persoane nu doresc să-l menționez, dintr-un motiv lesne de înțeles. Acest domn a devenit, după prăbuşirea monarhiei, cetățean al altui stat; prin urmare, trebuie să țin cont de noile condiții în care acesta trăiește.

– Domnule maior – începu negustorul – îmi permit să vă raportez ceva „între patru ochi". Este o observație care mi se pare deosebit de importantă, deşi nu sunt specialist în știința militară.

– Continuați! i-am spus omului. El îmi adusese de mai multe ori, din călătoriile sale anterioare, informații cu privire la căile ferate rusești. Aceste informații au fost toate veridice.

Vizitatorul, privindu-mă direct în ochii, mi-a spus:

– Rusia a transferat deja cinci corpuri de armată din Siberia către apus, în zona graniței europene.

L-am întrebat:

– De unde ați aflat acest lucru?

– Ascultați, domnule maior! a continuat el. În Rusia, am intrat în relații de afaceri cu ofițeri superiori ruşi, din mai multe oraşe de garnizoană, de la frontierele estice ale teritoriului european. Domnii erau foarte rezervați. Am reuşit să aflu că primiseră dispoziții stricte să păstreze confidențialitatea absolută în privința transferului corpurilor de armată din Siberia. Dacă totuşi va ajunge ceva la urechile populației – căci o asemenea mişcare de trupe, de proporții încă nemaiîntâlnite, nu putea fi ținută secretă pe termen lung – fiecare ofițer are datoria să dea asigurări că nu este vorba despre altceva decât de instruirea trupelor din zone îndepărtate în cadrul manevrelor de iarnă.

– După câte știu, ceva asemănător a comunicat oficial și guvernul rus – am spus eu, întrerupându-l pe informator.

– Acesta este desigur doar un pretext. Oare pentru nişte „manevre de iarnă", de scurtă durată, s-ar trimite în partea europeană a Rusiei şi familiile militarilor, cu tot calabalâcul? Sau s-ar părăsi definitiv locuințele din garnizoanele siberiene? a spus nervos comerciantul. Şi a continuat:

– Asta au făcut ofițerii și funcționarii din corpurile de armată siberiene. Toți, fără excepție! Este o dovadă clară că e vorba de ceva mai amplu decât „manevrele de iarnă". De altfel am mai aflat, în ședințele de la miezul nopții, desfăşurate în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

diverse localuri, că trupele au fost dotate complet pentru război. Eu nu sunt un specialist în domeniul militar, însă ştiu ce risc există pentru noi şi pentru întreaga Austro-Ungarie în această situaţie. Datorită călătoriilor mele de afaceri, cunosc foarte bine situaţia din Rusia şi din Siberia. Din acest motiv, sunt dispus, deşi abia m-am întors, să plec neîntârziat în Siberia, până în zona asiatică cea mai îndepărtată. Mă angajez să cercetez în detaliu care trupe siberiene au fost detaşate la marginea Europei şi în ce scop. Pentru aceasta, solicit doar compensarea cheltuielilor de călătorie.

Nu aveam nici cea mai mică îndoială că omul vorbea serios. El deţinea o afacere prosperă în Cernăuţi. Era dispus să-şi neglijeze afacerea pentru cel puţin zece săptămâni, pentru a se dedica unei cauze, a cărei elucidare o considera un act patriotic important pentru întreaga Austro-Ungarie. În aceste condiţii, merita să capete un sprijin consistent.

– La ce sumă s-ar ridica cheltuielile de călătorie? l-am întrebat eu.

– În total, la 3 000 de ruble?

Bugetul care mi-a fost alocat pentru serviciul de informaţii era de doar 100 (una sută!) de coroane! Însă, recunoscusem şi eu importanţa acţiunii. Ce era de făcut? Oare să i se permită Rusiei, care era convinsă de iminenţa izbucnirii războiului, să ia de pe acum măsurile care îi erau folositoare?

Comerciantul a plecat, iar eu am scris un raport pentru Biroul de Evidenţă a Marelui Stat Major de la Viena. Am relatat ce a auzit omul meu de încredere în Rusia şi mi-am exprimat susţinerea fermă pentru aprobarea plăţii cheltuielilor sale de călătorie.

Totuşi, Biroul de Evidenţă al Marelui Stat Major – care, după cum îi este şi numele, avea sarcina să verifice şi să ţină evidenţa tuturor observaţiilor, informaţiilor şi percepţiilor, în special a celor referitoare la state care puteau deveni inamice – a respins cererea mea. Primise alte informaţii despre corpurile de armată siberiene, pe care le considera mai credibile.

CAVALERII APOCALIPTICI
[cu facsimilele 2 şi 3]

În urma Războiului Balcanic 1912/13, diplomaţia europeană nu a mai avut un moment de linişte. Se schimbau nenumărate notificări. Stilul tradiţional al acestora era o dovadă că peniţa – la fel ca şi limba, în accepţiunea lui Talleyrand[93] – serveşte doar pentru ascunderea adevărului.

Aşa a fost până când au răsunat, la 28 iunie 1914, cele două împuşcături la Sarajevo[94]. Acestea au distrus ca un fulger arta deghizării evoluţiei penibile a relaţiilor dintre state. Tulburatei omeniri paşnice i s-a arătat cea mai cruntă realitate.

---

[93] Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (1754–1838) – politician şi diplomat francez.

[94] Atentantul de la Sarajevo, în care au fost ucişi, de către extremistul sârb Gavrilo Princip, arhiducele Franz Ferdinand şi soţia sa, ducesa Sophie Albina Chotek, a dus la izbucnirea Primului Război Mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Seculara mare putere habsburgică, în fruntea căreia se afla acum un împărat de 84 de ani, era confruntată cu un pericol nemaiîntâlnit în istoria ei tumultoasă. Timp de două generații, bătrânul monarh s-a priceput să apere, cu orice preț, pacea în statul său format din unsprezece națiuni. Acum însă, nu se mai putea face nicio concesie în probleme de politică externă. Asasinarea principilor a dezvăluit, cu o claritate înfricoșătoare, care era situația reală. În sud-est și în nord-est, alianța formată din trei state naționale considera Monarhia Dunăreană foarte șubrezită și, deși nu-și declarase încă public țelul, se pregătea s-o atace, să redobândească fostele teritorii naționale și, astfel, să determine destrămarea Austro-Ungariei. Alte state învecinate erau pregătite ca, mai apoi, la timpul potrivit, să extindă frontul în lungime și adâncime.

Austro-Ungariei îi rămâneau două alternative pe termen scurt. O alternativă era să ignore pericolele care o amenințau din toate părțile, încercând, în continuare, să stabilizeze situația prin concesii în chestiuni de politică externă, asemenea celor pe care le-a făcut în politica internă. Aceasta ar fi însemnat ca, în urma atentatului de la Sarajevo și a capetelor Hidrei născute din acesta, să formuleze în scris un protest, pe care să-l adreseze, mai întâi, Serbiei și apoi Marilor Puteri, pentru ca apoi să se mulțumească cu o soluție scriptică a cazului. Cealaltă alternativă era să se elibereze cu o lovitură de spadă din strânsoarea sufocantă a adversarilor.

O atitudine concesivă, adoptată după asasinarea prințului moștenitor ar fi fost percepută, de către mișcările naționaliste din interiorul monarhiei, drept dovadă a neputinței și, fanatizându-le, le-ar fi determinat să acționeze din interior, cu mai multă hotărâre, pentru prăbușirea vechii structuri.

Astfel stând lucrurile, bătrânul împărat Franz Joseph[95] nu ar fi putut lua, la amurgul vieții, altă hotărâre decât tăierea nodului gordian.

De fapt, monarhul, care în îndelungata sa viață a suferit multe lovituri ale destinului, nu a intuit că un conflict cu Serbia ar putea fi pretextul unui masacru cu miza de a fi sau a nu fi. „Știu că armata mea va face mai mult decât ceea ce îi impune datoria. Dar dacă ar fi să se prăbușească Austro-Ungaria, măcar să se prăbușească cu cinste!". Acestea au fost cuvintele împăratului adresate șefului Statului Major, Conrad von Hötzendorf, când acesta i-a raportat că va merge pe front.

În 23 iulie, la ora șase seara, ultimatumul a fost predat, la Belgrad, de către ambasador, baronul de Gießl, lui Pašić, președintele Consiliului de Miniștri.

Optimiștii principiali din rândul dregătorilor monarhiei mai aveau încă o speranță: chiar dacă guvernul Serbiei nu va accepta ultimatumul transmis, consecința va fi o întrerupere a relațiilor diplomatice și nu declanșarea unui război.

Chiar și optimiștii „rezervați" din rândul diplomaților și politicienilor – în primul rând, contele Berchtold[96] – erau de părere ca războiul preconizat se va reduce la o „campanie beligerantă de compensare" contra Serbiei.

---

[95] Franz Joseph I al Austriei (Francisc Iosif I) (1830–1916).

[96] Leopold von Berchtold (1862–1942) – ministrul de Externe al Imperiului Austro-Ungar în momentul izbucnirii Primului Război Mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Iar ministrul de Externe, contele Berchtold, a reuşit să-l convingă, chiar daca numai pentru scurt timp – dar în momentul decisiv – pe şeful Statului Major, care, dintotdeauna şi în mod realist, a avut o viziune pesimistă asupra tuturor perspectivelor, să nu întreprindă ceea ce ar fi fost adecvat în cazul unui conflict armat cu Rusia. Fie-mi îngăduit să citez, cuvânt cu cuvânt, ce scrie, în această privinţă, mareşalul Conrad: „(...) nu s-a întreprins ce ar fi fost cel mai de dorit, şi anume, de a ordona ofensiva pregătită, an de an, contra Rusiei, lăsând un contingent minimal lângă graniţa Serbiei şi mobilizând toate celelalte forţe contra Rusiei". În schimb, „diplomaţia a creat o situaţie care a determinat pornirea în ofensivă a efectivelor B (Balkan), deci a forţelor reunite destinate aprioric purtării unui război contra Serbiei şi Muntenegrului. Prin urmare: Armatele a 5-a şi a 6-a au fost dislocate în Bosnia-Herţegovina, iar Armata a 2-a între Sava şi Dunăre". În plus, „abia după plecarea trupelor şi organizarea transporturilor, Comandamentul armatei a primit de la Oficiul diplomatic dispoziţia de a se reorienta către războiul cu Rusia... Dar acum, transporturile către Serbia erau demarate" (vezi Conrad: *Aus meiner Dienstzeit* [Din timpul serviciului meu activ], vol. 4, p. 112).

Pe înţelesul tuturor pot fi spuse următoarele: pentru operaţiile de iniţiere a Marelui Război, au fost mobilizate împotriva micii Serbii la fel de multe forţe – Armata 5-a şi a 6-a în Bosnia-Herţegovina, apoi Armata a 2-a, cu 8 corpuri de armată – ca împotriva uriaşei Rusii –, Armata a 1, a 3-a şi a 4-a, cu 8 corpuri de armată. Astfel, Armata a 2-a, retrasă prea târziu de pe frontul contra Serbiei, nu a mai ajuns la timp pe frontul din estul Galiţiei pentru a putea preîntâmpina înfrângerea Armatei a 3-a de către forţele ruseşti, mult superioare numeric.

În 25 iulie 1914 am inspectat posturile de pază, în calitatea mea de comandant al Jandarmeriei. În gara din Gura-Putnei am primit un ziar, în care era publicat, cu mare emfază, ultimatumul dat de guvernul nostru Serbiei. Am întrerupt călătoria mea de serviciu şi am plecat la Cernăuţi. În dimineaţa zilei de 26 am primit, de la Prezidiul Guvernului Ţării, înştiinţarea că s-a dispus mobilizarea corpurilor armate din zonele Graz, Praga, Leitmeritz, Sarajevo, Ragusa, Budapesta, Timişoara şi Zagreb.

În aceeaşi zi, am primit informaţii încă neconfirmate, conform cărora Rusia ar întreprinde măsuri de mobilizare. În data de 27 s-au intensificat zvonurile despre concentrarea de trupe în Basarabia. Acestea au fost confirmate de către dezertorii ruşi care s-au refugiat în Bucovina.

Cunoscând, din proprie experienţă, curentul dominant din Imperiul Ţarist, eram convins că Rusia are intenţia iminentă de a ne ataca. Tocmai trecuseră zece luni de când am raportat la Viena: „Rusia a dislocat deja cinci corpuri de armată din Siberia, mutându-le în vest, către graniţa Europei". Ce bine ar fi ca, în aspectele esenţiale, nu s-ar pune prea mare bază pe încetineala sistemului de mobilizare din Imperiul Ţarist!

Rapoartele primite din Rusia m-au determinat să parcurg, pornind de la Cernăuţi, cât de repede posibil, linia de frontieră cu Rusia, pentru a înştiinţa şi a instrui posturile de Jandarmerie în privinţa intenţiilor ruşilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Granița imperiului se întindea de la cotul Nistrului, de lângă localitatea Onut, către sud și sud-est, până la localitatea Noua-Suliță, de pe malul Prutului. În ambele părți ale ținutului sunt câmpii, păduri sau dealuri accesibile traversării. Localitatea Onut este situată la 35 de kilometri de capitala Cernăuți, iar Noua-Suliță este situată, în josul Prutului, la 25 de kilometri.

Am parcurs, la rând, fiecare post de Jandarmerie. Acestea erau plasate de-a lungul graniței, în locații situate în micile localități. A fost un sentiment de satisfacție pe care l-am simțit atunci când am constatat, peste tot, că munca mea, pe care am depus-o ani la rând, a dat roade. În fiecare locație inspectată am constatat o voință de fier de a rezista, în caz de necesitate, până la ultima suflare. Niciunuia dintre vajnicii bărbați nu-i trecea nici pe departe prin minte gândul: noi suntem prea mici și ne amenință cea mai mare putere mondială!

Automobilul meu străbătea străzi acoperite de praf şi deplorabile drumuri de țară. În stânga și în dreapta erau pământuri roditoare, cu binecuvântate holde aurii. Țărani harnici, cu coase lucitoare şi maşini de recoltare huruitoare lucrau sub soarele zâmbitor al lunii iulie, care strălucea pe cerul senin precum cristalul. Din sate se strecura fumul vetrelor. Mame tinere, cu copii bucălați, ne făceau cu mâna, bucuroase şi pline de dragoste de viață. Pe pajişti păşteau vite bine hrănite; la marginea pajiștilor înfloreau maci roșii, împresurați de fluturi multicolori şi flori albastre de cicoare. Cât vedeai cu ochii, puteai percepe doar pace în natură și un profund dor de pace al oamenilor.

Prin toată această frumusețe a iubitului meu loc de obârșie, am trecut gândindu-mă la nefasta primejdie care amenință din răsărit. La postul din Dobronăuți, din apropierea graniței rusești, am oprit automobilul și m-am dus pe o creastă, de unde puteam privi în depărtare. Undeva, departe spre răsărit, am văzut, peste câmpii nesfârșite și dealuri domoale, un ocean incomensurabil de pământ. Deasupra, vibra aerul fierbinte al verii înaintate. Iar acolo, în infinita depărtare, către nord-est, ar trebui să fie Moscova, Petersburg, Imperiul Țarist. Oameni străini, 160 de milioane. Şi aceștia ne sunt acum dușmani. Şi se întind pe o întreagă emisferă, până în Orientul Extrem, până la Pacific. Cel mai mare stat al lumii.

În depărtare, acolo unde firmamentul se întâlneşte cu pământul, era zvâcnirea. Acolo se formează ceva cețos, care doar ne înșală simțurile încordate, asemenea fantomelor din ceață și norilor care zboară ca zmeii pe cer. Cu acuratețe mă uit în depărtare și văd cum viitorul proxim fierbe.

Cu ochiul minții simt și văd, în irizații roșu-cenușii, cum vin călăreții apocaliptici asupra țării gârbovite și a poporului, pârjolind, ucigând și distrugând ... pârjolind șurele pline, orașele și satele pașnice, omorând bărbați și flăcăi, tați și fii, ucigând femei și copii, bătrâni și bolnavi prin foamete și molime, distrugând mărețe bunuri culturale create de-a lungul secolelor prin hărnicia oamenilor.

Aici, la hotarul împărăției muscalilor, care clocea încă într-o muțenie sufocantă, am jurat să lupt până la ultima suflare pentru a apăra țara de asemenea nevoi și primejdii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

M-am întors la Cernăuți.

În 28 iulie, când a devenit publică declarația de război a Austriei, am putut să constat și să raportez Biroului de Evidență al Marelui Stat Major din Viena că grănicerii ruși întreprind operații care se impun doar în caz de mobilizare. Deja a doua zi am aflat de la agenții mei, care erau pe teritoriul rusesc și îmi trimiteau rapoarte conform unor proceduri stabilite anterior, că după mobilizarea parțială din regiunile Kiev, Odesa, Moscova și Kazan, va urma ordinul de mobilizare generală pentru întreaga Rusie.

La ora patru dimineața, în ziua de 30 iulie 1914, a sunat telefonul în cancelaria mea din Cernăuți:

– Alo, sunt comandantul Jandarmeriei districtuale din Noua-Suliță austriacă. Raport urgent! În noaptea care a trecut, deci în noaptea dintre 29 și 30 iulie 1914, s-a decretat mobilizare generală în Rusia.

Am răspuns:

– În jumătate de oră ajung la dumneavoastră.

Mobilizare generală! Asta însemna, de fapt, război cu Rusia!

În mai puțin de treizeci de minute am ajuns cu automobilul în satul Noua-Suliță austriacă, care era mărginit de pârâul Rachitna. Deși era foarte dimineață, în partea rusească era agitație ca într-un mușuroi de furnici. Oamenii se adunau și se uitat la afișele de pe pereții caselor.

– Ține zece ruble, i-am spus șefului de post. Am nevoie urgentă de un afiș.

Agentul s-a furișat peste micul pârâu și a dispărut. Nu au trecut zece minute și deja aveam în mână un afiș pe care era scris un comunicat. Acel comunicat avea să schimbe destinul omenirii: urmau să moară douăzeci de milioane de oameni, iar lumea culturală urma să fie dezancorată.

Pe afiș era scris: „În numele Maiestății Sale Țarul! Pentru completarea efectivelor armatei și flotei la nivelul stării de război, se ordonă mobilizarea tuturor rezerviștilor armatei și flotei. Aceștia se vor prezenta în data de 18 iulie la autoritățile locale și în data de 19 iulie la comandantul militar districtual din Secureni. 14 iulie 1914*.

Se întâmplase ceva îngrozitor! Se ordonase mobilizarea întregului colos rusesc începând chiar cu ziua de astăzi, care, în calendarul nostru, purta data de 30 iulie 1914! Iar instanțele guvernamentale superioare din Viena habar nu aveau de această turnură neprielnică a situației. Ieri seară – în data de 29 – sosise o telegramă oficială de la Viena în care se comunica: „În ciuda stării de război cu Serbia, pacea cu Rusia este în mod definitiv asigurată".

M-am năpustit în oficiul poștal și l-am scos din pat pe oficiant. În cinci secunde, acesta era deja lângă telegraf transmițând, ca depeșă oficială de maximă urgență, următoarele: „Începând de astăzi, 30 iulie, orele 4 dimineața, a intrat în vigoare mobilizarea generală în Rusia". Apoi, am transmis textul proclamației de mobilizare și, în încheiere, am comunicat: „Țin în mână manifestul original. Fischer". Depeșa a fost trimisă mai întâi Ministerului Apărării, Inspectoratului Jandarmeriei

---

* Data corespunde calendarului rusesc [diferență de 13 zile].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și Biroului de Evidență al Marelui Stat Major. Apoi, a fost trimisă Comandamentului Corpului 9 Armată din Lemberg, Comandamentului Diviziei 43 de Apărare Terestră din Cernăuți și guvernatorului Bucovinei.

Deci, aflându-mă la frontiera cu Rusia și ținând în mână documentul rusesc, am telegrafiat, în curs de câteva minute, celor șase instituții importante comunicatul, asupra autenticității căruia nu puteau exista nici cele mai mici dubii.

În mod firesc, am fost deosebit de uimit când, în aceeași zi, am primit la Cernăuți, prin telegraf, de la inspectorul de jandarmerie din Viena, generalul baron de Tišljar[97], ordinul „de a verifica personal" veridicitatea depeșei mele, potrivit căreia Rusia ar fi declarat mobilizare generală în 30 iulie.

Cum a putut să creadă șeful meu direct de la acea vreme că aș fi în stare să trimit un raport de o asemenea anvergură fără ca, mai înainte, să verific personal corectitudinea informației?

Abia după o jumătate de an am aflat, de la generalul baron de Tišljar, circumstanțele acestui fapt.

După primirea telegramei oficiale trimise de mine, inspectorul de jandarmerie și-a exprimat, în fața adjutantului său, locotenent-colonelul Staromejski, satisfacția pentru faptul că cea dintâi știre deosebit de importantă despre mobilizarea generală din Rusia a fost transmisă de un ofițer de jandarmerie. Generalul Tišljar mi-a relatat următoarele:

„Fără a pierde niciun minut, m-am dus cu telegrama la șeful Marelui Stat Major. Acolo nu se știa încă nimic. De față era generalul-maior Höfer[98], locțiitorul lui Conrad, care, mai apoi, va dobândi notorietate datorită «rapoartelor sale». Acesta a citit depeșa și s-a mirat. A spus: «Acesta este un raport enorm de important! Da, da... Fischer al nostru!». Tocmai atunci, un curier i-a adus telegrama, cu conținut identic, pe care au trimis-o, de la Noua-Suliță, șefului Marelui Stat Major. Ministerul de Externe a manifestat mai puțină convingere cu privire la severitatea situației. Am trimis la acest minister, prin locotenent-colonelul Staromejski, o copie a depeșei. Adjutantul meu l-a întâlnit, în palatul istoric din Bauhausplatz, pe președintele de cabinet al Ministerului de Externe, baronul Musulin[99]. Neîncrezător, acesta i-a spus adjutantului meu: «Ia te uită! Maiorul Fischer din Cernăuți este un visător. Nici nu se pune problema unei mobilizări generale în Rusia. Ministrul de Război Sukhomlinov[100] și șeful Marelui Stat Major Yanushkevich[101] abia au declarat că în

---

[97] Michael Freiherr Tišljar von Lentulis (1853–1922) – general de infanterie, șef al Jandarmeriei austro-ungare.

[98] Franz Ritter Höfer von Feldsturm (1861–1918) – locotenent-feldmareșal și autor al rapoartelor militare oficiale.

[99] Alexander Musulin von Gomirje (1868–1947) – diplomat austro-ungar, autorul conceptului Ultimatumului adresat Serbiei și al Memorandului pentru Marile Puteri.

[100] Vladimir Aleksandrovici Sukhomlinov (1848–1926) – general de cavalerie al armatei ruse imperiale, șef al Statului Major General, ministru de Război. Acuzat de corupție și trădare, a fost demis din serviciul militar în 1916, arestat și condamant la închisoare silnică pe viață. Eliberat, ulterior, s-a stabilit în Germania, unde și-a scris memoriile, publicate în anul 1924.

[101] Nikolai Yanushkevich (1868–1918) – general de Infanterie, șef al Statului Major al armatei ruse din august 1914 până în septembrie 1915.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rusia nu a fost mobilizat nici măcar un om sau vreun cal. De altfel, în cazul în care s-ar fi dispus mobilizarea, Ministerul de Externe ar fi fost prima instituție informată prompt în privința acestui lucru, prin ambasada de la Petersburg. Însă, ambasadorul nostru la Petersburg, contele Szápáry[102], încă nu ne-a telegrafiat nimic. Prin urmare, raportul maiorului Fischer se bazează pe informații false și este, prin urmare, lipsit de obiect»".

Astfel, în Cartea Roșie nr. 52 a Austriei – o colecție de documente diplomatice[103] – se poate citi, încă și astăzi, în raportul despre evenimentele de atunci, trimis de ambasadorul cezaro-crăiesc din Petersburg, că Rusia ar fi declarat mobilizarea generală abia în data de 31 iulie 1914.

Prin urmare, nimeni nu trebuie să se mire că Antanta a utilizat această dată falsă din documentele noastre drept dovadă a faptului că noi am dispus primii mobilizarea generală și, prin urmare, suntem responsabili pentru izbucnirea războiului.

Încă și astăzi persistă în Germania următoarea convingere: ordinul de mobilizare generală a fost semnat de țar în data de 30 iulie 1914, între orele trei și patru după-amiază, iar publicarea ordinului țarului s-a făcut, în mod evident, ulterior semnării acestuia.

În această privință, constatarea mea este deosebit de importantă pentru stabilirea adevărului istoric și pentru lămurirea controversatelor probleme cu privire la „vinovățiile de război". Din comunicatul oficial al guvernului țarist, pe care l-am văzut în data de 30 iulie, la orele patru și jumătate dimineața, rezultă că Rusia a dispus mobilizarea cu 24 de ore mai repede decât este recunoscut oficial în Austria și, respectiv, cu 12 ore mai repede decât este recunoscut oficial în Germania!

Guvernul Sazonov[104] a publicat ordinul de mobilizare generală cu o zi mai târziu în regiunea capitalei, tocmai pentru ca reprezentanții diplomatici ai Puterilor Centrale, printre care și ambasadorul nostru, contele Szápáry, să fie induși în eroare cât mai mult timp posibil în privința intențiilor beligerante. Însă, în provincie, comunicatul a fost afișat public în noaptea de 29 spre 30 iulie.

La mobilizarea generală din Rusia, Austro-Ungaria și Reichul german nu puteau reacționa decât prin măsuri echivalente. În caz contrar, s-ar fi expus pericolului de a fi invadate de inamicul gigantic.

Într-adevăr, în data de 31 iulie, la ora 1 ziua, am aflat de la guvernatorul din Cernăuți, contele Meran, că împăratul Franz Joseph a ordonat, la rândul său, mobilizarea generală în Austro-Ungaria. Dar, prima zi în care urma să intre în vigoare mobilizarea era 4 august 1914 ...

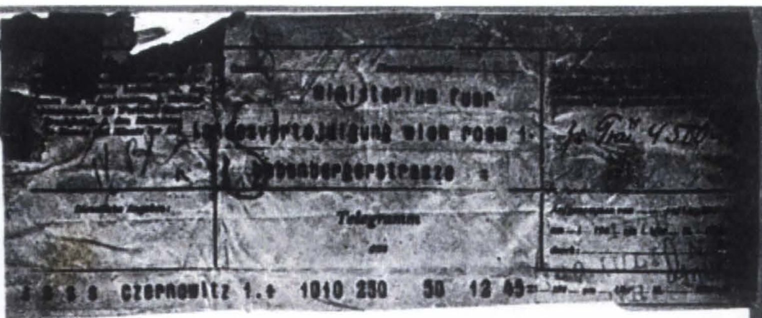
---

[102] Frigyes Szapáry de Szapár (1869–1935) – diplomat; din 1913, ambasadorul Austro-Ungariei la Sankt Petersburg.

[103] O parte dintre acestea au fost publicate în anul 1917, la Editura „Regele Carol" din București, sub titlul *Cartea roșie austro-ungară: documente diplomatice privitoare la relațiunile dintre Austro-Ungaria și România în perioada de la 22 iulie 1914 până la 27 august 1916.*

[104] Serghei Dmitrievici Sazonov (1860–1927) – om de stat și diplomat rus, ministru de Externe în perioada 1910–1916; unii istorici consideră ca Sazonov se face vinovat de „mobilizarea timpurie și provocatoare" a Armatei Ruse în Primul Război Mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ministerium fuer
Landesverteidigung wien roem 1.
Stubenbergerstrasse
Telegramm
aus
3 8 8 8 czernowitz 1.t 1010 250 50 12 45

Heute Nacht in Russisch
Nowosielica folgende
Kundmachung affichiert:

Im Namen Sr. Majestät
Kaiser N. zur Komplettierung
Armee und Flotte auf
Kriegsstand werden alle
Reservisten der Armee und
Flotte einberufen.
Diese haben sich zu melden achtzehnten
bei Gemeinde neunzehnten
beim Kreismilitärchef in Sikureny.
*)
Kundmachung mit siebenten a. st. datiert

Dreizehnter Landesgendarmeriekdo

Dieses Chiffretelegramm wurde am ... VIII um ... dechiffriert und das Original dem ... übermittelt, da ... telephonischer ...

Zur Registratur: Indiziert: Faszikulatur.	Zum Expedit — reingeschrieben: überprüft: bestellt:
	Zum Protokoll:

*) Soll offenbar heißen „siebzehnten" (Dechiffrierfehler) Der Verleger

* Corect ar fi fost „șaptesprezece" (greșeală de descifrare). Editorul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Präs. 1914 1 Beilage

4683

Die D[redacted] [illegible]

Gattung: 8 Eingangsnummer: 1137

= gendarmerieinspektor wien
poem 1 opernring =

Dienstliche Angaben:

Telegramm
aus

Die Telegraphenverwaltung übernimmt hinsichtlich der ihr zur Beförderung oder Bestellung übergebenen Telegramme keinerlei wie immer geartete Verantwortung.

Aufgenommen von ... auf Ltg. Nr. ... am ... 191 ... um ... Uhr ... M. ... Mitt. durch: ...

s s s fczernowitz 1.+ 7588 12 30 7 55 n ... um ... Uhr ... M. ... Mittag.

nachricht richtig . persoenlich verifiziert = fischer major +

K. k. Gendarmerieinspektor.
Präs. Wien, am 31.7 1914, 7h 30 früh.
ad Nr. 1179 res

14 Mobilisierung Rußland

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ÎNCEPE RĂZBOIUL

SITUAȚIA GENERALĂ LA SFÂRȘITUL LUI IULIE 1914

Activitatea mea în Bucovina poate fi evaluată și înțeleasă corect doar dacă este analizată în contextul evoluției generale a situației militare și nu ca un „lucru în sine".

Referitor la situația militară generală a Monarhiei Austro-Ungare în vara anului 1914, mareșalul Conrad conte de Hötzendorf (vezi *Aus meiner Dienstzeit* [Din timpul serviciului meu], vol. 4, capitolul „Allgemeine, den Kriegsfall Russland betreffende Fragen" [Întrebări generale referitoare la războiul cu Rusia]) face niște lămuriri care pot fi înțelese chiar și de nespecialiști: „...măsurile necesare în caz de război erau stabilite prin studiile anuale de pregătire pentru război. Astfel, atunci când Austro-Ungaria și Germania au fost surprinse de război, s-au dovedit a fi necesare doar câteva dispoziții de modificare sau completare a normelor, pentru a se putea face față situației. Chiar și planul comun de acțiune, stabilit cu Germania deja în urmă cu câțiva ani, nu necesita completări esențiale...".

Dar situația neașteptată creată la sfârșitul lui iulie și începutul lui august 1914 impunea stringent modificări esențiale ale planului inițial de desfășurare a trupelor contra Rusiei: „În afară de faptul că nimeni nu se gândea că un război cu Rusia – care, dintr-o dată, nu-și mai masca ostilitatea – este iminent, eforturile fiind concentrate în special asupra localizării războiului cu Serbia, următoarele evenimente au perturbat aplicarea măsurilor pregătite pentru eventualitatea unui război cu Rusia: defectarea Italiei, defectarea României, izbucnirea războiului și pornirea, din cauza unor aspecte diplomatice confuze, a ofensivei contra Serbiei și Muntenegrului".

„(...) Pentru situația de pe frontul cu Rusia, mai nefastă decât defectarea Italiei, era, după cum lesne se poate înțelege, defectarea României.

Până acum, se miza pe intervenția armatei române, cu cinci corpuri de armată, echivalente cu zece divizii de infanterie – împreună cu trupele de rezervă aferente – care să imobilizeze trupele recrutate de Rusia în Podolia.

Forțele austro-ungare, care formau flancul estic, nu puteau rămâne izolate și expuse unor asemenea atacuri. S-a impus stoparea ofensivei acestor forțe.

Era necesar ca Armata a 2-a să formeze flancul din Galiția. Însă, această armată a fost trimisă contra Serbiei, în direcția Sava-Dunăre. Ea putea fi transferată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din teatrul de operații din Serbia în Galiția doar ca ultim eșalon. Doar Corpul 9 de Armată și Divizia 38 Honved urmau să se deplaseze direct către Galiția.

Din aceste formațiuni s-a constituit provizoriu, până la sosirea Armatei a 2-a, «Grupul de armată Kövess», în componența căruia mai intrau Corpul 3 de Armată, Divizia 11 Infanterie şi Divizia 43 a Forţelor de Apărare.

Acest grup reprezenta, în etapa respectivă, acel flanc estic care trebuia ferit de un atac izolat şi care, în acest scop, trebuia retras odată cu înaintarea ofensivei".

Şi: „(...) Atâta timp cât se putea presupune că România va interveni, poziția noastră față de Rusia era mai avantajoasă. Era eliminat pericolul de pe flancul estic al forţelor cezaro-crăieşti din Galiția (format din Armatele a 2-a și a 3-a).

Forţele noastre principale pentru ofensiva dintre Vistula şi Bug (adică Armata 1 şi Armata a 4-a) din spaţiul Sieniawa (pe San) şi Kamionka (pe Bug) ar fi putut fi mobilizate. Acum însă, când nu ne mai puteam baza pe România, flancul estic era în pericol, existând şi îngrijorarea că Armata a 4-a și Armata 1, care înaintau spre nord, pot fi puse în pericol. În aceste condiții, am considerat necesară schimbarea mai spre vest a direcției de înaintare a acestor două armate, către Vistula.

Această relocare către vest avea drept scop nu doar prevenirea perturbării ofensivei Armatei 1 şi Armatei a 4-a din est, ci și crearea posibilității de a transfera, în caz de eşec, forţele militare cezaro-crăiești dincolo de San, în vestul Galiţiei, astfel încât acestea să nu fie obligate să se retragă spre sud, către Carpați (...)".

În cele din urmă: „În primăvara anului 1914, am elaborat un studiu referitor la repoziționarea pe linia San-Nistru.

După atentatul de la Sarajevo a crescut probabilitatea declanşării unui război contra Serbiei şi a apărut pericolul unui război cu Rusia. Atunci am dispus ca departamentul Marelui Stat Major, care era responsabil de relațiile cu Rusia, să elaboreze ofensiva contra Rusiei, pe baza studiului meu. Această activitate, care a necesitat un imens volum de muncă, s-a desfăşurat în luna iulie 1914, fiind finalizată în prima zi de mobilizare.

Ofensiva contra Serbiei a avut consecinţe importante şi a influenţat în mod deosebit măsurile ce fuseseră elaborate anterior, pentru a fi aplicate contra Rusiei. Erau urmările unei politici confuze şi şovăielnice.

Armatele a 2-a și a 5-a au ajuns în sud. Prin urmare, din teatrul de operații din nord, lipseau întreaga Armată a 2-a și Corpul 8 al Armatei a 5-a!".

Din aceste însemnări ale lui Conrad, se poate constata de ce Comandamentul superior a crezut ca trebuie să renunțe aprioric la cea mai estică țară a coroanei, la Bucovina, și de ce acest ținut a fost văduvit, încă de la începutul războiului, din interese superioare, de trupe de apărare.

Desigur că, la început de august 1914, această măsură avea regim de strictă confidențialitate. Nici eu, care mă aflam în prima linie a frontului bucovinean, nu ştiam nimic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

LUPTELE DE LA FRONTIERĂ DIN 6 PÂNĂ ÎN 31 AUGUST 1914

Dealurile și câmpurile de după graniță care, la fel ca în trecut, îmi zâmbeau, făceau acum parte din teritoriul inamic. Așa cum este specific războiului, care este un monstru devorator de oameni, dealurile și câmpurile se vor adăpa cu fluvii de sânge. Va fi sânge cald, provenit de la oameni care nici măcar nu s-au cunoscut, care niciodată nu și-au provocat reciproc vreun rău, dar al căror destin a fost să trăiască aceste timpuri tragice.

Involuntar, datorită noii situații create, mi-au revenit în minte trăirile din ultimii ani și anume acele episoade petrecute în proximitatea mea, care erau deseori semne univoce ale modului în care vor evolua lucrurile. Căci, pentru mine, coordonarea rețelei informative era una dintre principalele îndatoriri pe care le aveam de îndeplinit în serviciul Jandarmeriei de frontieră.

Acum, tot ce a însemnat, ani de zile, doar teorie și pregătire va fi supus unei încercări serioase, chiar dure.

Zeci de mii de bărbați, femei și copii se unduiau pe străzile capitalei provinciale Cernăuți. De la înălțimea soclului monumentului eroilor, consilierul orășenesc dr. Anton Norst[105], care era totodată și consilier guvernamental cezaro-crăiesc, a ținut o cuvântare patriotică, care a declanșat un entuziasm general.

După executarea mobilizării generale, care a trebuit dusă sistematic la îndeplinire, minut cu minut, zi și noapte, am primit următoarea telegramă de la Viena: „Războiul contra Rusiei începe în dimineața zilei de 6 august!".

Conform instrucțiunilor, am preluat comanda asupra tuturor posturilor de Jandarmerie din Bucovina.

Întreaga Jandarmerie din provincie și-a îndeplinit, fidel și devotat, obligația ca, până la 6 august, să susțină mobilizarea cu toate forțele și să sprijine populația prin acțiuni concrete și prin consiliere.

Paza frontierei cu Rusia era asigurată de paisprezece posturi de jandarmi. Fiecare dintre aceste posturi avea un efectiv de trei sau patru jandarmi. După 1 august, efectivele posturilor au fost completate cu câte 30–40 de rezerviști infanteriști și cu câțiva rezerviști călare. Acestor posturi le revenea sarcina apărării segmentului de frontieră dintre Noua-Suliță (pe Prut) și Onut (pe Nistru), care avea o lungime de 48 de kilometri. Efectivul total era de 56 de jandarmi și 596 de rezerviști. Așadar, în proximitatea inamicului, pe un front a cărui lungime echivala cu două zile de marș, erau dislocați doar 652 de militari, adică câte un om la fiecare o sută de pași.

Segmentul de front repartizat forțelor comandate de mine era flancat în nordul Nistrului, în Galiția de Est, unde se presupunea că vor înainta trupele noastre. La sud de Prut era România, care avea statut de neutralitate. Ca „forțe de

---

[105] Anton Norst (1859–1929) – funcționar public, politician, jurnalist; autorul unor lucrări privitoare la istoria Bucovinei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rezervă" de linia a doua sau a treia, dispuneam de posturile de jandarmi din interiorul țării. Acestea însă, în primă fază, nu puteau fi angajate în apărarea frontierei, căci erau indispensabile pentru operațiile de mobilizare şi de asigurare a ordinii publice. Cu tot cu rezerviştii mobilizați, efectivul jandarmilor din interiorul țării se ridica la 900 de oameni. Acestora li s-au adăugat şi cei 78 de gardieni fiscali de frontieră, cu toate că uniformele pe care le purtau nu arătau deloc ca uniforme de campanie, iar armele cu care erau dotați nu erau carabine Mannlicher, ci puşti Werndl.

Aşadar, pentru frontul pe care trebuia să lupt, aveam la dispoziție un efectiv total de 1 600 de jandarmi, gardieni fiscali de frontieră și rezerviști.

În spatele frontierei, „sfinxul rusesc" îşi ridicase deja laba amenințătoare. Cel mai mare stat al lumii, cu cea mai puternică şi numeroasă armată, pornise deja ofensiva.

Acestei puteri i se opuneau jandarmii şi rezerviştii mei, înarmați cu carabine Mannlicher. Nu dispuneam de mitraliere şi nici măcar de bucătarii de campanie. Nu erau organizate coloane de aprovizionare cu muniție și hrană. Abia în ziua în care a început războiul s-au putut procura explozibili. Hrana pentru trupă a fost asigurată prin achiziționarea alimentelor necesare din diverse localități. În aceste localități se şi gătea „la comun". Pentru asigurarea serviciului sanitar, au fost cooptați medici civili, care aveau obligații militare în caz de mobilizare. Materiale sanitare existau din belşug. Existau brancardieri. Din diverse localități au fost rechiziționate scule de săpat, scule forestiere și puțină sârmă ghimpată.

Încă din ziua izbucnirii războiului, am alcătuit, din căruțe țărăneşti, un fel de coloane de aprovizionare cu muniție, destinate fiecărui grup de posturi în parte.

Am asigurat un sistem de comunicare telefonică între posturile de Jandarmerie, precum şi între acestea și Comandamentul din Cernăuți. Suplimentar, am implementat un sistem optic de comunicare bazat pe semnale luminoase și fumigene. Imediat după publicarea mobilizării generale, am dispus ca fiecare post să execute lucrări genistice pentru crearea unor posibilități de apărare durabilă a obiectivelor strategice. Existau liniile secundare de cale ferată Cernăuți – Noua-Suliță și Cernăuți – Lujeni – Vrânceni – Ocna (la vest de Onut). Toate posturile au fost dotate cu hărți generale și speciale ale zonei de frontieră.

Dispuneam de un „Stat Major" format din doar trei ofițeri de jandarmerie: locotenentul major Ježek, căpitanul Lackinger și locotenentul major Preisser. Îl aveam la dispoziție şi pe locotenentul din rezervă dr. Reiß.

Jandarmeria avea misiunea de a asigura ordinea, liniștea și siguranța publică. În caz de război, conform legii, jandarmeria putea fi însărcinată „doar în mod excepțional" cu îndeplinirea unor misiuni militare. Noi, totuși, ne-am angajat cu toții voluntar în operațiile de apărare a țării. De la început eram convins că trebuie să formez, împreună cu jandarmii mei, linia întâi a frontului, în așteptarea trupelor pe care Comandamentul superior al armatei le va trimite pentru apărarea Bucovinei.

Serviciul meu de informații mă înştiința continuu în privința evoluției situației în teritoriul rusesc. În data de 5 august 1914, de-a lungul frontierei dintre

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prut și Nistru era amplasată Brigada 20 Grăniceri. Comandamentul acesteia era la Noua-Suliță rusească. După decretarea mobilizării, comandantul brigăzii, generalul-maior Nikolai Alexandrovich Mikulin[106], a organizat efectivele în patru companii de infanterie, dotate cu mitraliere, și patru escadroane de cavalerie.

Serviciul de pază al frontierei de pe Prut, între Noua-Suliță și România, îl preluase o parte din Brigada 21 Grăniceri a forțelor ruse. O altă parte a acestei brigăzi a fost folosită pentru întărirea capacitații de luptă a Brigăzii 20 Grăniceri, care a poziționat încă două unități în puncte strategice, de-a lungul frontierei cu Bucovina, până la Onutul rusesc.

Am căpătat informații și despre situația din spatele frontierei. Știam că în spațiul Mohilev–Podolski se aflau Regimentul 48 Infanterie, Bateria 2 Vânători de Munte din Brigada 12 Artilerie și Regimentul 16 din armata cazacilor de pe Don. În zona Camenița se aflau Regimentul 47 Infanterie, Regimentul 17 din Armata cazacilor de pe Don, Regimentul 1 din armata cazacilor din Kuban și Regimentul 1 din armata cazacilor de pe Volga. La Bjeley se afla Regimentul 8 de ulani. În spațiul Larga – Ocnița – Moghilău se luau măsuri pentru organizarea unor masive transporturi de trupe pe calea ferată. Trupele Corpului 12 de Armată Vinița, comandat în 1914 de generalul de cavalerie Brusilov[107], înainta către granița Galiției.

Am făcut această descriere a situației militare existente, pentru a arăta că, imediat după mobilizare, au fost concentrate efective masive de trupe în spațiul din apropierea frontierei. Acest lucru contrazicea teza, pe care o îmbrățișam noi și germanii, potrivit căreia operațiunile militare rusești s-ar desfășura întotdeauna într-un ritm tărăgănat.

Eu am organizat cele paisprezece posturi de jandarmi și rezerviști în trei grupuri combatante, amplasate de-a lungul celor 48 de kilometri de frontieră, între Nistru și Prut. Primul grup combatant era amplasat în spațiul dintre Onut pe Nistru și pădurea situată între localitățile Dobronăuți și Toporăuți. Grupul dispunea de 218 arme de foc și încorpora 30 de militari călare.

Al doilea grup combatant, dotat cu 174 de arme de foc și încorporând 22 de militari călare, era amplasat între pădurea din nordul localității Toporăuți și dealul Doljok, din nordul localității Boian.

Al treilea grup combatant era dotat cu 198 de arme de foc și cuprindea 26 de militari călare. Acest grup l-am poziționat în spațiul dintre Boian și gara Noua-Suliță austriacă.

La începutul războiului, a fost formată, la Cernăuți, Brigada 35 Infanterie, alcătuită din rezerviști. Această brigadă nu avea în dotare piese de artilerie și nici mitraliere. Divizia 43, de asemenea formată din rezerviști, a fost mobilizată la

---

[106] Nikolai Mikhailovich Mikulin (1864–?) – colonel rus, comandantul Brigăzii 20 de Grăniceri Hotin (1914–1916).

[107] Alexei Alexeevici Brusilov (1853–1926) – general rus de cavalerie, cunoscut pentru dezvoltarea unor tactici militare care au folosit metode inovatoare de atac (ofensiva Brusilov, din 1916, a fost cea mai mare victorie a armatei țariste din timpul Primului Război Mondial).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Zaleszczyki, pe malul nordic al Nistrului. Se afla, deci, pe teritoriu galițian, la o distanță de șaizeci de kilometri de Cernăuți. Această divizie care, asemenea forțelor de apărare terestră, cuprindea cele trei categorii principale de arme, avea misiunea să asigure flancul sud-estic al armatei care urma să fie mobilizată în Galiția de Est.

ÎNAINTE, CĂTRE TERITORIUL RUSESC!

Chiar și forțele inamice din proximitate, formate din două brigăzi de grăniceri, erau mult mai mari decât forțele de care dispuneam eu. Trebuia în orice moment să am în vedere un asalt. De aceea, eram nevoit să iau în considerare principiul militar: „Atacul este cea mai bună apărare!".

Pentru a împiedica pătrunderea forțelor rusești pe teritoriul austriac și, implicit, tulburarea acțiunilor de mobilizare din zona de frontieră, m-am hotărât, în data de 5 august, să adopt o strategie ofensivă de apărare a frontierei. Obiectivul era ca cele trei grupuri combatante de care dispuneam să ocupe înălțimile de peste graniță și localitățile Noua-Suliță rusească și Marșenița, pentru a întrerupe legăturile telefonice și telegrafice dintre localitățile situate pe Nistru și Prut.

În zorii zilei de 6 august am dat ordine de luptă detaliate fiecărui grup combatant. Am dispus ca legătura între eșaloane să fie menținută prin patrule călare și ca focul să fie executat doar pe distanțe scurte, nu mai mari de 800 de metri. De asemenea, am ordonat ca raportările către Comandamentul Jandarmeriei din Cernăuți să se facă telefonic, în fiecare zi, la ora 8 dimineața, la ora 12 și la ora 8 seara. Conform dispozițiilor mele, sediile posturilor inamice trebuiau incendiate și toate bunurile aflate în proprietatea statului inamic trebuiau capturate și predate Comandamentului Jandarmeriei. Prizonierii trebuiau să-mi fie predați imediat după arestare. Localitățile rusești ocupate urmau să fie dezarmate, dar militarii noștri aveau obligația să manifeste o atitudine prietenească față de populația civilă. Era obligatorie cruțarea proprietății private. Însă, era permisă luarea de ostatici din rândurile cetățenilor de vază ai localităților ocupate.

Generalul-maior Münzel[108], comandantul Diviziei 35 Infanterie din Cernăuți, formată din rezerviști, a aprobat toate dispozițiile mele. În est, se iveau zorii. Se părea că va fi o zi frumoasă de vară. În localitățile situate de-a lungul graniței mai persistau umbrele nopții care se sfârșea. Pluteau în aer sunete estompate, clinchete de arme și harnașament, comenzi șoptite, voci bărbătești, bocanci cu crampoane care loveau caldarâmul.

Să pătrundem în teritoriul inamic!

Drumuri albe, acoperite de praf, câmpuri recoltate, dar nearate, ogoare arate, de culoare brună, dealurile verzi, gospodării cu case acoperite cu paie... Acesta nu mai era peisajul patriei. Ce sentiment ciudat! Suntem în țara țarului. Iar toți supușii

[108] Arnold von Münzel (1857–1921) – locotenent-feldmareșal în armata austro-ungară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

țarului, începând cu cei care locuiesc în colibele din lut de lângă frontieră și până în Asia, pe o distanță de zece mii de kilometri către est, până la malul celui mai mare ocean, erau acum dușmanii noștri. În total, 170 de milioane de oameni.

Dar de ce să ne intereseze acest număr imens? Noi trebuie să pătrundem în țara lor pentru a ne apăra patria ... asemenea unor ciocârlii care, în zori, zboară către soare. Și, pe colinele domoale, răsună prima împușcătură a Războiului Mondial, aici, la extremitatea estică a frontului.

Dar niciunul dintre vajnicii mei jandarmi sau rezerviști nu intuia deocamdată care va fi destinul războiului. Oare cine ar fi putut prevedea din prima zi a războiului că cei aflați sub comanda mea și urmașii lor vor trebui să poarte trei sute treizeci de lupte? Trei sute treizeci și una de lupte, deseori victorioase, dar întotdeauna pline de glorie! Niciodată luptătorii mei vajnici nu au înfruntat forțe egale. În orice luptă, mare sau mică, dușmanul dispunea, numeric și logistic, de forțe de cinci, zece sau cincizeci de ori mai mari.

Ochii mei bătrâni mi se umplu de lacrimi acum, în amurgul vieții, când vreau să scriu din inimă cuvinte de mulțumire pentru luptătorii mei. Atât de mult mi-aş fi dorit să consemnez, pentru nepoți și urmași, fiecare faptă de arme. Căci toți luptătorii mei au fost adevărați eroi. Din păcate, nu voi putea să-i amintesc pe toți în cartea mea. Însă, vreau ca ceea ce voi relata să fie un modest omagiu adus tuturor celor care au luptat sub comanda mea.

LUPTELE DE LA FRONTIERĂ PÂNĂ ÎN 19 AUGUST. BĂTĂLIA PENTRU NOUA-SULIȚĂ (cu schița 1)

Pe căile ferate din interiorul monarhiei rulau neîncetat trenuri pline cu soldați, cai, piese de artilerie, vehicule și materiale. Se circula către sud, spre locul de mobilizare al teatrului de operații B, și se circula către nord, spre teatrul de operații R. Mii de trenuri au circulat săptămâni în șir, fără întrerupere, doar cu scurte opriri planificate. Cu elan înflăcărat, trenurile, împodobite cu ramuri, se îndreptau către un destin necunoscut. Pufăiturile, scrâșniturile roților pe șine, cântecele militare ale soldaților care încă nu ştiau ce este războiul, estompau plânsul și grijile părinților, femeilor și copiilor rămași în orașe și sate.

Dar jandarmii mei au luptat pe teren inamic încă din zorii primei zile de război.

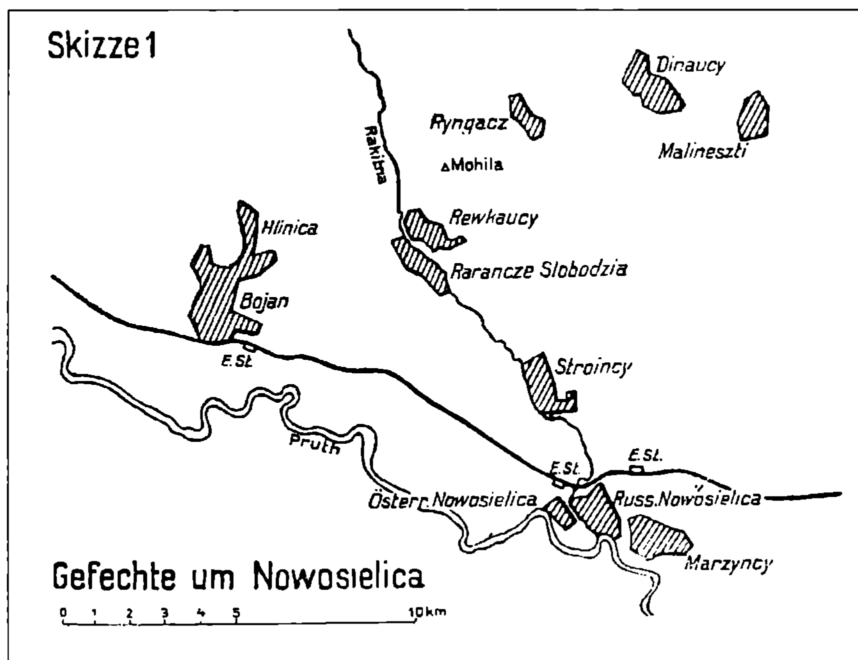
Subofițerul de jandarmerie [Wachtmeister] Eugen Gadza a fost primul austriac care a trecut frontiera rusească în Primul Război Mondial, în fruntea patrulei pe care o comanda. El a atacat înălțimea Mohila, care domina localitatea de frontieră Revacăuți, în jurul căreia rușii săpaseră tranșee. Acest punct strategic era la doi kilometri est de frontieră. Pentru această faptă, Gadza a fost primul subofițer din războiul contra Rusiei decorat cu Medalia pentru Vitejie clasa I.

În scurt timp au răsunat împușcături de-a lungul frontierei dintre Prut și Nistru. De pe câmpuri și coline se auzeau strigătele însuflețite ale jandarmilor și rezerviștilor mei. După o confruntare destul de scurtă cu forțele inamice de la frontieră,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

care nu au putut face față atacului, luptătorii mei au ocupat locațiile posturilor, gospodăriile și înălțimile strategice și au fortificat genistic pozițiile ocupate. O importantă cantitate de arme, muniție și cazarmament a căzut în mâinile jandarmilor mei. Au fost făcuți prizonieri. Legăturile telegrafice și telefonice au fost distruse.

În zilele următoare au avut loc lupte necontenite la frontieră.

Schița 1. Bătălia pentru Noua-Suliță.

Cea mai grea s-a dovedit a fi lupta pentru ocuparea localității Noua-Suliță rusească. Un detașament rusesc al Brigăzii 20 Grăniceri, format din șapte ofițeri și 240 de militari dotați cu mitraliere, apărau această localitate. Noua-Suliță austriacă se afla în imediata apropiere, pe celălalt mal al pârâului Rachitna. Aici, în cazarma Jandarmeriei, se afla subofițerul Krzesinski, cu nouă jandarmi și 130 de rezerviști. I-am ordonat telefonic să întârzie atacul până la sosirea întăririlor pe care intenționam să i le trimit. Atacul întreprins de acesta, în noaptea dintre 7 și 8 august, asupra gării din Noua-Suliță rusească fusese respins. În urma crâncenei confruntări care s-a desfășurat în localitate, de partea rușilor s-au înregistrat 9 morți, dintre care un ofițer și 23 de răniți. În detașamentul lui Krzesinski s-au înregistrat 4 morți și 8 răniți.

Ocuparea localității Noua-Suliță rusească și a localității Marșinți, situată la trei kilometri spre est, era foarte importantă deoarece acolo forțele inamice ocupaseră poziții de luptă și amenințau gara din Noua-Suliță austriacă. I-am trimis lui Krzesinski 60 de oameni pentru întărirea detașamentului și am ordonat ca întreg efectivul să se odihnească în data de 8 august și să pornească un nou atac în data de 9 august.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Conform ordinului primit, Krzesinski a pornit atacul în data de 9, la ora trei după amiază. Inamicul primise, de-asemenea, întăriri. Totuşi, după o confruntare scurtă, dar înverşunată, Krzesinski a reuşit să respingă ruşii şi să ocupe gara din Noua-Suliţă rusească.

Comandantul Brigăzii 20 Grăniceri, generalul-maior Mikulin, a cerut încetarea luptei pentru jumătate de zi. El a declarat că solicită încetarea focului pentru a putea fi înmormântaţi morţii. Probabil, însă, voia să câştige timp pentru organizarea retragerii. Nu am dat curs acestei solicitări şi am continuat înaintarea.

Ruşii au părăsit Noua-Suliţă rusească, precum şi localităţile învecinate, Marşinţi şi Stroinţi. Detaşamentul lui Krzesinski a ocupat localităţile şi a făcut calea ferată impracticabilă, prin descompletarea macazurilor. S-a capturat o mare cantitate de arme, muniţie, uniforme şi cazarmament.

În urma acestei lupte, noi am avut 8 morţi şi 23 de răniţi. Nu am putut determina care au fost pierderile ruşilor, căci ei nu şi-au lăsat în urmă morţii şi răniţii. Probabil, însă, pierderile ruşilor au fost mai mari decât ale noastre.

Ocuparea localităţii Noua-Suliţă rusească a fost prima misiune dusă la îndeplinire de jandarmii mei. Comandamentul superior al armatei noastre şi inspectorul Jandarmeriei au ordonat telegrafic evidenţierea meritelor tuturor posturilor de la frontieră şi a comandanţilor acestora.

În 10 august au înaintat alte forţe inamice către Noua-Suliţă. Din acest motiv, detaşamentului Krzesinski i-au fost alocate întăriri de către Comandamentul Brigăzii de Rezervă 35 Infanterie. Pentru misiunea de întărire, a fost trimisă o companie de rezervişti sub comanda unui locotenent rezervist. În pofida exemplului dat de jandarmi, această subunitate nu a reuşit să facă faţă celor două companii ruseşti de grăniceri, iar comandantul, fiind nevropat, a trebuit să fie internat în spital. Subofiţerul Krzesinski a asigurat ariergarda până când s-a ajuns la lupta corp la corp. La ora trei după amiază s-a retras peste pârâul de frontieră, în marginea estică a localităţii Noua-Suliţă austriacă.

La solicitarea lui Krzesinski, am trimis întăriri din posturile învecinate. Astfel, în noaptea care a urmat s-a reuşit oprirea înaintării ruşilor. Brigada 35 Infanterie, formată din rezervişti, a trimis la Noua-Suliţă un detaşament de 42 de militari, care aparţinea Regimentului de Rezervă 22 Infanterie. Acesta urma să compenseze pierderile umane ale companiei din Noua-Suliţă, care se ridicau la 10 morţi, 18 răniţi şi 12 dispăruţi. Forţele ruse au înregistrat 17 morţi, dintre care un ofiţer. Mulţi răniţi ruşi au fost transportaţi la Larga.

Imediat după începerea luptelor, România şi-a închis graniţele de la Noua-Suliţă până la Ţureni, formând cordoane compuse din patrule de infanterie şi militari călare. Grănicerii ruşi, care fugeau peste Prut, către malul românesc, erau dezarmaţi şi făcuţi prizonieri.

În 11 august am primit informaţia că o formaţiune inamică, având efectivul unui batalion sau a unui batalion şi jumătate, dotată cu mitraliere, se îndreaptă către Noua-Suliţă. Drept urmare, Regimentul de Rezervă 35 Infanterie a trimis către această importantă localitate de frontieră Batalionul de Întărire 1/41. Eu l-am trimis

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acolo pe locotenentul-major Preisser pentru a coordona, în cazul unui atac rusesc, apărarea căii ferate şi a şoselei către Boian.

La ora 12:30 ziua, ruşii au atacat poziţiile noastre din Noua-Suliţă austriacă. Lupta a durat până la ora 3 după amiază, când a intervenit Batalionul de Întărire 1/41. Inamicul a fost respins. Detaşamentul lui Krzesinski a ocupat din nou poziţiile dintre Noua-Suliţă rusească şi Marşinţi. În afară de trei răniţi, nu am avut alte pierderi.

Recunoştinţă merită şi personalul oficiului poştal din Noua-Suliţă austriacă, aflat sub conducerea administratorului poştal Sieracki. Serviciile nu au fost întrerupte nici atunci când gloanţele loveau locaţia. Nimeni nu şi-a părăsit locul de muncă, nici chiar fetele care lucrau acolo.

O altă tentativă rusească de a recuceri, cu forţe proaspete, Noua-Suliţă, a avut loc la 13 august. Deşi, iniţial, ruşii au reuşit să câştige teren, atacul a fost respins până la urmă. Seara târziu au sosit două companii din Brigada de Rezervă 35 Infanterie pentru a sprijini detaşamentul de la faţa locului, comandat de Krzesinski.

Bunurile capturate de la ruşi în data de 13 august – printre care uniforme, harnaşament, pături pentru cai, hrană solidă şi diverse alte materiale – au fost încărcate în 85 de căruţe, transferate apoi în vagoane şi trimise la Cernăuţi.

Am relatat detaliat luptele pentru menţinerea localităţii Noua-Suliţă, care avea însemnătate strategică deosebită datorită căii ferate, deoarece acestea au fost confruntările cele mai importante ale jandarmilor mei, în prima săptămână după pătrunderea pe teritoriul inamic. Până în 20 august nu au mai avut loc decât incidente fără importanţă pentru situaţia generală din zona de frontieră.

În aceeaşi zi în care jandarmii mei au trecut frontiera, deci în 6 august 1914, Regimentul Cezaro-Crăiesc 41 Infanterie din Cernăuţi, în cadrul căruia eu mi-am început cariera militară, pornea, în ovaţiile populaţiei, către Galiţia. A doua zi i-a urmat Regimentul 22 Infanterie al forţelor de apărare cezaro-crăieşti şi Comandamentul Diviziei 43 al forţelor de apărare, care, după cum am mai spus, era mobilizată la Zaleszczyki.

Astfel, în 7 august 1914, la numai o zi de la începerea războiului, în Bucovina nu mai existau nici trupe ale armatei şi nici trupe ale forţelor de apărare cezaro-crăieşti [k. k. Landwehr]. Instanţa militară superioară care rămăsese în Bucovina era Comandamentul Brigăzii 35 Infanterie a forţelor de apărare cezaro-crăieşti. Comandamentul m-a sprijinit ocazional, cu formaţiunile de care dispunea, în luptele pe care le purtam împreună cu jandarmii mei, în prima linie a frontului, contra unei supra-puteri.

CEL MAI BUN AGENT

Reuşisem, cu puţinele forţe combatante pe care le aveam la dispoziţie, să fac faţă, încă din prima zi, unui mic război purtat pe teritoriul rusesc. După o săptămână s-a întâmplat ceva straniu. Întâmplarea, care la prima vedere părea lipsită de importanţă, avea să se dovedească, datorită consecinţelor şi implicaţiilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aferente, a fi una din cele mai interesante fapte petrecute în istoria artei noastre operative.

Era dimineața zilei de 13 august 1914. Din 6 august stăteam, aproape fără întrerupere, la hartă, lângă telefon pentru a coordona mișcările formațiunilor de jandarmerie angajate în luptele de la frontieră. Acolo mă aflam și în dimineața respectivă. Tocmai dădusem dispoziții pentru organizarea flancului estic, unde, după lupte sângeroase, am reușit să cucerim Noua-Suliță rusească și gara din această localitate.

Ordonanța mi-a raportat că un civil dorește urgent să mă vadă. Auzind care este numele acestuia, l-am lăsat imediat să intre. Vizitatorul îi spuse soldatului numele său conspirativ, pe care îl folosise și pe timp de pace, atunci când călătorea în Rusia, de unde îmi aducea, de fiecare dată, informații secrete deosebit de prețioase. Niciodată nu s-a întâmplat ca vreo informație adusă de el să nu corespundă realității.

Eu îl recrutasem pe acest om în urmă cu doi ani. Din naștere era rus și, în tinerețe, învățase negustoria. Datorită simpatiei față de activitatea militară, s-a înrolat, la vârsta de nouăsprezece ani, în armata țaristă. Datorită capacității sale de a rezolva servicii de cancelarie și datorită cunoștințelor sale de limbi străine, i s-a dat gradul de subofițer. El se străduia să-și îndeplinească exemplar atribuțiile de serviciu, spre mulțumirea superiorilor săi. Totuși, datorită calităților sale intelectuale, a avut mult de suferit. În special superiorul său direct, comandantul de companie, un bețiv, îl trata foarte rău. Dar el strângea din dinți și se străduia să lucreze cu și mai mult zel.

Într-o dimineață, comandantul a intrat foarte amețit în cancelarie. Subofițerul i-a prezentat un plan elaborat cu multă migală și, atenție, cu rugămintea de a-l semna. Comandantul de companie a reușit să moaie tocul în cerneală dar, din cauza stării de ebrietate în care se afla, a răsturnat călimara cu cerneală peste documentul la care muncise din greu subofițerul. În loc să-și exprime regretul, comandantul a sărit în picioare și l-a plesnit pe subofițer cu cravașa peste față.

Copleșit de această umilință, subofițerul a întins mâinile către gâtul asupritorului său. În ultima clipă, a reușit totuși să se stăpânească.

Dar paharul cu umilințe se umpluse. Atunci, invocând memoria părinților săi decedați, a jurat răzbunare și, încă în aceeași noapte, a dezertat și a trecut granița austriacă.

Acestea s-au întâmplat în 1912. Omul acesta, briliant de inteligent, trăia deja de doi ani în Cernăuți. Era un adevărat specialist în arta disimulării. În timpul călătoriilor sale „în scop de afaceri" avea un comportament cu totul diferit decât în realitate. Imediat după venirea sa la Cernăuți, mi-a oferit serviciile sale. Refuza mereu, cu fanatism, orice plată pentru activitatea de informator. În el vibra indignarea atunci când își aducea aminte de umilința pe care o îndurase fără a avea nicio vină.

Acesta a fost trecutul vieții rusului care a dorit să mă vadă urgent în 13 august 1914. Iar eu, deși eram deosebit de ocupat în prima săptămână de război, l-am primit pentru că era unul dintre cei mai de încredere agenți secreți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bărbatul s-a oprit la uşă şi a aşteptat, în poziţie de drepţi, să termin o convorbire telefonică.

– Ce vă aduce la mine, Vasil? l-am întrebat după ce am pus telefonul în furcă.

Nu pot să dezvălui numele adevărat al acestui bărbat. Acum el trăieşte, împreună cu soţia şi copilul său, într-unul dintre statele rezultate în urma destrămării imperiului şi îşi câştigă pâinea întreprinzând călătorii de afaceri pe teritoriul rusesc. Sub nicio formă nu doresc să-i creez vreo neplăcere. Este posibil ca el însuşi să fi povestit deja altora întâmplările sale de la începutul războiului. Însă eu, şi cei câţiva oameni, încă în viaţă, care l-au cunoscut şi i-au ştiut numele, avem o obligaţie de confidenţialitate în această privinţă.

– Deci? am continuat eu după ce bărbatul s-a apropiat luând o postură militară.

– Domnule maior – a spus el – eu, străinul, sunt uimit să văd cu cât curaj şi spirit de jertfă organizaţi apărarea ţării, împreună cu cei câţiva subofiţeri de jandarmi. Prin exemplul pe care îl daţi, treziţi încrederea populaţiei şi înflăcărare în rândurile oamenilor pe care îi aveţi în subordine. Vă rog să-mi permiteţi să duc la îndeplinire o misiune importantă. Sunt dispus să mă strecor printre poziţiile inamicului, îmbrăcat în uniformă de subofiţer rus, şi să ajung până în oraşul Cameniţa Podoliei, poate chiar mai departe. Dumneavoastră ştiţi că eu mă trag din acea regiune. Cu siguranţă voi putea să aflu acolo lucruri foarte importante.

– Acum, pe timp de război, asemenea acţiuni sunt mult mai periculoase decât pe timp de pace! am replicat eu. Nu uitaţi că sunteţi dezertor. Dacă veţi fi prins, atunci ...

El a spus:

– Voi pleca totuşi, cu orice risc.

I-am întins mâna şi el mi-a strâns-o cu putere, de parcă ar fi făcut un legământ. Am continuat:

– Riscul este mare, Vasil. Însă ştiu că pot avea încredere în dumneavoastră.

Am dat dispoziţie unui jandarm să-l conducă în depozitul din clădirea Comandamentului, unde erau uniforme ruseşti şi efecte militare, capturate cu câteva zile înainte la Noua-Suliţă rusească.

Vasil şi-a ales o uniformă de campanie şi a rămas până seara într-o încăpere de lângă cancelaria mea.

După ce s-a făcut întuneric, a fost transportat, cu automobilul meu, către frontieră. Automobilul a traversat podul peste Prut şi s-a îndreptat, pe strada care ducea la Dobronăuţi, către linia de front ocupată de jandarmii mei. Pe aceştia i-am înştiinţat telefonic despre iniţiativa curajoasă a agentului.

Trei zile nu am primit nicio veste de la el. Dacă ar fi fost descoperit, desigur ca nu mai era în viaţă. Dar, în seara zilei de 16 august, agentul meu, transpirat şi mort de oboseală, dar plin de surescitare, s-a prezentat la cancelaria mea spunând:

– Domnule maior, trebuie să vă raportez ceva deosebit de important.

I-am spus să se aşeze şi i-am oferit o ţigară. Bărbatul, extenuat, a tras câteva fumuri ca să se liniştească. Apoi a continuat:

– Automobilul m-a dus până la frontieră. Apoi, prin întuneric, m-am strecurat pe jos de la poziţia ocupată de jandarmi până la cel mai estic avanpost. Pentru că în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

trecut am făcut multe excursii, cunosc toate drumurile și potecile din nordul Bucovinei și din teritoriul de peste graniță. Prin întuneric, m-am târât pe burtă până în spatele liniilor ocupate de grănicerii ruși. A trebuit să fiu foarte vigilent. Știam că dacă sunt descoperit, voi fi spânzurat imediat de cel mai apropiat copac. A doua zi cutreieram, străduindu-mă să ascund neliniștea, străzile pline de trupe rusești din orașul Camenița Podoliei. Pe ușa unei clădiri era scris cu cretă „Comandamentul diviziei". Am intrat fără să ezit. Pe o ușă scria „Telefon de campanie". Am deschis ușa și am intrat. Un subofițer care tocmai punea receptorul în furcă s-a întors către mine.

– Silijak! am strigat eu, cuprins de emoția revederii surprinzătoare cu o persoană dragă. Era un camarad care lucrase și el un timp în subordinea fostului meu comandant de companie. Ulterior a fost transferat. După izbucnirea războiului fusese repartizat ca telefonist la divizia staționată în Camenița Podoliei. El avea impresia că și eu fac parte din această divizie. A spus, cuprins de lehamite:

– Războiul ăsta! Abia acum trei săptămâni m-am însurat și acum trebuie să stau zi și noapte lângă acest telefon, care sună aproape în fiecare minut. Și ieri a venit și soția mea încoace.

Dialogul dintre noi a devenit din ce în ce mai „cordial". Am reușit să câștig toată încrederea prietenului meu Silijak care m-a lăsat, pentru scurt timp, să rămân la telefon în locul său. Mi-a dat, în grabă, câteva instrucțiuni și s-a dus să se întâlnească cu soția sa, care venise să-l viziteze. Eu am rămas la telefon. Inima mea o luase razna. Vreme de două ore am ascultat la telefon ordine și directive date de diverse comandamente rusești, printre care și Comandamentul superior de la Varșovia. Astfel, am aflat enorm de multe lucruri. Am aflat că un grup format din două mari armate, sub comanda generalului Ivanov[109], înaintau către frontiera Galiției de Est. Armata din nord era comandată de generalul Russki[110], iar cea din sud – de generalul Brusilov. Ambele armate înaintau, în formație desfășurată de marș, către cursul mijlociu și inferior al râului Zbruci. În componența grupului de armate intrau 24 de divizii.

M-am uitat direct în ochii agentului meu și l-am întrebat:

– De unde știți toate acestea cu atâta exactitate?

Atunci, el a scos câteva hârtii împăturite, care păreau a fi tăiate dintr-un caiet. Hârtiile conțineau însemnări făcute cu creionul. A spus:

– Am făcut aceste însemnări în timpul ascultării convorbirilor telefonice.

Mi-am dat imediat seama că bărbatul nu relata altceva decât fapte concrete, trăite de el însuși. Erau informații militare de importanță covârșitoare! De fapt, mulți dintre cei cincizeci de agenți secreți care lucrau pentru mine în Rusia mi-au raportat deplasarea către vest a unor formații militare cu efective imense. Dar aceste rapoarte aveau doar caracter general și se bazau mai mult pe relatările unor terți și pe zvonuri. Dar un asemenea raport precis, bazat pe informații culese direct din sediul unui important comandament rusesc, nu primisem încă de la niciun alt agent.

---

[109] Nikolai Iudovici Ivanov (1851–1919) – general de artilerie, comandantul frontului de sud-vest.

[110] Nikolai Vladimirovici Russki (1854–1918) – general rus, comandantul Armatei a 3-a (iulie–septembrie 1914) și al frontului de nord-vest (septembrie 1914 – martie 1915).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mă uitam, cu uimire sinceră, la agentul meu. Însă el a interpretat tăcerea mea ca semn de îndoială cu privire la cele relatate. Suspinând, s-a aruncat în genunchi, şi-a împreunat mâinile şi mi-a spus:

– Garantez cu viaţa mea faptul ca două armate din est se îndreaptă către Lemberg!

L-am luat de mână şi l-am îndemnat să se ridice. Apoi i-am spus:

– Ştiu că spuneţi numai adevărul. Notiţele dumneavoastră sunt o dovadă de necontestat. Ceea ce aţi raportat este atât de important, încât va influenţa în mod hotărâtor strategia războiului. Astăzi este 16 august. Raportul dumneavoastră a sosit la timpul potrivit. Comandamentul superior va răsplăti cum se cuvine serviciile dumneavoastră. Deocamdată, primiţi asta de la mine, drept mulţumire personală.

Am scos din portofel câteva bancnote de o sută de coroane şi i le-am întins. Atunci el s-a dat înapoi, a ridicat mâna şi a spus:

– Pentru numele lui Dumnezeu! Domnule maior, aş muri de ruşine dacă aş accepta chiar şi un singur bănuţ.

RAPORTUL ŞI SOARTA ACESTUIA

M-am despărţit de agent cu o strângere de mână şi am chemat ordonanţa. Soldatul l-a condus pe agent la depozit, unde acesta a predat uniforma rusească şi s-a îmbrăcat cu hainele sale civile.

În grabă am pus mâna pe telefon şi am sunat la Comandamentul Corpului 9 de Armată din Lemberg. Comandamentul a răspuns imediat. Am cerut să vorbesc urgent cu un ofiţer superior din Statul Major sau, dacă era posibil, chiar cu şeful Statului Major. După câteva secunde am auzit:

– Aici colonelul Riml[111], şeful Statului Major al Corpului 9 de Armată.

I-am raportat clar şi răspicat:

– Ştiu, dintr-o sursă absolut sigură, că un grup format din două armate, sub comanda generalului Ivanov, înaintează către frontiera Galiţiei de Est. Armata din nord este comandată de generalul Russki, iar cea din sud – de generalul Brusilov. În componenţa grupului de armate sunt 24 de divizii.

Am mai comunicat telefonic câteva detalii pe care tocmai le aflasem de la agentul meu. Colonelul Riml, şeful Statului Major al Corpului 11 de Armată, a consemnat, cuvânt cu cuvânt, raportul meu şi, la sfârşit, mi-a mulţumit.

Apoi am trimis acelaşi raport Grupului Kövess din Stanislau. De data aceasta, am telegrafiat raportul, întrucât nu dispuneam de o legătură telefonică cu generalul von Kövess[112].

---

[111] Franz Riml von Altrosenburg (1867–1945) – locotenent-feldmareşal, comandant militar al oraşului Lemberg (Lviv) în anii 1916–1917.

[112] Hermann Freiherr Kövess von Kövessháza (1854–1924) – feldmareşal, din noiembrie 1917; din iunie 1911 a fost comandantul Corpului al 12-lea Hermannstadt (cu trupe recrutate din Transilvania), care a fost inclus ulterior în Armata a 2-a austro-ungară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Acum puteam sta liniştit: înştiinţasem, în timp util, conducerea despre pericolul uriaş care ameninţa de la răsărit. Grupul de armate inamice care înainta spre Galiţia de Est era aproape la fel de puternic ca totalitatea forţelor noastre combatante, mobilizate în toate teatrele de operaţii din Galiţia. Căci fiecare divizie rusească avea un număr mult mai mare de batalioane şi dispunea de un număr aproape dublu de piese de artilerie decât diviziile austro-ungare. Era 16 august 1914 şi Comandamentului superior al armatei noastre îi rămăsese mult timp pentru a lua măsurile adecvate.

Aşadar, eu credeam că pot fi liniştit. Eram convins că rapoartele mele, de importanţă crucială, vor fi luate în considerare, cu atenţia cuvenită, de către comandamentele competente. Mult mai târziu am aflat că nu a fost aşa.

Nu relatez aceste lucruri din trecut pentru a face o critică retrospectivă. Toţi cei care, pe atunci, ocupau funcţii de răspundere nu au dorit decât binele patriei. Chiar şi aceia care au făcut greşeli din cauza neîncrederii, nu erau lipsiţi de bună credinţă. Doresc doar să consemnez, obiectiv şi netendenţios, destinul importantului meu raport.

Locotenent-feldmareşalul Rudolf v[on] Dieterich[113] mi-a scris, nu de mult, următoarele: „La mijlocul lunii august 1914, mă aflam în Brzezany, o localitate situată la circa 70 de kilometri sud-est de Lemberg. Aici era cantonată Divizia 11 Infanterie comandată de locotenent-feldmareşalul cavaler de Pokorny[114]. Această divizie forma flancul sudic al Armatei a 3-a – comandată de generalul de cavalerie, cavaler de Brudermann[115] – care urma să fie concentrată în estul Lembergului. La 19 august 1914, locotenentul Erich von Klinger de la Regimentul 7 Dragoni a fost transferat, în funcţia de ofiţer aghiotant, la Comandamentul Diviziei 11 Infanterie din Brzezany. El mi-a povestit următoarele: «Ieri, 18 august, m-am prezentat la Comandamentul Corpului 11 Armată şi am luat masa de prânz împreună cu Statul Major. În timpul mesei, care avea un caracter festiv în cinstea zilei Maiestăţii Sale, s-a vorbit, în special, despre un raport conform căruia importante forţe ruseşti ar înainta către frontul de est al Galiţiei. Colonelul Riml, şeful Statului Major al Corpului 11 de Armată, a spus că această informaţie, provenită de la maiorul de jandarmi Fischer din Bucovina, potrivit căreia un întreg grup de armate ruseşti, aflate sub comanda generalului Ivanov, s-ar îndrepta către Galiţia de Est, este fantezistă. Toţi cei prezenţi au fost de acord cu părerea colonelului Riml»".

Prin urmare, a fost posibil ca raportul meu despre înaintarea grupului de armate sub comanda lui Ivanov nici să nu fi fost adus la cunoştinţă lui Conrad? Faptul că totuşi nu s-a întâmplat aşa l-am aflat, doi ani şi jumătate mai târziu, dintr-o gură care ştia ce vorbeşte.

Era începutul anului 1917. Eram în orăşelul Bistriţa din nordul Ardealului, într-o perioadă de convalescenţă. Într-o zi a venit generalul-colonel Kövess, comandantul forţelor armate care luptau contra României. L-am aşteptat, pentru a-l saluta. Kövess m-a luat imediat de braţ şi m-a invitat în locuinţa sa. Mi-a spus:

---

[113] Rudolf Dieterich von Nordgothen (1859–1936) – locotenent-feldmareşal.

[114] Alois Pokorny (1861–1936) – locotenent-feldmareşal.

[115] Rudolf Nikolaus Ritter von Brudermann (1851–1941) – general, comandantul Armatei a 3-a austro-ungare; comandant al Corpului de Cavalerie în campania din România.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

– Da, dragul meu Fischer, dacă în data de 16 august 1914 s-ar fi ținut cont de raportul tău, alta ar fi fost finalitatea ofensivei noastre în Galiția. Am spus:

– Excelență, nici până astăzi nu am aflat ce s-a întâmplat cu raportul meu.

– Vrei să știi ce s-a întâmplat? Atunci, ascultă! Imediat după ce am primit raportul tău, am luat telefonic legătura cu Comandamentul superior al armatei din Przemyśl. Am primit următorul răspuns: „Kövess, cum poți să crezi așa ceva? Comandamentul superior este pe deplin informat. Către frontiera de est a Galiției se îndreaptă un corp de armată rusesc sau cel mult două, însă nicidecum două «armate imaginare» cu 24 de divizii, așa cum își închipuie maiorul Fischer".

Niciodată nu m-am simțit altceva decât un simplu ofițer care luptă pe front. De aceea, nu accept să mi se impute că fac critici „postume".

Poate că nimeni nu prețuiește mai mult decât mine modul strălucit de gândire al comandanților cu vocație. Este pe deplin adevărat ceea ce scrie feldmareșalul Conrad în al patrulea volum al cugetărilor sale, *Critici ai războiului și profeți*: „Una dintre cele mai abjecte trivialități este judecata *post factum*, adică judecata formulată după ce toate cărțile au fost date pe față, în funcție de succesul sau insuccesul înregistrat".

Eu nu critic și nici nu emit judecăți retrospective. Vreau doar să aduc dovezi care să ducă la descoperirea adevărului, căci adevărul, chiar și acela cu privire la fapte de război, trebuie să-și croiască propria cale.

Prin urmare, orice prieten al adevărului istoric va înțelege de ce consider că este necesar să relatez mai detaliat tema raportului bazată pe informațiile primite de la agentul meu.

Desigur că trebuie avute în vedere mai multe aspecte pentru a se putea explica convingerile pe care le aveau comandanții superiori la începutul războiului. Existau multe incertitudini cu privire la situația inamicului. Orizontul era acoperit cu o cortină care împiedica identificarea miilor de pericole amenințătoare. Zi de zi, oră de oră, erau transmise sute de rapoarte despre inamic. Oare care rapoarte corespundeau situației reale? Care conțineau exagerări? Care erau doar rodul fanteziei? Sau, care rapoarte erau trimise doar în scopul inducerii în eroare? Orice raport era privit cu suspiciune, chiar cu totală neîncredere, pentru că nimeni nu voia să dispună măsuri cu posibile consecințe grave. Pe de altă parte, conducerea armatei nu avea posibilitatea să dispună măsuri decisive decât pe baza informațiilor despre inamic, care îi erau aduse la cunoștință. Însă, de succesul sau insuccesul aplicării acestor măsuri depindeau sute de mii de vieți, binele sau suferința poporului și a patriei.

Oricare ar fi fost situația, comandamentele superioare erau obligate să evalueze fiecare raport. Dacă un cadet de optsprezece ani, aflat la comanda unei mici patrule călare, ar fi raportat Comandamentului superior al armatei că „Ivanov se deplasează cu un grup de armate către Lemberg", suspiciunea ar fi fost justificată. De asemenea, suspiciunea ar fi fost justificată dacă informația ar fi venit de la un dezertor, de la un agent secret plătit sau de la un anonim.

Totuși, de data aceasta, informația provenea de la un serviciu aflat în proximitatea dușmanului. În ultimii zece ani, însuși Conrad lăudase, verbal și în scris, acest serviciu, numindu-l „cel mai de încredere și mai experimentat serviciu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de informații externe". Prin urmare, acel raport prin care am informat că au fost mobilizate forțe militare inamice mult superioare forțelor noastre, ar fi trebuit obligatoriu luat în considerare și nu doar tratat cu un zâmbet.

Dar Comandamentul superior al armatei a exclus aprioric posibilitatea unui ofensive rusești cu forțe supranumerice în est, cu toate că liniile de cale ferată, cu importanță strategică, dinspre Kiev și Odesa, erau cele mai scurte rute către Lemberg. Această convingere a persistat chiar și în ciuda raportului lui Götz[116], care era atunci consul general cezaro-crăiesc la Iași. Acesta informase că Rusia a mobilizat efective uriașe în Podolia.

Comandamentul nostru superior credea că cele mai importante forțe rusești ar fi mobilizate în nord, între Bug și Vistula, iar în est – doar eșaloane mici. Conrad și-a exprimat această convingere încă din 1906, când, în noua sa calitate de șef al Marelui Stat Major, a încheiat prima convenție cu Moltke[117]. Dar, chiar dacă Comandamentul superior al armatei nu a vrut să dea crezare raportului unui ofițer care își demonstrase încă de zece ani probitatea, ar fi trebuit măcar să dispună verificarea veridicității raportului meu cu privire la înaintarea grupului de armate comandat de Ivanov. Și această verificare ar fi trebuit să fie executată temeinic, nu doar prin zboruri de recunoaștere efectuate într-o singură zi, zboruri care, datorită condițiilor de vizibilitate nefavorabile și datorită faptului că trupele rusești se deplasau, pe cât posibil, în timpul nopții, nu au confirmat înaintarea unor puternice forțe rusești.

În volumul patru al operei sale, la pagina 450, Conrad scrie că „informațiile despre ofensiva rușilor au fost verificate prin zboruri de recunoaștere în data de 21 august. Piloții nu au constatat prezența unor forțe inamice însemnate în spațiul dintre Nistru și Proskurov – Ternopil".

Să ne imaginăm că informațiile transmise de mine ar fi fost verificate temeinic – adică prin zboruri de recunoaștere efectuate timp de o săptămână: din ziua primirii înștiințării trimise de mine (16 august), până în ziua când s-a dispus înaintarea tuturor armatelor (23 august) – și că ar fi fost recunoscut pericolul imens care amenința flancul de est din Galiția.

Ce efect ar fi avut acest lucru? În niciun caz ordinul emis de Comandamentul din Przemyśl, bazat pe supoziția că informația despre înaintarea grupului de armate comandat de Ivanov este falsă. În data de 22 august 1914, la ora trei după-amiază, Comandamentul din Przemyśl a emis ordinul de luptă nr. 1004 prin care a dispus:

„Ofensivă generală. Armatele 1, a 4-a, a 3-a și părți din Armata a 2-a vor înainta către nord. Armata 1 (Dankl[118]) și Armata a 4-a (Auffenberg[119]) vor înainta în spațiul dintre Bug și Vistula. Armata a 3-a (Brudermann) și Grupul de Armate Kövess vor ocupa poziții la nord-est, est și sud-est de Lemberg (...).

---

[116] Friedrich Götz (1862–1944) – diplomat austro-ungar; consul general la Iași în perioada 1912–1916.

[117] Helmuth Johann Ludwig von Moltke (1848–1916) – militar german cunoscut sub numele de Moltke cel Tânăr, pentru a putea fi deosebit de unchiul său, mareșalul Moltke, șef de Stat Major al Imperiului German în perioada 1906–1914.

[118] Viktor Dankl (1854–1941) – general, feldmareșal, comandantul Armatei 1 austro-ungare.

[119] Moritz von Auffenberg (1852–1928) – general, comandantul Armatei a 4-a austro-ungare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În cazul în care se va constata că forțele Armatei a 3-a și a Grupului Kövess au putere combatantă mai mare decât cea necesară pentru îndeplinirea misiunii, Armata a 3-a va sprijini acțiunile Armatei a 4-a, în direcția nordică, pentru a crea toate condițiile de obținere a unei victorii decisive" (vezi lucrarea lui Conrad, volumul 4, pagina 491).

Aşadar, în data de 23 august, Comandamentul superior era încă convins că forțele rusești din est erau suficient de slabe pentru a fi învinse de cele 6–7 Divizii ale Armatei a 3-a (Brudermann). Mai mult, se considera chiar că Armatei a 3-a îi vor rămâne resurse pentru a sprijini luptele din nord, purtate de Armata a 4-a (Auffenberg).

Veridicitatea raportului meu avea să fie confirmată printr-un incident petrecut cu opt zile mai târziu. În 23 august 1914, la ora cinci după-amiază a venit la mine, în clădirea Comandamentului, prelatul catolic Schmidt, însoțit de un locotenent rus, luat prizonier în aceeaşi zi, în timpul unei confruntări care a avut loc la Rarancea, în nord-estul Cernăuțiului.

Bătrânul prelat mi-a spus:

– Domnule locotenent-colonel – căci fusesem avansat la acest grad în data de 18 august –, am adus un ofițer rus, de naționalitate poloneză, care vrea să vă spună ceva foarte important.

Am întins mâna prizonierului și l-am salutat în limba poloneză. Acesta, luând poziție de drepți, mi-a raportat, în limba germană, următoarele:

– Domnule locotenent-colonel, corpurile de armată siberiene, mobilizate încă din toamna trecută la frontiera europeană a Rusiei, vor ajunge pe front cel târziu până în data de 9 septembrie.

Cel mai înalt demnitar catolic din Cernăuți recunoscuse importanța acestei informații și l-a adus la mine pe acest prizonier care, fiind catolic, luase legătura cu el.

Am mai solicitat prizonierului câteva detalii relevante şi am transmis comandamentelor superioare, telegrafic și telefonic, informațiile obținute.

Despre acest aspect, Conrad scrie (vezi volumul 4, pagina 510): „În afară de informațiile date de ofițerul rus, de naționalitate poloneză, care fusese luat prizonier, potrivit cărora corpurile de armată siberiene urmau să fie detașate în vederea organizării unei armate la Zhytomyr, dispuneam de încă un raport. Conform acestuia, un general rus, luat prizonier, ar fi spus unui alt prizonier, într-un moment când se credea neobservat, că este bine că Austro-Ungaria nici măcar nu bănuieşte cât de multe forțe combatante concentrează Rusia în zona Kievului".

Cu toate acestea, chiar și în data de 25 august, Comandamentul superior al armatei este încă de părere că Armata a 3-a (Brudermann) poate face față oricărei amenințări venite din est. În această zi, Conrad, care se află la Przemyśl, poartă o convorbire telefonică cu şeful Statului Major al Armatei a 3-a, generalul-maior Pfeffer, care se află la Lemberg. Conrad spune: „Dacă credeți că puteți ataca, e bine. Comandamentul Armatei a 3-a are mână liberă să acționeze". Drept comentariu al acestei decizii, el va consemna ulterior (vezi Conrad, volumul 4, paginile 516 și 517):

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Eram de părere că un atac ferm, întreprins cu forțe suficiente (minim șase divizii) și bine poziționate pe înălțimile din sudul șoselei Lemberg –Zloczow, fiind totodată asigurat flancul de est, ar putea da o lovitura decisivă, care să determine victoria scontată”.

Cum să se obțină victoria scontată trimițând în luptă doar şase divizii? În momentul în care s-a dat această dispoziție Armatei a 3-a (Brudermann), Grupul de Armate comandate de Ivanov trecea deja frontiera de est a Galiției, fiind desfăşurat pe un front de 150 de kilometri, între Bug şi Ternopol. Forțele erau împărțite în două eşaloane: eşalonul care înainta spre nord, între Bug şi Ternopol, format din Armata a 3-a, comandată de generalul Russki (cinci corpuri de armată, cinci divizii de rezervă, trei divizii de cavalerie), şi eşalonul care înainta spre sud, între Ternopol şi Nistru, format din Armata a 8-a, comandată de generalul Brusilov (patru corpuri de armată, două brigăzi de trăgători, cinci divizii de rezervă şi patru divizii de cavalerie).

Aşa cum afirmă în scrierile sale generalul Danilov[120], ofițer în Statul Major al trupelor comandate de marele duce Nicolai Nicolaevici, Armatei a 3-a şi Armatei a 8-a le reveneau principalele misiuni în ofensiva contra Austro-Ungariei. Din acest motiv, aceste armate dispuneau de forțe mai puternice decât Armata a 4-a (comandată de generalul Everth[121]) şi decât Armata a 5-a (comandată de generalul Plehve[122]), care urmau să se confrunte cu armatele comandate de Dankl și, respectiv, de Auffenberg.

Ce s-a întâmplat în continuare se ştie. Pe frontul de est din Galiția s-a întâmplat ceea ce era firesc să se întâmple, în ciuda rezistenței eroice a trupelor noastre. Ne-am confruntat cu o supraputere care nu a putut fi învinsă nici atunci când Comandamentul superior al armatei, la începutul lui septembrie, deci trei săptămâni după primirea raportului meu, a dispus, cu întârziere, aplicarea măsurilor care se impuneau în spațiul Grodek – Rava Ruska, din vestul Lembergului. Conform tuturor previziunilor posibile, dacă aceste măsuri ar fi fost aplicate la timp, adică în 16 august, succesul era garantat.

Oare poate fi dat un exemplu mai relevant decât acesta pentru a ilustra importanța decisivă a unui raport, dacă acesta este sau nu luat în considerare la stabilirea strategiei generale?*

---

[120] Yuri Nikiforovici Danilov (1866–1937) – general în armata rusă.

[121] Aleksei Ermolaevich Everth (1857–1918/1926?) – general în armata țaristă.

[122] Paul von Plehve (1850–1916) – născut şi crescut în Imperiul German, a optat pentru serviciul militar în armata rusă, deoarece putea urca în ierarhia militară mai uşor decât în armata țării sale; a luptat în armata rusă în timpul Primului Război Mondial.

* În volumul întâi al lucrării elaborate de Marele Stat Major austriac, *Ultimul război al Austro-Ungariei*, se relatează despre acest raport, la pagina 169, următoarele: „La identificarea situației din Podolia a contribuit cu succes şi biroul de informații din Cernăuți, condus de locotenent-colonelul de jandarmerie Fischer. În numeroasele rapoarte trimise de acest birou, abia în 24 august s-a comunicat că Armata a 8-a a Rusiei este concentrată în spațiul dintre Volocisk şi Noua-Suliță. La acea dată, ofensiva în direcția nordică era deja de mult timp lansată”. La interpelarea mea, editorii acestei lucrări mi-au comunicat că raportul meu din 16 august nu se regăsea în arhiva de război.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

LUPTELE DIN 20 PÂNĂ ÎN 23 AUGUST. CONFRUNTAREA DE LA RARANCEA (cu schiţa 2)

Din informaţiile pe care le-am primit până în 19 august, rezulta faptul că, în scurt timp, trupe ale armatei vor ajunge pe front pentru a înlocui trupele de grăniceri. Agenţii mei au constatat că cel puţin câteva eşaloane de grăniceri şi câteva divizii de rezervă au fost mobilizate, urmând a înainta către frontieră. Flancul sudic al Armatei a 12-a, eşalon important de cavalerie – în componenţa căruia intrau cazaci din Kuban şi de pe Terek – era adunat în spaţiul Larga, dintre Prut şi Nistru, urmând să participe la ofensivă.

Posturile mele de jandarmerie ţineau ocupate, încă de la începutul războiului, înălţimile dominante din estul frontierei împărăţiei. Flancul drept îl întărisem. În special, alocasem forţe de întărire detaşamentului Krzesinski şi postului amplasat pe înălţimea Mohila. La mijlocul frontului, în spaţiul Toporăuţi, erau disponibilizate companii ale Brigăzii de Rezervişti 35 Infanterie.

Generalul-maior Münzel, comandant de brigadă, mi-a spus că există intenţia de contracarare a unei ofensive ruseşti în spaţiul Toporăuţi – Rarancea – Prut. Era luată în considerare implicarea Diviziei 43, formată din rezervişti, pentru că se presupunea că ofensiva inamicului va fi întreprinsă cu cel puţin o divizie. Comandantul de brigadă a ordonat menţinerea pe cât posibil a înălţimii Mohila din sudul frontului. Dar detaşamentul Krzezinski, amplasat în flancul drept, urma, conform aceluiaşi ordin, să se retragă către vest, la Boian, în cazul în care inamicul ar fi atacat, cu forţe supra-numerice, dinspre Noua-Suliţă rusească. Şi celelalte posturi urmau să se retragă către vest, în cazul unor atacuri concentrate.

Eu am transmis celor trei grupuri combatante pe care le comandam dispoziţiile necesare. Postului de pe înălţimea Mohila i-am ordonat să părăsească poziţia numai la ordinul meu. Dacă atacul inamic dinspre Boian ar fi fost prea puternic, ei urmau să se retragă şase kilometri, împreună cu detaşamentul Krzesinski, spre Cotul Ostriţei. Aici, întregul detaşament urma să se organizeze ca jumătate de batalion şi să acopere flancul drept al Brigăzii de Rezervişti 35 Infanterie, între Cotul Ostriţei şi Prut.

Toate posturile au fost aprovizionate cu muniţie şi conserve cu alimente. Li s-au pus la dispoziţie agenţi însărcinaţi cu obţinerea de informaţii. Am dispus ca un jandarm călare să rămână lângă fiecare aparat telefonic şi să trimită rapoarte până când duşmanul ocupa locaţia în care se afla telefonul. Înainte ca locaţia să fie ocupată de inamic, jandarmul trebuia să demonteze telefonul.

În data de 20 august s-a constatat cu certitudine că, în spaţiul Coteleu – Mălineşti – Dinăuţi – Şişcăuţi, a ocupat poziţii Brigada a 2-a din Divizia a 12-a Infanterie a forţelor ruseşti. Aceasta era formată din Regimentele nr. 47 şi 48 Infanterie şi era dotată cu 12 piese de artilerie. Forţele ruse au format avanposturi în spaţiul Săncăuţi – Rângaci, la est de Stroinţi. În nord, la Clişcăuţi, era poziţionat Regimentul 20 Grăniceri călare, format din patru sotnii[123]. Spre sud, în spaţiul Tărăşeni – Vancicăuţi, erau staţionate două batalioane ruseşti de grăniceri pedeştri.

---

[123] Sotnie – veche unitate de cavalerie căzăcească, compusă din o sută de soldaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Începând de la ora 9 dimineața au avut loc confruntări, din ce în ce mai aprinse, între patrulele de pe toată linia frontului. La amiază, a fost atacată înălțimea Mohila de un batalion al Regimentului 48. Această poziție a fost cucerită în urma unui foc puternic, executat cu mitraliere, de către trupele de infanterie. Formațiunea noastră, comandată de subofițerul de jandarmerie Gadza, a reușit, prin foc bine executat, să oprească atacul și să respingă, la vest de Rângaci, batalioanele rusești care suferiseră pierderi importante.

Nu mai exista nicio îndoială că inamicul va ataca, în scurt timp, cu forțe superioare.

În 21 august, Brigada 12 rusească a trimis detașamente puternice spre Noua-Suliță. Din dispoziția Comandamentului Brigadei 35 Infanterie, posturile mele de jandarmerie, din grupa a 3-a, s-au retras din Noua-Suliță spre Boian. În după-amiaza zilei, de pe înălțimea Mohila, la zece kilometri în direcția nordică, au fost respinse alte atacuri rusești.

Peste tot înaintau patrule inamice de recunoaștere. Brigada noastră 35 Infanterie, formată din rezerviști, ocupa avanposturi în localitatea Mahala, la doar cinci km est de Cernăuți. Generalul-maior Münzel m-a anunțat că Divizia 43 Infanterie din Zaleshchyki venea spre noi din nord-vest.

Deci, în curând urmau să se audă în capitala Bucovinei, pentru prima dată în acest război, salve de tun și larmă de luptă din imediata apropiere.

În jur de ora șapte seara, cele două batalioane de grăniceri ruși au intrat în Noua-Suliță. Jandarmii rămași la post mi-au raportat telefonic situația, au demontat aparatul de telefon și s-au retras către Boian.

În seara zilei de 21 august, Comandamentul militar din Lemberg mi-a transmis la Cernăuți ordinul ca, în caz de retragere, Comandamentul Jandarmeriei din Bucovina să se îndrepte către Lemberg. Imediat am obiectat și am solicitat să mi se permită să rămân în Bucovina, indiferent de evoluția situației. Atunci ordinul a fost anulat. Mi s-a permis să rămân în teritoriul meu de competență, dar să mă retrag spre sud, în munți, în cazul confruntării cu forțe inamice numeroase.

În 22 august, brigada rusească a ajuns în spațiul Toporăuți – Noua-Suliță. S-a raportat că în zonele Larga și Chelmenți, la circa 50 de kilometri de graniță, au fost mobilizate numeroase trupe.

Brigada noastră 35 Infanterie se afla în marș în spațiul Rarancea – Cotul Ostriței, deci la o distanță de circa zece kilometri de inamic. Nu era dotată cu piese de artilerie și nici cu mitraliere. Însă, din nord-vest, se apropia Divizia 43 comandată de locotenent-feldmareșalul Schmidt von Georgenegg[124].

În jurul orei opt dimineața, artileria rusă a început să execute foc de artilerie dinspre Rângaci asupra poziției Mohila, apărată de jandarmii și rezerviștii mei de la posturile Slobozia – Rarancea și Boian, sub comanda subofițerului Krzesinski. Numărul oamenilor noștri echivala aproximativ cu efectivul unei companii.

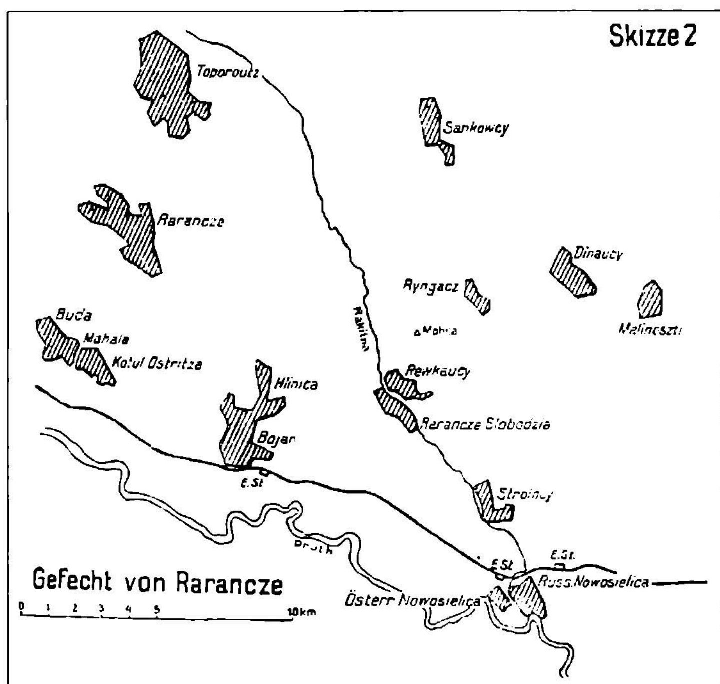
[124] Albert Georg Schmidt von Georgenegg (1861–1930) – general de infanterie, comandantul unui corp de armată din cadrul Grupului de Armate Kövess; din anul 1915 a comandat Corpul al 4-lea din cadrul Armatei a 2-a austro-ungare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pierderile noastre au fost reduse – trei morți și un rănit –, deoarece rușii au executat foc asupra tranșeei frontale în care nu se afla nimeni, căci formațiunea noastră se retrăsese într-o nouă poziție. După ce rușii au executat timp de două ore foc de artilerie, au atacat trei batalioane din direcția Rângaci, dar atacul a putut fi respins prin foc concentrat. La amiază, când rușii au încercat un atac prin învăluire, formațiunea noastră s-a retras, în deplină ordine, către Boian.

Pe la ora trei după-amiază, a înaintat flancul sudic al inamicului, format din circa un regiment. Inamicul se deplasa, în două coloane, dinspre Noua-Suliță și Rarancea către Boian. La ora patru după-amiază, sub focul executat de avanposturile noastre din marginea estică a Boianului, rușii au intrat în dispozitiv de luptă. Subofițerul Krzesinski a menținut poziția până la ora șase după-amiază. O a treia coloană inamică a sosit dinspre Noua-Suliță și a încercat învăluirea detașamentului Krzesinski prin flancul drept. După cum era prevăzut, detașamentul nostru a primit ordinul de retragere către Cotul Ostriței. La ora nouă seara, detașamentul Krzesinski s-a unit cu Brigada 35 Infanterie, care era pregătită de luptă.

Toate posturile noastre, care au trebuit să se retragă din cauza atacului inamic, desfășurat cu forțe mult superioare, au lăsat în fiecare localitate agenți care urmau să ne transmită informații despre inamic, prin proceduri stabilite anterior. Astfel, am reușit să obțin informații exacte cu privire la forța combatantă a inamicului și la intențiile acestuia.

Schița 2. Lupta de la Rarancea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În dimineața zilei de 23 august – care avea să fie o zi cu mare însemnătate pentru istoria războiului, căci armatele noastre principale din Galiția au pornit atunci ofensiva generală – rușii au intrat în dispozitiv de atac. Inamicul a înaintat către sectorul Toporăuți – Rarancea – Mahala cu o brigadă de infanterie și un regiment al Brigăzii 20 Grăniceri. Noi dispuneam de părți ale Diviziei 43 și de batalioanele Brigăzii 35 Infanterie, formate din rezerviști.

Bubuituri de tun, explozii de grenade, fântâni arteziene de pământ, explozii de șrapnele – ca niște nori albi, cu miez de foc – în albastrul azuriu al eterului. Împușcături răzlețe executate de cercetași, urmate de focul executat de patrulele de tiraliori[125]. Confruntarea subunităților. Pocnituri și vâjâituri tot mai puternice, huruituri continue. Mii de oameni care înaintează în salturi: se ridică, aleargă și se aruncă la pământ. Un sentiment usturător: pentru prima dată în focul luptei!

Combatanții stau față în față, pe un front de 15 kilometri, la o distanță de 800 de pași unii de alții. Apoi distanța se reduce la 600 sau chiar 400 de pași. Din flancul sudic de la Mahala se poate ajunge la Cernăuți în mai puțin de oră de mers pe jos. În capitală, geamurile vibrează ușor din cauza zgomotelor înfundate care ajung până aici. Sute de oameni se agită pe străzi. Din anumite locuri de observație, unii dintre ei cercetează cu teamă și curiozitate, prin binocluri de teatru, ce se întâmplă în împrejurimile din răsărit.

Lupta a continuat până în amurg. Focarul luptei era la Rarancea. Dar, între timp, locotenent-feldmareșalul von Schmidt reușise să trimită trupele de rezervă ale diviziei sale dincolo de Toporăuți, să învăluie flancul nordic al rușilor. Sub presiunea exercitată pe flancul său drept, dușmanul a trebuit să se retragă spre est, lăsând în mâinile noastre o mie de prizonieri, șase mitraliere și trei care cu muniție.

Această primă mare confruntare este denumită în cronica războiului „Bătălia de la Rarancea”. Pe parcursul întregii zile, detașamentul condus de Krzesinski a luptat pe flancul de sud al Brigăzii 35 Infanterie – formată din rezerviști –, între satul Cotul Ostriței și Prut. Sub focul puternic al artileriei au murit patru rezerviști și doisprezece au fost răniți. Chiar a doua zi, în 24 august, detașamentul s-a deplasat pentru a lua din nou în posesie poziția Mohila – Noua-Suliță. În această misiune, detașamentul a capturat șaizeci de ruși din Regimentul 48, care pierduseră legătura cu unitatea lor.

Și în aceste lupte, care erau o continuare a luptelor începute în 20 august, comportamentul jandarmilor mei a fost vrednic de toată lauda.

Prin rezistența opusă de micul grup combatant de pe înălțimea Mohila, s-a reușit întârzierea cu o zi a înaintării inamicului. Asemenea detașamentului Krzesinski, posturile Rarancea, Toporăuți și Savcina[126] (ultimului revenindu-i sarcina de asigurare a aripii nordice a frontului) au făcut mult mai mult decât ceea ce erau datori să facă. Toți erau cuprinși de elan, curaj și voința de a respinge dușmanul. Aceasta era pentru mine, în calitate de comandant al unei trupe care, de acum, trecuse prin

---

[125] Tiralior – infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare.
[126] Pădure, în zona localității Dobronăuți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

focul luptei, o garanție sigură a faptului că, dacă va fi nevoie, voi putea conduce, cu sorți de izbândă, și alte acțiuni de război din țară.

Am relatat detaliat bătălia de la Rarancea pentru că a fost prima confruntare de pe teritoriul Bucovinei la care a participat un corp de armată, cu toate cele trei arme, din dispoziția Comandamentului superior din Przemyśl și a Comandamentului superior din Lemberg. A fost, totodată, prima mare confruntare din cadrul ofensivei generale.

LUPTELE DINTRE PRUT ȘI NISTRU, DIN PERIOADA 24–31 AUGUST [1914]

După luptele de la Rarancea, agenții mei de încredere m-au informat că Armata a 8-a (Brusilov), cu opt corpuri de armată și cu multe efective de cavalerie, a pătruns deja în estul Galiției de Est. Urmau să ajungă acolo și alte trupe din Siberia, în cel mult opt zile. Corpul 12 al armatei comandate de Brusilov era concentrat la est de Noua-Suliță, între Nistru și Prut. Către Bucovina se îndreptau două divizii de cazaci, trei regimente de infanterie și unități de artilerie.

Situația forțelor noastre combatante era următoarea: la doua zile după victoria de la Rarancea, Divizia noastră 43 s-a repliat la Zaleshchyki pentru a asigura apărarea podului de acolo. Brigada 35 Infanterie, formată din rezerviști, a rămas la Cernăuți pentru a asigura, pe linia Prutului, flancul sud-estic al frontului din Galiția.

Toate formațiunile mele de jandarmi au ocupat din nou pozițiile de pe teritoriul rusesc, lângă frontieră.

Era de așteptat ca, în Galiția de Est, să aibă loc în curând acțiuni militare importante. Din acest motiv, Bucovina era considerată doar un teatru de operații secundar.

Trebuia să iau decizii adecvate situației. Cel mai amenințător era pericolul unui atac inamic între Nistru și Prut, deci, în nordul Bucovinei. Se putea presupune, cu siguranță, că principalele formațiuni militare rusești din flancul sudic al Armatei a 8-a vor înainta, în cel mai scurt timp, în direcția nord-vestică, prin spațiul dintre Nistru și Prut, către trecerile peste Nistru spre Galiția de Est. În acest caz, se impunea pregătirea evacuării nordului Bucovinei. Am menținut ordinul dat posturilor de frontieră încă de la începutul războiului și anume acela de a opune rezistență pe sectoare.

Întrucât în 24 august toate autoritățile militare au primit din partea Comandamentului Militar Lemberg ordinul să părăsească Cernăuțiul, am dispus mutarea Statului Major și a cancelariei Comandamentului Jandarmeriei în orășelul Storojineț pe Siret, situat la treizeci de kilometri de Cernăuți, în direcția sud-vestică. Comanda a fost preluată de căpitanul Lackinger. Eu, împreună cu adjutantul meu, locotenentul-major Ježek, și cu câțiva membri ai Statului Major militar, am rămas la Cernăuți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În zilele următoare au avut loc doar câteva incidente minore. În schimb, zvonurile despre inamic se înmulțeau. Deoarece oamenii mei de la frontieră erau foarte extenuați după cele trei săptămâni de lupte necontenite, în care suferiseră și anumite pierderi, am dispus mobilizarea la Cernăuți a 557 de combatanți și a 42 de combatanți călare din sudul Bucovinei. Aceştia urmau să înlocuiască rezerviştii din posturile de la frontieră. Cei mobilizați au ajuns la Cernăuți în 29 august. Însă înlocuirea efectivelor nu a mai fost posibilă pentru că posturile de la frontieră erau din nou angajate în lupte cu forțe inamice superioare.

În 29 august au înaintat trupe puternice ale avangardei rusești: infanterie, cazaci, mitraliori. Posturile mele de la frontieră au opus rezistență până la ultimul cartuș și prin luptă corp la corp, înainte de a se retrage, pas cu pas, din fața inamicului. Abia după lupte sângeroase au reușit rușii să ocupe localitățile Noua-Suliță, Boian și Toporăuți.

Astfel, 29 august a devenit ziua de glorie a posturilor de la frontieră. Acestea s-au aruncat într-o luptă fără sorți de izbândă, fiind atacate de o brigadă de infanterie și o divizie de cazaci. Raportul de forțe era unu la douăzeci! Au reuşit însă, prin luptă eroică, să frâneze înaintarea duşmanului. S-a câştigat timp: rușii nu au trecut mai departe de linia Cernauca – Rarancea – Boian.

Situația s-a agravat în ziua de 30 august. Comandamentele rusești trimiteau din ce în ce mai multe trupe pe frontul din Bucovina. În sectorul Noua-Suliță – Boian au ajuns o brigadă de infanterie, un regiment și jumătate de cazaci, mai multe baterii. La Rarancea și Toporăuți a fost trimis un regiment și jumătate de cazaci de pe Terek, iar la Cernauca câteva sotnii de cavalerie. În nordul extrem al Bucovinei, între zona împădurită şi Nistru, au fost concentrate o brigadă de infanterie şi, probabil, o întreagă divizie de cavalerie.

Îngrijorătoare erau și știrile de pe frontul din estul Galiției. Din ce în ce mai concret, se comunica că Armata noastră a 3-a poartă lupte foarte grele contra unor forțe inamice mult mai puternice, între Nistru şi Zolochiv – Peremyshliany.

Pericolul care amenința din proximitate trebuia analizat cu cea mai mare atenție. Formațiuni inamice uriaşe, care aveau în componență toate armele, înaintau de la Boian către nord-vest, prin Rarancea și Cernauca. După toate aparențele, se îndreptau către frontul principal din Galiția de Est.

Pe la ora zece dimineața, o formațiune inamică, care venea din est, a atacat postul nostru din Dobronăuți. După ce au executat foc de artilerie, rușii au pornit asaltul. Însă subofițerul de jandarmerie Maremink și cei șaptezeci de oameni pe care îi avea sub comandă s-au apărat cu vitejie, deşi au înregistrat pierderi grele. Au rezistat până la ora două după-amiază. Și rușii au înregistrat pierderi grele: pe câmpul de luptă zăceau, în afară de mulți răniți, nouă ofițeri și circa o sută de soldați ruși morți. Până la urmă, postul Dobronăuți a trebuit să fie abandonat și oamenii noştri s-au retras spre vest. Bravul subofițer comandant de post a fost dat dispărut. Cu siguranță căzuse în luptă.

De-a lungul întregii frontiere a împărăției se purtau lupte crâncene contra invadatorilor ruşi. În numeroasele confruntări care aveau loc se manifesta vitejie și dispreț față de moarte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În seara zilei de 30 august situația era deosebit de critică. Nici măcar nu puteau fi anticipate intențiile imediate ale dușmanului. Ce va face oare dușmanul? Se va îndrepta oare către Cernăuți sau către Zaleshchyki, spre nord-vest, pentru ajunge în locurile de trecere a Nistrului? Comandantul Brigăzii 35 Infanterie, formată din rezerviști, a ordonat, în scopul apărării capitalei, ocuparea de poziții pe linia Prutului și menținerea acestor poziții pe timp cât mai îndelungat. Având în vedere acest ordin, am transmis și eu formațiunilor mele de pe malul drept al Prutului instrucțiunile care se impuneau.

Apoi, în noaptea dintre 30 și 31 august, s-a produs o răsturnare de situație.

EVACUAȚI CERNĂUȚIUL! ORDONĂ COMANDAMENTUL ARMATEI

La miezul nopții dintre 30 și 31 august, generalul-maior Münzel, comandantul Brigăzii 35 Infanterie a venit la mine, la Comandamentul Jandarmeriei. Bătrânul cutezător fusese rechemat din pensie la izbucnirea războiului. În luna care trecuse, a manifestat înțelepciune și vitejie în calitate de comandant al rezerviștilor. Mi-a întins mâna. Părea calm, însă în vocea sa, care de obicei era tăioasă și energică, vibra o nervozitate reținută. Mi-a spus:

– Dragă Fischer, am o știre foarte serioasă. Multe unități ale forțelor noastre combatante din Galiția de Est au suferit eșecuri serioase. Din acest motiv, Comandamentul armatei din Lemberg mi-a ordonat să evacuez, în această noapte, Cernăuțiul, să dinamitez podurile peste Prut și să mă deplasez cu brigada pe malul stâng al Prutului, la Colomeea.

M-am uitat la fața mâhnită a bătrânului general care a continuat să vorbească.

– Eu însă nu pot să execut acest ordin din cauza situației existente în nordul Bucovinei. Această acțiune ar presupune efectuarea unui marș prin fața unor forțe inamice mult superioare. Pentru a ajunge la Colomeea și a încerca să mă raliez armatei, nu-mi rămâne altă alternativă decât să dispun deplasarea pe partea sudică a Prutului, prin Vijnița, Kuty și Kosiv.

– Cum rămâne cu asigurarea apărării pe Prut, care a fost ordonată ieri? am întrebat atunci.

– Întrucât Cernăuțiul urmează să fie evacuat, apărarea va fi retrasă. Așadar, dragă Fischer, fii bun și comunică situația guvernatorului. Apoi, condu-l pe guvernator, încă în noaptea aceasta, în sud-vestul Bucovinei.

Am văzut o lacrimă în ochii bătrânului soldat când, întinzându-mi din nou mâna, mi-a spus:

– Ție și jandarmilor tăi vă mulțumesc pentru modul exemplar în care ați luptat la frontieră.

Cu toate că această jalnică schimbare de situație nu m-a luat cu totul pe neașteptate, eram cutremurat profund de faptul că Cernăuțiul – capitala Bucovinei,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mereu fidelă împăratului – trebuia abandonat pentru că unități ale vechii și prestigioasei noastre armate suferiseră eșecuri în Galiția de Est.

Dar acum nu era timp de stat pe gânduri. Trebuia acționat rapid.

Când mașina mea a oprit în fața palatului guvernatorului, ceasul din turnul bisericii tocmai bătea miezul nopții.

– Treziți-l imediat pe domnul guvernator și înștiințați-l că trebuie să-i vorbesc! am ordonat valetului mahmur, tocmai trezit din somn.

Am explicat pe scurt contelui de Meran primejdia care ne amenința și i-am spus să se pregătească pentru că, în cel mult o oră, pornim la drum. Guvernatorul a protestat, pentru că intenția sa era să rămână în capitală până în ultima clipă.

– Excelență, în cazul de față nu este vorba de persoana contelui de Meran, ci de guvernatorul țării, care nu poate fi expus pericolului de a fi luat prizonier! am spus eu.

Abia atunci guvernatorul a acceptat, cu inimă grea, să părăsească capitala și a început să facă în grabă pregătirile necesare.

În ora care rămăsese până la plecare am dat dispozițiile care se impuneau posturilor de jandarmerie. Printre altele, am dispus părăsirea liniei Prutului și am repoziționat posturile. În localitățile ocupate de inamic eu lăsasem agenți care urmau să-mi transmită informații. Acum, am lăsat agenți la Cernăuți și în împrejurimi și am organizat un serviciu secret de curierat. Toate autoritățile de stat trebuiau să se refugieze în sud. Excepție făcea Tribunalul Cernăuți. Președintele Tribunalului primise de la Ministerul Justiției dispoziția de a continua exercitarea funcției.

În 31 august 1914, la ora unu noaptea, pe când îl transportam cu mașina pe guvernator la Vatra Dornei, în sudul Bucovinei, iar Brigada 35 Infanterie, formată din rezerviști, înainta spre vest, către Galiția, s-a auzit o detunătură înfundată în capitală.

Din ordinul generalului Münzel a fost dinamitat marele pod – feroviar și rutier – peste Prut.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

APĂRAREA BUCOVINEI, DE LA 1 SEPTEMBRIE PÂNĂ LA 28 DECEMBRIE 1914

SINGUR ÎN BUCOVINA!
(cu facsimilele 1–5)

În data de 31 august, seara târziu, Brigada 35 Infanterie a ajuns la Berehomet, pe cursul superior al Siretului, aflat la 45 de kilometri vest de Cernăuţi.

De acolo, generalul Münzel a transmis prin telefon următorul ordin: „Din data de 1 septembrie 1914, locotenent-colonelul Eduard Fischer, comandantul Jandarmeriei, preia comanda militară supremă în Bucovina. Toate efectivele Jandarmeriei, Departamentului pentru siguranţa căilor ferate şi Departamentului special de siguranţă trec în subordinea lui".

Aşadar, în momentul când ruşii intrau în Lembergul situat la două sute de kilometri nord-vest de Cernăuţi, am fost numit comandant militar suprem al Bucovinei. Eram un conducător cu putere de decizie, dar fără armată. Forţe inamice puternice trecuseră deja Prutul cu intenţia de a ocupa capitala.

Trebuiau luate măsuri urgente.

După ce masive forţe ruseşti au pătruns în Bucovina, în zona dintre Nistru şi Prut, apărarea frontierei a fost anihilată. Până atunci, efectivele de apărare a frontierei îşi îndepliniseră cu prisosinţă misiunea de a asigura desfăşurarea în siguranţă a mobilizării, ba mai mult, rezistaseră şi în timpul înaintării armatei austro-ungare pe teritoriul Galiţiei. Cu toate că înregistraseră multe pierderi în cele patru săptămâni de confruntări, jandarmii şi rezerviştii mei aveau capacitatea de luptă intactă.

Din acest motiv m-am hotărât să apăr ţara şi să desfăşor toate acţiunile militare specifice unui mic război.

Acum trebuia să iau deciziile importante în privinţa modului de acţiune. Aveam două variante. Puteam începe lupta din poziţie centrală, şi anume din zona Seletin, situată în vestul Bucovinei centrale, pentru că aici se intersectau drumuri de acces dispuse radial. O altă variantă era să organizez apărarea pe sectoare, de-a lungul râurilor Siret, Suceava, Moldova şi Bistriţa Aurie. Această variantă presupunea, în cazul extinderii frontului, formarea unui cordon de apărare.

Din considerente de ordin tactic, cum ar fi posibilitatea de a executa, cu forţe concentrate, operaţii militare rapide în diverse direcţii, părea adecvată concentrarea forţelor în poziţie centrală. Dar trebuia să ţin cont şi de faptul că o parte dintre luptătorii mei aveau pregătire insuficientă pentru executarea de misiuni care presupuneau multă forţă de atac şi rapiditate. Nu dispuneam de piese de artilerie şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nici de mitraliere. Mulți dintre oamenii mei erau dotați cu puști cu un singur foc, marca Werndl. Nu mă puteam baza prea curând pe asigurarea aprovizionării cu mijloace de luptă și nici pe completarea efectivelor. Prin urmare, trebuia obligatoriu evitată înregistrarea de pierderi importante. În cazul efectuării unor operații militare la distanțe mari de poziția centrală de pornire, pierderile nu puteau fi evitate. În afară de aceste aspecte, au existat și alte motive, de ordin militar, politic sau economic, care conduceau la concluzia că demararea luptei dintr-o poziție centrală nu era oportună.

Partea cea mai bogată în resurse a Bucovinei, zona de șes și legătura feroviară cu încă neutra Românie, prin Ițcani, ar fi trebuit abandonate. Întreaga zonă de la frontiera cu regatul învecinat ar fi trebuit lăsată pradă dușmanului, ceea ce, ținând cont de austrofobia poporului român, nu era înțelept din punct de vedere politic.

Din aceste motive, am renunțat la varianta executării de acțiuni militare, care să pornească dintr-o poziție centrală, cu toate că știam prea bine care sunt vulnerabilitățile tactice ale desfășurării efectivelor într-un cordon de apărare. M-am hotărât să organizez apărarea țării pe segmente de front largi, cu adâncime operativă redusă și pe cât posibil de flexibile. Urma să duc războiul local din spatele inamicului. Jandarmii mei au fost instruiți preventiv, încă pe timp de pace, pentru acest tip de luptă care se dovedise deosebit de eficace în recentele confruntări de la frontieră. Cunoșteam perfect terenul. Dispuneam de un serviciu de informații care funcționa impecabil. Toate acestea mă făceau să sper că îndeplinirea sarcinii mele, aparent imposibilă, ar putea avea totuși oarecare succes.

Acum însă trebuia să câștigăm timp și să folosim toate mijloacele pe care le aveam la dispoziție pentru a împiedica dușmanul să cucerească sudul țării și trecătorile strategice din Carpați, către Ungaria.

În timp ce eu pregăteam apărarea din zona de sud a Cernăuțiului și din sectorul de pe Siret, Comandamentul superior al armatei din Galiția, în urma eșecului înregistrat la est de Lemberg, a hotărât să pornească un nou atac din proximitatea vestică a Lembergului. Dacă a doua ofensivă ar fi avut succes, acesta s-ar fi repercutat și asupra Bucovinei nesprijinite de nimeni; situația s-ar fi detensionat. În cazul unui eșec, situația s-ar fi agravat: Bucovina ar fi fost amenințată din nord și din nord-vest, nu numai din nord-est ca până atunci. Deocamdată trebuia să cedez Cernăuțiul. Nu puteam să includ capitala în noul front pe care îl organizam, căci artileria rusească ar fi transformat-o în mormane de moloz. O parte dintre locuitorii capitalei s-au refugiat în sudul Bucovinei.

ZILELE RUȘILOR LA CERNĂUȚI

Ziua de 2 septembrie 1914 era o zi însorită și caldă de toamnă. Pe la ora șase seara a sosit în capitală un curier de la Comandamentul rusesc și l-a anunțat pe primarul dr. Weisselberger[127] că trupele rusești urmau să intre în oraș.

---

[127] Salo Weisselberger (1867–1931) – jurist, om politic evreu, deputat în Dieta Bucovinei și senator în Parlamentul României Întregite, primar al orașului Cernăuți în anii 1913–1914.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mai întâi au intrat douăsprezece sotnii de cerchezi cu fanfara lor de alămuri. Au urmat formațiuni de infanterie, dragoni, artilerie. Un detașament de cazaci încheia coloana. Siluete sălbatice, cu ochi înfundați în orbite, cu pomeți proeminenți și frunți umbrite de smocuri de păr, aruncau priviri iscoditoare în mulțimea care stătea pe marginea străzii. Înaintau pe caii lor de stepă, mici și puternici, a căror copite fără potcoave tropăiau pe caldarâm.

Cazacii înaintau pe strada primăriei. Apoi se întorceau și galopau în sens opus. Au repetat de câteva ori manevra aceasta, probabil pentru a impresiona populația care-i privea.

La șapte fără un sfert a sosit în galop un curier pentru a anunța sosirea generalului rus. Primarul a ieșit pe esplanada primăriei, împreună cu consilierii orășenești. Lângă primar stăteau viceprimarul, arhiepiscopul dr. Repta[128] împreună cu alți clerici greco-orientali, prelatul Schmidt cu un grup de clerici romano-catolici, precum și reprezentanții celorlalte culte.

Pe muzică și-au făcut apariția generalii Ariutinov, comandantul diviziei de cazaci, și Pavlov[129], comandantul brigăzii de infanterie. Au descălecat în fața primăriei, într-un careu de soldați.

Primarul a rostit câteva cuvinte de salut în limba germană. Generalul-locotenent Ariutinov l-a întrerupt spunându-i: „Govorite po russki!".

Primarul s-a întors către catihetul Winter și l-a rugat să spună, mai întâi, că el nu cunoaște limba rusă și apoi să asigure traducerea.

Atunci Ariutinov a început să vorbească cu glas răsunător:

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, declar, în numele țarului, încorporarea pe vecie a orașului Cernăuți în Imperiul Rus.

S-a strigat de trei ori „Ura!" în cinstea țarului și apoi fanfara cazacilor a intonat imnul țarist.

Primarul a rostit o alocuțiune cu voce tremurândă. Ariutinov i-a mulțumit și a continuat:

– Dispun ca orașul să plătească, în termen de 24 de ore, suma de 600 000 de ruble în aur cu titlu de garanție a siguranței militarilor imperiali ruși. Aceasta este compensația pentru ceea ce s-a întâmplat la Camenița Podoliei. Soldații ruși nu jefuiesc, nu comit fapte violente îndreptate contra populației civile. Ceea ce au considerat austriecii că trebuie să facă, pot face și rușii. Când generalul Baumann a intrat în Camenița Podoliei, în urmă cu opt zile, a obligat și el populația locală să plătească, în termen de șase ore, o garanție.

Fiecare cuvânt rostit de generalul cazacilor era perceput de mulțimea care asculta ca o lovitură de bici. Fiecare om din mulțime avea impresia că asista la o dramă îngrozitoare, ale cărei prime scene tocmai se consumaseră.

---

[128] Vladimir de Repta (1842–1926) – mitropolit, deputat în Dieta Bucovinei, Parlamentul vienez și în primul Parlament al României Întregite, membru de onoare al Academiei Române.

[129] Dimitrii Petrovich Pavlov (1861–?) – general-locotenent, comandant al Brigăzii Nistrene a Armatei a 8-a (1914–1915), comandant al Diviziei 49 Infanterie (din iulie 1915).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Au urmat alte șicane. Cu multă disperare, a putut fi procurată doar jumătate din suma impusă. La rugămintea arhiepiscopului Repta, generalul Pavlov a acceptat provizoriu drept garanție suma care a putut fi procurată, dar au fost și reținuți 23 de cetățeni, ca ostateci. Aceștia au fost însă eliberați a doua zi.

În ciuda cuvintelor frumoase rostite de comandanți, în oraș se produceau tot mai multe incendii, iar jafurile erau la ordinea zilei. Totuși, mulți dintre soldații ruși se comportau liniștit și prietenos.

În 8 septembrie a sosit generalul rus Navrotski. El a fost primul care a ocupat funcția de guvernator militar al orașului. Peste câteva zile i-a urmat un personaj straniu, un anume domn dr. Gerowski. Această persoană cu alură mefistofelică putea fi văzută mergând în grabă pe străzi. Era un cernăuțean rusofil care, înainte de război, fusese anchetat pentru înaltă trădare și reușise să fugă din arest. Era vădită intenția sa de răzbunare.

După o săptămână a sosit noul guvernator civil. Purta un chipiu alb cu bandă roșie și o mantă albă. Fața sa bronzată era încadrată de o barbă neagră, îngrijită. Avea o privire ascuțită și iscoditoare.

Acesta era Excelența sa, Evreinov, paj al Maiestății Sale, Țarul.

Guvernatorul a salutat cu amabilitate autoritățile orășenești care l-au întâmpinat. Însă, chiar în noaptea care a urmat acelei zile, primarul și patru cetățeni de vază ai orașului au fost ridicați din paturile lor și aduși la Fabrica de Zahăr Jucica, din cauza unui denunț calomnios, făcut de informatorul rușilor, dr. Gerowski. A doua zi, cei cinci au fost deportați în Siberia.

La Cernăuți a fost instituită o administrație rusească. Membri apărării civile au fost arestați. S-au făcut rechiziții. Consecința a fost sărăcirea populației. Deja la 11 septembrie s-au pus în circulație bancnote locale.

Apoi, orașul a fost complet izolat, fiind interzisă și introducerea în oraș a ziarelor în limba germană. Totuși se găseau oameni care, expunându-se la un oarecare pericol, aduceau ziare în limba germană de la apropiata graniță cu România. Era o afacere profitabilă. Ziarele rusești prezentau o realitate deformată. De exemplu, se putea citi că rușii ar fi cucerit Cernăuțiul după lupte grele și asalturi asupra „fortărețelor" din Roșa, din Țețina și din parcul public, unde au fost luați prizonieri generalul Langberg, aflat la comandă, și ofițerii din Statul său Major. De fapt, cele trei „fortărețe" erau cartiere ale orașului, iar Langberg era comandantul evreu al unei asociații de veterani din Cernăuți. El a fost încarcerat pentru o perioadă mai îndelungată de către ruși.

Toate acestea mi le-au comunicat agenții mei de încredere, prin modalitățile pe care le convenisem dinainte. Unul dintre agenți îmi aducea, în original, toate înștiințările afișate pe străzi, din dispoziția guvernatorului rus. Cum reușea să le procure a rămas secretul său. Eu le păstrez și astăzi în biroul meu.

Desigur că în noua organizare a apărării eram călăuzit de gândul și năzuința că Cernăuțiul va trebui să fie din nou al nostru.

Deocamdată, jandarmii mei formaseră un front în sudul capitalei. Erau puțini dar, ca și până acum, ferm hotărâți să apere cu sângele lor fiecare palmă din pământul patriei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

LUPTELE DIN SUDUL CERNĂUȚIULUI, DIN 2–11 SEPTEMBRIE 1914

Situația noastră a devenit critică, întrucât trebuia luat în considerare și un probabil atac al inamicului, cu forțe importante, în direcția Carpaților Bucovinei. Trebuia împiedicată cu orice preț înaintarea rușilor către sud. Prin urmare, trebuia opusă rezistență în proximitatea Cernăuțiului.

În primele zile din septembrie 1914 aveam la dispoziție în jur de 2 100 de arme de foc și 100 de luptători călare. Efectivele de luptă, dispuse în sudul și vestul Cernăuțiului, erau formate din jandarmi, vameși, rezerviști și gărzile de la calea ferată. În luptele anterioare pierdusem circa 100 de oameni.

Cu aceste forțe trebuia apărat spațiul din sudul Prutului, între frontiera cu România și Vijnița. Trebuia ocupat și apărat un front de 85 de kilometri. Trebuia cercetat și spațiul către Colomeea – Zabolotov. În plus, trebuia purtat un mic război în spatele frontului rusesc, prin avansarea unor formațiuni cu efective reduse. Concret, în dispozitiv era doar un om la două sute de pași.

Eroii mei – căci fiecare dintre ei merită acest apelativ – au format în poziția centrală două batalioane. Acestea erau comandate de locotenentul major de jandarmerie Preisser și, respectiv, de locotenentul Buga. În vest și în est am poziționat formațiuni mai mici pe liniile de înaintare.

Astfel, linia de apărare era penibil de disparată. Eu nu dispuneam nici atunci de piese de artilerie și nici de mitraliere. Desigur că rușii din partea cealaltă a frontului erau dotați cu un număr însemnat de asemenea arme.

Sub nicio formă inamicul nu trebuia să afle că nu dispunem de artilerie și nici de mitraliere. Dacă ar fi cunoscut acest handicap al nostru, nu ar fi pregetat nicio clipă să atace și să spulbere liniile noastre de apărare cu arme cu un singur foc.

Din cauza acestui necaz, mi-a trecut dintr-odată un gând mai mult decât grotesc prin minte. I-am spus locotenentului major Preisser să rechiziționeze din comunele de lângă front toate mortierele folosite pentru trageri de divertisment la sărbătorile sătești. Am reușit să procurăm paisprezece bucăți. Fiecare mortier a fost montat pe câte o căruță. Apoi am format „baterii de artilerie", alcătuite din câte șase căruțe.

Ceea ce făceam noi ar fi putut fi o glumă bună dacă situația nu ar fi fost atât de serioasă. Important e că reușeam să-i păcălim pe ruși. Cine s-ar fi gândit că se poate recurge la o asemenea soluție într-un război purtat cu cele mai moderne tipuri de armament?

Desigur că îmi puteam folosi „artileria" fără camuflaj doar pe timp de noapte. Ziua „bubuiam" din pădure. Știam cu exactitate pozițiile fixe ale bateriilor rusești. Când rușii ne bombardau cu proiectilele lor din oțel, noi răspundeam cu șase fulgerături și cu bubuituri. Efectul era doar acela că dușmanul își imagina că, din respectiva poziție, au tras șase tunuri.

După fiecare tragere, căruțele, trase de cai de țară, se deplasau cu cea mai mare viteză posibilă, prin spatele frontului, către un alt sector situat la câțiva kilometri. Acolo, „artileria" noastră trăgea din nou.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ruşii credeau că avem forţe de artilerie suficiente şi mai credeau zvonurile pe care le răspândeau agenţii mei. Ei nu trebuiau să ştie că Bucovina este apărată de o mână de jandarmi şi rezervişti, ci trebuiau să creadă că un întreg corp de armată asigură apărarea Bucovinei.

Pe lângă mortierele pentru trageri de divertisment, am procurat şi cincizeci de huruitoare. Acestea erau folosite la biserică în Vinerea Patimilor, când nu erau trase clopotele. Copiilor li se spunea că „clopotele au zburat la Roma".

Huruitoarele au fost distribuite în tranşee soldaţilor dotaţi doar cu puşti Mannlicher sau Werndl. De departe, zgomotele produse de huruitoare păreau foarte asemănătoare cu zgomotele de mitralieră. Şi acest tertip i-a dus în eroare pe ruşi. Asupra unui comandant de patrulă inamic, luat prizonier, s-a găsit copia raportului pe care tocmai îl trimisese Comandamentului său. În raport se specifica: „În centru şi pe flancurile poziţiilor austriece – şase tunuri. Numeroase mitraliere distribuite de-a lungul întregului front". Desigur, cu asemenea tertipuri, inamicul nu putea fi indus în eroare pe termen lung în privinţa mijloacelor de luptă pe care le aveam la dispoziţie. Acţiunea a avut succes doar pentru că noi toţi, de la primul până la ultimul om, eram hotărâţi să facem totul pentru a scăpa nefericita ţară de invazia duşmanului.

Noul meu front se întindea în zona malului sudic al Prutului, la mai puţin de patru kilometri sud de Cernăuţi. La „cartierul general", care acum era la Gura-Humorului, pe apa Moldovei, în cea mai avantajoasă poziţie strategică din sudul Bucovinei, eram ţinut la curent de agenţii mei de la faţa locului cu tot ce se întâmpla la Cernăuţi.

În data de 11 septembrie am primit un ordin scris de la Comandamentul superior al armatei care, după cea de-a doua bătălie de la Lemberg, se retrăgea spre vestul Galiţiei. Mi se ordona să încep luptele atacând inamicul „din faţă şi din spate".

Imediat am răspuns, comunicând că eu lupt în Bucovina cu ruşii încă din 2 septembrie.

Am dispus:

– reluarea serviciului de telegrafie şi telefonie, precum şi a transporturilor feroviare până în imediata apropierea a Cernăuţiului ocupat de ruşi;

– amenajarea unui depozit de muniţii la Gura-Humorului;

– formarea, din atelaje specifice zonei, a unei coloane de transport pentru aprovizionarea cu muniţie şi hrană;

– stocarea rezervelor de hrană în sud-vestul Bucovinei;

– amenajarea la Câmpulung a unui spital provizoriu, cu două sute de paturi;

– amenajarea unor centre pentru evacuarea răniţilor şi a unor puncte sanitare în sudul Bucovinei;

– implicarea întregului sistem de comunicaţii şi transport – telegraf, telefon, căi ferate – în acţiunile de apărare a ţării, fapt care presupunea şi reluarea transporturilor militare şi a celor de persoane.

În ultima clipă am reuşit să salvez şi să aduc în sudul Bucovinei 23 de locomotive şi 700 de vagoane.

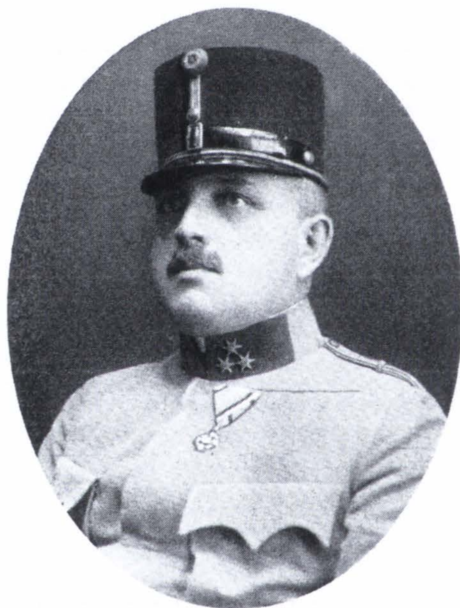
Acestea au fost doar câteva dintre cele enorm de multe probleme care au trebuit rezolvate după ce armata rusească a intrat în ţară. Am reuşit să duc totul la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

îndeplinire numai datorită contribuției excepționalilor mei compatrioți. Mi-au stat alături săptămâni în șir, zi și noapte, acționând cu responsabilitate, fidelitate și dârzenie, fiind dispuși să-și verse și ultima picătură de sânge pentru îndeplinirea datoriei. Iar dacă, în decursul derulării evenimentelor, vreunul dintre colaboratorii mei era obligat să ia o decizie neprevăzută, știam că mă pot baza pe el ca pe mine însumi.

Iată care erau comandanții credincioși, pe care îi aveam în subordine în timpul luptelor caracterizate de o disproporție aproape nemaiîntâlnită în istoria războiului între atacatori și apărători: maiorul Ladislaus Zurkowski, căpitanii Michael Thodt, Friedrich Lackinger, Josef Ježek și Jakob Jaskiewicz, locotenenții-majori Ladislaus Kuczynski, Friedrich Preisser și Trobei. Aceștia erau ofițeri ai jandarmeriei. Apoi, mi-a fost repartizat căpitanul Wilhelm May, locotenentul Karl Jäger și încă câțiva.

Între timp, armatele noastre principale din Galiția se retrăgeau spre vest, către râul San. Astfel, au devenit disponibile trupe inamice, fiind posibilă creșterea presiunii exercitate asupra Bucovinei. Comandamentul rus din Cernăuți privea ca pe o provocare faptul că, din 2 septembrie, avanposturile mele au rămas la o distanță mică de sudul capitalei, aproape în rază vizuală, executând acțiuni de observare. După ce s-au retras divizia de cazaci, comandată de Ariutinov, și brigada de infanterie, comandată de Pavlov, capitala a fost ocupată de Divizia 71 Rezervă. Aceasta a intrat în capitală în 10 septembrie, fiind compusă din Regimentele 240, 241, 242 și 243 Infanterie. Doar în jurul Cernăuțiului, inamicul a concentrat 36 de piese de artilerie.

Rittmeister Ladislaus Kuczynski

Căpitanul Ladislaus Kuczynski

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rittmeister Josef Ježek

Căpitanul Josef Ježek

Bezirkswachtmeister Miecislaus Krzesinski

Subofițerul [Bezirkswachtmeister] Miecislaus Krzesinski

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Wachtmeister Siegfried Auerbach

Subofițerul [Wachtmeister] Siegfried Auerbach

Wachtmeister Kalman Salner

Subofițerul [Wachtmeister] Kalman Salner

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Principala mea linie de apărare era de-a lungul Siretului, care este situat în sudul Prutului, la jumătate de zi de marş. Cele două râuri curg paralel şi străbat Bucovina de la vest la est. Cu acest front am blocat înaintarea inamicului şi am păstrat controlul asupra regiunii din sudul Siretului, care reprezintă trei sferturi din teritoriul Bucovinei.

Zilnic atacau forțe militare ruseşti, formate uneori din mai multe batalioane. De la începutul lunii septembrie, se produceau zilnic trei – patru atacuri, iar în anumite zone ale frontului, chiar mai multe. Însă am reuşit să respingem toate atacurile.

În data de 10 septembrie, a fost trimisă o depeşă la Comandamentul rusesc din Cernăuți. Aceasta nu putea fi interpretată decât ca o critică adusă de Comandamentul armatei conduse de Brusilov. Textul era următorul:

„În toată Galiția – ofensive victorioase alte tuturor armatelor ruse. De ce în Bucovina este încă blocată înaintarea?”.

Evident, Divizia 71 a forțelor ruseşti, tocmai ajunsă la Cernăuți, a interpretat această depeşă ca fiind un ordin de atac.

APĂRAREA SECTORULUI SIRET – CEREMUŞ ÎNTRE 11 SEPTEMBRIE ŞI 3 OCTOMBRIE 1914

Deja a doua zi, divizia rusească a început să-şi desfăşoare trupele în vederea atacării frontului meu de pe Siret. Divizia era compusă din patru regimente de infanterie, 24 de piese de artilerie şi două sotnii de cazaci. Efectivul total al diviziei era de circa 20 000 de militari.

Atacul principal era îndreptat către centrul frontului nostru. El viza nodurile feroviare şi rutiere de la Storojineț. Acolo era poziționat batalionul locotenentului-major de jandarmi Preisser, format din cinci companii de rezervişti şi vameşi. Aceştia erau înarmați cu puşti cu un singur foc şi purtau încă uniformele de culoare închisă. Comandanții de companie şi de plutoane erau jandarmi. Batalionul nostru avea un efectiv de circa 1 000 de oameni. Patrulele mele, care avansaseră până în apropiere de Cernăuți, au reuşit, prin luptă, să se retragă până la pozițiile ocupate de acest batalion.

O formațiune de elită, formată din 250 de jandarmi comandați de subofițerul [Wachtmeister] Ungurean, ocupa un dispozitiv de luptă la vest de batalionul lui Preisser, pe lungul sector de front dintre Jadova şi Lucavăț. Cel mai vestic sector al frontului meu, care se întindea până la râul Ceremuş, deci până la frontiera cu Galiția, era apărat de formațiunea comandată de căpitanul Lackinger. În partea estică, până la frontiera cu România, am plasat doar câteva patrule.

Acestea erau toate forțele combatante de care dispuneam.

În dimineața zilei de 12 septembrie, ruşii au deschis focul cu 24 de piese de artilerie. Locotenentul-major Preisser a răspuns, cât a putut de intens, cu salve de focuri oarbe, trase cu mortierele pentru divertisment.

După o ploaie de grenade şi şrapnele, infanteria rusească a pornit atacul cu mai multe eşaloane ruseşti, dublate de structuri masive de rezervă. Batalionul lui Preisser a rezistat până ce s-a ajuns la lupta corp la corp.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ruşii au reuşit să străpungă linia noastră de apărare în două locuri. Atunci subofiţerii Smereczynski şi Dobrowolski au pornit, cu plutoanele pe care le comandau, un contraatac la baionetă, reuşind să respingă invadatorii. Au intrat cu vitejie în luptă trupele de rezervă ale ruşilor, obligându-i pe luptătorii mei să se retragă câteva sute de paşi. Dar, la marginea pădurii din sudul Storojineţului, luptătorii mei au reuşit să oprească înaintarea inamicului.

În timpul aprigelor confruntări din 12 septembrie am ţinut legătura, prin telegraf şi telefon, cu toate posturile şi detaşamentele de jandarmerie din sudul Bucovinei. Deja în noaptea care a urmat, toţi cei care posedau o puşcă au pornit în grabă către locurile unde se purtau luptele. Cu cei nou sosiţi, am putut să organizez, în zorii zilei de 13 septembrie, două noi batalioane. Comanda batalioanelor am încredinţat-o căpitanului de jandarmi Jaskiewicz şi locotenentului-major de jandarmi Kuczynski.

Cele două batalioane, „abia născute", care aveau fiecare câte un efectiv de o mie de rezervişti, au intrat imediat în dispozitivul de luptă. Comandanţii de companie şi de plutoane erau jandarmi. Astfel, handicapul nostru a fost micşorat: ruşii erau acum doar de şase ori mai numeroşi decât noi. Acum aveam convingerea că vom putea contracara atacul diviziei inamice din nordul Siretului.

Totuşi nu trecea nicio zi fără ca ruşii să încerce, prin atacuri repetate, să străpungă frontul într-un sector sau altul.

Fiind mereu informat din timp de agenţii mei, care niciodată nu dădeau greş în privinţa intenţiilor inamicului, am reuşit, împreună cu comandanţii pe care îi aveam în subordine, să luăm contramăsurile adecvate şi să respingem toate atacurile, fără nicio excepţie.

Din prima zi de război până acum am reuşit să induc în eroare Comandamentul rusesc în privinţa forţelor combatante de care dispuneam, altfel spus, am reuşit să ascund precaritatea acestora. După cum reieşea din rapoartele pe care le primeam, adversarii erau convinşi că trupele care apără Bucovina au, cel puţin, efectivul unei divizii.

În timpul luptelor înverşunate, purtate de-a lungul Siretului, sergentul Terentiak a înfăptuit un act de eroism pentru care a fost decorat, în mod justificat, cu Medalia de Aur pentru Vitejie.

Acţiunea sa a pornit din extremitatea vestică a liniei mele de front, unde detaşamentul comandat de căpitanul de jandarmerie Lackinger i-a respins pe ruşi. Din zona Kosiv – situată la zece kilometri nord-vest de Vijniţa, dar deja pe teritoriul Galiţiei – a reuşit să se strecoare adânc în spatele frontului inamic. Acest lucru a fost posibil întrucât centrul şi flancul nordic al armatei comandate de Brusilov, plecate spre vest în urmărirea armatelor comandate de Brudermann şi Böhm-Ermoli[130], erau deja la distanţă mare de Lemberg, iar flancul sudic era blocat de forţele comandate de mine în Bucovina. În sud-estul Galiţiei au rămas mari „spaţii moarte", în care se ascundeau dispersate formaţiuni izolate de jandarmi şi

[130] Eduard Freiherr von Böhm-Ermoli (1856–1941) – general austriac, comandantul Armatei a 2-a şi al Grupului de Armate Böhm-Ermoli.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rezerviști. Acestea au fost dislocate în timpul luptelor purtate la frontieră cu supraputerea rusească și nu au mai putut să se întoarcă la comandamentele lor din Galiția sau din Bucovina.

Terentiak a pornit spre nord. Stătea ascuns în timpul zilei și se deplasa doar noaptea. În trei nopți consecutive a reușit să treacă Prutul, apoi Nistrul și să pătrundă optzeci de kilometri în zona de luptă împânzită de santinele și trupe de logistică. Pe parcursul acestei odiseei secrete și cutezătoare, a strâns la un loc grupurile răzlețe de jandarmi și rezerviști care se ascundeau prin păduri și prin gospodării țărănești. Până la urmă, erau circa o mie de oameni.

Acest erou a reușit să înfăptuiască o minune. I-a condus pe acești o mie de oameni spre sud, prin teritoriul inamic, ascunzându-i în păduri pe timp de zi și, după trei nopți de marș, a ajuns cu ei, fără a pierde nici măcar un om, pe linia de front ocupată de noi.

În 17 septembrie, grupul a ajuns pe flancul stâng al frontului comandat de mine. Creșterea efectivului de luptători era pe cât de neașteptată, pe atât de binevenită.

Cu multă emoție îmi aduc aminte astăzi, și îmi voi aduce aminte până la sfârșitul vieții, de excepționalii mei jandarmi care, în mai multe rânduri, și-au riscat viața, în cele mai periculoase locuri, pentru nobilul deziderat de apărare a patriei. Chiar dacă în rândurile scrierii mele nu pot să numesc decât câțiva dintre eroi, le port o profundă recunoștință tuturor vitejilor care au luptat în acea vreme pe frontul din Bucovina, neezitând nici măcar o clipă să-și jertfească viața pentru patrie.

De exemplu, subofițerul Preusentanz, împreună cu patrula sa formată din doisprezece rezerviști, au executat, timp de patru săptămâni, acțiuni extraordinare în spatele frontului rusesc. Pe timp de zi, membrii patrulei se dispersau, își ascundeau armele și, îmbrăcați în haine țărănești, cercetau legăturile telefonice și telegrafice sau culegeau informații cu privire la capacitatea de luptă a inamicului. Noaptea, se regrupau și trăgeau focuri de armă, simulând un atac. Atunci, batalioanele rusești declanșau alarma și, nu de puține ori, răspundeau chiar cu foc de artilerie la presupusul atac. Intenția noastră a fost dusă la îndeplinire. Inamicul era convins de faptul că în Bucovina au fost concentrate forțe austriece foarte puternice, capabile chiar să trimită detașamente de luptă în spatele pozițiilor rusești.

Sergentul Klapa, simulând o retragere în fugă, a reușit să atragă o întreagă companie rusească într-o pădure deasă. Când rușii au ajuns în imediata lor apropiere, el și cei douăzeci de oameni din formațiunea sa au pornit un atac la baionetă și i-au spulberat pe adversarii năuciți.

La începutul lui septembrie, subofițerul de jandarmerie [Wachtmeister] Ungurean și detașamentul său au blocat, pe malul Prutului, înaintarea unei formațiuni rusești, care avea un efectiv de câteva ori mai mare.

Unul dintre cei mai viteji apărători, subofițerul de jandarmerie Karl Halaunbrenner[131], a luptat tot timpul în linia întâi. Mereu își punea viața în joc, executând misiuni de recunoaștere. Deși, în copilărie, nu reușise să frecventeze

[131] Karl Siegfried Halaunbrenner (1881–1938) – subofițer de jandarmerie; stabilit în Austria după anul 1918; pasionat de arheologie, colecționar; a decedat în lagărul de la Buchenwald.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

decât școala elementară, se străduia, cu multă râvnă, să-și îmbogățească cunoștințele ca autodidact. Astăzi Halaunbrenner este un arheolog de prestigiu internațional. Lui îi datorează știința, printre altele, și descoperirea importantelor monumente culturale romane din Burgenland.

Din motive lesne de înțeles, eșecul atacului întreprins de Divizia 71 Rezervă asupra sectorului Siret stânjenea într-un mod penibil planul de ofensivă al Comandamentului rusesc. Aceasta, cu atât mai mult cu cât Marele Duce Nicolae Nicolaevici, aflat în Galiția, avea intenția de a ocupa Bucovina pentru ca apoi să ajungă, prin pasul Mestecăniș, în Ungaria Superioară și în Transilvania. În timpul luptelor din Galiția, Comandamentul armatelor franceze, printr-o depeșă secretă, a găsit de cuviință să atragă atenția Comandamentului rusesc asupra acestei oportunități de înaintare a flancului sudic.

Marele duce, care era și comandantul suprem al forțelor rusești de pe frontul de răsărit, și-a manifestat indignarea, trimițând o mustrare scrisă lui Evreinov, noul guvernator al Cernăuțiului. Acesta, la rândul său, și-a manifestat indignarea și mânia printr-un comunicat oficial, care a fost tipărit și afișat pe zidurile din Cernăuți încă din data de 17 septembrie. Redau textul comunicatului:

Apel către întreaga populație, indiferent de naționalitate!

Acela care îl va ucide pe locotenentul-colonel Eduard Fischer, comandantul Bucovinei sau îl va aduce într-o stare de incapacitate totală de a desfășura activități de comandă va fi răsplătit cu 50 000 de ruble.

Acela care îl va preda pe sus-numitul viu va fi răsplătit cu 100 000 de ruble și va fi angajat în serviciul statului.

Evreinov m.p.

La vremea respectivă, sumele specificate în comunicat erau exorbitante. Eu însă continuam să mă deplasez, la fel ca înainte, printre oamenii mei, dar și printre oamenii din popor, atât pe timp de zi, cât și pe timp de noapte, deseori singur. În acele timpuri grele, nimeni nu s-a gândit vreodată să încaseze acea răsplată oferită de ruși.

După fericita respingere a atacului principal, întreprins de Divizia 71 Rezervă asupra liniei ocupate de oamenii mei pe Siret, se pare că a slăbit pentru un timp încrederea rușilor în capacitatea lor de a sparge frontul. În orice caz, de la mijlocul lunii august până la începutul lunii octombrie nu au mai executat decât atacuri limitate asupra unor sectoare de front, cu implicarea a doar câtorva batalioane sau regimente. Totuși, a trebuit să respingem zilnic trei sau chiar mai multe atacuri îndârjite, îndreptate fie către centru, fie către flancul estic sau către cel vestic al frontului.

Doar în centrul frontului, lângă Storojineț, patru batalioane rusești, care aveau în componență două baterii și erau dotate cu multe mitraliere, au obligat, după o luptă înverșunată, batalionul nostru comandat de Preisser să se retragă până

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

la Ciudei. Astfel, s-a format o breşă care ne-a obligat să retragem întregul flanc drept, pe o distanță de câțiva kilometri, până la granița cu România.

Şi în aceste confruntări dure, luptătorii mei au dat dovadă de cutezanță exemplară. Nu pot să consemnez aici toate faptele de vitejie. Dar vreau sa-l menționez încă o dată pe sergentul Klapa, care acum comanda un detaşament de voluntari, format din jandarmi şi rezervişti.

Cu o mână de oameni, el a reuşit să străpungă liniile ruseşti lângă satul Iordăneşti, situat pe malul Siretului. Apoi s-a deplasat cincisprezece kilometri spre nord, până la satul Cuciurul Mare, din apropierea Cernăuțiului. Acolo a aruncat în aer coloanele de transport ruseşti.

De la agenții mei din Cernăuți am aflat că Evreinov, guvernatorul rus, l-a numit primar, în locul doctorului Weisselsberger, care fusese deportat în Siberia, pe fostul judecător cezaro-crăiesc Bocancea, un austrofob îndârjit. Am mai aflat că, în locul Diviziei 71 Rezervă, care a fost trimisă în Galiția, va veni un alt corp de armată rusesc, compus din infanterie, artilerie şi cavalerie.

Ei bine, noi eram hotărâți ca, în caz de atac, să-i întâmpinăm pe noii veniți la fel ca pe cei dinaintea lor.

AJUTOR PENTRU UNGARIA SUPERIOARĂ! ÎNAINTAREA CĂTRE BORŞA ÎN 4–12 OCTOMBRIE

Presiunea asupra flancului stâng al liniei mele de apărare de pe Siret, exercitată de forțele inamice în intenția de a înainta spre Valea Ceremuşului, devenea tot mai puternică. Cele două batalioane poziționate în zona frontierei cu Galiția, comandate de locotenentul Tomaskiewicz şi de maiorul Lang, au trebuit să se retragă spre sud. Din acest motiv, extremitatea flancului nostru stâng din zona Kuty, unde era la comandă căpitanul Lackinger, a rămas deosebit de vulnerabilă.

Pentru a înlătura această vulnerabilitate şi pentru a determina concentrarea forțelor inamice în zona Cernăuți, am hotărât să execut, în noaptea dintre 1 şi 2 octombrie, de-a lungul întregii linii de pe Siret, un amplu atac demonstrativ. Batalioanele comandate de Jaskiewicz, Kuczynski şi Preisser au fost trimise în pozițiile de pe Siret. S-au purtat lupte aprige cares-au finalizat, în toate sectoarele, prin retragerea ruşilor peste râu.

În 2 octombrie a putut fi constatat efectul atacului meu nocturn. Inamicul a oprit înaintarea spre linia Vijnița – Kuty şi nu a mai executat atacuri asupra frontului de pe Siret, presupunând că noi dispunem de puternice trupe de rezervă în spatele frontului.

Această convingere greşită, alimentată de mine, după posibilități, şi prin comunicate înşelătoare, mi-a fost de folos şi câteva zile mai târziu, când am întreprins o acțiune deosebit de îndrăzneață.

După cum am mai menționat, flancul meu vestic, situat pe teritoriul Galiției, era apărat de micul detaşament comandat de căpitanul Lackinger. Sub comanda sa,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

subofițerul Salner executa, cu perseverență și succes remarcabil, operațiuni de recunoaștere. De la acest om de încredere aflam nu doar tot ce executau rușii, ci chiar și ceea ce intenționau să execute. Astfel, puteam să iau din timp contramăsurile adecvate și să preîntâmpin acțiunile lor.

Salner mi-a transmis o informație care avea importanță deosebită nu doar pentru frontul apărat de mine, ci și pentru celelalte teatre de operații. El mi-a raportat că generalul-locotenent Ariutinov, care în urmă cu patru săptămâni intrase în Cernăuți, a pătruns în Ungaria Superioară cu divizia sa de cazaci și cu două regimente de infanterie. Trupele sale înaintaseră din estul Galiției prin Pasul Iablunivka.

Prin acest pas treceau drumul strategic și calea ferată dinspre Stanislau și Colomeea către Sighetu Marmației, situat în Ungaria. Faptul că acest pas avea o importanță strategică deosebită se dovedise încă de acum o mie de ani, când maghiarii, sub conducerea lui Arpad, au parcurs același drum pentru a lua în posesie Ungaria. În amintirea acestui eveniment, Pasul Iablunivka poartă și denumirea de Șaua Tătarilor.

Acum, după cum spunea Salner, această trecătoare dintre Galiția și Ungaria fusese cucerită de avangarda forțelor ruse, comandată de Ariutinov.

Pentru apărarea Pasului Iablunivka fuseseră repartizate doar două batalioane, formate din rezerviști galițieni, sub comanda locotenent-colonelului von Turnau. Trupele lui Ariutinov, cu capacitate de luptă mult superioară, au forțat batalioanele noastre să se retragă. Rușii aveau acum drum liber spre Ungaria Superioară.

Pentru oprirea generalului de divizie țarist, au fost trimise, în munții din nordul orașului Sighetu Marmației, cinci batalioane de rezerviști maghiari, comandate generalul-maior cezaro-crăiesc baronul Bothmer[132]. Însă nici această mică formațiune nu a reușit să facă față trupelor lui Ariutinov și a trebuit să se retragă. În zona Brașovului, situată în extremitatea sud-estică a Transilvaniei, deci la o depărtare de multe zile de marș față de pericolul rusesc iminent, generalul Pflanzer-Baltin[133], nou-numitul comandant al forțelor noastre din Transilvania, se străduia să mobilizeze primele batalioane ale unei armate care încă nu exista.

În schimb, generalul-locotenent Ariutinov își stabilise deja cartierul general la Sighetu Marmației. Două dintre regimentele sale de cavalerie porniseră deja spre interiorul Transilvaniei. Aceste regimente au trecut prin zona Borșa, pe cursul superior al Someșului, și au ajuns până în apropierea orașului Bistrița.

Acesta a fost începutul loviturii îndreptate către inima monarhiei văduvite de trupe. La sute de kilometri de locurile expuse unui pericol iminent, în spațiul din jurul Cracoviei, se grupau toate armatele noastre principale, vlăguite după ce au fost obligate să se retragă.

---

[132] Felix Ludwig von Bothmer (1852–1937) – general german de infanterie, comandantul Corpului Bothmer, creat pentru a apăra trecătorile Munților Carpați împotriva atacurilor rusești care amenințau Ungaria.

[133] Karl von Pflanzer-Baltin (1855–1925) – general-colonel al armatei comune austro-ungare, care s-a remarcat prin talent organizatoric și îmbunătățirea pregătirii tactice a trupelor din subordine; s-a aflat la comanda grupului Pflanzer-Baltin și, ulterior, a Armatei a 7-a austro-ungare, reușind să stopeze înaintarea armatelor ruse; în toamna anului 1918 s-a aflat la comanda Grupului Albania, organizând retragerea forțelor sale, după capitularea Bulgariei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Deci acum, după ce reuşisem să fac faţă încercărilor la care a fost supusă Bucovina, realitatea crudă era că o imprevizibilă primejdie ameninţa din Galiţia.

După cum am menţionat, toate aceste informaţii importante despre intrarea ruşilor în Ungaria, le-am primit de la fidelul meu agent Salner.

Pentru a pune, în ceasul al doisprezecelea, o barieră invaziei, generalul-maior Schuler[134] a ordonat deplasarea în marş rapid a câtorva batalioane de rezervişti, dotate cu patru piese de artilerie, spre nordul Transilvaniei, la vest de localitatea bucovineană de frontieră Cârlibaba.

În disperare de cauză, generalul Schuler m-a rugat, în 2 octombrie, să-i acord, după posibilităţi, sprijin din Bucovina.

Am acţionat prompt, cu toate că situaţia în care ne aflam noi era cel puţin la fel de critică: la nord, în zona Cernăuţiului, se aflau masive forţe inamice, iar în nordul extrem al Bucovinei şi în estul Galiţiei staţionau toate forţele de rezervă ale armatei comandate de Brusilov. Eu, cu puţinele batalioane pe care le aveam la dispoziţie, trebuia să apăr pasul Mestecăniş din sudul Bucovinei. Acest pas avea aceeaşi importanţă strategică ca şi pasul Iablunivka.

Cu toate acestea, trebuiau ajutaţi camarazii din nordul Transilvaniei, care erau la ananghie.

Şaua Iablunivka din porţiunea maghiaro-galiţiană a Carpaţilor Orientali era situată în direcţia vestică, la o distanţă de circa optzeci de kilometri în linie dreaptă de centrul dispozitivului meu de apărare din Bucovina. Drumul ce trebuia parcurs trecea prin munţi care, în luna octombrie, erau deja acoperiţi de zăpadă în zonele situate la altitudini de peste de o mie de metri.

După ce am primit înştiinţarea de la brigada lui Schuler, am luat imediat decizia să transfer întregul meu grup de luptători în sud-vestul Bucovinei, la Iacobeni – deci la o distanţă de aproape o sută de kilometri. Pe frontul de pe Siret şi Ceremuş nu am lăsat decât câţiva oameni, pentru a salva aparenţele.

Brigada lui Schuler a fost informată prompt că voi organiza – din forţele angajate pe frontul Siretului, jandarmii rămaşi în teritoriu şi efectivele pentru siguranţa căilor ferate – patru sau cinci batalioane, dotate fiecare cu câte o mie de arme de foc. Am comunicat că, în 4 octombrie, voi trimite aceste batalioane la Iacobeni şi că detaşamentul lui Lackinger, dotat cu o mie şapte sute de arme de foc, va pleca din flancul vestic al frontului meu direct către Cârlibaba, urmând să ajungă în data de 7 octombrie.

Datorită acestei măsuri, apărarea Bucovinei a trecut într-o nouă fază. Era foarte probabilă invazia Bucovinei de către inamic, dar, din motive strategice presante, era obligatoriu transferul forţelor combatante comandate de mine. Continuarea apărării Bucovinei era posibilă, doar dacă se reuşea oprirea pătrunderii ruşilor în interiorul Ungariei.

În 4 octombrie, batalioanele formate de mine şi Statul meu Major s-au deplasat spre Iacobeni. Au ajuns în după amiaza aceleiaşi zile.

---

[134] Eugen von Schuler (1855–?) – locotenent-feldmareşal; fusese pensionat în anul 1909, dar reactivat în 1914.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pe frontul de pe Siret şi Ceremuş au rămas doar 350 de trăgători şi 50 de luptători călare. Erau organizaţi în patru detaşamente, care au ocupat poziţii la Vijniţa, Storojineţ, Siret şi Rădăuţi. La ora patru dimineaţa, au preluat misiunea de apărare a frontului. Era, de fapt, un joc de noroc foarte hazardat. Dar am redactat nişte „rapoarte secrete", uşor de descifrat, şi am avut grijă ca acestea să fie interceptate de inamic. În aceste rapoarte comunicam că „am retras forţele de pe frontul principal pentru a simula retragerea şi a-i atrage pe ruşi într-o cursă pregătită în sudul Bucovinei".

Ruşii s-au crezut prea deştepţi şi nu au atacat, pentru „a nu cădea în cursă". Astfel am reuşit să-i induc în eroare, fapt care era obligatoriu necesar pentru a-mi putea îndeplini obiectivele.

În seara zilei era încheiată gruparea forţelor trimise de mine la Iacobeni.

În 5 octombrie am format, din toate efectivele mele, şapte batalioane şi două mici escadroane. Două batalioane le-am pus la dispoziţia generalului-maior Schuler. Cu celelalte cinci batalioane am format un regiment.

Cu acest regiment voiam să pornesc din Bucovina o ofensivă spre vest, să trec Carpaţii şi să ajung pe Valea Vişeului până la Borşa. Acolo intenţionam să atac flancul forţelor inamice comandate de generalul-locotenent Ariutinov.

De acest episod, petrecut cu mai mult de douăzeci de ani în urmă, se leagă o amintire foarte dragă. O port în inima mea și o voi purta tot timpul cât voi mai fi peregrin pe pământ.

Toţi ştiam că ne aşteaptă un marş forţat deosebit de dificil prin Carpaţi, urmat de lupte pe viaţă şi moarte, la fel de grele ca cele purtate în ultimele săptămâni în patria noastră Bucovina. Acum, însă, luptele urmau să se desfăşoare în munţii din Ungaria Superioară. Dar, luptătorii mei nu manifestau niciun fel de rezerve faţă de soarta care îi aştepta. Pentru toţi luptătorii mei voluntari, patria însemna întreaga monarhie.

În zorii zilei de şase octombrie 1914, mica mea trupă, tăcută, dar însufleţită de spirit de sacrificiu, era gata de marş: 4 500 de luptători şi 200 de rezervişti călare. Dispuneam de 350 de atelaje.

Fiecare om este mai apropiat de Dumnezeul său atunci când se află în pericol de moarte. Un preot militar catolic a ieşit în faţa formaţiei şi i-a binecuvântat pe luptătorii catolici. Apoi a urmat un pastor care i-a binecuvântat pe cei protestanţi. După aceea, a venit un preot și a dat binecuvântare soldaţilor de confesiune greco-orientală. Se ştie că asemenea acte religioase îi întăresc întotdeauna pe oamenii care urmează să înfrunte un pericol. Dar nu era de faţă niciun rabin. Cei cinci sute de soldaţi evrei din regimentul meu se simţeau împovăraţi şi părăsiţi. Atunci eu, catolicul, am simţit zvâcnire fierbinte în inimă. Mi-am zis: „Trebuie să-i sprijini pe aceşti temerari, aşa cum şi ei te sprijină pe tine!". M-am îndreptat în galop în faţa frontului, am scos sabia din teacă şi am simţit o izbăvire în suflet când am strigat:

– Evreilor, pentru că nu este niciun rabin de faţă, vă binecuvântez eu şi binecuvântez totodată armele voastre, în numele lui Dumnezeu, Iehova. Strigătul „Ura!", ieşit din pieptul celor cinci sute de soldaţi evrei, răsuna ca un strigăt de eliberare. Cu acelaşi entuziasm au strigat şi ceilalţi 4 000 de soldaţi: „Ura!".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nimeni dintre luptătorii mei, nici chiar cel mai slab, nu concepea să cedeze și să rămână în urmă. Atunci când cei cu o condiție fizică slabă, de exemplu cei care în viața civilă lucrau ca mici funcționari sau negustori, nu mai puteau, oricât s-ar fi străduit, să învingă vicisitudinile marşului prin munți, cei mai puternici îi sprijineau şi îi ajutau să înainteze spre inamic.

După un marş zdrobitor de 36 de ore prin pasul Prislop, situat la 1450 m altitudine, am ajuns, în data de 8 octombrie, seara târziu, în târgul Borşa, din Ungaria Superioară. Parcursesem până acolo 78 de kilometri, prin vijelie şi zăpadă care, în munţi, depăşea un metru. Nimeni nu a cedat în timpul marşului. Chiar şi cei cu o constituție fizică mai slabă au reuşit să ducă marşul până la capăt, animaţi de o puternică voinţă şi de dorința de a înainta. Un singur temerar a murit pe drum, în urma unui atac de cord.

Presupuneam că, a doua zi dimineața, voi avea deja tangență cu trupele lui Ariutinov, care nu putea fi departe. Pe când mă ocupam cu stabilirea avanposturilor pentru noaptea care urma, am fost înștiințat că grupul locotenent-feldmareșalului conte Attems[135] (şase batalioane şi o baterie) – care înaintase de la Sighetu Marmației pe Valea Vișeului, grupul generalului-maior Schuler – care înaintase dinspre Cârlibaba către Borşa şi grupul colonelului Racz – care înaintase din sud spre Romuli, au reuşit să încercuiască şi să alunge inamicul. Astfel, comitatele Sighetu Marmației şi Munkacs au fost practic eliberate.

Acesta era un lucru îmbucurător, însă gândul mi-a zburat imediat la cei trei sute de soldați rămași în Bucovina pentru a lupta așa cum au luptat grecii la Termopile. Pentru a evita invazia, trebuia făcut tot ce era posibil pentru ca ruşii să nu-şi dea seama că Bucovina e apărată de un număr incredibil de mic de luptători.

Mâna de oameni lăsată de mine în Bucovina, pentru a salva aparențele, a îndeplinit misiunea importantă care i-a fost încredințată, acționând ca o stavilă opacă și impenetrabilă.

Inducerea în eroare a inamicului nu era uşoară, căci unii dintre lipoveni, adică dintre ruşii stabiliți în Bucovina, s-au aliat cu duşmanul şi prestau servicii de ghid şi spionaj pentru acesta. Aceste practici aduceau prejudicii importante trupelor noastre. La Hliboca s-a format un cuib de spioni condus de un localnic, numit Koval. La Cuciurul Mare, ruşii au recrutat spioni din rândurile populației locale. Doctorul Gerowski, pe care l-am mai amintit, şi anturajul său rusofil din Cernăuți terorizau populația şi plăteau informatori şi trădători.

Aceşti informatori, aflați în serviciul duşmanului, „au interceptat" şi mai sus-amintitele mele rapoartele despre „cursa" pregătită ruşilor în sudul Bucovinei, făcându-mi astfel jocul. Ei au raportat apoi angajatorilor lor că plecarea mea la Borşa face parte dintr-o amplă operațiune de mobilizare a unui mare grup de forțe austriece, care urmează să reia ofensiva în sudul Bucovinei. Acest „văl" cu care am mascat situația din sectorul Siret s-a dovedit a fi perfect funcțional. Ruşii, care

[135] Wilhelm Anton Michael Graf von Attems-Petzenstein (1848–1916) – comandantul Diviziei de Infanterie nr. 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dispuneau de efective de o sută de ori mai mari decât noi, nu au străpuns „vălul”, deoarece bănuiau că în spatele său se ascunde un sfinx.

Aici voi menţiona doar câteva acte eroice înfăptuite de cei 390 de infanterişti şi 50 de rezervişti călare, care au susţinut „vălul” de-a curmezişul Bucovinei.

Subofiţerul Marcek a pornit, cu cei 80 de oameni ai săi, un atac de pe flancul estic. După cinci ore de luptă, a cucerit gara Hadikfalva [Dorneşti], care era ocupată de 2 000 de ruşi, a urmărit, cu un tren capturat, inamicul care se retrăgea spre Rădăuţi. Apoi a cucerit şi acest oraş, Rădăuţi. Pentru aceste fapte a fost decorat cu Medalia de Aur pentru Vitejie.

Aproape în acelaşi timp, în 13 octombrie, subofiţerul Onderka, împreună cu cei şase oameni ai săi, a atacat de pe flancul de vest al frontului bucovinean şi a izgonit o companie rusească, cu un efectiv de 200 de militari, din Vijniţa. Şi el a fost decorat cu Medalia de Aur pentru Vitejie.

Din cauza numărului mic de militari rămaşi în Bucovina, nu a fost posibilă trimiterea de patrule peste Siret, care să execute misiuni de hărţuire a inamicului. În schimb, au fost trimişi soldaţi în misiuni individuale. Aceştia, îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, treceau noaptea în spatele liniilor inamice, având misiunea de a scoate din funcţiune liniile ruseşti de telegraf şi telefonie.

A trebuit să-i las pe luptătorii din eşalonul principal al trupelor mele, care executaseră marşul de 36 de ore până la Borşa, să se odihnească două zile.

Pe drumul de întoarcere în Bucovina, mi-am regrupat toate forţele. Am recuperat şi cele două batalioane pe care le pusesem la dispoziţia generalului Schuler, în Ungaria Superioară. Acum dispuneam de şapte batalioane (comandate de Jaskiewicz, Preisser, Lackinger, Spreizenhoffer, Trobey, Kuczynski și Thodt) şi un escadron comandat de sublocotenentul de jandarmi Luck.

În data de 17 octombrie mă aflam în zona Iacobeni, în sud-vestul Bucovinei, şi aveam sub comandă un grup compact de 6 500 de oameni.

Niciodată de când începuse războiul nu am mai avut la dispoziţie o asemenea „armată”. Acum puteam să-mi propun ducerea la îndeplinire a unor misiuni foarte importante.

Aşadar, n-au avut până la urmă dreptate spionii ruşilor când au raportat „mobilizarea unui mare grup de forţe austriece” în sudul Bucovinei?

PORNIŢI SPRE CERNĂUŢI! LUPTELE DIN 13 PÂNĂ ÎN 20 OCTOMBRIE 1914

După reabilitarea din vestul Galiţiei şi din Polonia, armatele cezaro-crăieşti şi cele germane au pornit o nouă ofensivă în data de 4 octombrie 1914. Aceasta se desfăşura cu toate trupele de pe frontul de est, pe ambele maluri ale Vistulei.

Un nou grup de armate, poziţionat în flancul drept şi comandat de generalul de cavalerie baron de Pflanzer-Baltin, urma să înainteze din Carpaţii Răsăriteni spre nord, către Nistru şi Galiţia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Flancul estic al grupului de armate comandate de Pflanzer-Baltin, care se întindea până la granița de sud-vest a Bucovinei din zona Cârlibaba, era format din Divizia 54 Infanterie, sub comanda locotenent-feldmareşalului Schultheisz[136].

Deci, în noul dispozitiv de luptă, Divizia 54 Infanterie era formațiunea care lupta în proximitatea mea vestică. De partea cealaltă a frontului, în centrul şi estul Galiției, până aproape de arcul carpatic şi de zona nordică a Bucovinei, erau armate țariste, cu milioane de luptători.

În calitate de comandant al „Grupului Fischer" din Bucovina, eram subordonat Comandamentului Grupului de Armate Pflanzer-Baltin, care se afla la mare distanță de pozițiile mele, tocmai la Sighetu Marmației.

Deja în 16 octombrie, pe când îmi grupam forțele la Iacobeni, am primit de la Comandament ordinul de a reîncepe, cu toate forțele disponibile, războiul local şi, în caz că voi fi obligat să mă retrag, să mențin obligatoriu pozițiile de apărare din zona Iacobeni.

În urma acestui ordin, aveam din nou – slavă Domnului – mână liberă în privința organizării trupelor mele de comandă.

M-am decis să dispun avansarea întregului grup până în sectorul Siret – Ceremuş pentru ca să pot forța trecerea Siretului şi să înaintez spre linia de pe Prut, în clipa când o asemenea acțiune devenea oportună.

Am raportat generalului Pflanzer-Baltin această intenție. Drept răspuns, am primit, în 17 octombrie, următoarea telegramă: „Libertatea de acțiune a grupului comandat de locotenent-colonelul Fischer nu va fi, în niciun fel, îngrădită".

Înainte de toate, trebuia să-i împiedic în continuare pe ruşi să afle care sunt forțele combatante de care dispuneam în mod real. De aceea, am lansat discret nişte zvonuri în anumite puncte de la frontiera cu România. Voiam să-i fac pe ruşi să creadă că un corp de armată austriac vine din sud, iar avangarda acestuia a ieşit deja din zona munților. Pentru a răspândi aceste zvonuri, m-am folosit de spionii dubli. Am direcționat toate coloanele de transport spre Dărmăneşti [Hatna]. Vehiculele din coloanele de transport erau acoperite cu prelate, pentru a-l face pe inamic să creadă că sunt încărcate cu piese de artilerie. Ştiam că la Dărmăneşti acționa un spion al ruşilor. Probabil că acesta era Bodnărescul, un funcționar de la căile ferate. El utiliza un canal de comunicare care trecea prin neutra Românie. M-am folosit de această situație. După cum s-a aflat mai târziu, şiretlicul meu a avut succes. Am reuşit să-l induc în eroare pe comandantul rus din Cernăuți.

Am ordonat atacul cu cinci formațiuni, fiecare având aproximativ efectivul unui batalion. Distanță dintre formațiuni era de până la douăzeci de kilometri. Celelalte două batalioane de care dispuneam le-am organizat ca forțe de rezervă.

Grupul trimis în extremitatea estică era comandat de căpitanul de jandarmi Jaskiewicz. Avangarda acestuia a ajuns în zorii zilei în localitățile Siret şi Volcineț şi a început lupta cu trupele ruseşti care asigurau menținerea liniei de front.

---

[136] Emil Schultheisz von Deveczer (1856–1920) – comandantul Diviziei de Infanterie nr. 54, din octombrie 1914 până în ianuarie 1915.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Jaskiewicz, care a dat dovadă, ca de fiecare dată, de mult curaj, lupta în avangarda formațiunii sale. Pe la amiază, când lupta se înverşunase, şi-a aruncat în luptă trupele de rezervă, pe care le-a adus cu căruțele de la Rădăuți şi de la Domeşti. Locotenentul dr. Thieberger şi compania sa au primit ordinul să treacă Siretul în imediata apropiere a graniței cu România şi să atace flancul stâng al inamicului. Între timp, trupele noastre de rezervă din sud s-au desfăşurat şi au executat un atac frontal. Inamicul nu se aştepta la un asemenea atac. Fiind atacați frontal şi lateral, ruşii s-au retras, în goană dezordonată, spre Tărăşeni. Batalionul nostru a ocupat linia de pe Siret.

Pe parcursul înaintării, s-a petrecut o scenă, pe cât de interesantă, pe atât de stranie.

La căpitanul Jaskiewicz, pe timpul când acesta se afla încă în sudul Bucovinei, s-a prezentat un civil pe care niciunul dintre noi nu-l cunoştea şi a cerut să fie înrolat ca voluntar. Avea circa patruzeci de ani, era mic, brunet şi purta un costum obişnuit. Avea o puşcă Mannlicher pe umăr şi o geantă pentru muniție la brâu.

Bărbatul era ucrainean şi avea cetățenie rusă. Nu a vrut sub nicio formă să ne spună numele său. Voia să-l numim „Bohun". Acest cuvânt românesc [sic!] înseamnă „zeitate". Bohun – zeul răzbunării! Întrucât nu purta niciun însemn valid din punct de vedere al normelor de drept internațional, ruşii l-ar fi spânzurat imediat dacă ar fi căzut în mâinile lor.

Niciodată până la sfârşitul războiului nu am mai întâlnit vreun om care să simtă față de ruşi o ură la fel de puternică ca cea de care era copleşit Bohun. Această ură l-a determinat să înfăptuiască cele mai riscante acte de vitejie.

Şi în luptele din Bucovina a înfăptuit un act ieşit din comun, împreună cu un grup format din doi jandarmi şi şapte soldați care, în viața civilă, erau muncitori forestieri. Grupul comandat de Bohun se afla la douăzeci de kilometri în fața coloanei lui Jaskiewicz, care înainta spre nord.

În amurgul zilei de 19 octombrie, grupul lui Bohun a înaintat până în localitatea Plaiul Cosminului, situată la şaptesprezece kilometri sud-est de Cernăuți. În această localitate era un pod de lemn, cu o lungime de circa cincisprezece metri, peste pârâul Nevolnica. Bohun a ajuns la acest pod înaintea ruşilor care, după ce fuseseră alungați de pe Siret, erau împinşi spre nord de formațiunea comandată de Jaskiewicz.

Bohun s-a strecurat până la pod, a fixat două calupuri de dinamită sub pod, a întins cablul de detonare şi s-a ascuns cu oamenii săi în pădurea din imediata apropiere.

După scurt timp a venit o coloană de ruşi. Erau trei ofițeri şi şase sute de soldați. Această coloană înainta compact, fără patrule de recunoaştere. Când mijlocul coloanei a ajuns pe pod, s-a produs detonarea. Podul a fost aruncat în aer, împreună cu toți militarii care se aflau pe pod. Simultan cu producerea exploziei, cei nouă oameni din grupa lui Bohun au deschis focul asupra ruşilor care, intrând în panică, alergau bezmetic şi se împuşcau între ei. Ruşii şi-au încărcat răniții pe căruțe şi au fugit în direcția Cernăuțiului, lăsându-şi morții în urmă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pierderile duşmanului erau mari: circa o sută de morţi, dintre care doi ofiţeri. Au fost numărate treizeci şi şase de căruţe care evacuau răniţii. Dintre oamenii noştri, a fost rănit un jandarm şi a căzut în luptă muncitorul forestier Eifler. O piatră comemorativă, aşezată lângă pod, indică şi astăzi locul unde a căzut viteazul rezervist.

Bohun a mai dat asemenea dovezi de curaj nebun şi în multe alte situaţii. Nu a fost rănit niciodată. El refuza întotdeauna orice distincţie care i se oferea pentru faptele sale de vitejie. Mai târziu, pe parcursul războiului, după ce ruşii au fost alungaţi din Bucovina, el s-a înrolat ca voluntar pe frontul sârbesc. De atunci, nu am mai auzit nimic despre el.

Am profitat de succesul iniţiat de acţiunea lui Bohun şi desăvârşit prin înaintarea în forţa a formaţiunii lui Jaskiewicz de pe flancul estic al frontului bucovinean şi am pornit o ofensivă energică, cu toate cele cinci batalioane care înaintau pe rute concentrice. În centru, dincolo de Siret, înaintau, spre Storojineţ şi Hliboca, trupele comandate de locotenenţii-majori de jandarmerie Preisser şi Trobey. În extremitatea flancului vestic a fost repartizat căpitanul Lackinger, cu misiunea de a înainta către cursul inferior al Ceremuşului şi de a cerceta terenul până la Văşcăuţi.

Merită să relatez şi un act temerar înfăptuit pe frontul de luptă de către serviciul de informaţii.

În 19 octombrie, subofiţerul de jandarmerie [Gendarmeriewachtmeister] Balan, îmbrăcat în haine ţărăneşti, a fost trimis de către locotenentul major Preisser de la Storojineţ, localitate pe care tocmai o ocupasem, la Cernăuţi. S-a întors în timpul nopţii şi a raportat că ruşii îşi făceau în grabă bagajele, convinşi fiind că o armată austriacă puternică, cu multe coloane, a pornit în marş din sudul Bucovinei. În data de 17 octombrie, guvernatorul Evreinov dăduse un decret care prevedea obligaţia de arborare a steagurilor, cu ocazia zilei de naştere a prinţului moştenitor al Rusiei. Dar, chiar a doua zi, negustorii ruşi au părăsit în grabă oraşul. Trupele ruseşti s-au retras intempestiv peste Prut, spre nord. În mai multe rapoarte trimise de agenţi se specifica acelaşi lucru.

Acest fericit eveniment dovedea că, într-adevăr, comandantul Cernăuţiului fusese indus în eroare şi a crezut că trebuie să evite un atac pe care austriecii urmau să-l execute cu forţe mai puternice şi mai numeroase. Deja în data de 18 octombrie, administraţia civilă rusească se pregătea în ritm alert să părăsească capitala. A doua zi, administraţia s-a retras la Noua-Suliţă.

La ora unsprezece şi jumătate, Palatul guvernamental a fost părăsit şi de către guvernatorul Evreinov, împreună cu ariergarda sa de jandarmi şi poliţişti.

RECUCERIREA CAPITALEI
(21 octombrie 1914)

Pe baza acestor rapoarte cu privire la situaţia inamicului şi având în vedere înaintarea grupului de armate comandate de Pflanzer-Baltin în Galiţia, am hotărât să ordon înaintarea spre Prut şi atacarea Cernăuţiului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Încă din cursul nopții dintre 19 și 20 octombrie am dat dispozițiile necesare pentru înaintarea din pozițiile de pe linia Siret–Ceremuş.

În 20 octombrie, toate batalioanele au pornit marşul către Prut. Pe flancul vestic, grupul lui Lackinger a trebuit să facă față unei înfocate confruntări la Văşcăuți, în zona cursului inferior al Ceremuşului.

Din centru, prima patrulă a batalionului lui Trobey, sub comanda sergentului Beer, a pătruns în Cernăuți. A urmat apoi avangarda batalionului.

În acea noapte și în dimineața zilei următoare, s-a declanşat o bucurie frenetică în capitală.

Populația i-a primit pe eliberatori cu flori. Luptătorii noştri erau îmbrățișați și sărutați. În piața centrală s-au strâns mii de oameni plini de entuziasm atunci când de pe Palatul Justiției a fost coborât drapelul rusesc pentru a fi arborat drapelul negru-galben al vechii Austrii.

Consilierul guvernamental dr. Norst, în calitate de reprezentant al capitalei, a salutat trupele mele cu următoarele cuvinte: „Dintotdeauna jandarmeria Bucovinei a fost mândria noastră. Acum, după înfruntarea morții în luptele de apărare, ea a devenit și gloria noastră. Nepoții noştri, când vor citi istoria acestui crunt război pe care noi îl trăim, vor rămâne înmărmuriți de eroismul manifestat de jandarmii noştri în luptele de apărare a Bucovinei”.

Pe o distanță de doi kilometri și jumătate, până la catedrală, au fost întinse mese de-a lungul ambelor părți ale străzii principale. Mesele se încovoiau sub greutatea ofrandelor de iubire aduse de populație mult-aşteptaților eliberatori. Femei și fete de toate etniile stăteau în jurul meselor pentru a-i saluta și ospăta pe salvatori.

În 20 octombrie, batalionul lui Preisser a ocupat poziții pe Prut, la nord de Cernăuți. Dispozitivul lui Preisser era flancat la est de batalioanele comandate de Trobey și Jaskiewicz și la vest de batalionul lui Lackinger.

Ruşii fuseseră respinşi spre nordul Bucovinei, în sectorul îngust dintre Prut şi Nistru.

Ziua de 21 octombrie a fost cea mai fericită zi din viața mea, pentru că am putut să trimit generalului baron Tišljar, inspectorul de jandarmerie de la Viena, următoarea telegrama: „Sunt fericit să pot raporta că formațiunea mea de luptă a intrat în Cernăuți și a asigurat linia de apărare pe Prut. Lt.-col. Fischer”.

Generalul Tišljar mi-a relatat mai târziu, într-o scrisoare, ce efect a produs depeşa mea la Viena. Păstrez și astăzi această scrisoare veche de douăzeci de ani, ca pe o prețioasă amintire. Iată ce mi-a scris generalul:

„(...)Telegrama ta a ajuns la Viena în 21 octombrie, la cinci fără un sfert după-amiază. Imediat am pornit, împreună cu v[on] Georgi[137], ministrul Apărării, către Schönbrunn, unde am solicitat o audiență în regim de urgență.

---

[137] Friedrich Robert Freiherr von Georgi (1852–1926) – general-colonel, ministrul Apărării al Cisleitaniei (1907–1917).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Georgi a fost primit imediat de împărat. Monarhul de 84 de ani s-a ridicat de la birou şi l-a privit cu îngrijorare pe ministru. Venirea ministrului, la o oră atât de neobişnuită, nu putea însemna altceva decât o veste proastă. Generalul Georgi a înmânat împăratului depeşa trimisă de tine. Împăratul şi-a pus ochelarii pe ochii obosiţi. A început să citească. Apoi l-a privit din nou pe ministru, de data aceasta cu vădită bucurie. A spus, rostind răspicat fiecare cuvânt: «Până acum au fost doar înfrângeri în Galiţia, în Serbia, în toate teatrele de operaţii. Doar în Bucovina, locotenent-colonelul de jandarmerie Fischer a obţinut victorii, iar acum a reuşit să recucerească capitala Bucovinei, Cernăuţiul». După aceea, împăratul a dorit să mă vadă şi pe mine. Când eram şi eu de faţă, împăratul a întrebat: «Să-i ofer o înaltă distincţie sau să-l avansez la gradul de colonel?». Ministrul a răspuns: «Îngăduiţi-mi, Maiestatea Voastră, să exprim mâine o sugestie» (...)".

În 23 octombrie am primit în gara din Iacobeni, la cartierul meu general ambulant, amenajat într-un vagon de tren, următoarea telegramă: „Felicitări cordiale! Maiestatea sa preaîndurătoare, în semn de recunoaştere a atitudinii curajoase, plină de iniţiativă, dovedită în faţa duşmanului, cât şi a înflăcăratului simţ al datoriei, manifestat prin acţiuni complexe, executate cu dinamism, creativitate, multă inspiraţie şi previziune, a binevoit să-l avanseze, înainte de termen, la gradul de colonel, pe locotenent-colonelul Eduard Fischer, care exercită funcţia de şef al Comandamentului Jandarmeriei Bucovinei din Cernăuţi. Locotenent–feldmareşal Marterer[138], comandantul Cancelariei Militare". Aşa s-a întâmplat că în doar două luni şi jumătate am fost avansat de la gradul de maior la gradul de colonel.

Acum stăteam din nou pe Prut şi apăram capitala eliberată. După obţinerea acestei frumoase izbânzi, nu am uitat să-i mulţumesc subofiţerului de jandarmerie Auerbach, care ne-a fost un ajutor de nădejde, luptând mereu în linia întâi. Datorită faptului că înainte fusese subofiţer genist, i-am încredinţat comanda formaţiunii mele de geniu, cu un efectiv de 80 de soldaţi. La început, această formaţiune nu dispunea nici măcar de o lopată. Toate dotările necesare au fost procurate de acest neobosit genist care, împreună cu oamenii pe care îi conducea, ne pregăteau calea de înaintare sau, deseori, câmpul de luptă. Formaţiunea de genişti a contribuit eficace la recucerirea Cernăuţiului. În luptele ulterioare, Auerbach a fost rănit la cap şi şi-a pierdut un ochi. Astfel, Medalia de Argint pentru Vitejie a reprezentat doar o modestă răsplată pentru faptele acestui erou, rămas invalid.

LUPTELE DE PE PRUT, PÂNĂ LA 23 NOIEMBRIE 1914

În 22 octombrie mi-a fost adusă la cunoştinţă o depeşă transmisă de inamic prin radio şi interceptată de Comandamentul grupului de armate comandate de Pflanzer-Baltin. Prin această depeşă, generalul Brusilov îi comunica generalului-

[138] Ferdinand Freiherr von Marterer (1862–1919) – şeful Cancelariei Militare; a fost consilierul tânărului împărat Carol I al Austro-Ungariei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

locotenent Webel[139], care comanda forțele combatante rusești din Stanislav, că garnizoana rusească s-a retras din Cernăuți la Noua-Suliță și îi ordona să-l trimită de urgență pe generalul-locotenent Ariutinov, cu efective militare întărite, de la Delatyn spre Cernăuți, pentru a opri trupele austriece aflate în marș și a restabili ordinea în spațiul din sudul Nistrului.

Din această dispoziție reieșea faptul că Brusilov, deși știa că garnizoana rusă a fost retrasă din Cernăuți, credea că noi încă nu ocupasem orașul.

Era foarte probabil ca, după recunoașterea situației de fapt, Comandamentul superior al armatei Brusilov să facă tot ce era posibil pentru recâștigarea orașului pe care reușisem să-l cuceresc cu o mână de oameni. Trebuia să mă pregătesc din timp pentru o asemenea situație.

În 23 octombrie a fost interceptată o nouă depeșă transmisă prin radio. În aceasta, Ariutinov îi comunica lui Webel, care era tot la Stanislav, că intenționează să execute un atac asupra Cernăuțiului și că, în acest scop, îl roagă să-i pună la dispoziție artilerie.

Eu trimisesem pe front toți oamenii care puteau purta o pușcă.

Am mutat Statul meu Major de la Iacobeni la Vicovu de Sus, în poziție centrală. Comanda asupra orașului Cernăuți am încredințat-o căpitanului Jaskiewicz. Acum forțele mele se compuneau din opt batalioane. Cu acestea am acoperit întregul front din Bucovina, de-a lungul Prutului. Chiar și formațiunea de geniu, comandată de Auerbach și escadronul pe care l-am format cu rezerviști au fost trimiși în linia întâi. În lipsa unui ofițer de cavalerie, am încredințat comanda escadronului subofițerului de jandarmi Luck. S-a mai întâmplat ca rezerviștii mei călare, organizați în mici patrule, să atace și să distrugă formațiuni de cazaci, mult mai puternice.

Pentru ca, în cazul unei ofensive puternice a corpurilor de armată comandate de Brusilov, să rămână cât mai puține bunuri din patrimoniul statului pe mâna dușmanului, am mutat toate instituțiile – printre care spitalele militare, conduse cu mult spirit de sacrificiu de ofițerul medical superior [Stabsarzt] dr. Reitmann și ofițerul medical dr. Klemm, care au avut mult de suferit în timpul invaziei rusești – la Câmpulung sau la Vatra Dornei. Am transportat în sud toate bunurile statului, printre care o locomotivă și 135 de vagoane.

În sfârșit, ne-a surâs și nouă Sfânta Varvara! Ne ajuta pentru prima dată, după aproape trei luni de război în care am purtat zilnic lupte, uneori chiar împotriva puternicei artilerii rusești.

Era 27 octombrie 1914 când în Cernăuți au intrat clămpănind, venind din direcția sud-vestică, două piese de artilerie. După ce am făcut cel puțin zece cereri, Comandamentul grupului de armate comandat de Pflanzer-Baltin s-a hotărât totuși să mi le repartizeze.

Două piese de artilerie pentru apărarea întregii Bucovine! Era ceva aproape insignifiant, dacă ne gândeam că înaintează spre noi forțele comandate de generalul-locotenent Ariutinov, în componența cărora intrau numeroase baterii de artilerie.

---

[139] Webel Ferdinand Mavrikievich (1855–1919) – general de infanterie, comandantul Diviziei 13 de Infanterie (1909–1914).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Totuşi, era un sprijin pentru trupele mele, care până acum luptaseră fără a avea nici măcar un singur tun.

L-am salutat cordial pe comandantul coloanei de artilerie. Era un locotenent cu înfăţişare de efeb, care făcea parte din Regimentul 3 Obuziere al forţelor de apărare regale maghiare. Îl chema Bela Bolner, era maghiar şi avea 18 ani. A fost încorporat direct de pe băncile Academiei de Apărare Ludovika. Dar era un băiat grozav, care a reuşit imediat să ne câştige respectul. Piesele de artilerie, care probabil i-au fost predate în grabă, nu aveau dispozitive de ochire. Dar locotenentul a reuşit să confecţioneze nişte dispozitive improvizate care funcţionau perfect. S-a orientat, a localizat poziţiile artileriei ruseşti de dincolo de Prut, între Sadagura şi Mahala, şi a pornit imediat în galop spre înălţimea Stânca, la nord de Cernăuţi. A fost trasă o lovitură de artilerie, apoi încă una şi încă una. Apoi au început să zboare multe proiectile peste Valea Prutului, dintr-o parte şi din cealaltă.

Tânărul s-a angajat, fără să ezite, în duelul cu puternica artilerie rusească, care era amplasată pe înălţimile din nordul Prutului, la o distanţă de circa trei mii de metri. Era ca lupta lui David cu Goliat, doi contra cincisprezece. Dar locotenentul trăgea impecabil şi în partea cealaltă se ridica pământul şi plouă cu schije. Desigur ca bietele mele mortiere pentru trageri de divertisment nu au avut niciodată un asemenea efect.

După cum s-a aflat ulterior, locotenentul Bolner a lovit în plin două piese de artilerie ruseşti. Precizia cu care trăgea i-a determinat pe ruşi să-şi mute artileria, fapt care s-a întâmplat la ora două şi jumătate după-amiază. De acum ei nu mai puteau să tragă asupra poziţiilor noastre. Doar gara principală şi câteva case din nord au fost atinse.

Astfel, micul meu artilerist maghiar a primit botezul focului în Bucovina. Mai târziu, el avea să înfăptuiască acte şi mai mărețe.

În timpul luptelor din 12 noiembrie, purtate cu o baterie de cazaci de pe Don, a scos din luptă patru piese de artilerie ruseşti, a lovit două vehicule cu muniţie – care au explodat – şi a nimicit aproape toate vehiculele şi echipele de deservire.

Despre acest lucru am aflat după ce am interceptat o radiogramă transmisă de generalul-locotenent Ariutinov, generalului Webel, la Stanislav. Conţinutul radiogramei era acesta: „70 de militari din efectivul operativ şi de acoperire al bateriei cazacilor de pe Don – morţi. Numărul răniţilor – încă necunoscut".

Am considerat că este de datoria mea să-l propun pentru decorare pe acest locotenent care, deşi încă arăta aproape ca un copil, ne-a fost de mare ajutor în luptele de apărare a Bucovinei. El a primit Crucea de Merit Militar.

ÎN NORD – RUSIA, ÎN EST – ROMÂNIA

După retragerea din Ungaria Superioară, prin Pasul Iablunivka, Ariutinov, adversarul meu principal, pe care l-am mai pomenit de câteva ori, dădea din nou comenzi în spaţiul din nordul Prutului. În 26 octombrie am constatat cu certitudine că, dintre forţele sale, au ajuns deja pe front Divizia Întâi a cazacilor de pe Terek,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Regimentul 48 „Alexandru”, 10 formațiuni de rezerviști și 30 de piese de artilerie. În marș se aflau încă patru batalioane și două baterii dinspre Kalush și Sniatyn, precum și alte formațiuni. Cu toate aceste forțe, Ariutinov urma să atace Bucovina.

Contra acestei supra-puteri comandate de Ariutinov, eu mi-am dispus forțele pe linia Prut – Ceremuș, de la Țureni, lângă granița cu România, până la Kuty pe Ceremuș, pe o lungime de 80 de kilometri. Dispuneam de șapte batalioane, un grup combatant de jandarmi, un pluton de geniști și un escadron. Erau în total 6 900 de trăgători și 150 de purtători de sabie. Dispuneam și de cele două piese de artilerie aduse de tânărul Bolner.

Deja în data de 26 octombrie, la ora unsprezece, a venit de peste Prut un emisar care purta un steag alb și era însoțit de doi gorniști. Acesta mi-a înmânat o solicitare scrisă din partea generalului-locotenent, care suna așa: „Domnului comandant din Cernăuți! Dacă nu veți evacua orașul Cernăuți până în data de 27 octombrie, ora 8 dimineața, vom bombarda orașul. Ariutinov”.

După o oră, emisarul rus a plecat cu răspunsul scris al căpitanului Jaskiewicz, pe care îl numisem în funcția de comandant al orașului: „Consider că este sub demnitatea mea să răspund la o asemenea ofertă. Comandantul orașului Cernăuți”.

Având în vedere divergența de opinii, eram sigur că, foarte curând, rușii vor porni ofensiva.

Situația Bucovinei, în general, și evoluția actuală a evenimentelor, în special, trebuie analizate profund. Recucerirea Bucovinei și menținerea capitalei Cernăuți erau nu doar chestiuni de interes local, ci și de interes general, pentru că aveau efecte asupra întregului război. În primul rând, succesul înregistrat în Bucovina a ridicat moralul oamenilor din monarhie, care erau deprimați după multele eșecuri suferite din cauza strategiilor aplicate în luptele de până acum. Acest lucru a fost subliniat chiar și de împăratul Franz Joseph. Evenimentele petrecute pe frontul din Bucovina au impus, în mod firesc, mult respect Comandamentului superior al forțelor ruse, fapt dovedit de contramăsurile care au fost luate.

Eu, stând aici, în extremitatea flancului estic al forțelor cezaro-crăiești, și așteptând un nou atac al rușilor, mă întrebam mereu dacă conducerea supremă a statului înțelege importanța uriașă pe care o are, atât din punct de vedere strategic, cât și din punct de vedere politic, rezolvarea situației din est.

Două erau obiectivele principale care trebuiau îndeplinite. Și aceste obiective erau interconectate: dacă un obiectiv era ratat, era totodată exclusă orice posibilitate de îndeplinire a celuilalt obiectiv.

Ce s-ar fi întâmplat dacă, sub amenințarea preaputernicului dușman, aș fi evacuat Bucovina? În primul rând, rușii ar fi avut la dispoziție o mult mai convenabilă și lipsită de pericole cale de înaintare spre interiorul monarhiei. În al doilea rând, un aspect care prezintă la fel de mare importanță este următorul: ținând cont de situația strategică generală a Puterilor Centrale, pierderea Bucovinei ar fi produs efecte determinante asupra hotărârilor pe care urma să le adopte România.

Este știut faptul că principalele operații militare care au loc în timpul confruntărilor dintre marile puteri se desfășoară în concordanță cu directivele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dictate de politica de nivel înalt. Însă nicăieri nu se manifesta atât de evident această legătură dintre politică şi strategie ca pe flancul drept al frontului austro-ungar, în perioada de început a războiului. Pentru ţara vecină, România, modul în care evolua războiul în Bucovina era factorul care înclina balanţa spre o apropiere sau, dimpotrivă, spre o depărtare de Monarhia Dunăreană.

Datorită informaţiilor primite de-a lungul mai multor ani de la agenţii mei, ştiam exact care erau curentele din ţara vecină. La fel de bine ştiam ce greşeli de politică externă am făcut noi în relaţia cu acest regat agrar. Am observat de ani de zile creşterea influenţei partidelor rusofile din România şi am raportat această situaţie şefului Marelui Stat Major, Conrad v[on] Hötzendorf. I-am trimis numeroase rapoarte, în care relatam, într-o formă din ce în ce mai directă, fapte concrete.

Pentru a aminti doar unul dintre aceste rapoarte, redau mai jos informarea detaliată, scrisă de mine în data de 29 septembrie 1913: „(...) Membrii familiei regale, în special cuplul princiar moştenitor, mergeau deseori de la Sinaia, prin Predeal, la Kronstadt (Braşov), şi se cazau la hotelul «Krone» [«Coroana»]. Făceau excursii prin împrejurimi, după care se întorceau, pe aceeaşi rută, la Sinaia. Cu această ocazie, înalţii oaspeţi vorbeau cu ţăranii ardeleni şi cu oamenii din alte categorii de populaţie, ocazie cu care îi întrebau despre una, alta (...). Astfel, s-a stabilit un anume tip de contact şi o apropiere între înalţii oaspeţi şi popor. Aşa, a crescut popularitatea membrilor familie regale, în special cea a cuplului princiar moştenitor.

Am mai aflat, din surse absolut sigure, că prinţul moştenitor al României a fost în august la Braşov, însoţit de ministrul Ionescu[140]. A stat trei ore şi a fost întâmpinat solemn de românii rusofili. De remarcat este faptul că în acest an a crescut simţitor numărul acestor călătorii pe teritoriul Austro-Ungariei (...)".

Acest raport al meu, din care am redat doar câteva pasaje, a fost reprodus în întregime de feldmareşalul Conrad în volumul al treilea al memoriilor sale, cu observaţia că raportul reflectă o imagine relevantă a evoluţiei politicii externe din acea vreme.

Din aceste motive, încă din primele zile ale războiului, mi s-a conturat în faţa ochilor, cu deosebită claritate, următorul scenariu: dacă pierdeam Bucovina, frontul de contact dintre Rusia şi România se dubla şi, astfel, creştea atractivitatea formării unei alianţe ruso-române contra Monarhiei Dunărene. În această situaţie – având în vedere retragerea armatelor noastre principale după înfrângerile suferite în cele două lupte purtate la Lemberg şi faptul că mica ofensivă din octombrie 1914, executată prin pasul Iablunivka de divizia de cazaci comandată de Ariutinov, a generat panică – cine ar fi putut opri intrarea unui milion de soldaţi români şi ruşi în Bucovina şi în Transilvania?

Luând în considerare o asemenea perspectivă, ştiam că nu trebuie să cedez Bucovina. Pentru aceasta trebuia să practic, la nivel local, o politică ce să determine, dacă nu câştigarea României de partea noastră, măcar păstrarea neutralităţii de către acest stat. În timp ce purtam lupte de apărare în nordul ţării contra unor forţe

---

[140] Take Ionescu (1858–1922) – om politic, ministru în mai multe guverne ale României, ministru de Interne (1912–1913), preşedintele Consiliului de Miniştri al României (1921–1922).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mult mai puternice decât cele de care dispuneam eu, mă străduiam să descopăr şi acele mijloace şi căi prin care putea fi asigurată continuarea neutralităţii României.

Relatez aici doar una dintre multele măsuri pe care le-am luat în acest scop.

Un agent mi-a scris din Bucureşti că populaţia din Regat era neliniştită din cauza unor zvonuri, potrivit cărora românii din Bucovina ar fi aspru persecutaţi de către austrieci după alungarea ruşilor.

I-am răspuns imediat agentului meu, asigurându-l că, din clipa în care jandarmii mei au reocupat Bucovina, românii bucovineni nu au suferit nici cel mai mic prejudiciu, lucru pentru care mă pun chezaş.

Dar zvonurile lansate de propaganda rusă coordonată de diplomaţii Antantei, Poklewski[141] şi Blondel[142], se amplificau de la o zi la alta şi agitau în România spiritele până la efervescenţă.

Din acest motiv am solicitat, prin omul meu de încredere, ambasadorului cezaro-crăiesc la Bucureşti, contele Czernin, să comunice guvernului Regatului României că este liber să trimită delegaţi în orice localitate din Bucovina, pentru a se convinge de inconsistenţa zvonurilor care circulă.

Şi chiar a fost trimisă din România, cu un tren special, o delegaţie formată din boieri şi politicieni. I-am primit, i-am ospătat şi am oferit fiecărui membru al delegaţiei posibilitatea de a se deplasa pe teritoriul Bucovinei, în orice direcţie ar fi dorit.

Delegaţii au putut constata pustiirea unor suprafeţe imense. Dar românii bucovineni au confirmat faptul că toate distrugerile au fost provocate de ruşi, iar austriecii nu s-au atins nici măcar de un fir de păr din capul vreunui locuitor român din Bucovina.

După ce s-au întors în Bucovina, conducătorii delegaţiei mi-au trimis o scrisoare de mulţumire şi m-au asigurat de faptul că s-a îmbunătăţit sensibil starea de spirit în Regat. Pentru noi, important era că am primit un semn care indica faptul că România va continua menţinerea neutralităţii.

Acum, însă, trebuia înfruntată noua primejdie cu care ne ameninţase generalul-locotenent Ariutinov.

LUPTELE DE PE FRONTUL PRUT – CEREMUŞ. RETRAGEREA ÎN SECTORUL SUCEAVA. ÎNFIINŢAREA UNOR FORMAŢII DE VOLUNTARI. 24 NOIEMBRIE – 4 DECEMBRIE

Nu mi-a luat mult timp să determin direcţia pe care vor executa ruşii atacul principal. În data de 27 octombrie, Ariutinov a început să bombardeze Cernăuţiul şi, simultan, a pornit contra sectorului de front din vestul Bucovinei cu o brigadă mixtă,

---

[141] Stanisław Koziełł Poklewski (1868–1939) – diplomat rus de origine poloneză, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Imperiului Rus în România în timpul Primului Război Mondial.

[142] Jean Camille Blondel (1854–1935) – diplomat francez, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Franţei în România în perioada 1907–1916.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

formată din următoarele forțe: un batalion al Regimentului nr. 133 Infanterie, format din luptători originari din Gubernia Ekaterinoslav; Regimentul ucrainean „Alexander" nr. 48 Infanterie, dotat cu opt mitraliere; o sotnie a regimentului de cazaci din Vladikavkaz, opt sotnii de cazaci de pe Don; șapte piese de artilerie ale Brigăzii 12 Artilerie. Ținta atacului era podul din zona cursului inferior al Ceremușului, deci zona frontierei dintre Galiția și Bucovina. Podul se afla la doi kilometri nord de orașul Vășcăuți. Podul făcea parte din ruta strategică care pornea din orașul galițian Sniatyn.

Acest sector era aparat de batalionul format din nouă sute de trăgători, comandat de căpitanul de jandarmerie Lackinger, care mereu a dat dovadă de mult curaj în confruntările cu forțe inamice mai puternice. Pe parcursul întregii zile, modesta formațiune a lui Lackinger a reușit să țină în loc trupele inamice, care erau de cinci ori mai numeroase și sprijinite cu foc de artilerie. După consumarea muniției, Lackinger a trebuit să-și retragă linia de apărare spre sud, până în localitatea Vășcăuți, situată la doi kilometri de pod.

Însă, în dimineața zilei de 28 octombrie, după ce batalionul a fost aprovizionat cu cartușe, Lackinger a pornit la atac și a reușit, cu mica sa formațiune, să respingă întreaga brigadă de ruși până după podul strategic.

Lackinger și-a plătit victoria cu 19 morți, 33 de răniți și 87 de soldați dați dispăruți. Rușii au înregistrat 208 morți și 216 răniți.

Datorită eroismului manifestat de batalionul lui Lackinger, tentativa lui Ariutinov de a străpunge pe flancul stâng frontul meu de pe linia Prut – Ceremuș a eșuat. Noi am interceptat următoarea depeșă trimisă de Ariutinov lui Webel, la Stanislav: „Aștept Regimentul «Alexander» și artileria pentru a executa în forță operații de recunoaștere. Execut încă un atac. Rog trimiteți din Noua-Suliță încă o mie de proiectile de artilerie".

Ne așteptau alte lupte, poate mai crâncene, pe flancul vestic. Între timp, în centrul frontului, artileria rusească de după Prut bombarda orașul Cernăuți. Prin aceasta, ei urmăreau mai mult să-și demonstreze forța, decât să distrugă orașul pe care îl considerau a fi foarte prețios. Au fost incendiate câteva case de lângă râu.

În ziua de 29 octombrie s-a produs în Cernăuți un intermezzo tactic. Pe neașteptate, a sosit în gara orașului Brigada Regală Maghiară 128, constituită din rezerviști, care era comandată de colonelul von Sárkány, din Marele Stat Major. Brigada era formată doar din trei batalioane de sprijin logistic, dotate cu arme cu un singur foc, o baterie și două mitraliere. Comandantul de brigadă, fiind mai vechi în grad decât mine, a preluat comanda forțelor de apărare din Bucovina.

Brigada Sárkány a rămas doar trei zile la Cernăuți. În acest timp, în sectorul de pe Prut nu au avut loc decât confruntări minore. Apoi, printr-un ordin transmis telegrafic, Comandamentul Grupului de Armate Pflanzer-Balatin a dispus detașarea brigăzii de la Cernăuți la Kosiv, în Galiția. Eu, împreună cu jandarmii mei, am rămas din nou singurii apărători ai Bucovinei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nici până astăzi nu ştiu care au fost interesele de ordin superior care au determinat Comandamentul Grupului de Armate Pflanzer-Baltin să trimită aceste batalioane de sprijin logistic la Cernăuţi*.

De la Comandamentul Grupului de Armate Pflanzer-Baltin mi s-a comunicat, în amiaza zilei de 1 noiembrie, că se intenţionează pornirea cu toate forţele a unei ofensive în direcţia Nadvirna. Divizia 54 Infanterie, comandată de locotenent-feldmareşalul Schultheisz, care ocupa flancul grupului de armate, urma, în data de 2 noiembrie, să-şi grupeze forţele principale la Kosiv, lângă graniţa dintre Galiţia şi Bucovina, pentru ca apoi să atace zona Sniatyn, împreună cu brigada colonelului Sárkány, care urma să vină de la Cernăuţi.

Eu am primit ordinul să apăr în continuare Cernăuţiul, însă fără a permite încercuirea trupelor mele. Dacă era necesar, trebuia să retrag frontul, păstrând desfăşurarea frontului, spre Siret, în zona Storojineţ.

Acest ordin făcea necesară o regrupare a forţelor mele în spaţiul dintre Ţureni, aflat la graniţa cu România, şi gara Bănila, situată pe cursul inferior al Ceremuşului. Am dizolvat batalionul lui Thod şi cele două companii ale Statului meu Major care, până acum, acţionau ca trupe de rezervă, şi am format un nou batalion, a cărui comandă am încredinţat-o căpitanului Domiczek. Pentru a uşura transmiterea comenzilor, am format două grupuri combatante. Cu batalioanele comandate de Jaskiewicz, Domiczek, Kuczynski, Preisser şi Spreizenhoffer am format grupul estic. Comanda grupului estic i-am încredinţat-o maiorului de jandarmi Zurkowski. Acestui grup i-au fost repartizate şi piesele de artilerie ale lui Bolner, un detaşament de geniu şi un pluton de rezervişti călare. Misiunea grupului estic, a cărui comandament era la Cernăuţi, era apărarea liniei de pe Prut, de la graniţa cu România, până la localitatea Burdei, situată la cincisprezece kilometri vest de Cernăuţi. Sectorul din vest, de la Burdei până la Bănila, pe cursul inferior al Ceremuşului, era apărat de grupul vestic, comandat de locotenent-colonelul Tomaskiewicz. Din grupul vestic făceau parte jumătatea de batalion de marş III/41, comandată anterior tot de locotenent-colonelul Tomaskiewicz, batalioanele comandate de Lackinger şi de Trobey, un detaşament de genişti şi un pluton de cavalerie.

Din motive tactice, comandamentul meu a rămas la Vicovu de Sus. Frontul avea o lungime de peste optzeci de kilometri, localitatea Vicovu de Sus fiind situată în poziţie centrală, în spatele liniei Prut – Ceremuş. De acolo puteam să

---

* Conform opusului apărut sub egida Arhivelor Statului (vol. I, paginile 483–486), generalul de cavalerie Pflanzer-Baltin a primit, în data de 22 octombrie, ordin de la comandamentul superior al armatei să pornească ofensiva şi a dat dispoziţie Diviziei 54 Infanterie, comandată de locotenent-feldmareşalul Schultheisz, să înainteze, prin Kuty, spre Sniatyn. Pentru a asigura acoperirea pe flancul drept a acestei ofensive, generalul de cavalerie Pflanzer-Baltin a detaşat grupul comandat de colonelul v[on] Sárkány să întărească grupul comandat de colonelul Fischer. Însă, în data de 27 octombrie, comandamentul superior al Armatei a ordonat generalului de cavalerie Pflanzer-Baltin „să limiteze misiunile grupurilor militare, situate la est de Pasul Iablunivka, la purtarea unui mic război", iar în data de 29 octombrie s-a ordonat „oprirea ofensivei Diviziei 57 Infanterie". Această schimbare de situaţie l-a determinat pe generalul de cavalerie Pflanzer-Baltin să retragă spre vest grupul comandat de colonelul v[on] Sárkány. Editorul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ajung în două-trei ore în orice punct al frontului. Am poziționat posturi avansate de jandarmi, cu efective mici, până pe malul Prutului.

La începutul lui noiembrie, serviciul meu de informații a constatat că, de partea cealaltă o frontului apărat de mine, au fost mobilizate trei divizii rusești, comandate de generalii Stakhovich, Lavrentiev și Ariutinov.

Dintr-o radiogramă detaliată am aflat ca Ariutinov, care era comandantul de divizie cel mai vechi în funcție, intenționa să se folosească de situația avantajoasă din Galiția, să cucerească Cernăuțiul și apoi, pornind din vest, să încercuiască flancul meu stâng din sectorul podului peste Ceremuș de la Vășcăuți.

În estul Galiției, armata lui Pflanzer-Baltin fusese respinsă de forțele rusești până în Carpați. Acum trebuia să acopere sectorul dintre Pasul Uzhotski și frontiera cu România.

În 8 noiembrie, Comandamentul armatei din Sighetu Marmației mi-a comunicat că Divizia 54 Infanterie, comandată de locotenent-feldmareșalul Schultheisz, a fost respinsă în zona frontierei dintre Galiția și Bucovina. Deoarece acum eram descoperit pe flancul meu vestic, mi s-a sugerat să evacuez Cernăuțiul, să mă retrag în sudul Bucovinei și să ocup pasul Mestecăniș.

I-am explicat generalului Pflanzer-Baltin că, după opinia mea, încă nu trebuia evacuat Cernăuțiul și că voi încerca să-mi protejez flancul vestic. Pentru aceasta și pentru asigurarea ocupării continue a frontului, era necesar să înființez, din rândurile populației, formațiuni de voluntari.

În 13 noiembrie, Comandamentul armatei mi-a aprobat cererea pentru formarea unui batalion de voluntari huțuli. Puteau fi recrutați voluntari huțuli care încă nu atinseseră sau deja depășiseră segmentul de vârstă pentru care legea prevedea obligații militare.

Huțulii trăiesc în zona montană a Bucovinei. Ei formează un grup etnic cu aproape treizeci de mii de membri. Fiind foarte buni trăgători, ei au fost numiți „tirolezii estului".

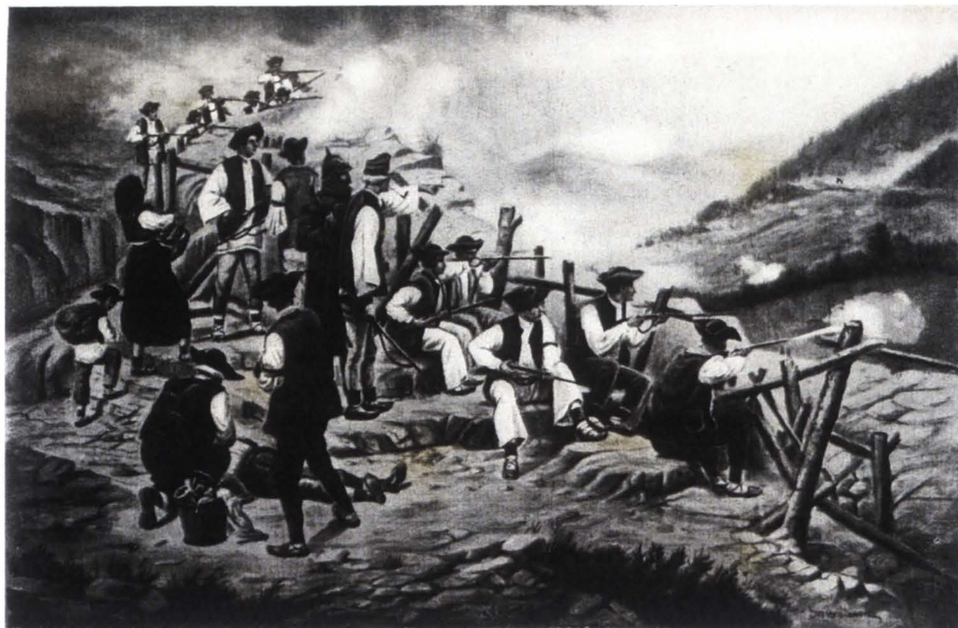
Într-un tratat de etnologie, dr. Raimund Friedrich Kaindl[143] scrie următoarele: „Huțulii sunt sciți. Ei sunt rămășițe ale populației scite din zona montană. Datorită zonei protejate în care trăiau, au fost feriți de invaziile popoarelor migratoare. Sunt romanizați și slavizați. În ciuda faptului că și-au pierdut limba și și-au amestecat sângele cu alte popoare, ei totuși nu sunt nici romani, nici slavi".

Deja în 19 noiembrie s-au prezentat 2 500 de voluntari, printre care flăcăi de șaptesprezece ani și bătrâni cu părul alb. Dintre aceștia, 1 360 au fost găsiți apți pentru serviciul militar și au fost repartizați la posturile de jandarmi pentru a fi instruiți. După doar zece zile, detașamentul de huțuli, purtând hainele lor tradiționale și banderole negru-galbene și înarmați cu puști Werndl, a fost trimis să înfrunte dușmanul. Nu după mult timp, rușii îi considerau adversari redutabili, datorită preciziei cu care trăgeau.

---

[143] Raimund Friedrich Kaindl (1866–1930) – istoric și etnolog, profesor la Universitatea din Cernăuți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nach einem Gemälde — Photo Dietrich & Co., Wien 7

Das Huzulen-Freiwilligenbataillon im Kampfe

Reproducere după o pictură. Foto: Dietrich & Co., Viena 7.
Batalionul de voluntari huţuli în timpul luptei.

După doi ani de război, au rămas în viaţă doar vreo sută dintre vitejii şi cumpătaţii luptători huţuli.

La puţine zile după formarea batalionului de huţuli, s-a hotărât, în cadrul unei adunări a ţăranilor, care a avut loc la Câmpulung, alcătuirea unei formaţiuni de voluntari români. Am format respectivul batalion, care ulterior a fost folosit, în special, pentru servicii logistice.

Situaţia dificilă în care se găseau formaţiunile mele din Bucovina a fost avută în vedere de Comandamentul armatei din Sighetu Marmaţiei care, la mijlocul lunii noiembrie, ne-a trimis „oarece" artilerie. Era o baterie cu patru piese de artilerie, comandată de locotenentul Henris. Din păcate, erau tunuri model 1875. Dar şi pentru tunurile astea eram recunoscător.

De-a lungul întregului meu front se executaseră tranşee care ofereau protecţie contra şrapnelelor. Erau porţiuni de tranşee care ofereau protecţie chiar şi contra grenadelor. Toate poziţiile erau protejate de obstacole cu sârmă ghimpată. Din tranşee se putea ajunge, prin tuneluri, la locurile de aprovizionare. Şi vadurile Prutului şi ale Ceremuşului erau blocate cu sârmă ghimpată. Podul peste Prut, din nordul Cernăuţiului, dinamitat la 30 august, tot mai putea fi trecut. Din acest motiv a fost dinamitat încă o dată, iar terenul din faţa podului a fost minat. Pentru amplasarea pieselor de artilerie au fost amenajate opt poziţii diferite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Am făcut, pe cât era omenește posibil, toate pregătirile necesare. Eram conștient că flancul meu vestic era deosebit de vulnerabil. Dacă dușmanul ar fi reușit să străpungă pozițiile mele de pe cursul inferior al Ceremușului și să nimicească batalioanele mele, ar fi rămas expus, în partea vestică, și grupul meu, poziționat de-o parte și de alta a Cernăuțiului, care nici măcar nu ar mai fi avut posibilitatea să se retragă spre sud. De aceea am ordonat comandantului grupului, maiorului Zurkowski, care avea punctul de comandă la Călinești, să reziste cu dârzenie oricărui atac, iar în cazul în care frontul va fi străpuns la Hlinița sau Vășcăuți, să se retragă, pas cu pas, până pe Siret.

Am ordonat unui batalion din grupul estic (Cernăuți) să fie pregătit pentru a interveni în sectorul de vest, dacă acolo situația devenea deosebit de critică.

În 24 noiembrie, Ariutinov a declanșat un atac puternic asupra vestului Bucovinei. Atacul era concentrat asupra sectorului Bănila – Vășcăuți. În zona Sniatyn, generalul-locotenent a pornit atacul cu trei regimente ale Diviziei 71 Rezervă, Divizia 2 a cazacilor de pe Terek, mai multe sotnii de cazaci de pe Don. În total erau 12 batalioane de infanterie, 28 de escadroane de cavalerie și 6 baterii de artilerie, deci 10 000 de infanteriști, 4 000 de luptători călare și 36 de piese de artilerie. Flancul meu din est, poziționat de o parte și de alta a Cernăuțiului, se confrunta cu opt formațiuni de rezerviști, câteva sotnii de cazaci din Kuban sau de pe Don, patru baterii de artilerie de câmp și o baterie de obuziere. În plus, erau amplasate, în spațiul Rarancea – Toporăuți – Cernauca, zece formațiuni de rezerviști, douăzeci de sotnii de cavalerie și șase baterii.

Cele patru batalioane și jumătate din grupul vestic, comandat de maiorul Zurkowski, se luptau, pe o vreme deosebit de geroasă, cu forțe inamice mult mai puternice. Încă de dimineață, la ora opt și jumătate, am comunicat telefonic Comandamentului armatelor lui Pflanzer-Baltin situația foarte grea de pe flancul meu vestic și l-am rugat să-mi trimită obuziere. Mi s-a răspuns că nu-mi pot fi trimise obuziere, dar că, pentru susținerea flancului meu vestic, se va pregăti un atac lateral dinspre sectorul de front galițian, învecinat cu Bucovina, care va fi executat cu formațiuni ale Diviziei 54 Infanterie.

În extremitatea flancului vestic, între Bănila și Vășcăuti, batalionul lui Lackinger a trebuit să facă față atacului principal, executat cu efective de câteva ori mai numeroase decât efectivul batalionului. Acest batalion, la fel ca și celelalte formațiuni din grupul comandat de Zurkowski, a rezistat până ce s-a ajuns la lupta corp la corp.

La ora unu, Divizia 54 Infanterie ne-a comunicat că trupele de infanterie și artilerie promise se află deja în vagoane și vor fi trimise la Bănila. Având în vedere perspectiva de a primi întăriri, m-am hotărât să execut un asalt pentru a sprijini batalionul lui Lackinger. Dar, la ora unu și un sfert, am primit de la Comandamentul lui Pflanzer-Baltin ordinul ca grupul meu vestic să intre în subordinea Diviziei 54 Infanterie. Din acest motiv am renunțat la asalt. Am comunicat acest ordin comandantului grupului vestic, maiorului Zurkowski, și i-am dat dispoziția ca toate rapoartele cu privire la desfășurarea luptelor pe care le va trimite Diviziei 54, să mi le trimită și mie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Între timp, artileria rusă, care era ajutată exemplar de trădători din Galiția, a pregătit terenul de luptă din zona podului peste Ceremuş, iar acum înainta o puzderie de infanterie. Micile formațiuni ale lui Zurkowski încă mai reuşeau să rămână pe poziție. Oare când se va face simțită acțiunea trupelor de întărire trimise din vest?

În sfârşit, în după amiaza zilei de 25 noiembrie, Divizia 54, comandată de Schulheisz, a intervenit pe flancul meu vestic cu un batalion şi jumătate, condus de colonelul Suchomel. Această formațiune, care ne-a venit în sprijin, şi-a pierdut mitralierele imediat după începerea luptei şi, după trei ore de luptă, în care a suferit pierderi grele, a trebuit să se retragă din fața forțelor ruseşti. Prin urmare, operațiunea de sprijin a flancului meu drept, executată de Divizia 54, a eşuat.

Acum, pentru a sprijini grupul Zurkowski, am trimis, după posibilități, întăriri din efectivele care ocupau poziții în zona Cernăuți. Dar aceste întăriri erau doar „picături de apă căzute pe o piatră încinsă". Până la urmă, maiorul Zurkowski a trebuit să se retragă. Cu toate că a luptat vitejeşte pe parcursul întregii zile, pe un frig de -18 grade, contra unor forțe de zece ori mai mari, nu a putut învinge. A suferit o lovitură puternică şi a trebuit să evacueze frontul de pe cursul inferior al Ceremuşului. Situația ar fi putut fi salvată doar dacă Divizia 54 Infanterie ar fi pornit un nou atac.

În 26 noiembrie, la unsprezece dimineața, i-am atras atenția şefului de Stat Major al Diviziei 54 Infanterie asupra pericolului care amenința grupul meu combatant. Dacă ruşii ar fi ocupat Jadova şi ar fi pornit un atac în direcția Storojineț, trupele mele ar fi rămas izolate sau forțate să se retragă spre România.

Dar Divizia 54 avea ea însăşi probleme, fiind obligată să se retragă, pas cu pas, spre sud-vestul Bucovinei. Puterea rusească avea inițiativa şi dicta legile acțiunilor operative.

Retragerea forțată, în spațiul Vijnița–Berehomet, a Diviziei 54 Infanterie, din ziua de 26 noiembrie, a lăsat complet descoperit flancul stâng al grupului comandat de maiorul Zurkowski, care acum ocupa sectorul Horodoc [sic!] – Stăneştii de Jos – Bobeşti – Broscăuți.

Forțele ruseşti aveau cale liberă spre nord-vestul Bucovinei. În al doisprezecelea ceas, am trimis ultimele companii de rezervă să ocupe poziții defensive în zona nord-vestică. Întrucât, însă, nu mă puteam baza pe faptul că greu-încercatul grup al maiorului Zurkowski va mai putea rezista mult timp, m-am decis, în data de 26, la ora opt, să transmit Comandamentului grupului combatant din zona Cernăuți ordinul de retragere.

Dacă ruşii ar fi atacat din vest, chiar şi cu forțe reduse, doar o minune ar mai fi putut salva de la încercuire grupul căpitanului Jaskiewicz, amplasat de o parte şi alta a Cernăuțiului.

I-am comunicat telefonic acest potențial pericol lui Jaskiewicz şi i-am ordonat să se retragă din sectorul Cernăuți.

Jaskiewicz s-a retras, în deplină ordine şi fără a pierde nici măcar un om, în poziția indicată de mine, la douăzeci de kilometri sud de Cernăuți. El şi comisarul dr. Norst au fost ultimii care au părăsit Cernăuțiul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La doisprezece noaptea, am fost informat telefonic de către Comandamentul Diviziei 54 că grupul lui Zurkowski trece din nou sub comanda mea. Atunci i-am ordonat maiorului Zurkowski să se retragă şi să ocupe poziţii pe o linie de nivel, în nord-vestul şi nordul oraşului Storojineţ. Linia de legătură cu divizia şi cu baricadele din munţi era apărată, cu spirit de sacrificiu, de bravii huţuli, sub comanda jandarmilor mei. Formaţiunile mele, care au avut mult de suferit în luptele zilnice, purtate la temperaturi mai mici de -15 grade, aveau nevoie de ajutor. În niciuna dintre zile nu au căpătat o mâncare caldă, căci nu aveam la dispoziţie bucătării de campanie. Nu dispuneam nici măcar de echipament de iarnă.

Aşa că, la sfârşitul lui noiembrie, m-am hotărât să mă „desprind" de inamic. Tangenţa cu inamicul a fost redusă la activităţile desfăşurate de patrule şi de agenţii de recunoaştere.

Comandamentul grupelor de armate mi-a comunicat că urmează să sosească întăriri şi, în data de 30 noiembrie, a dispus înaintarea întregii Divizii 54 Infanterie şi a trupelor mele.

După o scurtă înaintare, în timpul căreia au avut loc confruntări crâncene, ofensiva a fost blocată deja în prima săptămână din decembrie, din cauza intervenţiei masive a trupelor de rezervă ale inamicului.

În 5 decembrie, la miezul nopţii, a sosit ordinul de luptă pentru zilele următoare, dat de Comandamentul lui Pflanzer-Baltin. În ordin se specifica: „Din cauza faptului că forţe inamice puternice au înaintat spre sud din spaţiul Vijniţa – Berehomet, a devenit necesară retragerea spre trecătorile din Carpaţi (...). Locotenent-feldmareşalul Schultheisz, sub a cărui comandă trece de acum şi grupul colonelului Fischer, va încerca să ocupe Coama Măgura, la nord de Seletin (...). Dacă inamicul va încerca o încercuire prin est, este recomandată o reacţie ofensivă la vest de localitatea Straja (de pe râul Suceava), executată cu forţele puse la dispoziţie de colonelul Fischer".

Ordinul de retragere a flancului meu stâng pe râul Suceava a pus capăt atât luptelor pentru posesia spaţiului dintre Prut şi Ceremuş, cât şi celor pentru posesia Văii Siretului. Prin lupte grele, purtate cu uriaşele trupe ale inamicului – care erau echipate corespunzător pentru o campanie de iarnă, înfruntând gerul năprasnic şi troienele de zăpadă –, batalioanele mele, care acum se retrăgeau pas cu pas, au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru oprirea inamicului. După eşecul atacului executat de Divizia 54, a trebuit să fie abandonat frontul de pe linia Prut – Ceremuş, care, exceptând dispozitivul din Pasul Mestecăniş, era cel mai puternic sector de front din Bucovina. Apoi, după ce s-a cedat în faţa presiunii exercitate de inamic pe Valea Ceremuşului şi pe Valea Siretului, a trebuit evacuat şi sectorul de pe Siret.

Comandamentul forţelor ruse întărise masiv flancul stâng şi era evident faptul că se intenţiona cucerirea trecătorilor din Carpaţi şi pătrunderea în Ungaria. Noi trebuia să luăm în calcul o retragere până la linia de separaţie dintre principalele bazine hidrografice din Carpaţi. Era sigur că va urma ocuparea întregii Bucovine. Sectoarele de pe râurile Suceava şi Moldova nu erau adecvate pentru crearea de linii de apărare cu efective mici de luptători.

Grupul de luptă din Bucovina a avut pierderi mari în luptele din 24 noiembrie: 142 de morţi, 120 de luptători grav răniţi, 613 luptători dispăruţi sau luaţi prizonieri,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

361 de bolnavi internați în spital, 430 de luptători răniți ușor. Acestora li se adăugau: 3 ofițeri răniți și luați prizonieri și 5 ofițeri grav bolnavi. Trupa mea nu era echipată pentru o campanie de iarnă și suferea mult din cauza lipsei bucătăriilor de campanie. Au fost nevoiți să lupte zile în șir pe frig, fără a primi hrană caldă.

În ciuda tuturor eforturilor depuse și a vicisitudinilor îndurate, starea de spirit a rămas bună. Nimeni nu a dezertat, nimeni nu a plecat fără permisiune, toți s-au supus ordinelor primite. Acești oameni – rezerviști, jandarmi, vameși sau muncitori forestieri – înfruntau viitorul, mereu dispuși să urmeze cu încredere îndemnurile ofițerilor, să lupte și să moară în luptă pentru împărat, monarhie, patrie.

APĂRAREA SECTORULUI SUCEAVA, DIN 5–28 DECEMBRIE 1914

La începutul lui decembrie, rușii au ajuns până în apropierea coamei principale din Carpații Răsăriteni și atacau în forță înălțimile prin care treceau liniile de separație dintre bazinele hidrografice ale râurilor Ceremuș, Siret și Suceava. Divizia 54 Infanterie comandată de Schultheisz, împreună cu care luptau și formațiunile mele, reușea din ce în ce mai greu să apere această parte a zonei muntoase din Bucovina. Pericolul unei pătrunderi a flancului sudic al forțelor rusești în Ungaria devenea pe zi ce trece mai amenințător.

Situația Diviziei 54, care era în extremitatea flancului drept al grupului de armate comandat de Pflanzer-Baltin, era disperată. Brigada comandată de generalul-maior Schuler, din care făcea parte și această divizie, se retrăsese către vest. Inamicul înainta în amonte pe valea Ceremușului. În est, brigada comandată de colonelul Suchomel a reușit cu greu să ocupe Pasul Shurda, prin care trecea drumul care unea Valea Siretului cu zona superioară a Văii Sucevei. Pe partea dreaptă, în zona inferioară a Văii Sucevei, erau detașamentele mele, care ocupau o poziție foarte fragilă; la un atac puternic, dispozitivul meu putea oricând să cedeze. Datorită retragerii brigăzii comandate de Schuler, devenise liber și drumul care ducea din Valea Ceremușului, prin Serghieni – Ploscа în zona superioară a Văii Sucevei. Acest drum era apărat doar de câteva dintre detașamentele mele de huțuli voluntari.

Am trimis colonelului Suchomel, pentru întărirea capacitații de luptă, batalionul lui Spreizenhoffer, care acum, din cauza îmbolnăvirii comandantului, era condus de locotenentul Malinowski. Scopul era prevenirea încercuirii flancului drept al brigăzii. În seara zilei de 5 decembrie, am primit de la Comandamentul Diviziei 54 ordinul de a trimite la Seletin, cu trenul, încă două batalioane pentru apărarea poziției Plosca. Pentru aceasta, a trebuit să retrag de pe front batalionul lui Preisser și Batalionul de Marș III/41.

Mi-au rămas doar patru batalioane și patru piese de artilerie cu care trebuia să acopăr spațiul Suceava, de la Straja, în est, până la granița cu România, pe un front cu lungimea de 65 de kilometri.

În prima jumătate a lunii decembrie, pe întreg frontul au avut loc doar mici confruntări locale. Numai Brigada Schuler s-a retras, prin Valea Ceremușului Alb,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mai aproape de creasta munților, fapt care înrăutățea situația generală. Întrucât se îndreptau spre noi forțe inamice foarte puternice, Comandamentul lui Pflanzer-Baltin a ordonat pregătirea pentru o eventuală continuare a retragerii.

Locotenentul major Preisser, care luptase în prima linie de la începutul războiului, s-a îmbolnăvit foarte grav în data de 13 decembrie. Batalionul său a fost preluat de locotenentul Kipper.

Pe frontul Diviziei 54 s-au purtat, în data de 15 decembrie, lupte foarte puternice în zona Gura Putilei, pe cursul mijlociu al Ceremușului. La aceste lupte au participat batalionul căpitanului Domiczek, două companii din batalioanele conduse de Malinowski și Kipper, detașamente de huțuli. Au fost folosite două piese de artilerie. Cele două mici tunuri de munte au deschis focul și au lovit cu precizie patru piese de artilerie rusești, amplasate lângă biserica din Putila. Artileria inamică nici nu apucase să intre în acțiune. Din păcate, un detașament rusesc numeros a reușit apoi să se strecoare și să captureze tunurile noastre. Atunci, căpitanul Domiczek a trimis detașamentul de două sute de oameni, comandat de sergentul de jandarmi Klapa, și compania comandată de sergentul Ukrainets, care a fost retrasă din aripa dreaptă a dispozitivului de luptă, la atac. După doar un sfert de oră, aceste formațiuni au reușit să recupereze tunurile.

Batalionul lui Domiczek a avut următoarele pierderi: 20 de morți, 28 de răniți și 37 de luptători dați dispăruți.

În amiaza zilei de 17 decembrie, a sosit la Vatra Dornei prințul moștenitor, arhiducele Karl Franz Joseph[144]. El a venit cu un automobil de la grupul de armate comandate de Pflanzer-Baltin. După ce a fost salutat de contele Meran, guvernatorul Bucovinei și de contele Ezdorf, șeful cancelariei, mi-a venit mie rândul să-l salut în calitate de comandant al grupului combatant. Cu o amabilitate care îi era specifică, arhiducele mi-a spus că Maiestatea Sa a transmis salutul său imperial mie și grupului comandat de mine. Apoi, prințul moștenitor a plecat să vadă baricada din Pasul Mestecăniș și toate celelalte dispozitive de apărare. La sediul Diviziei 54 a fost salutat, la lumina făcliilor, de către reprezentanții celor patru batalioane, aflate sub comanda mea, care erau repartizate pe segmentul de front din acea zonă.

Trei zile m-am deplasat cu automobilul, împreună cu prințul moștenitor. Au fost înălțătoare și emoționante clipele când arhiducele s-a dus la avanposturi și a salutat formațiunile mele, care stăteau în spatele fortificațiilor, gata de luptă. Temerarii rezerviști au aflat cine este înaltul oaspete abia când prințul moștenitor a ajuns la ei. Toți au rămas încremeniți de uimire. Nu puteau concepe că prințul imperial a venit până în linia întâi, unde, în fiecare clipă, amenința moartea.

Paisprezece zile după vizita înaltului oaspete, aceste avanposturi au apărat până la ultimul om, în timpul unui atac executat de Divizia de Rezervă 71 Infanterie. Niciunul dintre ei nu a rămas în viață.

---

[144] Francisc Carol I al Austriei sau Carol al IV-lea al Ungariei, născut Karl Franz Joseph Ludwig Hubert Georg Maria (1887–1922) – ultimul împărat al Imperiului Austro-Ungar și ultimul monarh din Casa de Habsburg-Lorraine. A domnit din 1916 (după moartea împăratului Franz Joseph I al Austriei) până la 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La Rădăuți, prințul moștenitor s-a suit în trenul care i-a fost pus la dispoziție. Rădăuțeni de toate etniile l-au aclamat și au cântat imnul imperial. Arhiducele a luat cina la Câmpulung, în sala de mese a Statului meu Major. Pe soția mea, care activa în cadrul serviciului sanitar îngrijind bolnavi și răniți, a onorat-o cu o vizită. Apoi a plecat, prin Vatra Dornei și Ungaria Superioară, înapoi la Viena.

Pe frontul bucovinean, pe timpul vizitei arhiducelui, au avut loc doar câteva confruntări fără prea mare importanță. Însă, în sectorul vestic al Diviziei 54 au fost lupte îndârjite. Batalioanele lui Domiczek și Malinowski s-au confruntat în 17 decembrie cu forțe inamice puternice, pe care le-au învins. Sergentul Kucurucz, împreună cu compania sa, a capturat 83 de prizonieri. Însă, în timpul unui atac al inamicului, prizonierii au reușit să-și recupereze armele. Companiei lui Kucurucz nu i-a rămas altă soluție decât să-i împuște. În 18 decembrie, forțe rusești puternice au obligat întregul grup comandat de colonelul Suchomel să se retragă în zona Serghieni.

În această luptă, batalioanele au avut pierderi mari. Numai din compania comandată de sergentul Kucurucz, care a fost și el grav rănit, au fost 43 de morți. Maiorul Zurkowski, care se îmbolnăvise în 19 decembrie și era în pericol de moarte, a trebuit să fie trimis în spatele frontului. Grupul său de luptă a fost preluat de căpitanul Lackinger, iar batalionul pe care îl comandase anterior Lackinger a fost încredințat locotenentului Zaregewicz.

După câteva zile relativ liniștite, au sosit rapoarte în care se spunea că forțele inamice sunt mutate de pe frontul meu, în direcția nord-vestică, așadar, către frontul ocupat de Divizia 54 Infanterie. Această manevră trebuia, în mod obligatoriu, evitată, având în vedere că divizia învecinată se afla deja într-o situație dificilă. Atunci m-am hotărât să execut o acțiune demonstrativă pe întreg frontul, pentru a determina mobilizarea forțelor inamice.

Grupurile de luptă ale căpitanilor Jaskiewicz și Lackinger au căpătat ordin să atace în adâncime cu patrule întărite, formate din câte 50 de oameni. În noaptea care a precedat ziua de 25 decembrie s-au purtat lupte la Hliboca, cu formațiuni de recunoaștere ale inamicului, mai numeroase decât ale noastre. Până la urmă, formațiunile inamicului au trebuit să se retragă, pentru că marea lor majoritate au fost luate prin surprindere.

Acțiunea a reușit. Dușmanul, care a devenit nesigur în urma atacului, a lăsat pe loc, în zona frontului meu, efective mai mari și, astfel, a scăzut parțial gravitatea pericolului de care era amenințată divizia lui Schultheisz.

Încă reușeam, cu cele patru batalioane slăbite, să fac față atacurilor aproape zilnice asupra zonei centrale a Bucovinei. Către sfârșitul anului, soseau din ce în ce mai multe știri despre o concentrare masivă de forțe rusești pe flancul stâng, în fața sectorului de front apărat de mine. Toate indiciile conduceau către concluzia că, în foarte scurt timp, vor începe lupte serioase și că se va exercita o presiune puternică asupra grupului meu, pentru a se forța retragerea acestuia, astfel încât să poată fi respinsă Divizia 54 Infanterie până la izvoarele Ceremușului.

Am dat batalioanelor mele indicația ca, în cazul în care vor fi obligate să se retragă, să facă tot posibilul pentru a se putea deplasa spre sud, până în Valea Moldovei. Numai în acest caz ar fi existat posibilitatea opunerii în continuare de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rezistență pe linia principală de apărare, din Pasul Mestecăniș, care bloca toate căile de acces spre Transilvania. Devenise clară intenția conducerii trupelor rusești de a forța înaintarea prin toate trecerile din Carpații Bucovineni.

Feldmareșalul Conrad scrie (în volumul patru al lucrării sale fundamentale, la pagina 961), sub titlul „Acțiunile armate din 31 decembrie", următoarele lucruri despre evoluția situației la sfârșitul anului 1914: „Grupul lui Schultheisz, din cauza amenințării de pe flancul stâng, a oprit atacul în direcția Putila și a ocupat poziții în zona Plosca.

Grupul lui Fischer – atacat cu cel puțin trei batalioane și două regimente de cazaci, doisprezece tunuri și șase mitraliere – a avut pierderi mari și s-a retras pe dealurile situate la zece kilometri sud de Rădăuți.

Numai silit de imensitatea forțelor inamice și de precaritatea situației generale, locotenent-colonelul Fischer a pus punct acțiunilor sale energice din anul care trecuse, în care obținuse atât de multe succese. Efectul acțiunilor sale asupra inamicului, dar și mijloacele josnice de care s-a folosit acesta, rezultă din următoarea proclamație a guvernatorului rus (este prezentat comunicatul lui Evreinov, pe care l-am amintit mai sus).

Deci nu se urmărea obținerea victoriei prin luptă dreaptă, ci prin asasinare mișelească!".

1 2 3 4

Stab der Gruppe Oberst Fischer in Jakobeny am 6. Jänner 1915
(1 Lt. Dr. Reiß, 2 Rittm. Lackinger, 3 Rittm. Ježek, 4 Rittm. Jaskiewicz)

Statul Major al grupului militar comandat de colonelul Fischer la Iacobeni, în data de 6 ianuarie 1915 (1. Lt. dr. Reiß, 2. Căpitanul Lackinger, 3. Căpitanul Ježek, 4. Căpitanul Jaskiewicz).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

DIN NOU LA COMANDA JANDARMERIEI, DE LA ÎNCEPUTUL LUI IANUARIE 1915 PÂNĂ LA MIJLOCUL LUI NOIEMBRIE 1918

ÎNTRE VIENA ŞI CERNĂUŢI

La cumpăna dintre anii 1914–1915, după mai mult de cinci luni de înfruntare a greutăţilor provocate de război, am cedat fizic. Sănătatea mea de fier nu a mai putut rezista eforturilor depuse în timpul luptelor continue, care nu-mi lăsaseră nici măcar o noapte de răgaz. M-am îmbolnăvit grav de angină pectorală. Am reuşit încă să exercit câteva zile atribuţiile de comandă. Apoi nu am mai putut nici măcar să mă ţin pe picioare. Medicii mi-au spus că este absolut necesar un tratament îndelungat, timp de mai multe luni. Trebuia să fiu transportat la Viena pentru a fi tratat de medici specialişti.

În a doua săptămână din concediul meu medical, am fost chemat de împăratul Franz Joseph, într-o audienţă specială. Cu toate că starea mea de sănătate era jalnică, m-am dus, în data de 17 ianuarie, la Schönbrunn.

După ce am fost anunţat, am intrat în camera de lucru a monarhului. Împăratul, care depăşise vârsta de 84 de ani, s-a ridicat în picioare, a venit spre mine, m-a luat de mână şi m-a condus la o măsuţă, spunându-mi să mă aşez.

S-a uitat cu fermitate în ochii mei şi mi-a spus: „Vă mulţumesc, dragă domnule colonel, pentru tot ce aţi făcut, pentru mine şi pentru stat, în aceste timpuri grele. Cum aţi reuşit să rezistaţi, cu atât de puţine forţe, un timp atât de îndelungat, în faţa unui aşa de puternic duşman?".

Am spus Comandantului Suprem că datorez acest lucru, în primul rând, eroismului manifestat de jandarmii mei şi, apoi, faptului că serviciul meu de informaţii, în care aveam încredere absolută, m-a ţinut mereu la curent în privinţa intenţiilor inamicului, dându-mi astfel posibilitatea să iau măsurile adecvate.

Bătrânul împărat, care mă ţinea în continuare de mână, a spus atunci: „Apărarea Bucovinei a contribuit mult la faptul că România nu a luat decizia de a ne ataca".

În ora care a urmat, a trebuit să-i relatez Comandantului Suprem toate detaliile despre luptele pe care le-am purtat. I-am spus chiar şi despre folosirea în scop strategic a mortierelor – care nu erau concepute pentru luptă, ci pentru divertisment – şi a huruitorilor care, după obicei, răsunau în Vinerea Mare, în locul clopotelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Împăratul a ascultat cu vie atenție tot ce i-am relatat și a rostit cuvinte calde despre vrednicii luptători din popor. Aceste cuvinte m-au impresionat atât de profund, încât am simțit nevoia să mă aplec către mâna bătrânului monarh.

Apoi, împăratul s-a ridicat, mi-a pus mâna pe umăr și mi-a spus: „Apărarea Bucovinei va fi unul dintre cele mai interesante capitole din istoria războiului. Când voi convoca comisia de acordare a Ordinului Militar «Maria-Theresia», veți fi printre primii propuși pentru decorarea cu acest ordin”.

După ce m-am îmbolnăvit, comanda asupra forțelor combatante organizate de mine în Bucovina a fost preluată de către șeful de Stat Major al Diviziei 54 Infanterie, maiorul Daniel Papp[145], despre care am mai vorbit. Întrucât era genist, a reușit, în decursul războiului, să facă lucruri extraordinare pentru amenajarea fortificațiilor și întărirea liniilor de apărare.

Cu toate că medicii considerau că pentru vindecarea mea sunt obligatoriu necesare cel puțin trei luni, nu am putut suporta starea de inactivitate și, după șase săptămâni, m-am întors în Bucovina.

Când m-am prezentat la serviciu, ministrul Apărării, generalul v[on] Georgi, mi-a spus: „Acum, sunt suficiente formațiuni de luptă ale armatei comandate de Pflanzer-Baltin angajate în acțiunea de recucerire a Bucovinei. Tu nu vei mai prelua, în cadrul acestui corp de armată, activitatea de comandă, pe care, până acum, ai executat-o în mod voluntar și pe cont propriu”.

Drept urmare, după întoarcerea mea în Bucovina, am trecut din nou la conducerea Comandamentului Jandarmeriei*. Nu am mai avut misiuni de natură pur tactică, precum acelea pe care a trebuit să le îndeplinesc în 1914, de la începutul lui august până la sfârșitul lui decembrie, în paralel cu munca uriașă pe care o impunea exercitarea celorlalte atribuții pe care le aveam. Dar în țara care se transformase, aproape în întregime, într-un teatru de operații militare, mai existau destule probleme dificile de rezolvat. Activitățile mele de serviciu, desfășurate din primăvara anului 1918 până la înfrângerea din noiembrie 1918, nu fac obiectul acestei cărți. Totuși doresc, în cele ce urmează, ca din preaplinul amintirilor mele, să amintesc pe scurt o întâmplare care m-a marcat într-o mai mare măsură decât altele.

---

[145] Dănilă Papp (1868–1950) – general român, șef al Statului Major General al Diviziei de Trupe Infanterie Honved nr. 54 în cadrul Armatei a VII-a austro-ungare; de la 1 ianuarie 1915 a fost numit șef al forțelor armate din Bucovina; din 1919 a fost primit în armata română, participând la campania antibolșevică din Ungaria; a fost guvernator al Ținutului Mureș (1938) și ministru plenipotențiar la Sfântul Scaun (1941–1944).

* Din cauza ofensivei începute în 31 ianuarie 1915 de grupul de armate comandat de generalul de cavalerie Pflanzer-Baltin, rușii au părăsit, în data de 6 februarie, partea superioară a Văii Moldovei și Câmpulungul. Formațiunea militară din acea zonă (compusă din 2 batalioane de armată, 6 batalioane de jandarmi, 3 batalioane de rezerviști, 2 batalioane de voluntari, 3¼ escadroane și 1½ baterii), comandată de generalul maior Lilienhof, a primit ordin de la generalul de cavalerie Pflanzer-Baltin să ocupe capitala Bucovinei, fapt care s-a întâmplat în 17 februarie. Apărarea orașului și a nord-estului Bucovinei a fost încredințată apoi locotenent-colonelului genist Daniel Papp, care i-a succedat colonelului Fischer. Editorul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SERVICIU DE INTENDENȚĂ PENTRU ARMATA PFLANZER-BALTIN (MAI 1915 – AUGUST 1916)

Războiul în care erau implicate armate cu milioane de combatanți și blocada impusă Puterilor Centrale au dus, după aproape un an, la epuizarea rezervelor proprii, în special în partea austriacă a monarhiei. Din acest motiv, în primăvara anului 1915, Ministerul cezaro-crăiesc de Interne a mandatat două firme mari din Cernăuți să livreze cantități cât mai mari de alimente. Se intenționa ca aprovizionarea să se facă din România care, pe atunci, era încă neutră și poseda cirezi imense de vite și hambare uriașe cu cereale. Dar pentru că exportul era interzis, existau probleme deosebit de greu de rezolvat. Din acest motiv, ministerul le-a sugerat celor două firme să ia legătura cu mine, pentru că eu eram „acela care cunoștea cel mai bine teritoriul din zona frontierei și tot ce se întâmplă acolo".

Din ordinul ferm al ministrului de Război, Krobatin[146], mi-a scris inspectorul de jandarmerie, baron Tišljar, să sprijin această acțiune, cu toate că nu făcea parte din atribuțiile mele. Mi-am dat seama că rezolvarea acestei probleme pe timp de război, aproape de „Poarta Orientului", era o chestiune deosebit de delicată. Dar la fel de bine cum știam să dau ordine, știam și cum trebuie să execut ordinele primite. Am acceptat această însărcinare, cu condiția ca să mi se pună la dispoziție un referent de specialitate, care să rezolve toate treburile administrative.

Mi-a fost repartizat subintendentul cezaro-crăiesc Skutta. Acest funcționar de ispravă de la Serviciul Economic Superior al armatei, în care puteam avea deplină încredere, mi-a fost un sprijin prețios. La fel de încredere a fost și colegul acestuia, locotenentul major Lenobel.

Și, într-adevăr, am reușit, în decurs de aproape un an – cu sprijinul organelor noastre și, mai ales, a dragului meu camarad, consilierul economic de război Berthold Storfer – să aduc în Bucovina un imens număr de vite: am trecut 68 835 de capete de vită peste frontiera prin care traficul de marfă era interzis.

Trei sferturi din efectivele de animale le-am predat amintitelor firme din Cernăuți și sfertul rămas, unei societăți maghiare. Aproape întregul Cernăuți s-a transformat, datorită acestei nemaiîntâlnite aprovizionări, într-un imens depozit. Printre altele, am reușit să aprovizionez cu carne și întreaga armată comandată de Pflanzer-Baltin, timp de mai bine de un an de zile.

La început, prețul unui kilogram în viu era de o coroană, apoi de o coroană și jumătate, două coroane, două coroane și jumătate, ajungând în final la trei coroane. Era un preț de trei – patru ori mai mic decât cel de pe teritoriul monarhiei, inclusiv al Ungariei. Am stabilit printr-un contract scris că nu putea fi depășit comisionul de o zecime de coroană (adică de zece „helleri") pentru un kilogram în viu. Toate celelalte cheltuieli, riscurile posibile și garantarea greutății reale cădeau în sarcina furnizorilor.

---

[146] Alexander von Krobatin (1849–1933) – mareșal austriac, ministrul de Război al Austro-Ungariei în perioada 12 decembrie 1912 – 12 aprilie 1917.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Am aplicat măsurile sanitar-veterinare corespunzătoare astfel încât, pe timpul achiziției uriașelor efective de vite, nu a pierit nici măcar un singur animal, cu toate că, chiar în aceeași perioadă, în alte zone ale Bucovinei, piereau sute de vite din cauza diverselor molime. Acest fapt poate fi dovedit cu acte, deoarece a fost constatat de colonelul comandant de brigadă Suchomel, care a fost trimis de Comandamentul armatelor lui Pflanzer-Baltin în inspecție, la Vatra Dornei.

EVACUAREA VITELOR DIN BUCOVINA [iunie 1916]

În 1916, la începutul verii, devenea din ce în ce mai evident că în scurt timp va urma o nouă ofensivă, care va fi executată cu formațiuni imense ale forțelor rusești. Pentru a salva, în ceasul al doisprezecelea, cât mai mult din bunurile locuitorilor Bucovinei, dintre care majoritatea erau agricultori, Comandamentul Armatei a 7-a, condus de Pflanzer-Baltin, a transmis telegrafic următorul ordin:

„Telegramă 5051. Foarte urgent!

Către Comandamentul Jandarmeriei din Cernăuți, 10 iunie 1916.

Toți caii, toate vitele, oile, porcii și păsările vor fi mutate de urgență în sudul Bucovinei. Vitele vor fi mutate preponderent în zonele Vatra Dornei, Cârlibaba, Izvoarele. Pentru mânarea animalelor se va folosi personal civil. Organele de control ale Jandarmeriei și patrulele din trupele de sprijin logistic vor raporta zilnic pozițiile în care s-a ajuns cu efectivele de animale. Comandamentul armatei”.

Acest ordin poate părea, la prima vedere, ușor de executat. Însă a necesitat un volum imens de muncă, fiindcă acțiunea se desfășura în proximitatea inamicului. Paralel trebuia să îndeplinim, zi și noapte, și alte sarcini de serviciu deosebit de dificile.

Jandarmii au executat cu deosebită conștiinciozitate această misiune. Vitele din fiecare comună au fost adunate în cirezi, mânate până în vecinătatea graniței cu Ungaria și adunate în padocuri.

Acolo așteptau comisii militare de achiziții din cadrul Armatei a 7-a, care, pe măsura sosirii, examinau starea și calitatea animalelor. Fiecare proprietar primea bonuri valorice pentru animalele pe care le livra.

Această misiune primită de la Comandamentul armatei era aproape imposibil de executat cu forțe omenești. Erau caravane întregi, formate din zeci de mii de fel de fel de animale speriate, care, fără nicio pregătire prealabilă, erau mânate zile în șir, prin ținuturi amenințate de inamic. Trebuiau păzite pentru ca să nu se rănească, să nu moară, să nu se rătăcească sau să nu fie furate.

Din cauza înaintării neîntrerupte a forțelor lui Brusilov, deja în 20 iunie 1916, Comandamentul armatei mi-a ordonat să rechiziționez pentru armată animalele adunate și să le mut încă și mai spre sud.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cadrul cărții nu-mi permite să relatez în continuare soarta acestor animale de rasă din greu încercata Bucovină. Vreau doar să specific că, atunci când s-a prăbuşit monarhia, în noiembrie 1918, efectivul de vite rămas se afla într-un padoc de lângă Gmünd, în Austria Inferioară. Prin urmare, nu a mai putut fi trimis înapoi în Bucovina, care acum nu mai era a noastră.

CERNĂUȚIUL ESTE PIERDUT DIN NOU
[18 iunie 1916]

Ofensiva lui Brusilov a avut efecte catastrofale asupra frontului cezaro-crăiesc, fiind afectată şi Bucovina. De la mijlocul lunii iunie 1916, Cernăuțiul era înspăimântat de apropierea duşmanului. Capul de pod şi oraşul Cernăuți era apărat de brigada comandată de generalul-maior von Kaltenborn[147]. Linia pe Prut, până la granița cu România, era apărată de fostul meu grup combatant, sub comanda locotenent-colonelului Papp. În 17 iunie, spaima locuitorilor capitalei a ajuns la paroxism. Soldați rătăciți sau răniți alergau pe stradă, bubuitul tunurilor şi larma luptelor se auzeau din ce în ce mai aproape. Toate autoritățile civile şi militare părăsiseră deja oraşul în urmă cu trei zile. Jandarmii mei neobosiți executau continuu activități deosebit de dificile pentru păstrarea ordinii în Cernăuți şi în împrejurimi.

La ora patru după amiază, ruşii au cucerit capul de pod din nordul Prutului. Forțele noastre de apărare care au supraviețuit, ofițeri şi formațiuni din Regimentul 13 Infanterie, au fugit la Cernăuți şi s-au adunat în cazarma infanteriştilor. Trei sute de tunuri ruseşti trăgeau asupra fortificațiilor din fața capului de pod, mii de proiectile explodau în oraş, distrugând ziduri şi acoperişuri.

O ştire care sosea o contrazicea pe cea care sosise înainte. Împreună cu adjutantul meu, dr. Norst, încorporat căpitan al forțelor de apărare cezaro-crăieşti, am mers pe străzi şi prin suburbii, am trecut pe la capul de pod şi pe la posturile de jandarmi care încă mai rezistau. Lângă noi cădeau proiectile, dar continuam să-i dinamizez pe luptători şi să-i încurajez pe acei care începeau să se panicheze. Făceam toate acestea cu toate că eu, în calitate de comandant al Jjndarmeriei, nu eram autorizat să intervin în acțiunile tactice atât timp cât erau prezenți comandanții trupelor. La ora 10 seara, ofițerii de jandarmerie aflați în subordinea mea au venit morți de oboseală la sediul adjutantului Comandamentului. Eu dădeam încontinuu ordine prin telefon posturilor de jandarmi. Aceste posturi se încăpățânau să reziste asemenea unor recife într-un ocean agitat. Le-am spus ofițerilor mei să mai rămână, pentru că mai aşteptam nişte rapoarte de pe front şi voiam să stabilesc planul de acțiune.

[147] Generalul-maior Adalbert von Kaltenborn (1860–?), comandantul Diviziei de Infanterie nr. 16 (decembrie 1916 – mai 1918); în mai 1918 a primit gradul de locotenent-feldmareşal. În anii 1912–1914, colonelul Adalbert von Kaltenborn a fost comandantul Regimentului Silezian de Infanterie „Împăratul" nr. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La miezul nopții, mi s-a comunicat că grupul condus de locotenent-colonelul Papp încă rezistă. Atunci i-am trimis pe ofițerii mei să se odihnească. Dar, după scurt timp, a început un atac al rușilor asupra părții de mijloc a dispozitivului lui Papp. Puținii luptători din această parte a dispozitivului au fost luați prizonieri. O jumătate de batalion din grupul lui Papp a pornit un contraatac. Generalul-maior von Kaltenborn, fără a aștepta rezultatul contraatacului, a dat ordin de retragere. M-a înștiințat și pe mine de ordinul pe care l-a dat. Acum, a trebuit să se retragă și grupul locotenent-colonelului Papp, pentru că era descoperit pe flancul vestic*.

Îndată ce s-a aflat de această retragere neașteptată, s-a produs un haos de nedescris. M-am străduit să rămân calm. În urma ordinului dat de Kaltenborn, ne puteam aștepta ca trupele avansate ale inamicului să ocupe restul frontului și chiar să invadeze orașul Cernăuți. Am ordonat retragerea și am urmărit, în detaliu, executarea operațiunii. La ora 3 și jumătate dimineața, ochii mei iscoditori au observat că nu toți ofițerii, după care au fost trimise ordonanțele să-i caute, erau adunați. Atunci nu m-am putut opri să pornesc cu automobilul în căutarea lor, deși toți mă avertizau asupra pericolelor cărora mă expuneam. În ultima clipă, am reușit să-i salvez de la moarte sau cel puțin de la prizonierat pe cei care, fiind morți de oboseală, nu s-au sculat la timp. Ultimul l-am salvat pe credinciosul meu adjutant, căpitanul dr. Norst. Acesta, pentru că i-au lipsit cele câteva secunde pentru a se putea încălța, a sărit în mașină doar în ciorapi.

Când se crăpa de ziuă și mașina mea încă gonea pe străzi, au răsărit din toate direcțiile coloane pământii pe străzile orașului. Deasupra capetelor noastre zburau proiectile rusești. Când treceam în viteză prin fața spitalului am văzut, la o distanță de șaizeci de pași, un escadron inamic care se apropia în galop. Mașina mea a trecut în viteză maximă pe lângă acesta. Gloanțe trase din carabine au lovit zidurile din apropierea noastră, dar ajunsesem deja până la vamă. Acolo, două baterii austriece, care nu-și cunoșteau situația, se îndreptau către Cernăuți. Am încetinit și am strigat către artileriști:

- Încotro?
- Către oraș! a fost răspunsul. Ni s-a ordonat să intrăm în oraș.
- În oraș au intrat deja rușii.
- Ei, da - a spus comandantul bateriei râzând.
- Malul drept al Prutului este în mâinile noastre!

A trebuit să depun nu puține eforturi pentru ca să-i opresc pe acești neștiutori ca să nu pice pe mâna dușmanului.

---

* Conform opusului apărut sub egida Arhivelor Statului (vol. IV, paginile 506–508), sunt consemnate următoarele aspecte cu privire la evacuarea Cernăuțiului: „În noaptea de 17 spre 18 iunie (...) a fost străpunsă brigada Papp, care s-a retras. Trupele de rezervă (părți ale Diviziei 40 Honved și ale Brigăzii Papp) au fost grupate la sud de Dubăuți, la o distanță de 15 km de Cernăuți. Nu s-a făcut nicio încercare de echilibrare a situației, deoarece generalul de cavalerie Korda credea că nu are dreptul de a dispune de aceste trupe de rezervă. (...) Este posibil și ca, sub presiunea evenimentelor care se precipitau, conducerea să-și fi pierdut pentru o clipă cumpătul (...)".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La fel ca la Lutsk, în Galiția, venise și în Bucovina, asupra Armatei a 7-a comandată de Pflanzer-Baltin, o nenorocire care nu mai putea fi evitată. Șaptezeci la sută din trupe, coloanele și proviziile armatei au fost pierdute.

Din nou capitala va fi ocupată de dușman și va rămâne ocupată aproape timp de un an. Abia în 1917, când sfârșitul țarismului a slăbit frontul rusesc, grupul de armate cezaro-crăiești, comandate de arhiducele Josef, a reușit să recucerească Cernăuțiul și cea mai mare parte a teritoriului Bucovinei.

Atunci, împreună cu trupele, s-a reîntors în capitală și Comandamentul de Jandarmerie nr. 13.

ÎN PATRIE DOMNEȘTE FOAMEA
[martie – octombrie 1918]

La începutul anului 1918, blocada, instituită cu trei ani și jumătate în urmă, a făcut ca mizeria în care trăiau locuitorii Austriei să devină de nesuportat. Cel mai mult sufereau din cauza lipsei de alimente cei două milioane de locuitori ai Vienei. În fiecare zi se vedeau cozi lungi de făpturi subnutrite, cu priviri goale. Femei, bătrâni, care, de cu seară, se adunau în fața punctelor de aprovizionare și stăteau toată noaptea în ger pentru ca dimineața să primească câteva zeci de grame de untură și un sfert de pâine, care abia se putea mânca, drept hrană pentru întreaga familie. Disperatele încercări ale guvernului de a alina suferințele poporului nu aveau niciun efect, atâta vreme cât nu existau alimente. Ar fi fost un fel de politică a struțului, dacă organele de decizie nu ar fi vrut să conștientizeze și să accepte brutala situație care exista: falimentul ținutului din spatele frontului și paralizarea organizațiilor din cauza lipsei de alimente și de materiale vor avea cât de curând efecte importante asupra frontului.

Unde putea fi găsită o portiță de scăpare? În ministere și în instituțiile centrale, unde au avut loc consfătuiri nesfârșite, nu au mai rămas decât niște „excelențe" descumpănite. Ministrul Alimentației se întreba disperat cine oare ar putea aduce salvarea din haosul și nesfârșitele chinuri care domneau?

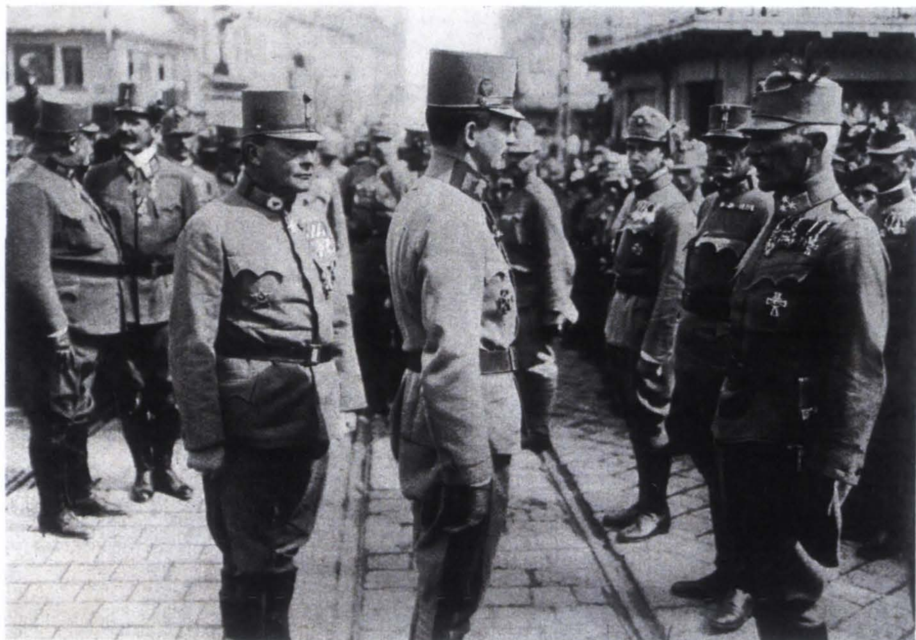
Atunci, în martie 1918, am primit un înscris de la Ministerul Apărării Teritoriului: „Ești avut în vedere pentru o misiune specială. La ultimul Consiliu ministerial, care a fost prezidat de împărat, toți au spus: «Dacă cineva poate să ne ajute, acela este bucovineanul Fischer»".

În 1 martie 1918, am fost avansat la gradul de general-maior. După numai două săptămâni, mi s-a lărgit aria de competență. Împăratul m-a numit comandant al Galiției și Bucovinei. Ordinul de numire oficial suna cam așa: „Comandantul deține conducerea militară asupra Comandamentelor Jandarmeriei Țării nr. 5 din Lemberg și nr. 13 din Cernăuți și este în competența Domniei Voastre comanda asupra Serviciului Public de Siguranță, organizat conform prevederilor Legii Jandarmeriei, pe care o veți exercita având în vedere, în mod deosebit, interesele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

militare și situația de la frontieră. Localitatea stabilită ca reședință pentru Domnia Voastră este Lemberg".

Din motive întemeiate, am insistat ca reședința mea să rămână la Cernăuți. Împăratul a aprobat imediat această solicitare.

Kaiser Karl im Gespräch mit Oberst Fischer
(Hinter dem Kaiser Armeekommandant Generaloberst Frh. v. Kövess)

Împăratul Carol discutând cu colonelul Fischer (în spatele împăratului: comandantul armatei, general-colonel baron de Kövess).

Din ordinul împăratului, șeful Cancelariei Militare, generalul de infanterie von Marterer mi-a trimis, din patria lovită de nenorocire, trei depeșe, una după alta. Acestea sunau în modul următor: „Generalul Fischer trebuie să ajute. El va organiza, împreună cu Oficiul Cezaro-Crăiesc pentru Alimentația Poporului, circulația la frontiera Bucovinei. El va fi sprijinit în toate privințele, în special i se vor pune la dispoziție, după posibilități, toate mijloacele de transport necesare, precum și echipele de însoțire".

Așa suna ordinul oficial, care, însă, în realitate, nu avea niciun fel de suport care să ajute la procurarea măcar a câtorva grame de carne sau boabe de grâu.

Dar, în inima mea, vibra o milă puternică pentru milioanele de compatrioți, care nu erau responsabili pentru că războiul degenerase într-un război al foamei. Și atunci, mi-am jurat: voi ajuta poporul nostru chinuit!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Primul gând al meu a fost acela că acțiunile de ajutorare trebuie să fie desfășurate fără intervenția oricărui aparat birocratic. Pentru atingerea scopului nu erau necesare birouri și concepte, nici acte sau ordonanțe. Trebuia parcursă o cale pragmatică, împreună cu oameni potriviți la locul potrivit.

Știam dinainte că, în ciuda tuturor greutăților, această misiune, practic lipsită de sorți de izbândă, va reuși, căci știam ce pot credincioșii jandarmi din jurul meu, acești oameni de oțel care singuri au oprit, în urmă cu trei ani, prăpădul rusesc. Aceștia au reușit să scutească de lipsuri, vreme de un an întreg, întreaga armată a lui Pflanzer-Baltin. Și de această dată, această mică ceată va înfăptui un act măreț de iubire față de aproapele.

Materializarea planului meu necesita, mai întâi, o cugetare atentă, și apoi, o îndrăzneală perseverentă.

Pentru început, am organizat în Galiția și în Bucovina, 5 comisii, formate din câte 30 de ofițeri, pentru procurarea de cai. Am ordonat ca, din Ucraina și din părțile ocupate ale României, să se cumpere toate vitele și toate alimentele care vor fi găsite.

Cine nu a făcut așa ceva, nu poate să-și dea seama ce muncă presupune o asemenea acțiune. Aveam o echipă foarte mică de ajutoare, având în vedere aria geografică pe care aceștia trebuiau să o acopere. Populația străină, care ea însăși suferise greu din cauza războiului și din cauza revoluției, în mod firesc, nu era deloc entuziasmată de intențiile noastre. Trebuiau parcurse distanțe uriașe pe drumuri primitive. Și, în aceleași terenuri, căutau și aliații noștri germani, mult mai mulți decât noi, hrană pentru nu mai puțin înfometata populație din țara lor. Și cu toate acestea, încă și astăzi simt o satisfacție, pentru că rezultatul acțiunii noastre a fost unul exemplar.

De la mijlocul lui martie, până la mijlocul lui noiembrie 1918, deci pe parcursul a opt luni pline de vicisitudini, am trimis – sprijinit fiind și de această dată de vrednicul consilier economic de război, Storfer, care lucra zi și noapte pentru alinarea suferințelor populației din spatele frontului și, în special, a celei din capitala imperiului – 125 000 de boi pentru sacrificare, 75 000 de cai pentru sacrificare și 4 200 de vagoane cu alimente.

Și astăzi păstrez, în masivul teanc cu acte și amintiri din acele vremuri grele, scrisoarea unui invalid din Viena în care scrie: „De câte ori, oare, în magazinele noastre nu se mai găsea nici măcar o bucățică de pâine? De câte ori, oare, a bătut la ușile și la ferestrele locuințelor întunecate moartea prin inaniție? Și, de câte ori, oare, nu au fost readuși la viață sute de mii de oameni – care stăteau în încăperi friguroase, în pivnițe sau în spitale –, atunci când soseau la Viena trenurile de marfă, însoțite de jandarmii generalului Fischer? (...)".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SFÂRȘITUL

SOARTA MEA
[DOI ANI DE DETENȚIE LA IAȘI]

La începutul lui noiembrie 1918, când monarhia s-a prăbușit după un război care a durat 52 de luni, am rămas în Cernăuți și am coordonat, până în ultima ora de viață a imperiului, acțiunea de aprovizionare a populației din spatele frontului, care era disperată din cauza foametei. Așteptam armata română liniștit și cu conștiința împăcată: niciodată nu făcusem altceva decât să-mi îndeplinesc datoria de soldat, de patriot, de comandant, fără a mă abate în niciun fel de la calea statuată de lege. Aveam în vedere și faptul că, din luna mai a acelui an, după semnarea Tratatului de Pace, Regatul României nu mai avea statut de inamic al Puterilor Centrale.

Pe la mijlocul lui noiembrie 1918, trupele românești au intrat în Bucovina, pentru a lua țara în posesie. Dr. Iancu de Flondor, fost deputat în Dieta austriacă a țării, a fost numit ministru român pentru Bucovina. Imediat după ce a fost numit în funcție, acesta mi-a transmis solicitarea fermă de a rămâne la Cernăuți, motivând că, din cauza confuziei generale determinate de noua situație, este chiar imperios necesar ca „o personalitate cu multa autoritate și notorietate să se pună în slujba binelui public, chiar dacă numai în calitate de persoană privată".

În data de 15 noiembrie, când primele trupe românești au intrat în Cernăuți[148], mă aflam în locuința mea. Era o locuință cu trei camere, situată în clădirea baronului Stirdza[149] [sic!], fostul emisar austro-ungar la București [sic!].

Deja în după amiaza acelei zile a venit la mine baronul Stirdza. Era foarte agitat și mi-a spus cu sinceră compasiune: „Domnule general, din păcate nu mai puteți să locuiți în imobilul meu, pentru că fratele ministrului Iancu de Flondor, politicianul Nicu de Flondor, și alți români cernăuțeni sunt dintr-odată contra dumneavoastră".

După scurt timp a venit un adjutant al generalului Zadik[150], comandantul forțelor românești, s-a prezentat și mi-a cerut, pe un ton foarte politicos, să-l urmez.

---

[148] Armata română a intrat în Cernăuți în ziua de 11 noiembrie 1918.

[149] Este vorba despre Johann Viktor Freiherr von Styrcea – contele Ioan Victor de Stârcea (1867–1944), trimis extraordinar al Austro-Ungariei în Chile, mare proprietar în comuna Valea Seacă (astăzi Valea Moldovei), membru al Consiliului Național Român din Bucovina (din 25 noiembrie 1918), ulterior ministru în trei guverne ale României, maestru de ceremonii al Casei Regale.

[150] Iacob Zadik (1867–1970) – general; în timpul Primului Război Mondial a fost șef de Stat Major al Corpurilor 3 și 4 Armată; comandantul Diviziei 8 Infanterie (1918–1919).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eu, îmbrăcat în uniforma de general austro-ungar, l-am urmat pe ofițerul român. Ne-am deplasat cu automobilul la reşedința generalului Zadik.

Acesta m-a primit cu cordialitate, dar mi-a spus imediat după ce ne-am salutat: „Domnule general, trebuie să vă aduc la cunoştința că sunteți în stare de arest".

M-am întors la locuința mea. În următoarele două zile nu s-a întâmplat nimic deosebit. Însă în 17 noiembrie[151] am fost ridicat de la locuință, împreună cu soția mea care, la fel ca în timpul războiului, hotărâse să rămână lângă mine. Am fost duşi cu automobilul la gară şi urcați într-un tren care urma să plece la Iaşi. Vagoanele erau pline cu soldați români. Nu am putut să-mi dau seama dacă misiunea acestor soldați era aceea de a mă escorta.

După zece ore am ajuns la Iaşi. Am fost condus la Hotelul „Continental", unde mi s-au repartizat două camere, la etajul doi. La poartă a fost postată o santinelă, cu baioneta montată la armă. Consemnul era ca acest post să fie ocupat zi şi noapte. Lângă uşa camerei mele şedea un agent de poliție, îmbrăcat în haine civile. Acesta avea misiunea de a supraveghea fiecare pas al meu. Am primit instrucțiunea fermă de a nu părăsi, sub niciun motiv, apartamentul care mi-a fost repartizat.

Astfel a început exilul meu chinuitor. Eram un adversar cinstit, căruia i se răpise libertatea fără niciun motiv legal. Trecea zi după zi, săptămână după săptămâna, lună după lună. Eram copleşit de o pustietate de nesuportat. A trecut un an, apoi au trecut doi.

Doar la Biblie aveam acces. În spiritul scrierilor biblice îmi găseam alinare şi imbold. Am fost cuprins şi de imboldul de a desena o hartă geografică a Țării Sfinte din vremurile biblice*. Pe parcursul mai multor luni m-am dedicat, cu multă dragoste, acestei activități.

Eram condamnat la inactivitate fizică şi spirituală, fapt care mi-a măcinat sănătatea, deoarece pe parcursul întregii mele vieți am fost mereu activ. În timpul acestui monoton prizonierat, scrisorile mi-au fost cenzurate şi doar trei oameni au reuşit să mă viziteze. Unul dintre aceştia a fost un cleric catolic, care a încercat, dintr-o autentică compasiune creştină, să aducă alinare soției mele, care se îmbolnăvise foarte grav. A doua persoană care m-a vizitat a fost un funcționar al ambasadei Elveției. Acesta a venit la mine de trei ori. Al treilea vizitator a fost Storfer, distinsul meu prieten de la Viena cu care colaborasem în trecut. Storfer, reuşind să învingă toate obstacolele, a putut ajunge la mine. Folosind diverse tertipuri, el ne-a sprijinit ocazional, pe căi ocolite, salvându-ne de la înfometare, căci, în timpul celor doi ani de prizonierat nu am primit nici măcar un creițar de la autorități. Nu s-a pus niciodată problema acordării unei indemnizații lunare pentru acoperirea nevoilor elementare.

---

[151] Acest eveniment s-a întâmplat în ziua de 14 noiembrie. Datarea greşită pleacă de la consemnarea eronată a zilei în care trupele conduse de generalul Zadik au intrat în capitala Bucovinei.

* Dimensiunile reduse ale prezentei cărți fac, din păcate, imposibilă publicarea hărții deosebit de instructive, care a fost predată editurii. Hărții îi era ataşat un manuscris – redactat admirabil de îngrijit – cu date istorice despre Țara Sfântă. Editorul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Inițial, în țările fostei Monarhii Austro-Ungare a domnit haosul. Apoi a început adaptarea la o noua ordine. Milioanele de locuitori erau copleșite de apăsătoare griji, colective sau individuale. Nu rămânea mult timp pentru acțiuni de caritate. Totuși, neașteptata mea dispariție nu putea rămâne lung timp neobservată. În Austria se auzea din ce în ce mai des întrebarea: „Unde este generalul Fischer?". De acest lucru am aflat de la prietenul meu vienez. În vara anului 1920 a fost trimisă în România o delegație economică a Republicii Austria. Atunci am fost vizitat de un membru al acestei delegații, care a invocat un pretext credibil. Am reușit să expediez prin acest vizitator o scrisoare adresată lui Riedl, șeful misiunii. Întrucât scrisoarea nu urma să fie cenzurată, am putut să descriu în ea situația mea reală.

Drept urmare, s-au făcut de la Viena demersuri pentru eliberarea mea. Deosebit de activi în susținerea cauzei mele au fost generalul baron Tišljar și fostul meu colaborator, consilierul economic de război Storfer. Aceștia au adresat o cerere regelui României, lucru neștiut de mine la data respectivă. Cererea, care era semnata de 33 de personalități ale vechii și noii Austrii, a fost predată fostului ambasador al Austriei, Albert conte de Mensdorff[152]. Acesta, la rândul sau, a transmis scrisoarea ambasadorului Elveției la Viena.

Până la urmă, după mai multe intervenții ale ambasadelor țărilor neutre, în special a Ambasadei Elveției, s-a pus capăt exilului meu: în 28 noiembrie 1920 am ajuns la Viena. Eram foarte bolnav, soția mea era pe moarte, nu aveam locuință, nu aveam niciun ban.

Acesta a fost epilogul drumului vieții mele.

Faptul că, în ciuda invalidității, beneficiez de mijloace de subzistență, îl datorez, nu în ultimul rând, marelui iubitor de oameni dr. Seipel.

UN BUN CAMARAD ÎN VREMURI GRELE

Aducându-mi aminte de toți vitejii mei colaboratori din timpul războiului, simt o recunoștință specială pentru bărbatul care mi-a stat alături, cu știința și cu faptele sale, în acțiunile din Bucovina. Oricând și oriunde trebuiau desfășurate activități ample pe întregul teritoriu aflat sub jurisdicția mea, acest camarad era mâna mea dreaptă.

Este vorba de cel de nenumărate ori pomenitul consilier economic de război Berthold Storfer, care mi-a fost repartizat și care, pe timp de pace, activa ca latifundiar și mare industriaș.

De capacitatea extraordinară a lui Storfer am aflat dintr-un anunț al Consiliului Municipal Regal al Budapestei, cea mai înaltă autoritate politică a capitalei, în cadrul căreia acesta – chiar dacă era austriac – a activat ani de-a rândul. În acest anunț scria: „Comportamentul său politic este ireproșabil, iar activitatea sa, inclusiv

[152] Albert von Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein (1861–1945) – dilpomat austro-ungar, ultimul ambasador al imperiului dualist la Londra (1904–1914).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cea desfăşurată în timpul războiului, este o dovadă a celor mai nobile simţăminte patriotice. În calitatea sa de reputat profesionist în domeniul economic, el a fost cooptat, ca expert, de cele mai importante instituţii, fiind considerat o autoritate în domeniul aspectelor economice din Balcani".

„Ein guter Kamerad in schwerer Zeit":
Kriegswirtschaftsrat Berthold Storfer

„Un bun camarad în vremuri grele": consilierul economic de război Berthold Storfer.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

S-a remarcat nu doar ca soldat care a acționat în situații din cele mai periculoase. Într-o perioadă când eram suprasolicitat de rezolvarea problemelor tactice, el m-a decongestionat, preluând și rezolvând în mod exemplar un imens număr de sarcini administrative și economice. Lucra până noaptea târziu, conducea un grup de funcționari și angajați militari, a căror număr a fost mai mare de o sută în ultimul an de război. Pe mâna sa era întreaga organizare a distribuirii hranei în Bucovina și în teritoriul ocupat. Reușita acțiunii de ajutorare a populației austriece din spatele frontului, în special din Viena, care mi-a fost ordonată din însărcinarea împăratului Carol, se datorează în primul rând colaboratorului meu, Storfer. Deseori el rezolva și formalitățile complicate în relația cu Guvernământul Bucovinei, cu Ministerul Apărării Teritoriului, cu Inspectoratul General al Jandarmeriei și cu alte instituții.

Datorită relațiilor sale cu personalități politice de frunte din statele neutre, a reușit să obțină succese în situații în care oricine altcineva, prin orice mijloace, ar fi ratat. De exemplu, a reușit să stabilească o legătură, pe cât de rapidă, pe atât de sigură, cu generalul de infanterie Kusmanek[153], eroicul apărător de la Przemyśl, detașat în Rusia. A reușit chiar să trimită generalului medicamente. Acesta este doar unul dintre multele exemple care s-ar putea da. Numeroși prizonieri din Rusia îi datorează lui Storfer faptul că au putut relua contactul cu rudele lor.

Ceea ce a realizat el în domeniul aprovizionării armatei am consemnat în rapoartele mele trimise Ministerului de Război și Ministerului Federal al Armatei. El a renunțat la privilegiile care i se cuveneau, conform categoriei de rang opt în care era încadrat.

Anterior i s-a acordat Crucea de Ofițer a Ordinului „Franz Josef", ca decorație de război. Pentru meritele sale excepționale a fost decorat apoi cu Crucea de Comandor cu Stea a aceluiași ordin.

În timpul exilului meu de doi ani, camaradul Storfer nu a cunoscut nicio clipă de odihnă. Spre norocul meu, a reușit, parcurgând o autentică odisee (a cărei relatare ar putea umple o carte captivantă), să rămână în viață și să scape de prizonierat. El a intervenit la autorități și personalități importante, din țară și străinătate, pentru reîntoarcerea mea în patrie. În mod repetat, parcurgând proceduri complicate, el a reușit să-mi intermedieze obținerea subvențiilor atât de necesare unui om văduvit de orice mijloace bănești. Doar datorită acestui ajutor am putut să suport trista-mi soartă. Iar după ce eforturile și sacrificiile au fost încununate de succes și eu m-am putut întoarce la Viena, tot Storfer a fost acela care s-a ocupat de mine și de grav bolnava mea soție. Ne-a amenajat și ne-a pus la dispoziție propria sa locuință și mi-a intermediat o activitate lucrativă onorabilă pentru apusul vieții mele. Lui îi datorez și faptul că soția mea, care a decedat în scurt timp de la sosirea noastră la Viena, a avut parte de o înmormântare demnă.

Storfer era unul dintre acei bărbați a căror dragoste de patrie, forță neobosită, competență multivalentă și camaraderie necondiționată definesc „vechea Austrie".

Păstrarea amintirii acestei persoane generoase este pentru mine o datorie de onoare.

[153] Generalul-colonel Hermann Kusmanek von Burgneustädten (1860–1934) – supranumit „Leul de la Przemyśl". S-a aflat în prizonierat în Rusia din martie 1915 până în februarie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

FINAL

Credincios exemplului magnific al comandantului suprem din timpul războiului şi celor mai profunde convingeri personale, mi-am supus toate acţiunile criteriului imparţialităţii faţă de populaţia de lângă frontiera triplă, aşa cum aceasta a fost definită prin noţiunea istorică „Austria”. Sub comanda mea erau oameni din diverse etnii şi religii: creştinii şi evreii, fără excepţie, se întreceau în râvna lor de a face mai mult decât simpla îndeplinire a datoriei. Privind retrospectiv la vremurile marilor încercări, ajung la o singură concluzie: tuturor li se cuvine recunoştinţă.

Astfel, trăiesc liniştit orice oră a amurgului târziu al vieţii mele, din care voi fi chemat printr-o hotărâre inextricabilă a destinului. Totuşi, până la ultima mea suflare, recunoştinţa mea o dedic, în egală măsură, tuturor celor care aţi fost lângă mine, fiind dispuşi să muriţi pentru împărat şi imperiu. Fiecăruia dintre voi, cu aceeaşi dragoste, vă dedic ultima bătaie a inimii mele. Chiar dacă aţi comunicat în limbi diferite şi v-aţi rugat diferit veşnicului Dumnezeu – în stil creştin, evreiesc sau tipic unei alte confesiuni –, voi toţi, cei în viaţă şi cei adormiţi, aţi fost, prin unitate şi spirit de sacrificiu, în egală măsură, eroi.

Din acest motiv va adresez tuturor un recunoscător salut de adio!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

DOCUMENTE ANEXATE

ANEXA 1

Ofițerii de jandarmerie din Bucovina, care au purtat lupta eroică contra Rusiei sub comanda colonelului Fischer, au luat spontan hotărârea de a-l îndemna pe comandantul lor să solicite acordarea Ordinului Miliar „Maria-Theresia”, fapt pentru care au redactat prezentul certificat de vitejie.

CERTIFICAT DE VITEJIE

Noi declarăm, din proprie inițiativă, pe onoarea şi conştiința noastră, că domnul colonel cezaro-crăiesc Eduard Fischer, comandantul Jandarmeriei Bucovinei, a comandat, la începutul războiului cu Rusia, luptele la frontieră purtate de jandarmeria Bucovinei. El a avut inițiativa atacării posturilor de frontieră ruseşti şi a formațiunilor militare inamice, supranumerice, după retragerea din Cernăuți, la 30 august 1914, a Brigăzii 35 Infanterie, comandate de generalul-maior Arnold Münzel. Colonelul Eduard Fischer a preluat pe cont propriu comanda supremă în Bucovina, în scopul apărării țării, fără a avea un ordin expres în acest sens.

Noi declarăm că domnul colonel Fischer a organizat trupe combatante din rezervişti, aparținând unor contingente mai vechi, care, în trecut, au aparținut unor diverse tipuri de arme, majoritatea acestora nefiind familiarizați cu uzul armelor de foc. În trupele combatante a inclus şi funcționari fiscali (vameşi) şi silvici. Având o viziune genială, o energie inepuizabilă şi un remarcabil spirit de sacrificiu, el a organizat mai multe batalioane şi un escadron, a căror comandă a încredințat-o jandarmilor. Fiind un spirit vizionar, a atras în lupta pentru apărarea țării şi voluntari români şi huțuli, pe care i-a organizat în trupe combatante.

Confirmăm faptul că domnul colonel Fischer a reuşit, cu aceste trupe eterogene, să blocheze luni de zile acțiunile unor puternice forțe inamice, să apere partea de sud a Bucovinei de invazie şi pârjolire şi să dea locuitorilor posibilitatea executării lucrărilor agricole de toamnă – de recoltare şi semănat – fapt care, în plan economic, a adus un beneficiu de ordinul milioanelor. A reuşit toate acestea în ciuda faptului că, până în 27 octombrie 1914, nu a avut la dispoziție nici măcar un singur tun şi nicio mitralieră. A pornit lupta contra ofensivei inamicului supranumeric, care dispunea de formațiuni aparținând tuturor categoriilor de arme. Prin energia, înțelepciunea şi abilitatea de care a dat dovadă, prin utilizarea întregii sale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

capacităţi intelectuale şi fizice, a purtat cu succes micul război de apărare a ţării, reuşind să trezească în subordonaţii săi spiritul de sacrificiu şi o putere de acţiune deosebită. Astfel, sub comanda sa, la 20 octombrie 1914, fără a exista un ordin expres al eşaloanelor superioare, s-a reuşit recuperarea Cernăuţiului.

Cu semnăturile noastre şi prin ştampila noastră confirmăm faptul că succesele excepţionale se datorează exclusiv talentului organizatoric, dârzeniei, vitejiei şi conducerii înţelepte a colonelului Fischer.

Considerăm că domnul colonel Eduard Fischer a dobândit dreptul de a primi Ordinul Militar „Maria-Theresia" şi, prin prezentul certificat, îl rugăm să întreprindă paşii necesari în acest sens.

Cernăuţi, 15 septembrie 1915

Ladislaus ZURKOWSKI, maior
Friedrich LACKINGER, căpitan
Josef JEŽEK, căpitan
Jakob JASKIEWICZ, căpitan
Ladislaus KUCZYNSKI, căpitan
Michael THODT, căpitan
Friedrich PREISSER, locotenent-major

ANEXA 2

Guvernul Bucovinei a deliberat şi a emis următorul document:

CERTIFICAT

Domnul colonel Eduard Fischer, comandantul Jandarmeriei Bucovinei, a adus ţării şi statului servicii excepţionale în domeniul economic şi politic. După retragerea forţelor noastre militare din Bucovina, la 30 august 1914, colonelul Fischer a organizat apărarea ţării şi a rezistat atacurilor inamicului supranumeric în toamna anului 1914, în special pe linia de apărare Siret.

În afară de faptul că domnul colonel Fischer a ferit ţara, care era complet nepregătită pentru invazie, şi pe locuitorii acesteia de pârjol şi de alte vicisitudini ale războiului, el a făcut posibilă salvarea unei mari părţi din recoltă şi efectuarea semănăturilor de toamnă. Totodată, datorită menţinerii legăturilor cu România, populaţia a putut fi aprovizionată cu produsele agricole necesare.

Este mai presus de orice îndoială că menţinerea frontului de pe Siret în toamna anului 1914 a adus populaţiei din vestul şi sudul Bucovinei avantaje de valoare inestimabilă.

În octombrie 1914, după reocuparea oraşului Cernăuţi de către trupele comandate de el, a fost posibilă evacuarea instituţiilor şi bunurilor statului şi ale

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

provinciei, precum şi asigurarea securităţii persoanelor cu orientare patriotică, care rămăseseră în oraş, fiind expuse ameninţărilor inamicului.

Totodată, au putut fi deferite justiţiei sau neutralizate prin arestare elementele duşmănoase ale statului, care rămăseseră în oraş şi care, după cum s-a putut dovedi, au dat mâna cu duşmanul, creându-i avantaje şi determinând astfel prejudicii forţelor militare proprii.

27 mai 1917
Semnat: Rudolf conte de Meran, guvernator cezaro-crăiesc

ANEXA 3

Consiliul Facultăţii de Litere şi Filozofie a Universităţii din Cernăuţi, întrunit astăzi, 18 iunie 1916, în şedinţă extraordinară, a hotărât în unanimitate să confere apărătorului eroic al Bucovinei, domnului colonel cezaro-crăiesc Eduard Fischer, care a avut realizări deosebite în domeniul ştiinţei – printre care studiile sale cu privire la izvoare istorice, cercetări etnologice, lucrări de cartografie şi, în special, amplul său opus *Bucovina* [Die Bukowina] – titlu de *DOCTOR HONORIS CAUSA*.

Cunoaşterea exactă a ţării şi a locuitorilor i-a fost deosebit de utilă în îndeplinirea misiunilor sale militare.

Prin acordarea înaltului titlu academic, facultatea intenţionează să-şi îndeplinească totodată datoria de a mulţumi acestui vrednic bărbat, prin a cărui activitate au fost susţinute şi interesele universităţii noastre.

Pentru decan:
ss. Böhm

ANEXA 4

Ministrul de Externe

Domnia Voastră !

Am în vedere adresa din data de 4 şi cu plăcere vă trimit, prin prezenta, o relatare concisă a acelor impresii pe care mi le-am format în anul 1914, în primele luni de război, pe când aveam calitatea de a ambasador cezaro-crăiesc la Curtea Regală a României, cu privire la reacţiile produse în România de evenimentele beligerante din Bucovina.

În toamna şi la începutul iernii anului 1914, ofensiva armatelor ruseşti din Galiţia şi căderea Lembergului au determinat în România o intensificare a curentelor favorabile războiului. Din cauza amplorii pe care au luat-o, aceste curente au devenit ameninţătoare, nefiind mai puţin periculoase decât agitaţiile similare, care

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aveau să fie declanşate, doi ani mai târziu, de ofensiva lui Brusilov şi de evenimentele de la Luţk, agitaţii care au determinat intrarea efectivă a României în război.

Faptul că atunci elementele moderate din România au reuşit să menţină neutralitatea ţării se datorează, nu în ultimul rând, următorului aspect: reprezentanţii unui curent politic favorabil nouă, referindu-se la situaţia militară nefavorabilă a ruşilor în teatrul de operaţie bucovinean, situat la frontiera României, au reuşit să se impună prin argumente conform cărora ar fi fost imposibilă joncţiunea directă a trupelor române cu armata rusă.

Faptul că, în toamna anului 1914, organizarea exemplară şi succesul apărării Bucovinei s-au datorat în primul rând Domniei Voastre este, după ştiinţa mea, un lucru de notorietate. Din punctul meu de vedere, este în afara oricărei îndoieli faptul că succesele militare obţinute de Domnia Voastră în acea etapă a războiului au exercitat o influenţă importantă asupra deciziilor pe care le-a luat guvernul român.

Exprimându-mi satisfacţia pentru faptul că sunt în măsură să confirm validitatea aspectelor relatate mai sus, o îndemn pe Domnia Voastră să facă uz de acest înscris al meu oricând va considera că acest lucru face trebuinţă şi o rog să primească expresia deosebitei preţuiri pe care i-o port.

Viena, 21 Mai 1917 Czernin

ANEXA 5

Capitlul Ordinului Militar „Maria-Theresia"

Nr. 124

Al 12-lea Capitlu al Ordinului Militar „Maria-Theresia", care a fost convocat pentru evaluarea faptelor de arme din Războiul Mondial şi care şi-a încheiat sesiunea în 25 octombrie 1927, l-a considerat pe domnul general-maior dr. Eduard Fischer vrednic să primească Crucea de Cavaler al Ordinului Militar „Maria-Theresia" pentru micul război pe care l-a purtat, pe cont propriu, din proprie iniţiativă şi cu vitejie, obţinând, în calitate de locotenent-colonel şi comandant al Jandarmeriei Bucovinei, un succes extraordinar contra unor forţe inamice mult superioare. Prin lupta sa, Bucovina şi capitala acesteia au putut fi recucerite, aspect care a avut o influenţă deosebit de favorabilă asupra situaţiei strategice pe frontul de est, în Galiţia.

Viena, noiembrie 1927
Cancelarul Ordinului: Viktor Dankl, general-colonel
Preşedinte [Praeses] al Cancelariei Ordinului: Arz[154], general-colonel

---

[154] Arthur Arz von Straussenburg (1857–1935) – baron, general-colonel, ultimul şef al Marelui Stat Major al armatei austro-ungare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

LISTA FACSIMILELOR

După pagina 34: Scrisoarea generalului-maior dr. Fischer, trimisă în perioada prizonieratului consilierului economic de război Storfer, în data de 20 martie 1920 (din Fondul *Fischer*).

După pagina 52: Telegrame originale: rapoartele maiorului Fischer referitoare la mobilizarea rusească (au fost puse la dispoziţie de Arhivele Statului).

După pagina 87: Unii dintre combatanţi: căpitanul Ladislaus Kuczynski, căpitanul Josef Ježek, subofiţerul [Bezirkswachtmeister] Miecislaus Krzesinski, subofiţerul [Wachtmeister] Siegfried Auerbach, subofiţerul [Wachtmeister] Kalman Salner (o parte dintre fotografii provin din Fondul *Fischer* şi o parte au fost puse la dispoziţie, la cererea editurii, de către persoanele din imagini).

După pagina 113: Batalionul de voluntari huţuli în luptă (reproducere fotografică de Dietrich & Co., Viena 7, după un tablou din Fondul *Fischer*).

După pagina 120: Statul Major al grupului colonelului Fischer în faţa clădirii Comandamentului din Iacobeni, la 6 ianuarie 1915, înainte de plecarea colonelului Fischer la Viena (din Fondul *Fischer*).

După pagina 128: Împăratul Carol, discutând cu colonelul Fischer (din Fondul *Fischer*).

După pagina 134: Consilierul economic de război Berthold Storfer, „un bun camarad în vremuri grele" (din Fondul *Fischer*).

La finalul cărţii: Schiţă bicoloră (1:400 000) a Bucovinei, în care sunt marcate toate localităţile menţionate în text[155]. Schiţa a fost realizată pe baza hărţii generale 1:200 000.

Schiţe inserate în text: pagina 62: luptele din zona Noua-Suliţă; pagina 76: Lupta de la Rarancea (realizate pe baza Hărţii Speciale 1:75 000).

COMUNICĂRI ALE EDITURII

Domnul autor ne-a predat manuscrisul acestei cărţi cu cuvintele: „Acum pot să mor liniştit; mi-am îndeplinit datoria şi am edificat un monument scriptic închinat eroilor necunoscuţi ai Bucovinei".

După câteva zile, el a fost încorporat în Marea Armată, fiind condus pe ultimul drum de cei mai mari demnitari ai Statului Federal Austria şi ai armatei.

Dorinţa sa de a ataşa cărţii o hartă originală elaborată de Institutul de Geografie Militară – şi anume, acea hartă care a fost folosită de vajnicii săi jandarmi în luptă – nu am putut să o îndeplinesc. Puţinele exemplare care mai sunt

[155] Schiţa nu a fost anexată lucrării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

disponibile sunt insuficiente, având în vedere tirajul mare al cărţii, iar o reeditare a hărţii ar fi atras după sine o creştere semnificativă a preţului cărţii. „Generalkarte des Kriegsschauplatzes Bessarabien 1:200 000" [Harta generală a teatrului de război Basarabia 1:200 000] este, până la epuizarea stocului, disponibilă la preţul de S4.20; ea cuprinde spaţiul dintre Berejanî – Tarnopol (în nord) şi Şipote – Rădăuţi (în sud). Harta vecinătăţii sudice a acestui spaţiu este epuizată.

Mulţi dintre cititorii acestei cărţi au luptat şi pe alte fronturi. Aceştia pot achiziţiona „Kriegskartengarnitur" [Setul de hărţi de război] la preţul de S12.60. Setul cuprinde 4 hărţi de ansamblu (1:750 000), 28 de hărţi generale (1:200 000) ale teatrului de operaţii rusesc, 16 hărţi generale ale teatrului de operaţii sârbo-muntenegrin şi 12 hărţi generale ale teatrului de operaţii italian.

Prezenta carte relatează doar un mic fragment din Războiul Mondial. Celor care vor să studieze aprofundat războiul purtat de Austro-Ungaria pe toate fronturile le recomandăm lucrarea Marelui Stat Major al Austriei, *Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914–1918* [Ultimul război al Austro-Ungariei, 1914–1918]. Lucrarea cuprinde 7 volume, fiecare având între 600 şi 800 de pagini. Fiecărui volum îi este ataşat câte un generos volum cu hărţi. Opusul (7 volume şi 7 volume cu hărţi) costă S441 – dar orice volum poate fi achiziţionat şi individual.

O orientare rapidă, dar totodată exhaustivă în privinţa acţiunilor din Războiul Mondial o oferă lucrarea generalului-maior Schäfer[156], *Österreichs Volksbuch vom Weltkrieg* [Cartea populară a Austriei despre Războiul Mondial]. Numărul surprinzător de mare de exemplare vândute ale acestei lucrări, care a apărut doar cu câteva luni în urmă, şi cererea crescută dovedesc faptul că ea corespunde interesului general. 35 de imagini interesante şi 30 de schiţe bicolore completează prezentarea factuală şi uşor de înţeles a modului în care a decurs războiul. Această frumoasă carte (de 368 de pagini), cartonată şi pânzată, costă numai S10.50, preţul neobişnuit de scăzut fiind posibil doar datorită marelui număr de exemplare care au fost vândute.

Ursachen unserer Niederlage [Cauzele înfrângerii noastre] sunt analizate de generalul de infanterie Alfred Krauß[157] (volum cartonat şi pânzat, 344 de pagini, preţ scăzut de la S16.80 la S8.40). „În primăvara anului 1916, conducerea supremă a armatei germane, în loc să distrugă armata italiană, a dispus, în mod deliberat, atacarea Franţei într-un loc în care nu era posibilă scoaterea acesteia din luptă. Se putea miza doar pe o sângerare lentă a francezilor". Această carte a fost apreciată la superlativ de toţi criticii şi prezintă interes pentru toţi participanţii la război, indiferent dacă aceştia au fost simpli soldaţi care au luptat în tranşee sau membri ai Marelui Stat Major.

Dintre cărţile depre război, doresc să amintesc aici şi *Erinnerungen eines Feldarztes aus dem Weltkriege* [Amintirile din Războiul Mondial ale unui medic de

---

[156] Hugo Schäfer (1879–1945) – general-maior, membru al corpului Statului Major General al armatei austro-ungare; autor al unor lucrări despre Primul Război Mondial.

[157] Alfred Krauß (1862–1938) – ultimul general de infanterie (din august 1917) al armatei austro-ungare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

front] – preţ S4.72 –, cea mai nouă lucrare a cunoscutului poet tirolez Heinrich von Schullern[158]. Nu cunosc altă carte în care impresiile de război să fie relatate într-un mod atât de firesc, simplu şi veridic.

Mulţi cititori ai acestei cărţi l-au cinstit pe împăratul Franz Joseph, care le-a fost comandant suprem în timpul războiului. Cunoscutul istoric, colonelul dr. Eduard Heller, a conturat, cu deosebită claritate, o imagine a caracterului monarhului. El nu s-a limitat la relatarea educaţiei, anilor de formare şi realizărilor monarhului, în calitate de suveran sau de comandant militar suprem, ci a descris şi trăsăturile sale pur omeneşti, comportamentul faţă de soţia sa şi faţă de unicul său fiu. Cartea *Kaiser Franz Joseph I* [Împăratul Franz Joseph I] – 162 de pagini, 9 imagini, preţ S6.83 – a cunoscut o largă răspândire. Şi despre *Fürst Felix zu Schwarzenberg* [Principele Felix zu Schwarzenberg] – 272 de pagini, preţ S12.60 – pe care împăratul Franz Joseph l-a numit toată viaţa sa „cel mai mare ministru, care i-a stat vreodată alături", a scris colonelul dr. Heller. Acei care se angajează pentru crearea unei Europe Centrale Unite să citească această carte, pentru că Schwarzenberg[159] a fost primul care a militat pentru înfăptuirea acestui deziderat.

Motivul pentru care am evidenţiat mai sus câteva cărţi deosebit de valoroase din avalanşa publicistică a ultimilor ani este că, printre neaşteptat de numeroşii cititori care au comandat în avans această carte, sunt şi mulţi foşti combatanţi care au luptat alături de domnul autor şi care, eventual, doresc o astfel de prezentare a cărţilor care au apărut. Doresc, în mod deosebit, să atrag încă o dată atenţia asupra „Setului de hărţi de război", care este încă disponibil într-o cantitate limitată şi pe care îl ofer foarte ieftin spre vânzare.

Comenzile pentru cărţile şi hărţile specificate mai sus vă rog să le trimiteţi unei librării sau Editurii Ştiinţelor Militare GM. d. R. „Franz Schubert", cu sediul în Viena III, Salesianergasse 1B. Este anexat un formular de comandă. În final, îi rog pe toţi cititorii să-mi semnaleze, cât se poate de repede, orice corecturi sau completări care, eventual, se impun, pentru ca acestea să fie luate în considerare în ediţia a doua sau în ediţia în limba engleză a cărţii.

Viena, în vara anului 1935

Schubert

[158] Heinrich von Schullern (1865–1955) – scriitor austriac şi medic militar.

[159] Felix Ludwig Johann Friedrich Prinz zu Schwarzenberg (1800–1852) – om de stat, diplomat şi ofiţer austriac; prim-ministru şi ministru de Externe al Imperiului Austriac în perioada 1848–1852.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

THE DESTINY OF A BUKOVINIAN CRUCIFIED BETWEEN EPOCHS AND HOMELANDS. MAJOR-GENERAL EDUARD FISCHER (1862–1935)

Ștefan PURICI

The past of Bukovina includes many pages still little known to the public, both on specific economic, social or political issues, on various institutions, and on the life and work of people who have played a decisive role in the development of important events. As a rule, the linguistic polyphony of Bukovina's historiographies draws the public's attention either to disparate sequences or to the lines of evolution taken out of the general context and then singled out. On the other hand, few of our contemporaries know and can read texts freely in all the languages in which studies on the history of Bukovina were written: Romanian, German, Ukrainian, Hebrew, Polish, English, and French etc.

A relevant case in terms of parallel speeches is that of the Bukovinian Eduard Fischer[160], head of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina during the First World War. For some historians, he is the "hero of Bukovina", for others he is the "executioner of Bukovina"; the reading public casually embraced one cliché or another, according to the approaches promoted by the representatives of each historiography.

A native of Bukovina[161], born in the family of Gustav and Antonia Fischer on 18 January 1862, a family that leased the Carapciu estate on the Ceremosh River, Eduard Fischer was not, however, concerned with agriculture or the status of a landowner, but decided to pursue a military career. On 29 October 1879, after six classes at the German High School in Chernivtsi, he enlisted as a volunteer in the 41st Infantry Regiment in Chernivtsi. Between 1882 and 1885, Eduard was a student at the Military Infantry School in Łobzów, Kraków district, which he graduated from with exceptional results. Starting with 18 August 1885, Fischer

[160] See the biographical note in Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții* [Encyclopedia of Bukovina. Personalities, localities, societies, press, institutions], Vol. I, *A–F*, Suceava, Editura "Karl A. Romstorfer", 2018, pp. 745–746.

[161] His great-grandfather, a German settler from Swabia, settled in Bukovina at the end of the 18th century, and Eduard's grandfather and father were born on Bukovinian soil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

held the position of deputy cadet officer in the 41st Infantry Regiment, and on 1 November 1888, he was promoted to lieutenant. Eduard Fischer's superiors recognized his efficiency, professional zeal, and high level of flexibility, combined with his unusual thirst for knowledge[162]. It is worth mentioning that, thanks to his training in a multicultural environment, the young officer was fluent in all the languages spoken by the ethnic groups in Bukovina.

In addition to his strictly professional responsibilities, Fischer showed interest in the history and culture of his homeland, writing several scientific and educational materials[163] that were notable for his time. At the request of his superiors or in his free time, the young gendarme travelled the paths and roads of Bukovina, so in a few years, there was no pass, stream or hill in the Land of Beeches that he did not know. He established lasting relations and gained both the respect of the elites belonging to various ethnic groups in Bukovina and the trust of the people, especially in rural areas. Thanks to his pilgrimages, his excellent knowledge of places and people, Eduard Fischer collaborated with Cornel Kozak[164], professor of geography and history at the State High School no. 1 of Chernivtsi, at the elaboration of a textbook on the topics of geography, economy and history of Bukovina[165]. Aimed at secondary school students and all those interested in learning more about the past and the specificities of their homeland, this schoolbook could still serve as a model for textbook authors. Written with great thoroughness and precision in the use of data, with a speech – particularly in the chapters referring to the history of the province – with strong patriotic accents and underlining the loyalty of Bukovinians to the House of Habsburg, the book then inspired many other authors of studies on the history and geography of Bukovina.

Another very well-documented work, in which Eduard Fischer was actively and deeply involved, was the volume *Die Bukowina*[166], a monographic study coordinated by George von Catargi († 23 April 1906), Colonel of the Gendarmes,

---

[162] "Major-general Eduard Fischer", in "Czernowitzer Allgemeine Zeitung", No. 180, 21. März 1918, S. 1–2.

[163] Thanks to the efforts of the late bibliographer Erich Beck, the works published by Eduard Fischer are mentioned in the volume: Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, 378 S.

[164] Cornel Kozak was born on September 23, 1853 in the city of Chernivtsi. He started teaching at the German High School in Chernivtsi in October 1879. Starting with February 28, 1902, he was the director of the State High School no. 2 from the capital of Bukovina.

[165] Cornel Kozak, Eduard Fischer (Hrsg.), *Heimatskunde der Bukowina zum Gebrauche für Schulen und zum Selbstunterricht. Mit 10 Illustration und 3 Landkarten*, Czernowitz, K. K. Universitäts-Buchhandlung H. Pardini, 1900, 119 S.

[166] Eduard Fischer, Ladislaus Zurkowski, Georg von Catargi (Hrsg.), *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. k. Gendarmerie des LandesGendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899, 344 S.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Commander of the Bukovina Gendarmerie[167], and dedicated to the anniversary of half a century of the reign of Emperor Franz Joseph I of Austria-Hungary. The monograph has a quasi-exhaustive content, addressing the most varied aspects of Bukovina: natural landscape, geological resources, waters, climate, flora, fauna, population, settlements, history, culture[168], with attached images and maps associated with these chapters.

Eduard Fischer was fascinated by the history of his homeland, especially the military and economic aspects of the past, investigating with great interest the period of Stephen the Great. Thus, the study on the circulation of currency and its impact on the economy of Moldavia[169] was noticed by field specialists in Romania at the beginning of the 20th century. The detailed presentation of the battle of Codrul Cosminului[170], which took place in the autumn of 1497, containing information from medieval chronicles, as well as an author's sketch of the military confrontation between the Moldavian and Polish armies, was translated and published shortly by a publishing house in Bucharest[171]. Eduard Fischer objected to the approaches of some contemporary Polish authors, who tried to blame Stephen the Great for the war with Poland and to justify the expedition of King John Albert. Consistent in the study of medieval Moldavia, Eduard Fischer painted a political-military picture of the principality's army during the time of Stephen the Great[172], published in the prestigious Yearbook of the Museum of Bukovina and favourably commented by Romanian historians. Thanks to his journalistic achievements, the military-historian became known in the circles of those passionate about the history, folklore and antiquities of Bukovina. It is no coincidence that Eduard Fischer joined the editorial staff of the Chernivtsi Museum magazine for 1905–1906.

---

[167] George von Catargi (lieutenant since 1880, lieutenant-major since 1889 and captain since 1891) was the commander of the Chernivtsi Unit of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina, starting in 1880. He was promoted to the rank of major in 1898, and from 1899 became lieutenant colonel. For special merits, George von Catargi received numerous orders and medals both from the Emperor of Austria-Hungary and from the King of Romania or the Tsar of Russia.

[168] Chapter XI includes the presentation of some areas related to society and economy, such as law and administration, justice and finance, education, roads and means of transport, industry and trade, mining, agriculture, forestry.

[169] Eduard Fischer, "Ein Beitrag zur Münzkunde des Fürstentums Moldau", in "Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", IX, 1901, S. 3–53. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1901.

[170] Idem, "Kozmin. Ein Beitrag zur Geschichte des polnisch-moldauischen Konfliktes im Jahre 1497 (Mit einer Kartenskizze)", in "Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", X, 1902, S. 37–71. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1903.

[171] Idem, *Bătălia din Codrii Cosminului. Războiul dintre Ştefan cel Mare şi regele Ioan Albert în anul 1497, cu schiţe de plan*, traducere de căpitanul I. Strişca [The battle of Codrii Cosminului. The war between Stephen the Great and King John Albert in 1497, with blueprints, translated by the captain I. Strişca], Bucureşti, Institutul de Arte Grafice "Eminescu", 1904, 68 p.

[172] Idem, "Die Wehrmacht der Moldau zur Zeit Stephans des Großen. Eine militärisch-historische Skizze", in "Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", XIII–XIV, 1905–1906, S. 29–44. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1906.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

However, if historical science was his passion, serving in the Gendarmerie, the power structure of the Austro-Hungarian state was the field to which he devoted his entire life. Speaking several languages, with native talent for bringing people together, and an analytical mindset, Eduard Fischer increasingly focused on fulfilling his professional duties as a gendarmerie officer, a coat of arms that at that time had a wide variety of duties, including espionage and counterintelligence. On 1 October 1890, the young soldier enlisted for a trial period at the Command of the Country Gendarmerie in Chernivtsi. After successfully passing the exam on 28 April 1891, he was appointed lieutenant of the Gendarmerie and was entrusted with the leadership of the Radauți Unit of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina[173].

Meticulous and responsible, proactive and realistic, Eduard Fischer was quickly appreciated by his superiors, and he succeeded in building a solid career. His promotion to the rank of lieutenant-major on 1 May 1895 was followed by his appointment as commander of the Chernivtsi recruiting centre. On 1 May 1900, he received the rank of captain 2nd class[174] and the rank of captain 1st class a year later. In April 1901, he became commander of the 1st Gendarmerie Office in Chernivtsi and deputy commander of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina. He was entrusted in 1906 with the management of the Intelligence Service of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina. In all the positions he held, Eduard Fischer paid due respect to the law and the monarchy, wanting to build an honest relationship between the representatives of the structures for the protection of public order and the population. According to his own words, the rules he established and followed with the Bukovina gendarmes turned them into defenders of honest people: "With great respect for the seriousness of the course of action and for the personal authority of these men in uniforms – who represented a sovereign power of the state – the gendarme was viewed by the peasant, the forest worker or the townspeople as a reliable person who helps in any situation. [...] I have rigorously instructed my gendarmes in the performance of their duties; they had to, in any circumstance, behave like honest rulers and altruistic Samaritans" (see above, p. 41).

Thanks to his professional success, in 1907 the Emperor of Austria-Hungary awarded Eduard Fischer the Knight's Cross of the Imperial Order of Franz Joseph and in May 1912 the Military Cross of Merit[175]. The Austrian officer's fairness and honesty concerning neighbouring countries and nations were also appreciated by the Russian government, which in August 1905 awarded him the Imperial Order of Saint Stanislaus 2nd Class, and that of Romania, which, in September 1907,

---

[173] We thank Mr. Luzian Geier, a collaborator of the Bukowina-Institut in Augsburg (Germany), for the information provided on some lesser-known moments in Eduard Fischer's military career.

[174] "Waiavancement", in "Bukowinaer Rundschau", 1. Mai 1900, S. 3.

[175] "Major-general Eduard Fischer", in "Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

awarded him the jubilee medal "Carol I" 1st Class, the most important minor peace decoration[176]. In 1908, when the Austro-Hungarian Ministry of War set up a commission to study the experience of the Gendarmerie in Hungary, Germany, Belgium and Switzerland in protecting borders, the responsibility for leading it was entrusted to the Bukovinian captain. The outstanding results recorded during the documentation and the quality of the analytical material included in a detailed report once again impressed Emperor Franz Joseph[177].

On 1 May 1912, the head of the Intelligence Service of the Bukovina Gendarmerie was promoted to the rank of major. According to the considerations of the Bukovina journalists, "nothing escaped his attention, his intelligence service never failed; that is why he was able to take the most correct measures in all cases. The more threatening clouds gathered in the political sky, the more intense Fischer's activity became [...]"[178]. Indeed, the closer the world came to the outbreak of World War II, the hotter the spirits, the more restless the population, and the media the more involved in debating international issues and analyzing the potential enemy. During the years 1912–1914, the Austrian counterintelligence, represented in Bukovina by Fischer's gendarmes, rigorously registered all persons suspected of espionage activities or anti-state acts. [179]

At the central level, the Vienna Counterintelligence Directorate had recorded, in 1912, a rapid increase in Russian espionage activities in Galicia. In May 1913, after the Prague newspaper "Bohemia" of German-language published the case of the Austrian Colonel Alfred Redl (Chief of Staff of the 8th Army Corps), unmasked as a Russian spy[180], Austria-Hungary tended to see spies everywhere. Ordinary people became more suspicious, especially of foreigners, and the gendarmes increased their vigilance and expanded their activities related to the identification of persons potentially prone to actions of espionage and sabotage against Austria-Hungary. In the summer of 1913, rumours spread throughout Bukovina that even Russian circus performers who visited Chernivtsi during the feast of the city's patrons (Saints Peter and Paul) came to the province capital "to discover our secrets"[181]. Thanks to his contacts with various businesspersons, Eduard Fischer received information about the movement of the tsarist army corps from Siberia to the western borders

---

[176] Floricel Marinescu, "Observații pe marginea unui studiu privind decorațiile României moderne" [Observations on a study of the decorations of modern Romania], in "Cercetări numismatice", București,, IX–XI, 2003–2005, p. 619.

[177] "Major-general Eduard Fischer", in "Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 2.

[178] *Ibidem*.

[179] Володимир Заполовський, *Буковина в останній війні Австро-Угорщини, 1914–1918* [Bukovina in the last war of Austria-Hungary, 1914–1918], Чернівці, Золоті литаври, 2003, с. 183.

[180] Cezar Narcis Pintilei, „100 de ani de la afacerea Redl" [100 years since the Redl affair], in "Intelligence Magazine", 2013; https://intelligence.sri.ro/100-de-ani-de-la-afacerea-redl/ (12 iunie 2020).

[181] Georg Drozdowski, *Damals in Czernowitz und rundum. Erinnerungen eines Altösterreichers*, Klagenfurt, Verlag der Kleinen Zeitung, 1984, S. 79.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

of the Russian Empire. However, the Austrian military leadership ignored this truthful information, as it was not confirmed by other sources in the Vienna Ministry of War[182].

In April 1914, when the position of commander of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina became vacant, Eduard Fischer, one of the youngest staff officers, was appointed to this important post. Thus, the beginning of the First World War found Fischer at the head of the Gendarmerie of the Duchy of Bukovina, which, among other things, was in charge of guarding the country's borders.

Geographical proximity to Russia kept Bukovina in the field of military operations throughout the Great Conflict. During the four years of difficulties, Russian troops entered the province three times, setting up their administration (first Russian occupation: 3 September – 21 October 1914; second one: 27 November 1914 – 21 February 1915; third one: 18 June 1916 – August/ November[183] 1917) and the Austrian administration returned as many times. The actual military events, the difficulties he faced and the ingenious solutions he proposed are fairly detailed by Eduard Fischer in the following pages. The situation was quite complicated, given that the gendarmerie units in Bukovina remained without the support of the army throughout the autumn of 1914. Despite this complicated state of affairs, the gendarmerie troops led by Eduard Fischer were the only military units all over the monarchy who were successful on the battlefield from the very beginning of the Great Conflict[184]. The extent of the damage to the Tsarist army can be deduced from the fact that, for the capture of the Bukovinian officer, the Russian command promised a reward of 100 thousand rubles (about 15 thousand US dollars in 1915), and for his body – 50 thousand rubles.

During the first year of the war, both the Tsarist and Habsburg authorities administered Bukovina using the provisions of martial law very lightly. Thus, on 5 August 1914, Count Rudolf von Meran, Governor of Bukovina, made public the announcement regarding the establishment and operation of the Chernivtsi and Radauti martial courts[185]. On 23 August 1914, the Austrian Military Command in Lemberg asked the Government of Bukovina to inform the population of criminal liability for espionage, robbery and arson. To this end, five days later, Count von Meran sent letters to all district authorities[186]. On 13 September, after the Tsarist

[182] Emanuel Turczynski, "Die Bukowina", in Isabel Röskau Rydel (Hg.), *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Galizien, Bukowina, Moldau*, Berlin, Siedler Verlag, 2002, S. 284.

[183] In August 1917, the capital of Bukovina was liberated from the Russian occupation, while the Russian troops in the southern province (Suceava) were evacuated only in November 1917.

[184] Helmut Gebhardt, "The Gendarmerie of the Habsburg Empire during the First World War", in Jonas Campion, Laurent López, Guillaume Payen (Eds.), *European Police Forces and Law Enforcement in the First World War*, Cham, Palgrave Macmillan, 2019, p. 160.

[185] В. М. Ботушанський, *Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи* [Bukovina during the First World War 1914–1918. Documents], Чернівці, Технодрук, 2014, c. 26.

[186] *Ibidem*, p. 29.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

army had occupied most of Bukovina[187], the Supreme Command of the Austro-Hungarian Army issued a manifesto addressed to the inhabitants of the province, announcing the order given to the military commanders to execute immediately anyone suspected of treason or involvement in any other anti-state action[188].

However, during the first phase of the military confrontations, while some Romanians and Ukrainians considered the elimination of the Austrians as final, some others saw the salvation of their community in Orthodox Russia, collaborating with the tsarist military administration. For this reason, after the withdrawal of tsarist troops, some of those who had changed sides to the Russians and failed to take refuge were pursued and punished[189] by the Austro-Hungarian law enforcement institutions. It should be noted that on the eve of the war, the Austrian Gendarmerie arrested several people belonging either to the category of Russophiles (among Ukrainians) or to radical nationalists (among Romanians). During the disorganized withdrawal of Austrian troops in September 1914, there were numerous violent attacks on the local population. Romanian peasants were suspected of treason and shot without trial.

After the return of the Austrian authorities in October 1914, 250 people were arrested in Bukovina[190]. Some of them were detained and, after the situation was clarified (a process that could take several weeks or even months), were released, while others were forced to leave Bukovina, and then interned in the Thalerhof camp (a town nearby Graz, the capital of the Austrian land of Steyr). The Bukovinians found to be involved in espionage or treason activities were executed immediately and, usually, in public areas. In addition to specially constructed gallows, the gendarmes used telegraph poles, trees or light poles. Romanian historiography and journalism accepted and often disseminated opinions according to which "the gendarmerie corps of Colonel Fischer, the hangman of Bukovina, installed a terrible terror on the territory of this province. Hundreds of Romanians have been arrested, thrown to prison, mistreated, and hanged"[191]; the inhabitants of Bukovina were "wedged for four years between the bayonets and the gallows of the gendarmes of General Eduard Fischer"[192]. However, things are different from what collective folklore said. One of Eduard Fischer's most vehement accusers, Bukovina MP Aurel Morariu, recounting the case of a villager arrested by the gendarmes and later found

---

[187] Relying on Romania's entry into the war on the part of the Central Powers, in accordance with the alliance agreed in 1883, the bulk of the Austro-Hungarian troops was moved to Galicia, leaving Bukovina practically without military forces to defend it against the Russian invasion.

[188] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 36.

[189] Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918–1944*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, S. 84.

[190] Володимир Заполовський, *op. cit.*, p. 185.

[191] Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)* [Union of Bukovina with Romania (military aspects)], Suceava, Editura "Suceava", 1997, p. 10.

[192] Ion Filipciuc, "Iancu Flondor, un arheu jignit" [Iancu Flondor, an Offended Archaeus], in "Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, anul XXVI, no. 2, 2019, p. 563.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

innocent, showed that "it is interesting to know that about the accusations brought to Mr Ioan Todosan, there were no less than 129 witnesses, all of whom certified his absolute innocence. You can see the grandeur, the luxury of procedural formalities used by the Austrian authorities, regardless of the enormous suffering of those arrested and detained"[193]. In fact, it was an acknowledgement that even in times of war, the Habsburg authorities tried to comply with the law by conducting proper investigations so as not to punish and convict innocent people.

The actual number of victims of the "espionage" campaign is difficult to determine. For example, the same Aurel Morariu managed to identify 21 Bukovinians executed on charges of espionage and high treason[194]. At the same time, Iorgu G. Toma, another Bukovinian deputy in the Parliament of Greater Romania, mentioned in a speech given in 1924 that during World War I 32 people were subject to the death penalty[195]. Ilariy Karbulytski, the Ukrainian writer and researcher from Bukovina, collected data on 23 cases of people executed on the orders of the gendarmerie commanders[196].

During the investigation of the incidents recorded between 1914 and 1916, Colonel Eduard Fischer (from 18 August 1914, lieutenant-colonel and from 23 October 1914, colonel), commander of the Gendarmerie, reported that during the war years 18 executions were recorded, while Count Rudolf von Meran, the governor of Bukovina, raised the number to 42[197]. The Russian military administration also made arrests in Bukovina, only between 27 September and 10 October 1914, detaining 43 persons suspected of espionage and deported "to the interior governorates of the Russian Empire"[198].

Eduard Fischer managed to recruit Bukovinian informants involved in political activities. For example, the socialist-revolutionary Mykola Zalizniak, who later became a member of the Union for the Liberation of Ukraine, did not retreat with the Austrian authorities but remained under the Russian occupation and

---

[193] *Interpelarea deputatului Aurel Morariu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț), prezentată în ședința A.D. din 4 februarie 1920, pe marginea despăgubirilor de război și a acțiunilor generalului Eduard Fischer* [The interpellation of deputy Aurel Morariu (Democratic Party of the Union, Storojineț constituency, Storojineț county), presented at the meeting of the Assembly of Deputies on February 4, 1920, on war reparations and the actions of General Eduard Fischer], in Rodica Iațencu, Marian Olaru, *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaților, sesiunea 1919–1920* (II) [Bukovinians in the Parliament of Greater Romania. Assembly of Deputies, session 1919–1920 (II)], in "Analele Bucovinei", anul XX, nr. 1, 2013, p. 49.

[194] *Ibidem*, pp. 55–58.

[195] Iorgu Toma, *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit la ziua de 30 octomvrie 1924 în Adunarea Deputaților* [From the Shortcomings of Bukovina. Parliamentary Speech delivered on October 30, 1924 in the Assembly of Deputies], Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura "Glasul Bucovinei", 1924, p. 7.

[196] Ilarion Karbulitzki, *Die Henkereien in der Bukowina 1914. Schluß zur Polemik mit Oberst Seeliger aus Anlaß der von General Fischer erschienen Memoiren „Warum Tausende sterben mußten"*, Cernăuți, Tipografia universitară, 1929, S. 21.

[197] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 84.

[198] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 44.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

carried out missions entrusted by the chief of the gendarmes, participating in acts of sabotage (blown up bridges, spread manifestos against Russia etc.) and pro-Austrian propaganda. He created a detachment of Ukrainian volunteers, led by his friend Bohun, which he later transferred under the command of Fischer.[199]

During the second Russian occupation (27 November 1914 – 21 February 1915), the Tsarist authorities were extremely cautious with the Romanians in Bukovina, with the Russian government seeking diplomatic solutions to persuade Romania to go to war with the Entente. After the reinstatement of the Habsburg administration, Colonel Fischer unwillingly noticed the escalation of the "pan-Romanian agitation" among teachers and priests who had contact with the National League in Bucharest during the tsarist occupation. The head of the Gendarmerie demanded that drastic measures be taken against the Russophiles while complaining about the obstacles put up by the Romanian prosecutor general in Lemberg.[200]

While the great mass of the province's population was looking forward to the end of the war and did not show, in any way, their attitude towards the change of administration, the representatives of Bukovina in the Parliament of Vienna, as well as the refugees of Bukovina within the dualist empire or in the allied states[201] developed a vast campaign to support the policy of the House of Habsburg and to blame the Russian Empire or France, accused of continuing the dissolution of Austria-Hungary.

Bukovinian refugees who settled in Bucharest and other cities in Romania launched a major anti-Austrian campaign both in the media and by various intercessions with the decision-makers in the country's capital. Alongside the Transylvanians, who found protection in the Kingdom, the Romanian intellectuals in Bukovina pleaded for the entry of Romania into the war in order to detach the territories inhabited by the Romanians from the dualist empire. To convince the broad masses of the population, as well as the representatives of the governing, the Congress of Romanians of Bukovina and Transylvania was organized in the spring of 1915 in the Romanian capital. The speakers tried to describe, as gloomy as possible, the situation of the Romanians under the rule of the House of Habsburg. Thus, in a speech delivered from the congress platform on 15 March 1915, Emilian Sluşanschi declared "the Austrian domination seems to have understood that Bukovina would slip away", attributing to the "famous Fischer" the following words: "Bare have we taken Bukovina, bare we will give it back"[202]. Ion Grămadă, a Bukovinian refugee in the Kingdom of Romania, claimed, "two gallows were raised inside the Court of Chernivtsi that were running day and night, the

[199] *Ibidem*, pp. 311–312.

[200] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 86.

[201] Historians in Bukovina are still extremely unfamiliar with the question of loyalty during war.

[202] "Congresul românilor de peste hotare. La Ateneu. Chestiunea românilor din Bucovina. Expunerea d-lui dr. Emilian Sluşanschi" [The Congress of Romanians Abroad. The Athenaeum. The issue of the Romanians from Bukovina. The presentation of Dr. Emilian Sluşanschi], in "Universul", Bucureşti, anul XXXIII, nr. 75, 17 martie 1915, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

executioners being paid 5 crowns each. This is where the persecution against intellectuals began, especially against the priests, and this especially after the withdrawal of the Russians."[203]

While in Bucharest, in an attempt to explain why the Romanian government had to declare war on Austria-Hungary, the Bukovinian refugees resorted to exaggerations and distortions, the situation was the subject of an investigation by the Romanian representatives. Thus, from 12 March to 16, 1915, a delegation made up of five mayors from certain Romanian municipalities visited Bukovina. Colonel Eduard Fischer accompanied them and showed them the damage caused by the Tsarist army in Chernivtsi and other places. The Romanian delegation had the opportunity to observe both the enormous material damage resulting from the Russian occupation and to speak with the inhabitants who reported the thefts, the burning of certain buildings, the rapes committed by the Russian army[204].

It is likely that many of the accusations against the gendarmes and their leader concern the reprisals organized by the imperial military, especially by those of the 7th Austro-Hungarian Army operating in Galicia and Bukovina. For example, on 3 June 1915, the army command justified the taking of hostages among the inhabitants of Bukovina for the following reasons: "1) The widespread destruction of telephone lines, especially at the critical moment, which ceases immediately after various people have been taken hostage; 2) To restrict Russian espionage"[205]. In mid-August 1915, Constantin Tarangul, the director of the Chernivtsi Police, announced to the population that the 7th Army would take hostages to prevent crimes against the imperial armed forces. If any hostile action took place in the locality from which the hostages were taken, the detainees were to be sent to the Court-martial and, if applicable, the rules of the state of war were applied to them.[206] On 11 May 1916, the Austro-Hungarian 7th Army Command announced that anyone destroying telephone lines would be executed on the spot. If the communication system inside the locality was damaged, the responsibility would fall to the respective municipality[207].

During Romania's neutrality (until the summer of 1916), the Habsburg authorities did not take a firm stance towards the refugees from Bukovina. Drastic measures were taken only against those who spoke out in favour of Russia, accused of desertion and/or "high treason"[208]. From 12 June to 15, 1915, Eduard Fischer inspected 11 localities on the left bank of the Prut River to estimate the damage

---

[203] "Marea întrunire din sala Dacia. Cuvântarea d-lui Ion Grămadă" [The Grand Meeting in the Dacia Hall. The Speech of Mr. Ion Gramada], in "Universul", anul XXXIII, nr. 75, 17 martie 1915, p. 1.

[204] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, pp. 104–105.

[205] *Ibidem*, p. 143.

[206] *Ibidem*, p. 173.

[207] *Ibidem*, p. 195.

[208] Ligia-Maria Fodor, "Români bucovineni refugiaţi în România în timpul Primului Război Mondial în documente austriece" [Bukovinian Romanians refugees in Romania during the First World War in Austrian documents], in "Analele Bucovinei", anul XXVI, nr. 2, 2019, pp. 460–462.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

caused by the Russian occupation and military operations. Referring to the destruction situation, pointing out the most severe damage, Fischer noted that in general the population behaved satisfactorily and maintained their loyalty to the emperor. The devastation inflicted by the Russians erased the last sympathies they still enjoyed among the people of Bukovina[209]. On 23 June 1915, Fischer reported to the Ministry of the Interior that desertions had not occurred among them, except in isolated cases[210].

During 1915–1916, the leadership of several municipalities decided to grant him the title of "honorary citizen", in appreciation of Colonel Fisher's merits in the liberation of Bukovina from the tsarist occupation. On 20 October 1915, Chernivtsi City Council gave him a sword made in a famous Viennese workshop, engraved with the inscription "In gratitude for the defence of Bukovina and Chernivtsi". Also, the Faculty of Philosophy of the University of Chernivtsi granted him, during the meeting of 18 June 1916, the title of *Doctor Honoris causa*[211].

After the removal of Russian troops in September 1917, the Austrian Gendarmerie succeeded in imposing, once again, practical control over Bukovina (less over its southern part). Even though severe measures were taken against the collaborators, no executions took place. The legislation became more precise and fairer, stipulating rules limited to a constitutional legal framework regarding measures taken against those suspected of espionage or sabotage. Thus, according to Teodor Bălan, lawsuits were filed or investigations were opened on the name of Dimitrie Bucevschi, the owner of a printing house in Chernivtsi where the Russian authorities printed manifestos[212], the students Aurel and Traian Tomoioaga (from Suceava), teachers Eusebie Cosmiuc, Simion Ivanovici, Severin Procopovici, George Palamarescu (Suceava), the peasant Mihai Francu (Pojorâta), against Apolo Patraş, Eugen, Arcadie and Olimpia Colomiţchi, Victoria and Olga Nastasi, Simion Silion (all from Siret), the lawyer Victor Iliuţ and the public official Titus Gribovschi (Radauti). They had all been accused of disloyalty to the House of Habsburg and ties to Romania[213]. However, none of these trials ended with sentencing, the charges being released during 1918, even before the fall of the dualist empire. In addition, the Lemberg Court Martial opened, in 1917, a case against Iancu Flondor, on the grounds of high treason. As that case has not yet reached the hands of researchers, it is difficult to comment on the essence of the accusations brought against the leader of the Romanians from Bukovina. Thus, according to some historians, he was investigated because of the memorandum drawn up in February

[209] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, pp. 151–152.

[210] *Ibidem*, p. 154.

[211] "Major-general Eduard Fischer", in "Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 2.

[212] Teodor Bălan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul Războiului Mondial. 1914–1918* [Suppression of national movements in Bukovina during World War I. 1914–1918], Cernăuţi, 1923, pp. 203–204.

[213] *Ibidem*, pp. 204–210.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1915 regarding the post-war borders of Bukovina that had to be negotiated with the government of Tsarist Russia[214]. This document was secretly sent to Ion I. C. Brătianu, President of the Council of Ministers of Romania. It was either intercepted by the Austrian secret police or, in 1916, it reached Otokar Czernin, the Austro-Hungarian Ambassador to Bucharest (October 1913 – August 1916). However, how the Romanian government began to approach, in the spring of 1915, the issue of Bukovina in the negotiations with the government of the Russian Empire[215] corresponds to what the leader of the Bukovinian Romanians had said, which leads us to assume that his approach achieved its goal and the memo reached its destination. This assumption becomes a certainty if we discuss the imperial counterintelligence reports. Thus, on 3 April 1915, Colonel Eduard Fischer reported that Iancu Flondor and Eudoxiu (Doxuta) Hurmuzachi inspired the anti-Austrian propaganda in Romania. According to the information available to Fischer, during a recent visit to Bucharest, Iancu Flondor was received in audience by "one of the ministers of Romania", later meeting with King Ferdinand[216]. In the opinion of other investigators, the central part of the indictment in the case filed by the Habsburg military authorities, was that Iancu Flondor agreed to be mayor of the city of Storojineț during the third Russian occupation of the province (18 June 1916 – August 1917)[217].To explain Flondor's gesture, we must remember that at the time, Russia was Romania's ally, the two states were fighting together against Austria-Hungary.

On 1 February 1918 (actually from 17 March 1918), Eduard Fischer was promoted to the rank of major-general[218], and on 20 March 1918, by imperial decree, he received the post of commander of the Gendarmerie for Galicia and Bukovina[219], a newly created body. In March-November 1918, as the author of the

---

[214] Constantin Ungureanu, "Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei" [The 1915 Memo of Iancu Flondor, on the Borders of Bukovina], in „Analele Bucovinei", anul X, no. 2, 2003, pp. 493–508; Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina* [Iancu Flondor (1865–1924) and the national movement of Romanians in Bukovina], Iași, Editura Junimea, 2008, pp. 249–250, 262.

[215] Mihail Dobre, "Aspecte diplomatice ale relațiilor româno-ruse în perioada neutralității. 1914–1916" [Diplomatic aspects of Romanian-Russian relations during the neutrality. 1914–1916], in Constantin Hlihor, Grigory Davidovich Shkundin, Vasile Soare, Alexander Sergeevich Stikalin (eds.), *Rusia și România în timpul Primului Război Mondial* [Russia and Romania during the First World War], Bucharest, Editura Top Form, 2018, p. 73.

[216] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 112.

[217] Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 87; Dumitru Covalciuc, *Membrii Consiliului Național Român din Bucovina ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918* [Members of the Romanian National Council of Bukovina elected to the Constituent Assembly on October 27, 1918], Cernăuți, Editura Druk Art, 2017, p. 55.

[218] Antonio Schmidt-Brentano, *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816–1918*, Wien, Österreichisches Staatsarchiv, 2007, S. 46.

[219] "Major-general Eduard Fischer", in "Czernowitzer Allgemeine Zeitung – Czernowitzer Tagblatt", 1918, 21. März, S. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

memoirs describes, he also contributed to the food supply of Vienna, whose population was dying of hunger.

Starting from 20 May 1918, with the lifting of the state of war in Bukovina[220], the population began to hope for a return to normality. However, apart from the harsh conditions of the time, no hostile activities of foreign agents were reported in the province. There were only two cases of distribution of leaflets: in the first of them, the message was directed against the mayor of Vienna and the minister responsible for food supplies; in the second one, the message written in Romanian and German called on the population to abandon the fight and to sabotage, by all means, the production of weapons[221]. In fact, the Gendarmerie did not have to fight against desertions, because it was, as Eduard Fischer mentioned on 21 October 1918, a phenomenon which "was hardly heard of" in Bukovina until the autumn of that year.[222]

With the passage of time and the increasing pressure of the Allied Powers on Austria-Hungary, the possibility of the implosion of the dualist empire began to turn into an idea that worried public opinion. In the autumn of 1918, the voices of the "faithful peoples" acclaimed less and less the House of Habsburg and became more potent in terms of national demands. The most influential ethnic groups in Bukovina that did not exclude the alternative of separation from Austria were the Romanians and the Ukrainians. The two communities launched divergent political projects on the post-Habsburg future of Bukovina[223], which caused strong tension between ethnic leaders. On 4 November 1918, Count Josef von Ezdorf, the governor of Bukovina, reported to the Ministry of the Interior that, according to Eduard Fischer, the situation between the Ukrainians and the Romanians was critical[224]. According to Erich Prokopowitsch, during the extremely turbulent period of early November, marked by general chaos, Count Ezdorf was the only person in Chernivtsi "who became for the population a guarantor of the vigorous prevention of the danger of civil war"[225]. As Ezdorf himself would confess, in those days he had received several "fatal reports" from the head of the Gendarmerie regarding the state of affairs in Bukovina, for which the latter could no longer take responsibility[226]. Subsequently, the governor found that General Fischer's reports had been prepared based on unverified information, at least as regards the situation in Chernivtsi[227].

---

[220] В. М. Ботушанський, *op. cit.*, p. 299.

[221] Erich Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukowina*, München, Verlag R. Oldenbourg, 1959, S. 19.

[222] *Ibidem*, p. 19.

[223] Ştefan Purici, "Unirea Bucovinei şi grupurile etnice" [Union of Bukovina and ethnic groups], in "Analele Bucovinei", anul XXVI, no. 2, 2019, pp. 381–386.

[224] Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 35.

[225] *Ibidem*, p. 38.

[226] *Ibidem*, p. 44.

[227] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

On 10 November 1918, major-general Eduard Fischer handed over the command of the Bukovina Gendarmerie to the Romanian National Council[228], led by Iancu Flondor. On the same day, the Austrian general sent a delegation to greet the Romanian troops advancing on Chernivtsi. The members of the delegation – Romanian and German gendarmes – met near Ceahor locality with Colonel Dumitru Gheorghiu, commander of the "Dragos" Detachment, handing him a written message from Fischer, announcing the passage of the Gendarmerie (with people and materials) under the control of the Romanian authorities in Chernivtsi[229].

Count Ezdorf's report shows that a few days after the Romanian army entered Chernivtsi, Eduard Fischer was taken to Iasi, on charges that, in 1914, he had ordered the execution by hanging of innocent Bukovina Romanians and he would have persecuted the Romanians[230].

These accusations, which came from people who had every reason to hate Fischer for enforcing the law and not tolerating sabotage and espionage in both times of peace and war, had a fragile legal backing. It is worth invoking the conclusions contained in the pages of a collective volume prepared by the professionals of this field – gendarmes from Suceava –, under the coordination of Brigadier General Eugen Șalar: "The Austrian Imperial Gendarmerie ensured peace and order within its borders in good condition during the First World War. The *merit* of having created the favourable framework for the coexistence of all nationalities in the duchy is due to the Austrian Gendarmerie in general and the one in Bukovina in particular"[231]. Not by chance, on 16 November 1918, Iancu Flondor issued an "insistent request" to Vasile Bodnărescu, envoy of the Romanian National Council of Bukovina (CNR) to the Romanian government in Iasi, to identify for the Fischer family the best possible conditions for those times. The leader of the Romanians in Bukovina asked the CNR envoy to prevent any act of revenge. If Bodnărescu's authority was not enough, he recommended that he intervene directly with General Constantin Coanda, president of the Council of Romanian ministers[232]. Eduard Fischer was retired on 1 January 1919[233].

For two years, General Eduard Fischer and his wife, Josephina, were forced to live in the "Continental" Hotel in Iasi, pending their participation in the criminal trial. It was not until the autumn of 1920, following the efforts of certain Austrian politicians, the Swiss diplomatic mission of King Ferdinand I, and the Romanian Prime Minister, General Alexandru Averescu, that he was released, arriving in

---

[228] Mihai-Aurelian Căruntu, *Unirea Bucovinei cu România (1918). Aspecte geopolitice și militare* [Union of Bukovina with Romania (1918). Geopolitical and military aspects], Suceava, Editura "Karl A. Romstorfer", 2018, p. 332.

[229] Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 55.

[230] Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 47.

[231] Eugen Șalar (ed.), *Jandarmeria în Bucovina, 1850–2010* [Gendarmerie in Bukovina, 1850–2010], Suceava, Lidana Publishing House, 2010, p. 130.

[232] Ion Filipciuc, "Gen. Iacob Zadik și trei întâmplări de poveste" [Gen. Iacob Zadik and three tale stories], in „Bucovina literară", Suceava, anul XXIX, no. 11–12, 2018, p. 49.

[233] Antonio Schmidt-Brentano, *op. cit.*, p. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vienna on 28 November. Seriously ill, Josephina Fischer died shortly after returning home. Stress and war traumas also affected the general's health. In the second half of February 1924, he suffered a stroke, resulting in partial paralysis of his right leg and hand.

More than a decade after the emperor promised Eduard Fischer that he would recognize his merits in defending Bukovina by awarding him the highest distinction in the empire (Military Order of Maria Theresa), on 25 October 1927, the general received the decoration, thus becoming the only representative of the Austrian Gendarmerie worthy of such an honour. On 21 June 1935, major-general Eduard Fischer passed away, and the authorities of the Republic of Austria organized state funerals for the "defender of Bukovina".

PUBLICATIONS

Eduard Fischer, Ladislaus Zurkowski, Georg von Catargi (Hrsg.), *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. u. k. Gendarmerie des Landes-Gendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899, 344 S.

Cornel Kozak, Eduard Fischer (Hrsg.), *Heimatskunde der Bukowina zum Gebrauche für Schulen und zum Selbstunterricht. Mit 10 Illustration und 3 Landkarten*, Czernowitz, K. K. Universitäts-Buchhandlung H. Pardini, 1900, 119 S.

Fischer Eduard, „Ein Beitrag zur Münzkunde des Fürstentums Moldau", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", IX, 1901, S. 8–50. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1901.

Fischer Eduard, *Kozmin. Ein Beitrag zur Geschichte des polnisch-moldauischen Konfliktes im Jahre 1497 (Mit einer Kartenskizze)*, Czernowitz, 1903, 37 S. (Except from „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", X, 1902, S. 37–71).

Fischer Eduard, *Bătălia din Codrii Cosminului. Războiul dintre Ştefan cel Mare şi regele Ioan Albert în anul 1497 cu schiţe de plan*, traducere de căpitanul I. Strişca [The battle of Codrii Cosminului. The war between Stephen the Great and King John Albert in 1497, with blueprints, translated by the captain I. Strişca], Bucureşti, 1904.

Fischer Eduard, „Die Wehrmacht der Moldau zur Zeit Stephans des Großen. Eine militärisch-historische Skizze", in „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", XIII–XIV, 1905–1906, S. 29–44. Sonderdruck: Czernowitz, Verlag Pardini, 1906.

Fischer Eduard, „Warum Tausende sterben müssten", in „Wiener Sonn- und Montags-Zeitung", Nr. 15, 10. April 1928, S. 9.

Fischer Eduard, *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen*, Wien, Verlag Schubert & Lenobel, 1935, 214 S.

Fischer Eduard, „Mein achtzehnjähriger Artilleriekommandant", in „Neues Wiener Journal", 11.9.1938, S. 12.

MAPS

Fischer Eduard, *Handkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Czernowitz, Verlag Pardini, 1896; 2nd edition 1899 (published also in Romanian and Ukrainian).

Fischer Eduard, *Schulwandkarte des Herzogtums Bukowina (1:150 000)*, Czernowitz, Verlag Pardini, 1898.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Fischer Eduard, *Übersichts- und Verkehrskarte des Herzogtums Bukowina (1:150 000)*, Czernowitz, Verlag Pardini, 1898.
Fischer Eduard, *Lage und Grenzen des Herzogtums Bukowina (1:200 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from the book: *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 Jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seine Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät unseres Allgnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn durch die k. k. Gendarmerie des Landes Gendarmerie Commandos Nr. 13 Czernowitz*, Czernowitz: H. Pardini, 1899).
Fischer Eduard, *Hydrographisches Tableau des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Die Erzlagerstätten der südlichen Bukowina (1:150 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Geologische Übersichtskarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Orographische Übersichtskarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Höhenschichtenkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Tektonische Karte der Bukowiner Karpaten (1 mm^2 = 5 km^2)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Bevölkerungsdichtigkeit des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Waldkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Tierverbreitung des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Historische Karte der Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Florenkarte des Herzogtums Bukowina (1:600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse im Herzogtum Bukowina (1: 600 000)*, Sonderdruck, Leipzig, Verlag Brockhaus, 1899 (excerpt from *Die Bukowina...*, 1899).
Fischer Eduard, *Verkehrskarte der Bukowina (1:600 000)*, Czernowitz, Verlag Schally, 1907.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ŞI MONOGRAFII (colecţie fondată în anul 1996)

1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele: Ion Popescu-Sireteanu, introducere: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Anima, 1996, 366 + 374 p. + 26 p. cu facsimile + *Harta Bucovinei* (politică şi administrativă post 1994).
2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefaţă de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998, 464 p.
3) Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi" – Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 272 p.
4) Mircea Pahomi, *Biserici şi schituri ortodoxe româneşti din Ţinutul Cernăuţi. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuţi*, Suceava, Editura „Hurmuzachi" –Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 272 p. + 28 planşe cu reproduceri după fotografii.
5) Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele. Memorii*, ediţie îngrijită, prefaţă, microbiografii, glosar şi note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, traducerea, rezumatul lucrării şi verificarea textelor în limba germană: lector dr. Gina Măciucă, indice general: Veronica Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi" – Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 198 p. + 15 planşe cu facsimile.
6) Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Iaşi, Editura Timpul, 1999, 220 p.
7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie prin Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefaţă de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002, 136 p. + 14 planşe cu reproduceri după vignete şi desene colorate.
8) Ştefan Purici (editor), *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale, Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, 2002, 264 p.
9) Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Gheorghe Platon, membru al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002, 256 p.
10) Valerian I. Procopciuc, *Suceviţa – sat al Obcinilor Bucovinei şi gropniţă a Movileştilor*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, [cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor], Rădăuţi, Editura Septentrion, 2003, 312 p. + 27 planşe cu reproduceri după fotografii şi facsimile.
11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mişcarea naţională din Bucovina*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2004, 262 p.
12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat şi şcoala de biologie de la Cernăuţi*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 152 p.
13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, 276 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare. Integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 240 p.
15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuţi. Studiu monografic*, cu o postfaţă de Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, 326 p.
16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediţie îngrijită, note şi comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproşu, indici de nume şi de materii de Arcadie Bodale, prefaţă de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, postfaţă de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, Iaşi, Editura Taida, 2005–2006, 318 + XVI + 164 p.
17) *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, prefaţă de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, postfaţă de Vasile I. Schipor, [indice de nume de Rodica Iaţencu], Suceava, Editura Universităţii, 2006, 344 p.
18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Italia*, I. *Corespondenţă (1926–1942)*, ediţie, prefaţă şi studiu introductiv de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, notă asupra ediţiei de Elena Pascaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, 246 p.
19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii şi documente*, cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan şi Rodica Iaţencu, indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, 492 p.
20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, cuvânt-înainte de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, 688 p.
21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877. Istoria teatrului german în Bucovina, 1825–1877*, editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, Bucureşti, Editura Anima, 2007, 208 p.
22) Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii şi documente*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, 642 p. + 40 planşe cu facsimile şi reproduceri după lucrări de artă.
23) Teodor Balan, *Lupta pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediţie îngrijită, comentarii, cronologie şi indice de nume de prof. dr. Marian Olaru, prefaţă de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, traducerea textelor din limba germană de Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008, 306 p.
24) Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice despre Bucovina şi Transilvania şi studii lexicografice*, cuvânt-înainte de de acad. Radu Grigorovici, ediţie, studiu introductiv, note şi comentarii de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, [indice de nume de Rodica Iaţencu], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, 278 p.
25) Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de ştiinţă şi om politic*, prefaţă de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, postfaţă: Anatolie-Alexandru Hurmuzachi, membru al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2007, 202 p.
26) Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni şi locuri din Ţara Fagilor*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii, tabel cronologic [şi album], *Filimon Rusu şi Bucovina în care a trăit*, de Vasile I. Schipor, indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009, 300 p.
27) Petru Bejinariu (coordonator), *Ion T. Tarnavschi – biolog, întemeietorul Şcolii de palinologie*, cuvânt-înainte de Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare”, 2009, 238 p.
28) Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu-Andrievici*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iaşi, Editura Timpul, 2009, 168 p. + 60 de planşe cu facsimile şi reproduceri după fotografii.
29) Dan Camer, *Mazilii şi răzeşii din Bucovina. Studiu istoric şi statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldoveneşti din anii 1772–1773 şi 1774*, cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, 2009, 258 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

30) Ilie Dugan-Opaiţ, *Familia Dugan din Cireş-Opaiţeni*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediţiei, comentarii, glosar, postfaţă, anexe şi album: Vasile I. Schipor, indice de nume: Rodica Iaţencu, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2009, 638 p.
31) Al. Bocăneţu, *Istoria oraşului Cernăuţi pe timpul Moldovei*, studiu introductiv de Ştefan Purici, notă asupra ediţiei şi indice de nume: Rodica Iaţencu, Cernăuţi, Editura Zelena Bukovyna, 2010, 116 p. + *Planul oraşului Cernăuţi*, tipărit de D. Werenka, în 1898, după *Protocolul Pitzelli* (1787).
32) Tudor Nandriş, *Jurnal de campanie. 1939–1945*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Ştefan Purici, ediţie îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediţiei şi comentarii: Iulia Brânză, indice de nume: Rodica Iaţencu, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2010, 224 p.
33) Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, cuvânt-înainte: acad. Eugen Simion, Iaşi, Editura Timpul, 2010, 405 + 147 p. cu anexe.
34) Constantin Hrehor, *Letopiseţul de mătase. Episcopul Gherasim Putneanul şi Bucovina*, cuvânt-înainte: Grigore Ilisei, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2012, 452 p. + 26 planşe cu reproduceri după fotografii + 6 planşe cu facsimile.
35) Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenţei, anii suferinţei. Convorbiri cu Gavril Vatamaniuc*, ediţia a II-a revăzută, prolog de Dan Puric, studiu introductiv de dr. Marian Olaru, postfaţă de Vasile I. Schipor, Suceava, f. ed., 2012, 308 p. + 13 planşe cu reproduceri după fotografii + 3 p. *Curriculm vitae Constantin Hrehor*.
36) Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna / Evoluţia istorică a băilor feroase Dorna*, ediţie bilingvă îngrijită, notă asupra ediţiei şi indice de nume: Ovidiu Bâtă, traducerea textului german: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, Iaşi, Editura Terra Nostra, 2012, 280 p.
37) Constantin Hrehor, *Grăniceşti. Un sat sub pecete domnească*, cuvânt-înainte, *Carte pentru inimă şi minte*, de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iaşi, Editura Timpul, 2014, 936 p.
38) *Bucovineni în Parlamentul României Întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, cuvânt-înainte de Ion Agrigoroaiei, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de Rodica Iaţencu şi Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2015, Seria „Documente" (1), 300 p.
39) Constantin Hrehor, *Casian Bucescu, omul de piatră*, cuvânt-înainte de Elvira Sorohan, studiu [introductiv] de Vasile I. Schipor, Iaşi, Editura Timpul, 2014, 484 p.
40) *„Revista Bucovinei", Bucureşti, 1916; Cernăuţi–Timişoara, 1942–1945. Bibliografie*, studiu introductiv şi notă asupra ediţiei: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume şi album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", MMXV, seria „Instrumente de lucru" (1), 156 p.
41) Arcadie Dugan-Opaiţ, *Albumul Mare al Societăţilor Academice „Arboroasa" şi „Junimea" din Cernăuţi*, ediţie îngrijită, prefaţă, notă asupra ediţiei, index şi glosar: Olaru Marian şi Bodale M. Arcadie, Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", 2015, 407 p.
42) *Bucovineni în Parlamentul României Întregite*, vol. II.1, *Adunarea Deputaţilor, legislatura 1920–1922*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de Rodica Iaţencu şi Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2016, seria „Documente" (2), 341 p.
43) Vasile I. Schipor, *Calendare şi almanahuri româneşti din Bucovina (1811–1918). Contribuţia lor la propăşirea cultural-naţională a românilor bucovineni*, cuvânt-înainte de Mihai-Ştefan Ceauşu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", seria „Studii monografice" (1), 2016, 791 p.
44) Alis E. Niculică, Vasile I. Schipor, *„Făt-Frumos" (Suceava, 1926 – Cernăuţi, 1934 – Bucureşti, 1940 – Cernăuţi, 1941 – Râmnicu Vâlcea, 1944). Bibliografie*, studiu introductiv şi notă asupra ediţiei: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume şi album: dr. Alis Niculică, Suceava, Editura Accent Print, seria „Instrumente de lucru" (2), MMXVI, 2016, 300 p.
45) *Bucovineni în Parlamentul României Întregite*, vol. II.2, *Senatul, legislatura 1920–1922*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de Rodica Iaţencu şi Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2018, seria „Documente" (3), 419 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

46) *Bucovina în Primul Război Mondial. Studii şi documente*, coordonator Rodica Jugrin, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2018, 356 p.
47) Cătălin-Marian Maxim, *Şerbăuţi – file de cronică*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2019, seria „Documente" (4), 124 p.
48) Constantin Hrehor, *Dimitrie Vatamaniuc, o viaţă între manuscrise*, cuvânt-înainte: acad. Eugen Simion, postfaţă de Mircea A. Diaconu, Iaşi, Editura Timpul, 2019, 557 p.
49) *Bucovineni împotriva comunismului – cazul avocatului Pantelimon Chirilă*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, prefaţă de Gheorghe Onişoru, Târgovişte, Editura „Cetatea de Scaun", 2020, seria „Documente" (5), 192 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

INDICE DE NUME

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

E

F

G

H

I

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

IMPRIMAT ÎN ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prin abnegația și stăruința elitelor societății și antrenarea maselor s-au creat oportunități pentru fructificarea aspirațiilor către Unirea Principatelor și, ulterior, către Unirea cea Mare, presupunând un lung cortegiu de suferințe și jertfe. Marile înfăptuiri nu s-au materializat aproape niciodată fără cutezanță, sacrificii și trudă persuasivă, iar popoarele incapabile să se conecteze dinamicii cardinale a proceselor cu reverberație continentală nu au fost și nici nu vor fi în măsură să-și finalizeze idealurile supreme, de natură să le confere respectabilitate pe meridianele mapamondului.

Implicarea în hecatomba Primului Război Mondial s-a soldat cu rezultate majore pentru destinul românității, iar cunoașterea și înțelegerea aprofundată a evenimentelor derulate pe plan intern și extern este imperios necesară reconstituirii docte a ansamblului acestui moment marcant pentru devenirea istorică a întregii umanități. Pe lângă rosturile strict epistemologice ale demersurilor științifice în acest sens, investigațiile cercetătorilor se constituie într-un omagiu celor ce și-au adus obolul la crearea României Mari, factor de echilibru zonal în sud-estul Europei, pavăză împotriva deznaționalizării, a infirmității culturale și suport pentru conservarea unității și identității naționale, ca și pentru crearea unui eșafodaj robust progresului întregii societăți.

Atașată permanent comandamentelor majore ale națiunii, încă de la fondarea ei în urmă cu peste un veac și jumătate, Academia Română, împreună cu Editura din subordinea sa, beneficiind de o experiență dobândită de-a lungul a șapte decenii de activitate, a sprijinit constant întocmirea și publicarea lucrărilor ce marchează celebrarea Marii Uniri – detașate de efuziuni și cosmetizări patriotarde –, precum și a contribuțiilor semnificative de pe plan științific și cultural elaborate în anii scurși de la crearea României Mari, spre a le fixa stabil în memoria posterității.

În spiritul acestui palier programatic inconturnabil și cu speranța unui riguros dinamism editorial am considerat util să instituim noua serie de publicații intitulată *Centenarium*.

Victor SPINEI

9 789732 732991

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro